

Έρευνες
Μελέτες

Φεβρουάριος 2026

Έτος ίδρυσης 2006

ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων
ΓΣΕΒΕΕ

imegsevee.gr

Ελληνική χειροτεχνία:

υφιστάμενη
κατάσταση,
προκλήσεις
και προοπτικές

Σε συνεργασία με

Έτος ίδρυσης 2006

ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων
ΓΣΕΒΕΕ

Ελληνική χειροτεχνία

υφιστάμενη
κατάσταση,
προκλήσεις
και προοπτικές

Σε συνεργασία με

IME ΓΣΕΒΕΕ

Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων

Γενικής Συνομοσπονδίας Επαγγελματιών Βιοτεχνών Εμπόρων Ελλάδας

Αριστοτέλους 46, 104 33 Αθήνα

Τηλ: 210 8846852, Φαξ: 210 884653

Email: info@imegsevee.gr

www.imegsevee.gr

Τίτλος: «Ελληνική χειροτεχνία: υφιστάμενη κατάσταση, προκλήσεις και προοπτικές»

Τύπος δημοσίευσης: Έρευνες – Μελέτες ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Χρονολογία δημοσίευσης: Φεβρουάριος 2026

Ανάδοχος: PREMIUM CONSULTING

Συγγραφική ομάδα: (Μαρίνα Μανιάτη, Τηλέμαχος Μπούρτζης)

Επιμέλεια: Παναγιώτης Λίτσας

Σελιδοποίηση: Γιάννης Μισεντζής

ISBN: 978-618-5653-61-3

Βιβλιογραφική αναφορά:

IME ΓΣΕΒΕΕ & PREMIUM CONSULTING (2026), *Ελληνική χειροτεχνία: υφιστάμενη κατάσταση, προκλήσεις και προοπτικές*, Αθήνα: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ.

Οι γνώμες και τα επιχειρήματα που διατυπώνονται στην παρούσα μελέτη δεσμεύουν τον συντάκτη της και δεν εκφράζουν κατ' ανάγκη τις επίσημες θέσεις του ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ και της ΓΣΕΒΕΕ.

Η παρούσα μελέτη εκπονήθηκε στο πλαίσιο της Πράξης «Ανάπτυξη μηχανισμών και εφαρμογή δράσεων στήριξης της προσαρμοστικότητας και της ανθεκτικότητας των ΜΜΕ και του ανθρώπινου δυναμικού τους» με κωδικό ΟΠΣ 6003486. Το έργο συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ελλάδα μέσω του Προγράμματος «Ανταγωνιστικότητα 2021-2027».

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
2021 – 2027
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ

**Ελληνική
χειροτεχνία:**
υφιστάμενη
κατάσταση,
προκλήσεις και
προοπτικές

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	20
1. Έννοια της Χειροτεχνίας και Θεσμικό Πλαίσιο	21
1.1. Λειτουργικό Πλαίσιο και Περιεχόμενο της Χειροτεχνίας	21
1.1.1. Ιστορικό και Σύγχρονο Πλαίσιο της Έννοιας της Χειροτεχνίας	21
1.1.2. Λειτουργικοί και Θεσμικοί Ορισμοί της Χειροτεχνίας	25
1.1.3. Κανονιστικό Πλαίσιο	38
1.1.4. Ρόλος Θεσμικών Φορέων	39
1.1.5. Θέματα Εκπαίδευσης και Επαγγελματικής Κατάρτισης	44
1.2. Ελλάδα: Τομεακές και Περιφερειακές Συγκεντρώσεις	48
1.3. Καταγραφή και Σύνοψη Συμπερασμάτων Πρόσφατων Μελετών για τη Χειροτεχνία	71
1.4. Καλές Πρακτικές Ανάπτυξης Επιχειρηματικότητας σε Χειροτεχνικούς Κλάδους στον Ελληνικό Χώρο.	79
2. Πολιτικές Στήριξης Χειροτεχνίας σε Διεθνές και Ευρωπαϊκό Επίπεδο	83
2.1. Διεθνείς Θεσμικές Προσεγγίσεις και Κοινοτικές Θεσμικές επιρροές	83
2.1.1. Η Κοινοτική Διάσταση του Κανονισμού (ΕΕ) 2023/2411 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου	83
2.1.2. Διεθνείς Προσεγγίσεις σε Εθνικό Επίπεδο και Συγκριτική Διάσταση	86
2.2. Συλλογικές / Διεθνικές Προσπάθειες Στήριξης	92
2.3. Πρακτικές Θεσμικής Στήριξης σε επίπεδο επιμέρους κρατών και Ανάδειξη Καλών Πρακτικών σε εθνικό και συλλογικό επίπεδο	95
2.4. Χρηματοδοτική Στήριξη της Χειροτεχνίας	97
2.4.1. Υφιστάμενα Προγράμματα και Εργαλεία Χρηματοδότησης με εφαρμογή στον τομέα της χειροτεχνίας	97
3. Πορίσματα Δευτερογενούς Έρευνας και Σύνδεση με Ερευνητικά Ερωτήματα	104
3.1. Σύνοψη Πορισμάτων Δευτερογενούς Έρευνας – Βασικό πλαίσιο προτάσεων	104

3.2 Σύνδεση Πορισμάτων Δευτερογενούς Έρευνας με τα Ερευνητικά Ερωτήματα του Έργου	106
4. Πρωτογενής Έρευνα Μελέτης	111
4.1. Συνεντεύξεις Ενδιαφερομένων Μερών	111
4.1.1. Βασικά Ερευνητικά Ερωτήματα και Πληθυσμοί Αναφοράς	111
4.1.2.. Ομοσπονδίες – Σωματεία μέλη της ΓΣΕΒΕΕ	112
4.1.3. Εμπειρογνώμονες του τομέα	115
4.1.4. Στελέχη αρμόδιων κρατικών υπηρεσιών (ΓΓΒ, Υπουργείο Πολιτισμού	119
4.1.5. Επιχειρηματίες των κλάδων της χειροτεχνίας	122
4.2. Συμπεράσματα επί των Βασικών Ερευνητικών Ερωτημάτων	125
5. Αξιολόγηση των μέχρι σήμερα υφιστάμενων πολιτικών, δράσεων και προγραμμάτων στήριξης της χειροτεχνίας στην Ελλάδα	129
6. Εφαρμογή Ερμηνευτικών Μελετητικών Εργαλείων	132
6.1. Ανάδειξη Δυνατών και Αδύνατων Σημείων της Ελληνικής Χειροτεχνίας (SWOT Analysis)	132
6.2. Πολυκριτηριακή Ανάλυση	134
7. Αρχικό Πλαίσιο Προτάσεων και Διαδικασία Ανατροφοδότησης	144
7.1. Αρχικό Πλαίσιο Προτάσεων	144
7.1.1. Θεσμική και Κανονιστική Διάσταση	144
7.1.2. Οικονομική Βιωσιμότητα	146
7.2. Ανατροφοδότηση μέσω Εργαστηρίων Πολιτικής	147
7.2.1. Διοργάνωση Εργαστηρίων Πολιτικής	147
7.2.2. Σύνοψη Συζήτησης – Αποτελεσμάτων Εργαστηρίων Πολιτικής	147
8. Τελικές Προτάσεις Πολιτικής	150
8.1. Λογική Προσέγγισης και Περιγραφή Σύγχρονου Οικοσυστήματος Χειροτεχνικής Επιχειρηματικότητας	150
8.2. Άξονας 1: Διαμόρφωση Θεσμικού Πλαισίου και Παρεμβάσεις Οικοσυστήματος Χειροτεχνίας	156
8.2.1. Δημιουργία Εθνικού Μητρώου Χειροτεχνίας	157
8.2.2. Ίδρυση Εθνικού Φορέα Χειροτεχνίας	159

8.2.3. Εισαγωγή Εθνικού Χειροτεχνικού Σήματος	161
8.2.4. Αξιοποίηση των Γεωγραφικών Ενδείξεων – Κανονισμός (ΕΕ) 2023/2411	163
8.2.5. Πιστοποίηση Επαγγελματικών Περιγραμμάτων Χειροτεχνικών Επαγγελματιών και Δημιουργία Διαδρομών Ανάπτυξης Δεξιοτήτων	166
8.2.6. Ψηφιακός Μετασχηματισμός Χειροτεχνικών Επιχειρήσεων	167
8.2.7. Διασύνδεση με Δημιουργική Οικονομία & Τουρισμό	167
8.3. Άξονας 2: Νέο Χρηματοδοτικό Περιβάλλον Χειροτεχνικής Επιχειρηματικότητας	168
8.3.1. Ενίσχυση της ρευστότητας των επιχειρήσεων μέσω εναλλακτικών χρηματοδοτικών εργαλείων	169
8.3.2. Εφαρμογή ειδικού πλαισίου διευθέτησης οφειλών	169
8.3.3. Ενίσχυση Περιφερειακών Συνεργατικών Σχηματισμών (Clusters) και Αλυσίδων Αξίας	170
8.3.4. Ενίσχυση Ίδρυσης Επιχειρήσεων	170
8.3.5. Έμφαση σε νέους/ες, ψηφιακό μετασχηματισμό & κλάδους προτεραιοποίησης	170
8.3.6. Επιδοτούμενα εργαλεία & Κατάρτιση	171
8.3.7. Γρήγορες διαδικασίες αξιολόγησης – χαμηλό διοικητικό κόστος	171
8.4. Εστιασμένες Κλαδικές Προτάσεις	171

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1-1 Συνοπτικός Πίνακας Θεσμικών Ορισμών	29
Πίνακας 1-2 Κωδικός 731 Χειροτέχνες της κατάταξης ESCO	35
Πίνακας 1-3 Σχετικά με τη Χειροτεχνία Επαγγελματικά Περιγράμματα ΕΟΠΠΕΠ	37
Πίνακας 1-4 Χειροτεχνικά Στοιχεία Εθνικού Ευρετηρίου Άυλης Κληρονομίας	42
Πίνακας 1-5 Συνολική Εικόνα ΚΑΔ 2ου επιπέδου	67
Πίνακας 2-1 Πίνακας Ενδεικτικών Καλών Πρακτικών	96
Πίνακας 2-2 Πίνακας Χρηματοδοτικών Εργαλείων ανά Κατηγορία	98
Πίνακας 4-1 Σύνδεση Προκαταρκτικών Πορισμάτων και Ερευνητικών Ερωτημάτων	107
Πίνακας 5-1 Κατανομή Συνεντεύξεων ανά Χειροτεχνικό Κλάδο (Συλλογικοί Φορείς)	113
Πίνακας 5-2 Κατανομή Συνεντεύξεων Εμπειρογνομόνων – Αντικείμενο Εξειδίκευσης	115
Πίνακας 5-3 Κατανομή Συνεντεύξεων Στελεχών	119
Πίνακας 5-4 Κατανομή Συνεντεύξεων ανά Χειροτεχνικό Κλάδο	122
Πίνακας 6-1 Υφιστάμενες Πολιτικές, Δράσεις και Προγράμματα Στήριξης στην Ελλάδα	129
Πίνακας 7-1 Ανάλυση SWOT Τομέα Χειροτεχνίας	132
Πίνακας 7-2 Προσέγγιση Πολυκριτηριακής Ανάλυσης	134
Πίνακας 7-3 Αναλυτική Βαθμολογία Κριτηρίων ΑΗΡ	137
Πίνακας 7-4 Συνολική Βαθμολογία και Ιεράρχηση	140
Πίνακας 8-1 Προτεινόμενοι Ορισμοί Χειροτεχνίας	151
Πίνακας 8-2 Προτεινόμενα Προϊόντα προς ένταξη στον Κανονισμό Προστασίας Γεωγραφικών Ενδείξεων	164

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1 Οικοσύστημα Χειροτεχνικής Επιχειρηματικότητας	152
---	-----

Ελληνική χειροτεχνία

υφιστάμενη κατάσταση,
προκλήσεις
και προοπτικές

Εισαγωγή

Η μελέτη «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΑ: υφιστάμενη κατάσταση, προκλήσεις και προοπτικές» εκπονήθηκε για το Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων της Γενικής Συνομοσπονδίας Επαγγελματιών Βιοτεχνών Εμπόρων Ελλάδας (ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ) από την εταιρεία «Premium Consulting», στο πλαίσιο του Υποέργου 3, με τίτλο «Υλοποίηση μελετητικών και υποστηρικτικών δράσεων για τον κλάδο της χειροτεχνίας», της Πράξης «Ανάπτυξη μηχανισμών και εφαρμογή δράσεων στήριξης της προσαρμοστικότητας και της ανθεκτικότητας των ΜΜΕ και του ανθρώπινου δυναμικού τους» με κωδικό ΟΠΣ 6003486 που υλοποιεί το ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ. Το έργο συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ελλάδα μέσω του Προγράμματος «Ανταγωνιστικότητα 2021–2027». Η μελέτη μαζί με άλλες δράσεις του Υποέργου, όπως η συγκρότηση και λειτουργία Κλαδικού Συμβουλίου Δεξιοτήτων Χειροτεχνίας και οι δράσεις προβολής και δημοσιότητας για την ανάδειξη του κλάδου, αποσκοπούν στην αναζωογόνηση και πολύπλευρη στήριξη της ελληνικής χειροτεχνίας σε επίπεδο μελετητικό, θεσμικό, πληροφοριακό – ενημερωτικό και εκπαιδευτικό.

Η μελέτη «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΑ: υφιστάμενη κατάσταση, προκλήσεις και προοπτικές» αποσκοπεί να συμβάλει στη διαμόρφωση ενός συνεκτικού πλαισίου πολιτικής για την ενίσχυση και αναζωογόνηση του τομέα της χειροτεχνίας και εμπεριέχει ουσιαστικές και ρεαλιστικά υλοποιήσιμες προτάσεις πολιτικής.

Η χειροτεχνία αποτελεί στρατηγικό στοιχείο της πολιτιστικής ταυτότητας της Ελλάδας, αλλά και έναν αναξιοποίητο τομέα της δημιουργικής οικονομίας, με αξιοσημείωτες δυνατότητες επιχειρηματικότητας, απασχόλησης, καινοτομίας και εξωστρέφειας. Η μελέτη βασίστηκε σε δευτερογενή έρευνα, ανάλυση του θεσμικού πλαισίου και ποιοτική διερεύνηση μέσω 28 συνεντεύξεων με εκπροσώπους συλλογικών φορέων, κρατικούς αξιωματούχους, επιχειρηματίες και εμπειρογνώμονες, καθώς και σε αναλυτικά εργαλεία όπως η ανάλυση SWOT και η πολυκριτηριακή αξιολόγηση. Η διαδικασία ανατροφοδότησης μέσω θεματικών εργαστηρίων πολιτικής, επέτρεψε τη συλλογική επεξεργασία και διατύπωση τεκμηριωμένων προτάσεων πολιτικής και τη συγκρότηση στρατηγικού πλαισίου παρέμβασης.

1. Έννοια της Χειροτεχνίας και Θεσμικό Πλαίσιο

1.1. Λειτουργικό Πλαίσιο και Περιεχόμενο της Χειροτεχνίας

1.1.1. Ιστορικό και Σύγχρονο Πλαίσιο της Έννοιας της Χειροτεχνίας

Η χειροτεχνία έχει αποτελέσει στο παρελθόν ιδιαίτερα σημαντικό πυλώνα των τοπικών οικονομιών και κοινωνιών, τόσο μέσα από χρηστικά και διακοσμητικά εργαλεία και προϊόντα όπως τα παραδοσιακά κεραμικά, υφάσματα και κοσμήματα, όσο και μέσα από καλλιτεχνήματα και έργα τέχνης. Στο σύγχρονο πλαίσιο της, η παραδοσιακή χειροτεχνία συναντάται είτε για την κάλυψη καθημερινών αναγκών σε λιγότερο ανεπτυγμένες οικονομίες, είτε (κυρίως σε ανεπτυγμένες – παγκοσμιοποιημένες οικονομίες) ως μια δραστηριότητα που θα πρέπει να διαφυλαχθεί στο πλαίσιο της πολιτιστικής κληρονομιάς και ως φορέας μοναδικής αξίας και αυθεντικότητας¹.

Ειδικότερα στην Ελλάδα, η παραδοσιακή χειροτεχνία περιλαμβάνει κυρίως κλάδους όπως η υφαντική, η αγγειοπλαστική / κεραμική, η ξυλογλυπτική, η αγιογραφία και η αργυροχρυσοχοΐα, ενώ οι σύγχρονες μορφές χειροτεχνίας, όπως το χειροποίητο ένδυμα και η σύγχρονη κοσμηματοποιΐα, ανταποκρίνονται σε νέες τάσεις, διατηρώντας την αυθεντικότητα του χειροποίητου και απευθυνόμενες σε ευρύτερο κοινό, χωρίς να αποκλείουν τη χρήση σύγχρονων μέσων και υλικών.

Σύμφωνα με τον ΕΟΜΜΕΧ², η ελληνική χειροτεχνία διακρίνεται σε τρεις τύπους:

- Οικιακή, για προσωπική χρήση.
- Επαγγελματική, εντός του σπιτιού με σκοπό την πώληση.
- Εργαστηριακή (βιοτεχνική), σε εξειδικευμένα εργαστήρια για εμπορική εκμετάλλευση.

Ιστορικά, σημαντικά κέντρα επαγγελματικής χειροτεχνίας στην Ελλάδα υπήρξαν τα Ιωάννινα, το Πήλιο, τα Αμπελάκια, η Καστοριά, το Μέτσοβο, η Θεσσαλονίκη, καθώς

1 Βλ. σχετικά Δεμέρτζη Α., «Προκλήσεις & προοπτικές για την ελληνική χειροτεχνία», Ενημερωτικά Σημειώματα ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, Σεπτέμβριος 2023. Το παραπάνω συνδέεται αδιάρρηκτα με τις δράσεις καταγραφής και προστασίας της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.

2 Βλ. σχετικά την έκδοση Μακρής, Κ. Α., (1981) Ελληνική Καλλιτεχνική Παράδοση και Σύγχρονη Χειροτεχνία, ΕΟΜΜΕΧ, Αθήνα αλλά και το ευρύτερο συγγραφικό και ερευνητικό έργο του οργανισμού που διατίθεται μέσω της ιστοσελίδας της Γενικής Γραμματείας Βιομηχανίας στο σύνδεσμο: <https://www.ggb.gr/%CE%9C%CE%B5%CE%B-%CE%AD%CF%84%CE%B5%CF%82%20-%20%CE%9B%CE%B5%CF%85%CE%BA%CF%8E%CE%B-%CE%B1%CF%84%CE%B1>.

και νησιά όπως η Κρήτη, η Σίφνος, η Ρόδος και η Κέρκυρα. Η ελληνική χειροτεχνία χαρακτηρίζεται από την απλότητα, τη σχηματοποίηση και τη χρήση τοπικών υλικών, ενώ η ζωγραφική και η γλυπτική συχνά ενσωματώνονται σε καθημερινά αντικείμενα, όπως υφάσματα και έπιπλα, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την αιογραφία. Πολλές μορφές τέχνης συνδυάζουν αισθητική και λειτουργικότητα, όπως συμβαίνει στην υφαντουργία, την κεραμική και την επιπλοποιία. Ιδιαίτερη σημασία είχε και η μεταλλοτεχνία, με τη χρήση χρυσού, ασημιού, χαλκού και μπρούντζου για την κατασκευή τόσο χρηστικών όσο και διακοσμητικών αντικειμένων.

Ως αποτέλεσμα των παραπάνω πολλαπλών εκφράσεων της χειροτεχνίας, οι οποίες συχνά λάμβαναν και ιδιαίτερο τοπικό χαρακτήρα, ο τομέας στην Ελλάδα περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα επαγγελλμάτων και δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τις παραδοσιακές τέχνες, την καλλιτεχνική παραγωγή και την πολιτιστική κληρονομιά. Ενδεικτικά επαγγέλματα / ειδικότητες του τομέα είναι τα εξής:

- Ειδικευμένοι τεχνίτες που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην παραγωγή παραδοσιακών χειροτεχνικών και χειροποίητων προϊόντων³. Εργάζονται σε τομείς όπως η κεραμική, η ξυλουργική, η μεταλλουργία, η υφαντική, η δαντελοποιία, η κατασκευή κοσμημάτων (αργυροχρυσοχοϊά) και η δερματοτεχνία.
- Καλλιτέχνες, όπως εικαστικούς καλλιτέχνες, ζωγράφους, γλύπτες και άλλους δημιουργικούς επαγγελματίες που συμβάλλουν στην καλλιτεχνική έκφραση και την πολιτιστική παραγωγή.
- Συντηρητές και αναστηλωτές, που ειδικεύονται στη συντήρηση και αποκατάσταση πολιτιστικών αντικειμένων, ιστορικών κτιρίων και αρχαιολογικών χώρων, διαδραματίζοντας κρίσιμο ρόλο στη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας⁴.

Σε αντιστοιχία με τα κύρια επαγγέλματα / ειδικότητες του τομέα, οι άμεσα συνδεόμενες βασικές δεξιότητες αφορούν σε δεξιότητες χειροτεχνίας, καλλιτεχνικές δεξιότητες, δεξιότητες διατήρησης και αποκατάστασης πολιτιστικών αντικειμένων και ιστορικών χώρων, δεξιότητες επιμελείας και διαχείρισης μουσείων, επιχειρηματικές δεξιότητες, ιδίως για τους αυτοαπασχολούμενους, τους επικεφαλής και τα στελέχη των πολύ μικρών και των μικρών επιχειρήσεων.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η χειροτεχνία αντιμετωπίζει σοβαρές προκλήσεις λόγω των

3 Η συγκεκριμένη κατηγορία εργαζομένων (τεχνίτες χειροτέχνες) είναι η κύρια που θα εξεταστεί για τις ανάγκες της παρούσας μελέτης, τόσο σε όρους τεχνιτών όσο και σε όρους επιχειρήσεων.

4 Με δεδομένη την υποκειμενικότητα του χαρακτήρα της καλλιτεχνίας, αλλά και τη φύση του επαγγέλματος των συντηρητών και αναστηλωτών που κατά κανόνα δεν κινείται εντός του πλαισίου της επιχειρηματικότητας, τα παραπάνω επαγγέλματα δεν αποτελούν άμεσο αντικείμενο εξέτασης στο πλαίσιο του παρόντος παραδοτέου.

ευρύτερων κοινωνικοοικονομικών εξελίξεων. Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης (Cedefop)⁵, οι «χειροτέχνες και τυπογράφοι» κατατάσσονται στις επαγγελματικές ομάδες με τον υψηλότερο κίνδυνο αυτοματοποίησης (18%), γεγονός που υπογραμμίζει τον επείγοντα χαρακτήρα της προσαρμογής του κλάδου στις ψηφιακές και τεχνολογικές εξελίξεις. Παράλληλα, η παγκοσμιοποίηση και η εισροή φθηνών εισαγόμενων προϊόντων, ιδιαίτερα εκτός της Ευρώπης, έχουν επιδεινώσει τον ανταγωνισμό, καθιστώντας δύσκολη τη βιωσιμότητα των μικρών χειροτεχνικών μονάδων.

Η κρίση του τομέα εντείνεται και από κοινωνικά και διαρθρωτικά προβλήματα, όπως η γήρανση του εργατικού δυναμικού, η περιορισμένη προσέλευση νέων τεχνιτών και η συχνή έλλειψη χρηματοδότησης ή επενδυτικών κινήτρων. Επιπλέον, η χειροτεχνία σε αρκετές περιπτώσεις συνδέεται εσφαλμένα, αποκλειστικά με το παρελθόν και την παράδοση, περιορίζοντας έτσι την ελκυστικότητά της ως σύγχρονη επαγγελματική επιλογή. Σε συνδυασμό με την άνοδο του κόστους των πρώτων υλών και την αβεβαιότητα στην αγορά, οι χειροτέχνες σε πολλές χώρες της ΕΕ αντιμετωπίζουν σοβαρά εμπόδια επιβίωσης και ανάπτυξης.

Ειδικότερα στην ελληνική περίπτωση εκτιμάται ότι οι δυσκολίες επιτείνονται από το έλλειμμα που έχει δημιουργηθεί μετά την κατάργηση του ΕΟΜΜΕΧ (Ελληνικός Οργανισμός Μικρών – Μεσαίων Επιχειρήσεων & Χειροτεχνίας) μέσα από τη συγχώνευση του με απορρόφησή του από την ΕΤΕΑΝ ΑΕ (Εθνικό Ταμείο Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης Α.Ε. – νυν Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα⁶) το 2012. Μέχρι την κατάργησή του, είχε ως σκοπό την προαγωγή, προώθηση και στήριξη της ανάπτυξης των Μικρών και Μεσαίων επιχειρήσεων του δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα της οικονομίας, συμπεριλαμβανομένης της χειροτεχνίας και της καλλιτεχνικής βιοτεχνίας, ενώ είχε ιδρύσει και συμμετείχε σε θυγατρικές επιχειρήσεις υποστήριξης χειροτεχνικών κλάδων όπως οι ΕΛ.ΚΕ.Α. Α.Ε. – ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΑΡΓΙΛΛΟΜΑΖΗΣ, ΕΛ.Κ.Α. Α.Ε. – ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΑΡΓΥΡΟΧΡΥΣΟΧΟΙΑΣ και Κ.Ε.Γ. Α.Ε. – ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΟΥΝΑΣ. Με την ψήφιση του Πολυνομοσχεδίου (ν. 4038/2012) τον Φεβρουάριο του 2012 και ειδικότερα με το άρθρο 16, έκλεισαν οι θυγατρικές εταιρείες του ΕΟΜΜΕΧ ΑΕ, οι οποίες λειτουργούσαν, κατά κύριο λόγο, ως κλαδικά ινστιτούτα υποστήριξης των χειροτεχνικών κλάδων για όλη την Ελλάδα. Όπως καταγράφεται και στη συνέχεια, έκτοτε οι δράσεις και οι αρμοδιότητες του μεταφέρθηκαν και ασκούνται πλέον από τη Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας του Υπουργείου Ανάπτυξης.

5 Βλ.. σχετικά Pouliakas, P., Automation risk in the EU labour market. A skill-needs approach, CEDEFOP, 2018, Διαθέσιμο στο https://www.cedefop.europa.eu/files/automation_risk_in_the_eu_labour_market.pdf.

6 Ν. 4608/2019 (ΦΕΚ Α' 66/25.4.2019), ο οποίος αφορά τη μετονομασία του Εθνικού Ταμείου Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης (ΕΤΕΑΝ ΑΕ) σε ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ.

Αποτελεί γενική εκτίμηση, ότι το γεγονός αυτό είχε πολλαπλασιαστικές αρνητικές συνέπειες για κλάδους, όπως η Γουνοποιία στην Καστοριά, με το κλείσιμο του Κέντρου Γούνας, η Αργυροχρυσοχοΐα, με το κλείσιμο του Ελληνικού Κέντρου Αργυροχρυσοχοΐας Α.Ε. (ΕΛΚΑ ΑΕ) και ιδιαίτερα η Κεραμική, με το κλείσιμο του Ελληνικού Κέντρου Αργιλλομάζης Α.Ε. (ΕΛΚΕΑ ΑΕ), το οποίο ήταν η κυριότερη μονάδα παραγωγής πηλού, δηλαδή της πρώτης ύλης των εργαστηρίων και σχολών κεραμικής στην Ελλάδα και το οποίο παρείχε και πολύτιμη τεχνική υποστήριξη στον κλάδο, ελλείπει κατάλληλου φορέα εκπαίδευσης των κεραμοποιών. Επιπλέον με το κλείσιμο του ΕΟΜΜΕΧ, σβήστηκε δια μιας από το χάρτη της ελληνικής παραδοσιακής χειροτεχνίας και ο κλάδος της Ταπητουργίας, με το κλείσιμο των 22 ταπητουργικών Σχολών – Εργαστηρίων του ΕΟΜΜΕΧ, που βρίσκονταν σε χωριά σε όλη τη χώρα.

Αν και έχει ασκηθεί σοβαρή και τεκμηριωμένη κριτική για τα ειδικότερα σημεία του τρόπου λειτουργίας του οργανισμού και της αξιοποίησης των πόρων που διέθετε⁷, δεν έπαυε, όμως, να είναι ο μοναδικός φορέας στην Ελλάδα που διέθετε τεχνογνωσία δεκαετιών και αναγνωρισιμότητα στο χώρο των χειροτεχνικών επιχειρήσεων και της Καλλιτεχνικής Βιοτεχνίας.

Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια διαφαίνεται μία ανανεωμένη πολιτική και κοινωνική κινητικότητα γύρω από τη χειροτεχνία. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αναγνωρίσει την ανάγκη ενίσχυσης του κλάδου μέσω στοχευμένων παρεμβάσεων. Ενδεικτικά αναφέρουμε τα προγράμματα Erasmus+ για την κατάρτιση νέων τεχνιτών και την αξιοποίηση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ) για τη στήριξη των μικρών βιοτεχνιών. Παράλληλα, ενισχύεται η ιδέα της επιστροφής στην ποιότητα και την αυθεντικότητα, με τους καταναλωτές να εκφράζουν αυξημένο ενδιαφέρον για τοπικά, βιώσιμα και χειροποίητα προϊόντα, σε αντίθεση με τη μαζική παραγωγή. Η χειροτεχνία, επομένως, παρά τις δυσκολίες, αναδύεται και πάλι ως ένας πολιτισμικά και οικονομικά σημαντικός τομέας με προοπτικές, εφόσον στηριχθεί συστηματικά.

Επιπλέον, η χειροτεχνία λαμβάνει εκ νέου χώρο στο προσκήνιο και μέσα από την αξιοποίηση ψηφιακών τεχνολογιών. Η χρήση του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης επιτρέπει στους δημιουργούς να προβάλλουν και να διαθέτουν τα έργα τους σε παγκόσμιο κοινό, ξεπερνώντας τα γεωγραφικά όρια των τοπικών αγορών. Πλατφόρμες όπως το Etsy, το Instagram και το Pinterest αποτελούν συχνά ψηφιακές βιτρίνες, ενισχύοντας την προβολή των τεχνιτών και διευκολύνοντας τη δημιουργία επαγγελματικών δικτύων. Παράλληλα, παρατηρείται μία στροφή των καταναλωτών προς προϊόντα με αυθεντικότητα, ποιότητα και

⁷ Ενδεικτικά αναφέρονται τα 13 Χειροτεχνικά Κέντρα, που διέθετε σε όλη την Ελλάδα, σε ιδιαίτερα τουριστικά σημεία, που είχαν αγοραστεί και εξοπλιστεί με χρηματοδότηση από τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (ΜΟΠ), έχοντας ως σκοπό να προωθούν και να προβάλλουν τα κατά τόπους ελληνικά χειροτεχνικά προϊόντα, χωρίς να λειτουργήσουν όμως για το σκοπό αυτό. Τα ακίνητα, όπου στεγάζονταν, περιήλθαν τελικά στο Ταμείο «Αξιοποίησης» της Δημόσιας Περιουσίας.

βιωσιμότητα, στοιχεία που χαρακτηρίζουν τη χειροτεχνική παραγωγή. Η ανάγκη για αποδέσμευση από τη μαζική παραγωγή και η αναζήτηση προσωπικού στυλ και πολιτισμικής ταυτότητας ενισχύει τη ζήτηση για χειροποίητα προϊόντα. Αυτή η τάση, σε συνδυασμό με τις σύγχρονες μορφές εκπαίδευσης (εργαστήρια, διαδικτυακά μαθήματα, residencies), ενισχύει τη διατήρηση και την αναβίωση παραδοσιακών τεχνικών με σύγχρονο προσανατολισμό.

Τέλος, αναδεικνύεται έντονα η διατομεακή συνεργασία ανάμεσα στη χειροτεχνία και άλλους δημιουργικούς κλάδους, όπως ο σχεδιασμός προϊόντων, η μόδα και η αρχιτεκτονική. Οι χειροτέχνες συνεργάζονται με designers, επιχειρήσεις και ιδρύματα πολιτισμού, συμβάλλοντας στην παραγωγή μοναδικών έργων με λειτουργική και αισθητική αξία. Η σύμπραξη αυτή προσφέρει νέες ευκαιρίες εξέλιξης και επιβίωσης της χειροτεχνίας σε ένα απαιτητικό και ταχύτατα μεταβαλλόμενο οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον.

1.1.2. Λειτουργικοί και Θεσμικοί Ορισμοί της Χειροτεχνίας

Μετά τη διαπίστωση της ευρύτητας του φάσματος της χειροτεχνίας τόσο στον ελληνικό χώρο όσο και διεθνώς, κρίσιμο στοιχείο αποτελεί ο προσδιορισμός της έννοιας, μέσα από κοινά αποδεκτούς ορισμούς.

Καθώς η έννοια της χειροτεχνίας μπορεί να προσεγγιστεί μέσα από διαφορετικά πρίσματα (λειτουργικά και θεσμικά), καταγράφεται η τάση δημιουργίας ορισμών σύμφωνα με αυτά και τις ανάγκες που καλούνται να εξυπηρετήσουν. Από τη μία πλευρά, οι λειτουργικοί ορισμοί εστιάζουν στη διαδικασία και το σκοπό της παραγωγής, δίνοντας έμφαση στη χειρωνακτική εργασία, την τεχνική δεξιότητα και στη δημιουργία πρακτικών ή διακοσμητικών αντικειμένων. Από την άλλη, οι θεσμικοί ορισμοί σχετίζονται περισσότερο με την αναγνώριση, οργάνωση και υποστήριξη της χειροτεχνίας από θεσμικούς φορείς. Η διάκριση αυτή βοηθά στην κατανόηση της χειροτεχνίας όχι μόνο ως μορφής τέχνης ή παραγωγής, αλλά και ως κοινωνικού και οικονομικού φαινομένου με ιδιαίτερο πολιτισμικό βάρος. Σχετικά παραδείγματα αποτελούν οι ακόλουθες περιπτώσεις, καταρχάς λειτουργικών ορισμών.

■ UNESCO (1984)⁸:

«Χειροτεχνικά προϊόντα είναι αντικείμενα που παράγονται πλήρως ή εν μέρει με το χέρι, με χρήση παραδοσιακών τεχνικών, χωρίς μαζική ή πλήρως μηχανοποιημένη παραγωγή.»

8 UNESCO/UNDP World Crafts Council Meeting – «Traditional Craftsmanship as a Cultural Heritage», 1984. Ο ορισμός αυτός έχει χρησιμοποιηθεί ευρέως σε πολιτιστικά προγράμματα της UNESCO και περιλαμβάνεται σε εγχειρίδια για την άυλη πολιτιστική κληρονομιά.

Ο ορισμός εστιάζει στην τεχνική και τη μέθοδο παραγωγής, διαχωρίζοντας τη χειροτεχνία από τη βιομηχανική παραγωγή. Αναδεικνύεται η σημασία της προσωπικής παρέμβασης του δημιουργού και της διατήρησης της πολιτιστικής ταυτότητας μέσω της παραδοσιακής τεχνογνωσίας.

■ **World Crafts Council (WCC):**

«Χειροτεχνία είναι η δημιουργική έκφραση που βασίζεται στη χειρωνακτική δεξιότητα και τη γνώση υλικών και τεχνικών, με στόχο την παραγωγή χρηστικών ή διακοσμητικών αντικειμένων.»

Στην περίπτωση αυτή αποδίδεται βαρύτητα στη δημιουργικότητα και τη δεξιότητα (γνώση υλικών και τεχνικών) του τεχνίτη, χωρίς να εστιάζει στη χρήση των παραγόμενων προϊόντων, εστιάζοντας στη χειροτεχνία παράλληλα ως μορφή καλλιτεχνικής έκφρασης και όχι μόνο ως πρακτική εργασία.

Περνώντας σε παραδείγματα θεσμικών ορισμών, παρουσιάζονται σε χρονική σειρά περιπτώσεις κοινοτικής και εθνικής νομοθεσίας που αποδίδουν στην έννοια της χειροτεχνίας θεσμική και κανονιστική βαρύτητα.

■ **Ευρωπαϊκή Επιτροπή (EU Craft Definition)¹⁰:**

«Χειροτεχνία είναι μια οικονομική δραστηριότητα που συνδυάζει πολιτισμική παράδοση, δεξιότητα και επιχειρηματικότητα, παράγοντας προϊόντα με περιορισμένη παραγωγή και υψηλή προστιθέμενη αξία.»

Ο ορισμός αυτός ενσωματώνει την οικονομική διάσταση της χειροτεχνίας, επισημαίνοντας τη συμβολή της στην τοπική ανάπτυξη και την επιχειρηματικότητα, αναγνωρίζοντας παράλληλα την πολιτισμική της διάσταση και καθιστώντας την αντικείμενο στήριξης σε επίπεδο ΕΕ¹¹. Σε συνέχεια του παραπάνω ορισμού καταγράφεται η αριθ. 14/2021 Θέση του Συμβουλίου, ενόψει της έκδοσης κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση του προγράμματος «Δημιουργική Ευρώπη» (2021 – 2027) και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1295/2013 (έγκριση 13/4/2021), η οποία αναφέρει (σημεία 28–30):

«...28. Σύμφωνα με την ανακοίνωση της Επιτροπής της 22ας Ιουλίου 2014 με τίτλο «Προς μια ολοκληρωμένη προσέγγιση της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ευρώπης», οι συναφείς πολιτικές και τα μέσα θα πρέπει να διασφαλίζουν την παρακαταθήκη

9 World Crafts Council official website – <https://www.wccinternational.org>

10 European Commission – «The Economy of Culture in Europe», Study for the European Commission, 2006.

11 Βλ. σχετικά το Κεφάλαιο 3.

του Ευρωπαϊκού Έτους Πολιτιστικής Κληρονομιάς του 2018, το οποίο ενσωμάτωσε αποτελεσματικά και με επιτυχία τον πολιτισμό σε άλλους τομείς πολιτικής, ιδίως μέσω μίας προσέγγισης συμμετοχικής διακυβέρνησης, με την άντληση της μακροπρόθεσμης και βιώσιμης αξίας της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς, την ανάπτυξη μιας πιο ολοκληρωμένης προσέγγισης για τη διατήρηση και την αξιοποίησή της και τη στήριξη της βιώσιμης διαφύλαξης, της αναζωογόνησης, της προσαρμοστικής επαναχρησιμοποίησης και της προώθησης των αξιών της μέσω δραστηριοτήτων ευαισθητοποίησης και δικτύωσης. Στον πολιτιστικό τομέα, θα πρέπει να εξεταστεί η δυνατότητα στήριξης καλλιτεχνών, δημιουργών και καλλιτεχνικών τεχνιτών με δεξιότητες σε παραδοσιακά επαγγέλματα που σχετίζονται με την αποκατάσταση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Στον οπτικοακουστικό τομέα, ειδικότερα, τα έργα πολιτιστικής κληρονομιάς είναι σημαντική πηγή μνήμης και πολιτισμικής πολυμορφίας και αποτελούν δυνητικές ευκαιρίες στην αγορά. Στο πλαίσιο αυτό, τα οπτικοακουστικά αρχεία και οι βιβλιοθήκες συμβάλλουν στη διατήρηση και στην επαναχρησιμοποίηση έργων πολιτιστικής κληρονομιάς και στις νέες εξελίξεις στην αγορά σε ό,τι αφορά τα εν λόγω έργα.

29. Σύμφωνα με την ανακοίνωση της Επιτροπής, της 10ης Μαρτίου 2020, με τίτλο «Μια νέα βιομηχανική στρατηγική για την Ευρώπη», η Ένωση θα πρέπει να στηριχθεί στα πλεονεκτήματά της, ιδίως στην πολυμορφία της, στα ταλέντα της, στις αξίες της και στον τρόπο ζωής της, στους φορείς καινοτομίας και στους δημιουργούς της.

30. Η επιτυχία του προγράμματος βασίζεται στην ανάπτυξη καινοτόμων και αποτελεσματικών έργων που δημιουργούν ορθές πρακτικές στον τομέα της διακρατικής ευρωπαϊκής συνεργασίας στους πολιτιστικούς και δημιουργικούς τομείς. Όπου είναι εφικτό, τέτοια παραδείγματα επιτυχίας θα πρέπει να προωθούνται, ενθαρρύνοντας τη στήριξη νέων επιχειρηματικών μοντέλων και δεξιοτήτων, ενισχύοντας την παραδοσιακή τεχνογνωσία και μετουσιώνοντας τις δημιουργικές και διεπιστημονικές λύσεις σε οικονομική και κοινωνική αξία....».

■ **N. 4177/2013 - Κανόνες ρύθμισης της αγοράς προϊόντων και της παροχής υπηρεσιών και άλλες διατάξεις (άρθρο 45)12:**

«Ως χειροτεχνία νοείται η παραγωγή ειδών δια χειρός με χρήση παραδοσιακών ή νεότερων τεχνικών, με σεβασμό στην πολιτιστική κληρονομιά και με περιορισμένη χρήση μηχανών.»

Ο συγκεκριμένος ορισμός (μοναδικός αναφορικά με τη χειροτεχνία στο εθνικό κανονιστικό πλαίσιο) εισάγει στοιχεία όπως ο σεβασμός στην πολιτιστική κληρονομιά και η περιορισμένη χρήση μηχανολογικού εξοπλισμού, ενώ η αναφορά

12 ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4177 (ΦΕΚ «Α 173/08-08-2013) Κανόνες ρύθμισης της αγοράς προϊόντων και της παροχής υπηρεσιών και άλλες διατάξεις.

σε παραδοσιακές και νεότερες τεχνικές, τοποθετεί τον κλάδο εντός ενός σύγχρονου πλαισίου παραγωγής.

■ **Κανονισμός (ΕΕ) 2023/2411 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου**

Η τελική αναφορά σε θεσμικό ορισμό της χειροτεχνίας πρέπει να λάβει υπόψη και το πλέον πρόσφατο κανονιστικό πλαίσιο που τέθηκε σε ισχύ, τον Κανονισμό (ΕΕ) 2023/2411 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, ο οποίος αφορά την προστασία των γεωγραφικών ενδείξεων για χειροτεχνικά και βιομηχανικά προϊόντα. Σύμφωνα με αυτόν, τα «χειροτεχνικά προϊόντα» ορίζονται ως:

«Προϊόντα που παράγονται είτε εξ ολοκλήρου με το χέρι είτε με τη βοήθεια χειροκίνητων ή ψηφιακών εργαλείων είτε με μηχανικά μέσα, όταν η χειρωνακτική συμβολή είναι σημαντικό συστατικό του τελικού προϊόντος.»

Σύμφωνα με τον ορισμό αυτό, αναγνωρίζεται η σημασία της χειρωνακτικής εργασίας στην παραγωγή, επιτρέποντας παράλληλα τη χρήση εργαλείων ή μηχανικών μέσων, υπό την προϋπόθεση ότι η ανθρώπινη παρέμβαση παραμένει καθοριστική για το τελικό αποτέλεσμα.

Ο Κανονισμός τέθηκε σε ισχύ στις 16 Νοεμβρίου 2023 και θα εφαρμοστεί από την 1η Δεκεμβρίου 2025, παρέχοντας ενιαία προστασία σε επίπεδο ΕΕ για τα χειροτεχνικά και βιομηχανικά προϊόντα που πληρούν τα καθορισμένα κριτήρια.

■ **Ν. 5039/2023 - «Μέτρα στήριξης των συγγενών των θυμάτων και των πληγέντων του σιδηροδρομικού δυστυχήματος των Τεμπών της 28ης Φεβρουαρίου 2023, συνταξιοδοτική διάταξη, ρυθμίσεις για την ενίσχυση της ασφάλειας των συγκοινωνιών, διατάξεις για την ενίσχυση της ανάπτυξης, παρεμβάσεις για τον εκσυγχρονισμό της τουριστικής νομοθεσίας και άλλες επείγουσες διατάξεις»**

Το πλαίσιο του νόμου προσδιορίζει ότι η χειροτεχνία εμπίπτει σαφώς στα όρια του «Πολιτιστικού και δημιουργικού τομέα», σύμφωνα με το άρθρο 107. Ειδικότερα:

«Άρθρο 107 - Ορισμοί

Για τις ανάγκες του παρόντος, ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί:

1.«Πολιτιστικός και δημιουργικός τομέας» ορίζεται ο τομέας οικονομικής δραστηριότητας που καταλαμβάνει τα εξής πεδία:

α) Έργα λόγου,

β) εικαστικές τέχνες,

γ) μουσική,

δ) θέατρο,

ε) χορός,

στ) κινηματογράφος και εν γένει οπτικοακουστικός τομέας και

ζ) χειροτεχνία,

Στον πολιτιστικό και δημιουργικό τομέα εμπίπτει κάθε δραστηριότητα στο πλαίσιο των ανωτέρω πεδίων που αφορά στην ανάπτυξη, δημιουργία, παραγωγή, διάδοση, διαχείριση και διατήρηση των αγαθών και των υπηρεσιών που ενσωματώνουν πολιτιστική, καλλιτεχνική ή άλλη δημιουργική έκφραση ή άπτονται πολιτιστικών αξιών, καθώς και συναφείς λειτουργίες όπως η εκπαίδευση ή η κατάρτιση σε αυτά τα πεδία.»

Πίνακας 1-1 Συνοπτικός Πίνακας Θεσμικών Ορισμών

Κανονισμός (ΕΕ) 2023/2411 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου	Άρθρο 4 «Προϊόντα που παράγονται είτε εξ ολοκλήρου με το χέρι είτε με τη βοήθεια χειροκίνητων ή ψηφιακών εργαλείων είτε με μηχανικά μέσα, όταν η χειρωνακτική συμβολή είναι σημαντικό συστατικό του τελικού προϊόντος.»
Ν. 4177/2013 – Κανόνες ρύθμισης της αγοράς προϊόντων και της παροχής υπηρεσιών και άλλες διατάξεις	Άρθρο 45 «Ως χειροτεχνία νοείται η παραγωγή ειδών δια χειρός με χρήση παραδοσιακών ή νεότερων τεχνικών, με σεβασμό στην πολιτιστική κληρονομιά και με περιορισμένη χρήση μηχανών.»
ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 4849/2021, Τεύχος Α' 207/05.11.2021	Άρθρο 2 Ορισμοί ... 10. «Αγορά χειροτεχνών/καλλιτεχνών»: Η υπαίθρια αγορά στην οποία δραστηριοποιούνται ως πωλητές χειροτέχνες και καλλιτέχνες, είτε φυσικά πρόσωπα που δημιουργούν έργα τέχνης, καλλιτεχνήματα, χειροτεχνήματα και λοιπά έργα πρωτότυπης, αποκλειστικά δικής τους, καλλιτεχνικής δημιουργίας είτε Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (Κοιν.Σ.ΕΠ.) του ν. 4430/2016 (Α' 205) που δραστηριοποιούνται στο ίδιο αντικείμενο.

Άρθρο 8

Άδεια πωλητή χειροτέχνη - καλλιτέχνη στις αγορές χειροτεχνών - καλλιτεχνών

1. Η άδεια πωλητή χειροτέχνη-καλλιτέχνη χορηγείται σε φυσικά πρόσωπα, χειροτέχνες/καλλιτέχνες και σε Κοιν.Σ.ΕΠ. του ν. 4430/2016 (Α' 205) προκειμένου να δραστηριοποιούνται σε αγορές χειροτεχνών-καλλιτεχνών.

Ειδικότερα, η άδεια χορηγείται:

α) για τους καλλιτέχνες, εφόσον ο ενδιαφερόμενος καλλιτέχνης προσκομίσει βεβαίωση πιστοποίησης ίδιας δημιουργίας. Για έργα τέχνης και καλλιτεχνήματα προσκομίζεται βεβαίωση του Επιμελητηρίου Εικαστικών Τεχνών Ελλάδας (Ε.Ε.Τ.Ε.), η οποία χορηγείται ύστερα από επίδειξη του δημιουργού, στην οποία αναφέρονται το είδος των έργων τέχνης, τα υλικά, ο τρόπος δημιουργίας αυτών, κάθε άλλη πληροφορία που κρίνεται αναγκαία από το φορέα έκδοσης της βεβαίωσης, καθώς και ότι τα παραγόμενα έργα είναι έργα πρωτότυπης καλλιτεχνικής δημιουργίας του ενδιαφερόμενου προσώπου. Οι κάτοχοι βεβαιώσεων ίδιας δημιουργίας, οι οποίες ήδη έχουν εκδοθεί από αρμόδιες αρχές σύμφωνα με την παρ. 3 του άρθρου 45 του ν. 4497/2017 (Α' 171), δεν υποχρεούνται στην προσκόμιση επικαιροποιημένης βεβαίωσης,

β) για τους χειροτέχνες, εφόσον ο ενδιαφερόμενος καλλιτέχνης προσκομίσει βεβαίωση χειροτεχνικής δεξιότητας, η οποία χορηγείται από την Ανώνυμη Εταιρεία Βιομηχανικής Έρευνας, Τεχνολογικής Ανάπτυξης και Εργαστηριακών Δοκιμών, Πιστοποίησης και Ποιότητας (Ε.Β.Ε.Τ.Α.Μ. Α.Ε.) που εποπτεύεται από τη Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων, ύστερα από επίδειξη από τον ενδιαφερόμενο της διαδικασίας παραγωγής του χειροτεχνήματος. Στη σχετική βεβαίωση αναγράφονται τα παραγόμενα είδη, τα μηχανήματα, τα υλικά και τα χρησιμοποιούμενα εργαλεία. Οι κάτοχοι βεβαιώσεων χειροτεχνικής δεξιότητας, οι οποίες ήδη έχουν εκδοθεί από αρμόδιες αρχές σύμφωνα με την παρ. 3 του άρθρου 45 του ν. 4497/2017, δεν υποχρεούνται στην προσκόμιση επικαιροποιημένης βεβαίωσης

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 5039 Τεύχος Α' 83/03.04.2023 ΜΕΡΟΣ ΣΤ' ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α' ΜΗΤΡΩΟ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟ ΤΟΜΕΑ	Άρθρο 107 Ορισμοί Για τις ανάγκες του παρόντος, ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί: 1.«Πολιτιστικός και δημιουργικός τομέας» ορίζεται ο τομέας οικονομικής δραστηριότητας που καταλαμβάνει τα εξής πεδία: α) Έργα λόγου, β) εικαστικές τέχνες, γ) μουσική, δ) θέατρο, ε) χορός, στ) κινηματογράφος και εν γένει οπτικοακουστικός τομέας και ζ) χειροτεχνία, Στον πολιτιστικό και δημιουργικό τομέα εμπίπτει κάθε δραστηριότητα στο πλαίσιο των ανωτέρω πεδίων που αφορά στην ανάπτυξη, δημιουργία, παραγωγή, διάδοση, διαχείριση και διατήρηση των αγαθών και των υπηρεσιών που ενσωματώνουν πολιτιστική, καλλιτεχνική ή άλλη δημιουργική έκφραση ή άπτονται πολιτιστικών αξιών, καθώς και συναφείς λειτουργίες όπως η εκπαίδευση ή η κατάρτιση σε αυτά τα πεδία.
--	--

Επιπλέον των ανωτέρω, σημειώνονται οι ρυθμίσεις της Υπουργικής Απόφασης υπ' αριθμ. 210053, Τεύχος Β' 2905/02.05.2023 με τίτλο «Καθορισμός των Κωδικών Αριθμών Δραστηριοτήτων (ΚΑΔ) και των κωδικών ειδικότητας, στους οποίους εμπίπτουν οι δραστηριότητες του πολιτιστικού και δημιουργικού τομέα σύμφωνα με τις παρ. 1, 2 και 3 του άρθρου 107, των ΚΑΔ και των κωδικών ειδικότητας στους οποίους εμπίπτουν οι υποστηρικτικές δραστηριότητες του πολιτιστικού και δημιουργικού τομέα σύμφωνα με τις παρ. 4, 5 και 6 του άρθρου 107, του ν. 5039/2023 «Μέτρα στήριξης των συγγενών των θυμάτων και των πληγέντων του σιδηροδρομικού δυστυχήματος των Τεμπών της 28ης Φεβρουαρίου 2023, συνταξιοδοτική διάταξη, ρυθμίσεις για την ενίσχυση της ασφάλειας των συγκοινωνιών, διατάξεις για την ενίσχυση της ανάπτυξης, παρεμβάσεις για τον εκσυγχρονισμό της τουριστικής νομοθεσίας και άλλες επείγουσες διατάξεις» (Α' 83).

Στο πλαίσιο αυτής, οι κωδικοί ειδικότητας, στους οποίους εμπίπτουν οι εργαζόμενοι στον πολιτιστικό και δημιουργικό τομέα, σύμφωνα με τις παρ. 1 και 2 του άρθρου 107 του ν. 5039/2023 (Α' 83), είναι οι εξής:

- 712019 Μαρμαρογλύπτες, μαρμαροκόπτες και μαρμαροτριβείς
- 752001 Βιολιών κατασκευαστές
- 752002 Ακορντεόν και γενικά μουσικών οργάνων, κατασκευαστές και επισκευαστές
- 752007 Κατασκευαστές άυλων εκκλησιαστικών οργάνων
- 755202 Κατασκευαστές δερμάτινων εξαρτημάτων ένδυσης (χειροτέχνες)
- 755203 Κεντητές (χειροτέχνες) δαντελών, ενδυμάτων, ειδών νοικοκυριού κ.λπ.
- 752012 Πνευστών ξύλινων και μεταλλικών μουσικών οργάνων, κατασκευαστές
- 752013 Πνευστών οργάνων, κατασκευαστές και επισκευαστές
- 752017 Τυμπάνων και λοιπών μουσικών οργάνων, κατασκευαστές
- 756319 Φωτογράφοι-φωτοχάρacteres
- 752004 Εκκλησιαστικών οργάνων, κατασκευαστές
- 752006 Εγχόρδων και πνευστών μουσικών οργάνων, κατασκευαστές
- 754300 Χάρacteres-διακοσμητές ειδών από γυαλί
- 755100 Χειροτέχνες ξύλου και άλλων υλικών
- 755106 Ξύλινων μικροαντικειμένων, κατασκευαστές και χειροτέχνες
- 755111 Χειροτέχνες ειδών από άχυρο, ψάθα, όστρακα και άργιλο
- 755112 Χειροτέχνες ειδών από πέτρα
- 755113 Χειροτέχνες ειδών από χαρτί
- 755114 Χειροτέχνες καλαθοποιίας και καλαμοπλεκτικής
- 755115 Χειροτέχνες κηροπλαστικής (κηροπλάστες)
- 755200 Χειροτέχνες υφάσματος, δέρματος και συναφών υλικών

Επιπλέον οι ΚΑΔ, στους οποίους εμπίπτουν οι επαγγελματίες (φυσικά πρόσωπα) του πολιτιστικού και δημιουργικού τομέα καταγράφονται ως ακολούθως:

- 13.20.11'Υφανση υφασμάτων από μετάξι ή από απορρίμματα μεταξιού
- 13.20.12'Υφανση υφασμάτων από λαναρισμένο ή χτενισμένο μαλλί, λεπτίνες ή χονδρόινες ζωικές τρίχες ή αλογότριχες
- 13.92.16.01 Κατασκευή εγχώριων οικιακών υφαντών

- 16.23.19 Κατασκευή τεχνουργημάτων λεπτοξυλουργικής και χονδροξυλουργικής για οικοδομές, από ξύλο, π.δ.κ.α
- 16.29.12 Κατασκευή επιτραπέζιων και μαγειρικών σκευών, από ξύλο
- 16.29.13 Κατασκευή ξύλινων ψηφιδοθετημάτων και ενθετικής ξύλινης διακόσμησης επίπλων, θηκών για κοσμήματα ή μαχαιροπίρουνα, αγαλματιών και άλλων διακοσμητικών ειδών, από ξύλο
- 16.29.25.01 Κατασκευή κοφινιών και ψαθών
- 16.29.25.02 Κατασκευή πλεκτών ειδών, εκτός από έπιπλα
- 23.31.10.01 Κατασκευή ψηφιδωτών από κεραμικές ύλες
- 23.41.12.01 Κατασκευή πήλινων αγγείων γενικά, χωρίς διακόσμηση
- 23.41.12.03 Κατασκευή πινακίων, αγγείων κ.λπ., από κεραμικές ύλες εκτός από πορσελάνη
- 23.41.13 Κατασκευή αγαλματιδίων και άλλων αντικειμένων διακόσμησης από κεραμική ύλη
- 23.41.99.01 Εργασίες διακόσμησης ειδών από πορσελάνη και φαγεντιανή γη για λογαριασμό τρίτων
- 23.41.99.02 Εργασίες κεραμίστα, για λογαριασμό τρίτων
- 23.70.11.04 Εργασίες μαρμαρογλυπτικής
- 23.70.12.01 Κατασκευή ψηφιδωτών από λαξευτούς λίθους
- 25.99.24 Κατασκευή αγαλματιδίων και άλλων ειδών διακόσμησης, κάδρων για φωτογραφίες, πίνακες ή παρόμοια είδη και καθρεπτών, από κοινά μέταλλα
- 31.09.12.01 Κατασκευή άλλων ξύλινων οικιακών επίπλων, από μονάδα που απασχολεί μέχρι και δύο εργάτες
- 32.20 Κατασκευή μουσικών οργάνων
- 74.10.19.01 Υπηρεσίες αισθητικού σχεδιασμού προϊόντων
- 74.10.19.02 Υπηρεσίες σχεδιασμού επίπλων
- 74.10.19.04 Υπηρεσίες σχεδιασμού υφασμάτων
- 74.10.19.05 Υπηρεσίες σχεδιαστή κοσμημάτων και υπηρεσίες γεμμολογίας

Πέραν των προηγούμενων αναφορών, σε ό,τι αφορά στην αναζήτηση ορισμών με εφαρμογή στην Ελλάδα, ειδική αναφορά πρέπει να γίνει στην ταξινόμηση

ESCO (European Skills, Competences and Occupations – Ευρωπαϊκές δεξιότητες, ικανότητες, προσόντα και επαγγέλματα), η οποία χρησιμοποιείται για την ευρωπαϊκή ταξινόμηση δεξιοτήτων σε σύνδεση με τα διάφορα επαγγέλματα και την αγορά εργασίας¹³. Σύμφωνα με τα γενικά προσδιοριζόμενα για τη χειροτεχνία, ως τέτοια ορίζεται «Η ικανότητα εργασίας με τα χέρια με σκοπό τη δημιουργία κάποιου καλλιτεχνικού αντικειμένου», ενώ ως είδη χειροτεχνίας περιγράφονται αυτά που συνδέονται με τη «μελέτη τεχνικών και δεξιοτήτων σε επιλεγμένη τέχνη, όπως κοσμήματα, αγγειοπλαστική, υφαντική, ξυλογλυπτική κ.λπ.». Τα προγράμματα εκπαίδευσης και οι σχετικές δεξιότητες που περιλαμβάνονται στο σχετικό πλαίσιο αφορούν στις παρακάτω ευρύτερες ομάδες:

- Κεραμικά
- Χειροτεχνία, λαϊκές τέχνες και τεχνικές
- Διακοσμητικές μεταλλικές χειροτεχνίες
- Αυτόχθονες χειροτεχνίες
- Κέντημα
- Ανθοκομία (ανθοσυναρμολόγηση)
- Τέχνες και χειροτεχνία γυαλιού
- Χρυσοχοΐα
- Κοσμήματα
- Κατασκευή μουσικών οργάνων (όχι βιομηχανικών)
- Μουσικά όργανα (επισκευή και κούρδισμα)
- Αργυροχοΐα
- Λιθογλυπτική
- Υφαντική
- Ξυλογλυπτική

Ρητή εξαίρεση γίνεται για τη βιομηχανική (μηχανοποιημένη μεγάλης κλίμακας)

13 Το ESCO παρέχει περιγραφές για 3.039 επαγγέλματα και 13.939 δεξιότητες που συνδέονται με αυτά τα επαγγέλματα, μεταφρασμένες σε 28 γλώσσες. Στόχος του ESCO είναι η στήριξη της επαγγελματικής κινητικότητας σε ολόκληρη την Ευρώπη και, κατ' επέκταση, μια πιο ολοκληρωμένη και αποτελεσματική αγορά εργασίας, προσφέροντας μια «κοινή γλώσσα» για τα επαγγέλματα και τις δεξιότητες, η οποία μπορεί να χρησιμοποιηθεί από διάφορους ενδιαφερόμενους φορείς σε θέματα απασχόλησης, εκπαίδευσης και κατάρτισης. Το ESCO είναι έργο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το οποίο διαχειρίζεται η Γενική Διεύθυνση Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων και Ένταξης (ΓΔ EMPL).

Βλ. σχετικά:

<https://esco.ec.europa.eu/en/classification/occupation?uri=http://data.europa.eu/esco/isco/C7>.

παραγωγή κεραμικής, υφαντών υλικών, κεντημάτων και άλλων κλάδων που αναφέρονται παραπάνω, καθώς θεωρείται ότι επαγγελματικά αφορούν άλλους τομείς των κατασκευών και μεταποίησης.

Σύμφωνα με την ίδια μεθοδολογική κατηγοριοποίηση, η επαγγελματική περιγραφή των χειροτεχνών εντοπίζεται στον κωδικό 731 Χειροτέχνες της κατάταξης ESCO ως υποκατηγορία στον κωδικό 73 Χειροτέχνες και Τυπογράφοι της Ομάδας 7 Ειδικευμένοι τεχνίτες και ασκούντες συναφή επαγγέλματα.¹⁴

Η περιγραφή της επαγγελματικής δραστηριότητας αφορά στο συνδυασμό καλλιτεχνικών και χειρωνακτικών δεξιοτήτων για «...να σχεδιάσουν, να κατασκευάσουν, να επισκευάσουν, να προσαρμόσουν, να συντηρήσουν και να διακοσμήσουν όργανα ακριβείας, μουσικά όργανα, κοσμήματα και άλλα πολύτιμα μέταλλα, αγγεία και πορσελάνη. Εφαρμόζουν παραδοσιακές ή/και τεχνικές που αναπτύχθηκαν πρόσφατα για τη χάραξη, τη μορφοποίηση, τη συναρμολόγηση, την ύφανση και τη διακόσμηση διαφόρων ειδών από γυαλί, κεραμικά, υφάσματα, άχυρα, πέτρες, ξύλο και δέρμα.», ενώ τα περιγραφόμενα ως συνδεδεμένα επαγγέλματα αφορούν στα κάτωθι (συμπεριλαμβανομένων των περιγραφών τους).

Πίνακας 1-2 Κωδικός 731 Χειροτέχνες της κατάταξης ESCO

Κωδικός Επαγγέλματος	Επάγγελμα	Περιγραφή
7311	Κατασκευαστές και επισκευαστές οργάνων ακριβείας	Κατασκευάζουν, επισκευάζουν και ρυθμίζουν ρολόγια, ναυτικά, μετεωρολογικά, οπτικά και άλλα όργανα ακριβείας.
7312	Κατασκευαστές και χορδιστές μουσικών οργάνων	Κατασκευάζουν, επισκευάζουν και χορδίζουν μουσικά όργανα, συνήθως εξειδικευμένοι σε συγκεκριμένο τύπο οργάνου.

14 <https://esco.ec.europa.eu/en/classification/occupation?uri=http://data.europa.eu/esco/isco/C731> Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, το ESCO είναι η ευρωπαϊκή πολύγλωσση ταξινόμηση δεξιοτήτων, ικανοτήτων, προσόντων και επαγγελμάτων, η οποία λειτουργεί σαν λεξικό, περιγράφοντας, προσδιορίζοντας και κατατάσσοντας τα επαγγέλματα και τις δεξιότητες που έχουν σχέση με την αγορά εργασίας της ΕΕ, την εκπαίδευση και κατάρτιση. Μέσω αυτής, οι σχετικές έννοιες και οι μεταξύ τους σχέσεις μπορούν να γίνουν κατανοητές από τα ηλεκτρονικά συστήματα, γεγονός που επιτρέπει σε διάφορες διαδικτυακές πλατφόρμες να χρησιμοποιούν το ESCO για υπηρεσίες, όπως μεταξύ άλλων η αντιστοίχιση ατόμων που αναζητούν εργασία με θέσεις απασχόλησης, βάσει των δεξιοτήτων τους, ή η προσφορά προγραμμάτων κατάρτισης σε άτομα που επιθυμούν να αλλάξουν ή να αναβαθμίσουν τις δεξιότητές τους.

Κωδικός Επαγγέλματος	Επάγγελμα	Περιγραφή
7313	Κοσμηματοποιοί και τεχνίτες πολύτιμων μετάλλων	Σχεδιάζουν και κατασκευάζουν κοσμήματα και αντικείμενα από πολύτιμα μέταλλα και λίθους, με τεχνικές όπως χάραξη, τοποθέτηση λίθων, γυάλισμα.
7314	Αγγειοπλάστες και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	Παρασκευάζουν κεραμικά είδη, πορσελάνες, τούβλα και πλακάκια με το χέρι ή με μηχανή.
7315	Τεχνίτες, κόπτες, λειαντές και φινιριστές γυαλιού	Διαμορφώνουν και τελειοποιούν γυαλί μέσω κοπής, λείανσης, φινιρίσματος και φυσήτου σχεδιασμού.
7316	Επιγραφοποιοί, ζωγράφοι διακοσμήσεων και χαράκτες	Δημιουργούν επιγραφές και διακοσμητικά σχέδια σε υλικά όπως ξύλο, μέταλλο, κεραμικά και γυαλί.
7317	Χειροτέχνες ξύλου, καλαθοπλεκτικής και συναφών υλικών	Σκαλίζουν και διακοσμούν ξύλινα αντικείμενα, δημιουργούν πλεκτά από άχυρο, καλάμια κ.λπ., για προσωπική ή διακοσμητική χρήση.
7318	Χειροτέχνες υφάσματος, δέρματος και συναφών υλικών	Παράγουν παραδοσιακά υφάσματα, ενδύματα, υποδήματα και αξεσουάρ από ύφασμα, δέρμα και παρόμοια υλικά.
7319	Χειροτέχνες π.δ.κ.α. (που δεν κατατάσσονται αλλού)	Εργάζονται σε παραδοσιακά επαγγέλματα όπως μεταλλοτεχνία, κηροπλαστική και άλλες χειροτεχνίες που δεν καλύπτονται από τις υπόλοιπες κατηγορίες.

Τα παραπάνω δεδομένα αποτελούν μία βάση γενικής κατεύθυνσης σε ευρωπαϊκό επίπεδο για τον προσδιορισμό των χειροτεχνικών επαγγελμάτων, αλλά και των απαραίτητων δεξιοτήτων για την άσκηση τους. Η σχετική αποτύπωση των παραπάνω στον ελληνικό Κατάλογο Επαγγελματικών Περιγραμμάτων του Εθνικού Οργανισμού Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΕΟΠΠΕΠ), είναι πιο περιορισμένη. Ενδεικτικά αναφέρουμε την πιστοποίηση των επαγγελματικών περιγραμμάτων των παρακάτω ειδικοτήτων και με το ακόλουθο περιεχόμενο¹⁵.

15 Πληροφορίες σχετικά με τις απαιτούμενες δεξιότητες των προαναφερόμενων επαγγελμάτων καθώς και άλλων σχετικών με τη χειροτεχνία επαγγελματικών περιγραμμάτων μπορούν να ανευρεθούν στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://ergonesti.eoppep.gr/>

Πίνακας 1–3 Σχετικά με τη Χειροτεχνία Επαγγελματικά Περιγράμματα ΕΟΠΠΕΠ

Επάγγελμα	Κωδικός ISCO	Περιγραφή	Άδεια Ασκήσεως Επαγγέλματος
Αγγειοπλάστης – Κεραμίστας	7314	Παραγωγή κεραμικών αντικειμένων και επιφανειών, χειροποίητα ή με εργαλεία, για διακόσμηση/χρήση.	Όχι
Αργυροχρυσοχόος	7313	Δημιουργία τεχνουργημάτων εν όλω ή εν μέρει από πολύτιμα μέταλλα, όπως αυτά ορίζονται από την ισχύουσα νομοθεσία.	Όχι
Ξυλογλύπτης	7317	Διακόσμηση και κατεργασία ξύλου με χειροποίητο ή μηχανοκίνητο σκάλισμα.	Όχι
Ράπτης/Ράπτρια ενδυμάτων	7318	Χειροποίητη κατασκευή και προσαρμογή ανδρικών/γυναικείων ενδυμάτων.	Όχι
Κατασκευαστής Κεντήματος	7318	Σχεδιασμός & κατασκευή κεντημάτων (π.χ. σε ύφασμα, δέρμα), και αποτύπωση με Η/Υ.	Όχι
Τεχνίτης Πέτρας	7319	Επεξεργασία πέτρας για κατασκευές/αναπαλαιώσεις παραδοσιακών και ιστορικών δομών.	Όχι (εμπίπτει στα παραδοσιακά επαγγέλματα π.δ.κ.α.)

Όπως είναι προφανές, σύμφωνα με τα παραπάνω, η χειροτεχνική δραστηριότητα στην Ελλάδα περιλαμβάνει πλήθος επαγγελματικών ειδικοτήτων με μεγάλη διασπορά στην επικράτεια και παράλληλα σημαντική τοπική εστίαση συνδεδεμένη με μακρόχρονη παράδοση.

Κλείνοντας τις αναφορές του κεφαλαίου, πρέπει σε κάθε περίπτωση να σημειωθεί ότι ένα βασικό σημείο προβληματισμού είναι η δυσκολία καταγραφής και αποτίμησης της οικονομικής αξίας της βιοτεχνίας, καθώς και η αδυναμία σύγκρισης μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών, ούτως ώστε να αξιολογηθούν και να κριθούν τυχόν μέτρα που λαμβάνονται ανά περίπτωση. Οι λόγοι της δυσκολίας αυτής εντοπίζονται καταρχάς στο πλαίσιο για τον καθορισμό και τη χαρτογράφηση των βιοτεχνικών δραστηριοτήτων, το οποίο συχνά διαφέρει μεταξύ των κρατών. Επιπλέον, πολλές μελέτες επικεντρώνονται άμεσα στον κλάδο της βιοτεχνίας, χωρίς να εξετάζουν την έμμεση συμβολή της χειροτεχνίας στην ευρύτερη δημιουργική οικονομία καθώς και σε άλλους κλάδους που αξιοποιούν τα αποτελέσματά της. Το παράδειγμα της

άμεσης σύνδεσης της χειροτεχνικής παραγωγής με την τουριστική δραστηριότητα, όπως δείχνει και η ελληνική περίπτωση των χειροτεχνικών εκθέσεων, ξεπερνά κατά πολύ την άμεση συμβολή του κλάδου της βιοτεχνίας. Τέλος, μια δίκαιη αποτύπωση της αξίας που δημιουργείται από τη χειροτεχνία και την καλλιτεχνική βιοτεχνία αποδεικνύεται δύσκολο να αποδοθεί, λαμβάνοντας υπόψη την ύπαρξη μη ποσοτικοποιήσιμων ή δύσκολα ποσοτικοποιήσιμων επιπτώσεων. Αυτές μπορούν να περιλαμβάνουν τη δευτερογενή συνεισφορά στην τοπική ανάπτυξη και τις τοπικές οικονομίες, την ενίσχυση της δημιουργικότητας, την τόνωση της καινοτομίας και την αύξηση του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος μέσω της μεταφοράς χειροτεχνικών δεξιοτήτων σε διαφορετικούς οικονομικούς τομείς.

1.1.3. Κανονιστικό Πλαίσιο

Όπως έχει καταγραφεί ερευνητικά και στο παρελθόν, ένα ιδιαίτερο ζήτημα που αφορά τη χειροτεχνία, σχετίζεται με τις ανεπάρκειες και ασάφειες στον προσδιορισμό του περιεχομένου του τομέα¹⁶, καθώς και με την έλλειψη ενός συνεκτικού ειδικού πλαισίου αναφοράς, πέραν αυτού που ρυθμίζει κυρίως την εμπορική χειροτεχνική δραστηριότητα.

Ειδικότερα, το ισχύον πλαίσιο περιγράφεται στο νόμο υπ' αριθμ. 4849/2021 (ΦΕΚ Α' 207/05-11-2021) «Αναμόρφωση και εκσυγχρονισμός του ρυθμιστικού πλαισίου οργάνωσης και λειτουργίας του υπαίθριου εμπορίου, ρυθμίσεις για την άσκηση ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων και την απλούστευση πλαισίου δραστηριοτήτων στην εκπαίδευση, βελτιώσεις στην επιμελητηριακή νομοθεσία, άλλες διατάξεις του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων και λοιπές επείγουσες διατάξεις», με ισχύ από 1/2/2022, ο οποίος αντικατέστησε τις σχετικές ρυθμίσεις του νόμου υπ' αριθμ. 4497/2017 (ΦΕΚ Α/171/13-11-2017) «Άσκηση υπαίθριων εμπορικών δραστηριοτήτων, εκσυγχρονισμός της επιμελητηριακής νομοθεσίας και άλλες διατάξεις» (άρθρα 1-60).

Μεταξύ άλλων, σε αυτόν προσδιορίζεται ως πεδίο εφαρμογής οι «Οργανωμένες υπαίθριες αγορές», οι οποίες περιλαμβάνουν και τις αγορές χειροτεχνών/καλλιτεχνών. Ως τέτοιες ορίζονται οι υπαίθριες αγορές στις οποίες δραστηριοποιούνται ως πωλητές χειροτέχνες και καλλιτέχνες, είτε φυσικά πρόσωπα που δημιουργούν έργα τέχνης, καλλιτεχνήματα, χειροτεχνήματα και λοιπά έργα πρωτότυπης, αποκλειστικά δικής τους, καλλιτεχνικής δημιουργίας, είτε Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (Κοιν.Σ.ΕΠ.) του ν. 4430/2016 (Α' 205) που δραστηριοποιούνται στο ίδιο αντικείμενο (Άρθρο 2) και μπορούν να πάρουν

¹⁶ Οι κλάδοι που εξετάστηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο είναι οι πλέον αποδεκτοί, ευρέως, χωρίς όμως να καλύπτουν απαραίτητα όλο το χειροτεχνικό φάσμα, καθώς αναλόγως της προσέγγισης και των παραμέτρων του μελετητή, μπορούν να ενταχθούν ή να αφαιρεθούν επιμέρους κλάδοι.

σχετική άδεια (άρθρο 8), ενώ «Άδεια πωλητή χειροτέχνη-καλλιτέχνη» αποτελεί η άδεια που χορηγείται σε χειροτέχνες/ καλλιτέχνες και σε Κοιν.Σ.ΕΠ. από τον αρμόδιο φορέα, προκειμένου να δραστηριοποιούνται σε αγορές χειροτεχνών-καλλιτεχνών. Οι προϋποθέσεις που πρέπει να καλύπτει κάθε μία από τις παραπάνω κατηγορίες διαφοροποιείται, αλλά σε κάθε περίπτωση απαιτείται έναρξη επιχειρηματικής δραστηριότητας με Κωδικό Αριθμό Δραστηριότητας (Κ.Α.Δ.) συναφή με το αντικείμενο της δραστηριότητάς τους (άρθρο 7.2), με την εξαίρεση των περιστασιακά απασχολούμενων (μέχρι 3 μήνες το έτος) και υπό τον όρο της απαλλαγής από το ΦΠΑ (Άρθρο 12.α) εξαιτίας χαμηλών εισοδημάτων. Καθίσταται σαφές από τα παραπάνω, ότι η περιοριστική εξαίρεση σημαίνει τη δραστηριοποίηση κυρίως ατόμων, τα οποία εγγράφονται ως επιχειρηματικές μονάδες και ως τέτοιες καταγράφηκαν στο πλαίσιο της παρούσης. Οι λοιπές σχετικές με τους χειροτέχνες και τις αγορές χειροτεχνών/ καλλιτεχνών διατάξεις του νόμου αφορούν κυρίως διαδικαστικά ζητήματα άσκησης των δραστηριοτήτων και ζητήματα αρμοδιοτήτων αδειοδότησης, και δεν εμπίπτουν στο άμεσο ενδιαφέρον της έρευνας.

1.1.4. Ρόλος Θεσμικών Φορέων

Συνέπεια των δεδομένων που αναλύθηκαν σε προηγούμενες ενότητες της μελέτης είναι η αναγνώριση της βαρύνουσας θεσμικής σημασίας του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων και ειδικότερα της Γενικής Γραμματείας Βιομηχανίας, μέσω της Γενικής Διεύθυνσης Βιομηχανικής Πολιτικής και Μεταρρυθμίσεων και της Διεύθυνσης Επιχειρηματικότητας και Μικρών Μεσαίων Επιχειρήσεων, για τη διερεύνηση της κατάστασης, των προβλημάτων και των αναγκών του Τομέα, σύμφωνα με το Υπ' Αριθ. 5/2022, ΦΕΚ 18/Α/4-2-2022 του Οργανισμού Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων. Το στοιχείο αυτό προκύπτει από τα προβλεπόμενα από το οργανόγραμμα, σύμφωνα με το οποίο, η Διεύθυνση Επιχειρηματικότητας και Μικρών-Μεσαίων Επιχειρήσεων αποτελείται από τα τμήματα Σχεδιασμού Πολιτικών Επιχειρηματικότητας και ΜΜΕ (Τμήμα Α), Εφαρμογής και Υποστήριξης Δράσεων ΜΜΕ (Τμήμα Β) και Δεξιοτήτων και Τεχνικών Επαγγελματιών (Τμήμα Γ). Τα σχετικά τμήματα αντιστοιχούν στον Επιχειρησιακό Στόχο της Διεύθυνσης, ο οποίος είναι η στήριξη της Επιχειρηματικότητας σε εθνικό επίπεδο και η ανάπτυξη των Μικρών και Μεσαίων Επιχειρήσεων (ΜΜΕ) και των συναφών με αυτές υπηρεσιών. Οι άξονες ενεργειών για την επίτευξη του Επιχειρησιακού Στόχου, περιλαμβάνουν:

- Τη βελτίωση των επιδόσεων των επιχειρήσεων στην παραγωγικότητα, στην ποιότητα, στην οργάνωση, στην καινοτομία, και στην ανάπτυξη προϊόντων υψηλότερης προστιθέμενης αξίας,
- Την ανάπτυξη των διεπιχειρησιακών συνεργασιών και την προώθηση πολιτικών μεγέθυνσης,

- Την ανάπτυξη δεξιοτήτων και τη διαμόρφωση του θεσμικού πλαισίου για την άσκηση τεχνικών επαγγελματιών για τα οποία απαιτείται η έκδοση επαγγελματικής άδειας.

Η κατανομή των αρμοδιοτήτων σε επίπεδο τμημάτων πραγματοποιείται στη λογική του τριπτούχου σχεδιασμού πολιτικών – εφαρμογής και υποστήριξης – ανάπτυξης και παρακολούθησης δεξιοτήτων και ειδικών επαγγελματικών ζητημάτων, σε ό,τι αφορά τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, με τα τμήματα Α, Β και Γ αντιστοίχως να είναι αρμόδια για την άσκηση των σχετικών αρμοδιοτήτων.

Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά τα, μεταξύ άλλων, ζητήματα της υποστήριξης της Χειροτεχνίας και Καλλιτεχνικής Βιοτεχνίας, ως κρίσιμες κρίνονται οι αρμοδιότητες του Τμήματος Β (Εφαρμογής και Υποστήριξης Δράσεων ΜΜΕ) της Διεύθυνσης και ειδικότερα οι εξής αναφορές:

- Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση προγραμμάτων και εξειδικευμένων δράσεων, για τη βελτίωση της επιχειρηματικότητας των πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, των κλάδων της χειροτεχνίας και της καλλιτεχνικής βιοτεχνίας. (Άρθρο 45.1.βγ)
- Η μέριμνα και η διαχείριση των εκκρεμών υποθέσεων, που πηγάζουν από τις εκτελούμενες, από τις υπό εκκαθάριση θυγατρικές εταιρείες του πρώην Ελληνικού Οργανισμού Μικρών-Μεσαίων Επιχειρήσεων και Χειροτεχνίας (ΕΟΜΜΕΧ), δράσεις επιχειρησιακών προγραμμάτων, που συγχρηματοδοτούνται από την ΕΕ. (Άρθρο 45.1.βζ)

Σημειώνεται στο σημείο αυτό το γενικό περιεχόμενο του οργανογράμματος, συγκριτικά με την προηγούμενη οργανωτική δομή η οποία περιλάμβανε αναφορές σε συγκεκριμένους κλάδους (όπως της ταπητουργίας, της καλλιτεχνικής και κεραμικής βιοτεχνίας, της αργυροχρυσοχοΐας και της γουνοποιίας). Το στοιχείο αυτό μπορεί να δώσει μεγαλύτερη ευελιξία στην άσκηση πολιτικών που θα κριθούν ως συμβατές με τη σύγχρονη προσέγγιση της χειροτεχνίας. Επιπλέον, όπως ήδη αναφέρθηκε, το Τμήμα Β αποτελεί κατά την περίοδο αυτή τη μονάδα συνέχειας της δραστηριότητας του τέως Ελληνικού Οργανισμού Μικρών – Μεσαίων Επιχειρήσεων & Χειροτεχνίας (ΕΟΜΜΕΧ)¹⁷.

Περνώντας στην εξέταση του ρόλου του Υπουργείου Πολιτισμού (ΥΠΠΟ) στον τομέα της χειροτεχνίας, εντοπίζεται η έμφαση στη διαφύλαξη, ανάδειξη και στήριξη της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας, μέσα στην οποία εντάσσονται πλήθος

¹⁷ Ο ΕΟΜΜΕΧ έπαψε να λειτουργεί σύμφωνα με τα οριζόμενα στα άρθρα 16 και 17 του Νόμου υπ' αριθ. 4038/2012 «Επείγουσες ρυθμίσεις που αφορούν την εφαρμογή του μεσοπρόθεσμου πλαισίου δημοσιονομικής στρατηγικής 2012–2015». Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 17 του Ν. 4038/2012, οι δράσεις και οι αρμοδιότητες του ΕΟΜΜΕΧ, μεταφέρθηκαν και ασκούνται από τη Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας, ανάμεσα στις οποίες και η αρμοδιότητα για τη Διαδικτυακή Πύλη του Εθνικού Παρατηρητηρίου για τις ΜΜΕ.

παραδοσιακών και καλλιτεχνικών τεχνικών και οι δεξιότητες που μεταδίδονται διαγενεακά. Μέσω της Διεύθυνσης Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς εγγράφονται τα σχετικά με τη χειροτεχνία δεδομένα στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, υλοποιούνται προγράμματα τεκμηρίωσης σε συνεργασία με κοινότητες και τεχνίτες και συντάσσονται φάκελοι υποψηφιότητας για εγγραφή στην UNESCO, ενισχύοντας την προβολή ελληνικών τεχνών διεθνώς.

Το Υπουργείο Πολιτισμού συμβάλλει:

- Στη θεσμική κατοχύρωση επαγγελματιών της χειροτεχνίας και καλλιτεχνικής βιοτεχνίας μέσω σχεδιασμού μητρώων ή αδειοδοτήσεων, σε συνεργασία με άλλους κρατικούς φορείς (π.χ. Υπουργείο Ανάπτυξης).
- Στην ενίσχυση συλλογικοτήτων (σωματεία, ενώσεις, εργαστήρια), ιδιαίτερα όσων έχουν τεκμηριωμένη πολιτιστική και εκπαιδευτική δράση.
- Ο ρόλος του ΥΠΠΟ επεκτείνεται και στον τομέα της άτυπης ή μη τυπικής εκπαίδευσης, με τη:
 - Στήριξη εργαστηρίων μετάδοσης τεχνικών, ιδίως σε μουσεία ή πολιτιστικά κέντρα.
 - Προώθηση συνεργειών με φορείς δια βίου μάθησης, ώστε να διατηρηθούν απειλούμενες δεξιότητες (π.χ. παραδοσιακή μεταλλοτεχνία, τσαρουχοποιία).
 - Συνεργασία με την Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών για την ενσωμάτωση παραδοσιακών τεχνικών στο σύγχρονο καλλιτεχνικό εκπαιδευτικό πλαίσιο.

Το ΥΠΠΟ επιτελεί σημαντικό ρόλο στην προβολή των τεχνιτών και των δημιουργιών τους, μέσω:

- Συμμετοχής ή διοργάνωσης εκθέσεων, φεστιβάλ και πολιτιστικών γεγονότων.
- Προώθησης συνεργασιών με μουσεία, ξένες πολιτιστικές αποστολές και ιδρύματα για την παρουσίαση του ελληνικού χειροτεχνικού πλούτου.
- Ενίσχυσης δράσεων τουριστικού πολιτισμού, συνδέοντας την παραδοσιακή τέχνη με τη βιωματική εμπειρία του επισκέπτη.

Τέλος, ο θεσμικός ρόλος του ΥΠΠΟ προϋποθέτει:

- Τη χάραξη στρατηγικής για την ανάπτυξη της χειροτεχνίας ως τομέα πολιτιστικής και οικονομικής σημασίας.
- Τη συνεργασία με άλλα υπουργεία (Ανάπτυξης, Παιδείας, Τουρισμού, Αγροτικής Ανάπτυξης) για την ενοποίηση και συντονισμό πολιτικών.
- Τη διαμόρφωση κατάλληλου νομικού πλαισίου για την κατοχύρωση του χειροτέχνη ως δημιουργού αλλά και επαγγελματία.

Ο ειδικότερος ρόλος του ΥΠΠΟ σε σχέση με την Άυλη Πολιτιστική Κληρονομία, ασκείται μέσω της Διεύθυνσης Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς¹⁸. Οι επιχειρησιακοί στόχοι της Διεύθυνσης είναι:

- Η εφαρμογή πολιτικής για τη διαφύλαξη και ανάδειξη της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς,
- Η εφαρμογή πολιτικής για την προώθηση διαπολιτισμικών θεμάτων στο πεδίο του πολιτισμού,
- Η προστασία και ανάδειξη των κινητών μνημείων της νεότερης πολιτιστικής κληρονομιάς
- Η εφαρμογή μουσειακής πολιτικής για τα μουσεία του νεότερου πολιτισμού (εποπτεία και επιστημονική συνδρομή, αναγνώριση – πιστοποίηση, προώθηση και εφαρμογή σύγχρονων μουσειολογικών προσεγγίσεων)¹⁹.

Σύμφωνα με τα μέχρι σήμερα δεδομένα, τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Κληρονομιάς με χειροτεχνική σύνδεση καταγράφονται στον ακόλουθο πίνακα.

Πίνακας 1-4 Χειροτεχνικά Στοιχεία Εθνικού Ευρετηρίου Άυλης Κληρονομιάς

Στοιχείο άυλης κληρονομιάς	Περιφέρεια	Κλάδος
Η τέχνη της κατασκευής αντιγράφων παραδοσιακών ενδυμασιών, όπως ασκείται από τον Νικόλαο Πλακίδα στην Κατοχή Αιτωλοακαρνανίας ²⁰	Δυτική Ελλάδα	Υφαντική
Η αγγειοπλαστική παράδοση του Θραψανού Ηρακλείου Κρήτης ²¹	Κρήτη	Κεραμική
Τρίχορδο και τετράχορδο Μπουζούκι – Τζουράς – Μπαγλαμάς ²²	Σύνολο Χώρας	Παραδοσιακή Οργανοποιία

18 Η Διεύθυνση Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς υπάγεται στη Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς με Υπαγόμενα Τμήματα Υπηρεσίας:

- Τμήμα Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς και Διαπολιτισμικών Θεμάτων
- Τμήμα Μουσείων Νεότερου Πολιτισμού
- Τμήμα Τεκμηρίωσης και Προστασίας Νεότερων Κινητών Μνημείων
- Τμήμα Υποστήριξης Λειτουργίας.

19 Βλ. σχετικά: <https://www.culture.gov.gr/el/ministry/SitePages/viewyphresia.aspx?ilD=1724>

20 Βλ. σχετικά: <https://ayla.culture.gr/catalogue/i-techni-tis-kataskevis-antigrafon-paradosiakon-endymasion-opos-askeitai-apo-ton-nikolao-plakida-stin-katochi-aitoloakarnanias/>

21 Βλ. σχετικά: <https://ayla.culture.gr/catalogue/i-angeioplastiki-paradosi-tou-thrapsanou-irakleiou-kritis/>

22 Βλ. σχετικά: <https://ayla.culture.gr/catalogue/trichordo-tetrachordo-bouzouki-tzouras-mpaglamas-2022/>

Στοιχείο άυλης κληρονομιάς	Περιφέρεια	Κλάδος
Κεραμική παράδοση Σίφνου ²³	Νότιο Αιγαίο	Κεραμική
Κεραμική παράδοση της οικογένειας Κουρτζή ²⁴	Βόρειο Αιγαίο	Κεραμική
Πορσάνικο Μαχαίρι Λευκάδας ²⁵	Ιόνια Νησιά	Μεταλλουργία
Λαϊκή Κιθάρα ²⁶	Σύνολο Χώρας	Παραδοσιακή Οργανοποιία
Η υφαντική τέχνη για τη δημιουργία κιλιμιών στον όρθιο αργαλειό στο Γεράκι Λακωνίας ²⁷	Πελοπόννησος	Υφαντική
Καλαθοπλεκτική στη Βωλάξ Τήνου ²⁸	Νότιο Αιγαίο	Καλαθοπλεκτική
Η λιθοξοϊκή τέχνη των Μεταξάδων Έβρου ²⁹	Ανατολική Μακεδονία και Θράκη	Λιθοξοϊκή
Καρσάνικο Κέντημα (Καρυά Λευκάδας) ³⁰	Ιόνια Νησιά	Υφαντική
Η υφαντική τέχνη και η διαφύλαξή της στα Αστερούσια Κρήτης ³¹	Κρήτη	Υφαντική
Ξυλοναυπηγική ³²	Σύνολο Χώρας	Ξυλοτεχνία
Τηνιακή Μαρμαροτεχνία ³³	Νότιο Αιγαίο	Μαρμαροτεχνία
Η Παραδοσιακή Τέχνη της Πέτρας στα Λαγκάδια Αρκαδίας	Δυτική Μακεδονία, Ήπειρος, Νότιο Αιγαίο, Πελοπόννησος	Λιθοξοϊκή

Παράλληλα, το Υπουργείο Πολιτισμού στο πλαίσιο της στρατηγικής του για αναβίωση και επαναπροσδιορισμό της ελληνικής χειροτεχνίας και τη στήριξη των χειροτεχνών, δρομολογεί πιλοτικά εκπαιδευτικά προγράμματα για τους κλάδους

23 Βλ. σχετικά: <https://ayla.culture.gr/catalogue/keramiki-paradosi-sifnou-2022/>

24 Βλ. σχετικά: <https://ayla.culture.gr/catalogue/keramiki-kourtzi/>

25 Βλ. σχετικά: <https://ayla.culture.gr/catalogue/porsaniko-maxairi-leukadas/>

26 Βλ. σχετικά: <https://ayla.culture.gr/catalogue/laiki-kithara/>

27 Βλ. σχετικά: <https://ayla.culture.gr/catalogue/yfantiki-techni-geraki-lakwnias/>

28 Βλ. σχετικά: <https://ayla.culture.gr/catalogue/kalathoplektiki-volax-tinou/>

29 Βλ. σχετικά: <https://ayla.culture.gr/catalogue/lithoxoiki-techni-metaxadwn-evrou/>

30 Βλ. σχετικά: <https://ayla.culture.gr/catalogue/karsaniko-kentima/>

31 Βλ. σχετικά: <https://ayla.culture.gr/catalogue/i-yfantiki-techni-kai-i-diafylaxi-tis-sta-asteroysia-kritis/>

32 Βλ. σχετικά: <https://ayla.culture.gr/catalogue/xylonaypigiki/>

33 Βλ. σχετικά: <https://ayla.culture.gr/catalogue/tiniaki-marmarotechnia/>

της υφαντικής και της κεραμικής. Επιπλέον και στο πλαίσιο του ευρύτερου έργου της αναβίωσης της ελληνικής χειροτεχνίας, περιλαμβάνονται επίσης κίνητρα για επαγγελματίες χειροτέχνες όπως η μείωση του ετήσιου τέλους επιτηδεύματος κατά 38% για αυτοαπασχολούμενους χειροτέχνες, ο μηδενισμός του τέλους επιτηδεύματος για χειροτέχνες που έκλεισαν τα βιβλία τους κατά τη διάρκεια της οικονομικής ή πανδημικής κρίσης και προχώρησαν σε επανέναρξη της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας ως τις 30.6.2023, καθώς και η επιδότηση του 30% του κύκλου εργασιών τους έως του ύψους των €5.000 για τους πρώτους 3.100 που θα προβούν στην επανέναρξη. Επίσης περιλαμβάνεται το χρηματοδοτικό πρόγραμμα για την ενίσχυση του παραγωγικού εξοπλισμού και ψηφιακού μετασχηματισμού των χειροτεχνικών επιχειρήσεων ύψους €2.500.000, με χρηματοδότηση τουλάχιστον 50% και επιλέξιμες δαπάνες όπως η προμήθεια παραγωγικού, τεχνολογικού και ψηφιακού εξοπλισμού, η προμήθεια εξοπλισμού γραφείου, τηλεπικοινωνιακού εξοπλισμού, η προμήθεια λογισμικού όπως εφαρμογών διαχείρισης πιστώσεων, προγραμμάτων σχεδίου, εξειδικευμένου λογισμικού διαχείρισης πελατών, αποθήκης της επιχείρησης CRM, ERP κ.α., καθώς και οι υπηρεσίες κατασκευής ανάπτυξης και αναβάθμισης ιστοσελίδων και e-shop, η συμμετοχή σε εγχώριες και εξωχώριες ηλεκτρονικές αγορές (e-marketplaces), διαδικτυακές υπηρεσίες, ψηφιακό marketing, υπηρεσίες ανάπτυξης συστήματος πιστοποίησης – διαχείρισης ποιότητας.

Παράλληλα, στο έργο που χρηματοδοτείται στο πλαίσιο του Ταμείου Ανάκαμψης περιλαμβάνεται και η δημιουργία ψηφιακής πλατφόρμας για την ελληνική χειροτεχνία, με στόχο την προβολή του ελληνικού χειροτεχνικού brand με δράσεις που περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων τη δικτύωση των χειροτεχνών μέσω μητρώου χειροτεχνών και την κατάρτισή τους μέσω ψηφιακών μαθημάτων χειροτεχνικής επιχειρηματικότητας.

1.1.5. Θέματα Εκπαίδευσης και Επαγγελματικής Κατάρτισης

Στον τομέα της εκπαίδευσης και κατάρτισης σε χειροτεχνικά επαγγέλματα, καταγράφεται περιορισμένη παρουσία εξειδικευμένων δομών σε όλες τις σχετικές βαθμίδες. Σε ό,τι αφορά κατεξοχήν χειροτεχνικές σχολές, εκτός του πλαισίου της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ως παρουσία εντοπίζεται η λειτουργία της Ριζάρειου Χειροτεχνικής Σχολής Μονοδενδρίου, στην περιοχή του Ζαγορίου. Η σχολή ιδρύθηκε το 1979, απευθύνεται σε μαθήτριες και αφορά σε διετή θεωρητική και μονοετή πρακτική φοίτηση. Τα τμήματα της περιλαμβάνουν:

- Σχολή Υφαντικής – Ταπητουργίας, με παράλληλη διδασκαλία μαθημάτων Ανθοδετικής σε αποξηραμένα φυτά της περιοχής και μαθημάτων κοσμήματος - ζωγραφικής και διαφόρων διακοσμητικών κατασκευών.

- Εργαστήρι Παραγωγής Προϊόντων Λαϊκής Τέχνης. Τα παραγώμενα προϊόντα από τους μαθητές αποφοίτους της Σχολής, περιλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα χειροτεχνικών προϊόντων όπως βαπτιστικά και εκκλησιαστικά είδη, καρέ, κεντήματα, κοσμήματα, κουρτίνες, μαξιλάρια, μεταξωτά, μπαχτά, μπομπονιέρες βάφτισης και γάμου, παιδικά είδη, πανώ, εποχιακά εορταστικά είδη, πετσέτες φλάμμα, ποδιά τζακιού, βιβλία, ριχτάρια, ρούχα, σεμέν, σουπλά, τραπεζομάντηλα, τσάντες – τσαντάκια, είδη υπόδησης και χαλιά.

Σε επίπεδο δευτεροβάθμιας επαγγελματικής εκπαίδευσης και στο πλαίσιο της λειτουργίας των Επαγγελματικών Λυκείων (ΕΠΑΛ), ως πλέον συμβατός με τις χειροτεχνικές δραστηριότητες τομέας ειδικότητας, καταγράφεται ο τομέας Εφαρμοσμένων Τεχνών με έμφαση στις ειδικότητες της Αργυροχρυσοχοΐας, της Σχεδίασης και Παραγωγής Ενδύματος και της Επιπλοποιίας – Ξυλογλυπτικής. Σημειώνεται σε κάθε περίπτωση, ότι οι σχετικές προσφερόμενες ειδικότητες καλύπτουν περιορισμένο τμήμα του συνολικού τομέα της χειροτεχνικής δραστηριότητας, ενώ και σε επίπεδο γεωγραφικής κάλυψης της χώρας για το 2024–25 σημειώνεται περιορισμένη παρουσία στην περιφέρεια και συγκεκριμένα στη Θεσσαλία, Κεντρική Μακεδονία και Πελοπόννησο³⁴. Τα δεδομένα αυτά οδηγούν στο σχετικά ασφαλές συμπέρασμα, ότι η παροχή επαγγελματικής εκπαίδευσης σε δευτεροβάθμιο επίπεδο με άμεση εφαρμογή σε χειροτεχνικούς κλάδους, είναι ιδιαίτερα περιορισμένη .

Σε ό,τι αφορά λοιπές επίσημες δομές εκπαίδευσης και κατάρτισης, σημαντική παρουσία κατέχουν οι Επαγγελματικές Σχολές (ΕΠΑΣ) Μαθητείας, διετούς διάρκειας βασιζόμενες στο θεσμικό πλαίσιο της μαθητείας (παροχή θεωρητικής και εργαστηριακής εκπαίδευσης με αμειβόμενη μαθητεία) με δύο βασικές κατηγορίες ενδιαφέροντος για την παρούσα. Η πρώτη εξ αυτών αφορά τη λειτουργία των ΕΠΑΣ Μαθητείας Δημοσίων Οργανισμών και η δεύτερη τη λειτουργία των ΕΠΑΣ Μαθητείας της Δημόσιας Υπηρεσίας Απασχόλησης.

Στην πρώτη περίπτωση και με άμεση συνάφεια με το χειροτεχνικό κλάδο της ξυλοτεχνίας, καταγράφεται η ΕΠΑΣ Καλαμπάκας, με ειδικότητα τη Ξυλογλυπτική - Διακοσμητική Επίπλου, η οποία ανήκει στον ΕΛΓΟ Δήμητρα. Η σχολή, εδρεύει

34 Σύμφωνα με το ΦΕΚ 3731/2024. Τομείς και Ειδικότητες ανά Επαγγελματικό Λύκειο (ΕΠΑΛ – Π.ΕΠΑΛ) για το 2024–2025, για το εκπαιδευτικό έτος 2024–25 προσφέρονται οι ακόλουθες ειδικότητες:

Γραφικών Τεχνών: 47 ΕΠΑΛ

Συντήρησης Έργων Τέχνης – Αποκατάστασης: 12 ΕΠΑΛ

Σχεδίασης και Παραγωγής Ενδύματος: 4 ΕΠΑΛ (1ο ΗΜΕΡΗΣΙΟ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ, 2ο ΕΣΠΕΡΙΝΟ ΑΧΑΡΩΝ, 1ο ΗΜΕΡΗΣΙΟ ΑΡΓΥΡΟΥΠΟΛΗΣ, 2ο ΕΣΠΕΡΙΝΟ ΠΕΙΡΑΙΑ)

Αργυροχρυσοχοΐας: 7 ΕΠΑΛ (1ο ΗΜΕΡΗΣΙΟ ΑΘΗΝΩΝ, 2ο ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ, 2ο ΗΜΕΡΗΣΙΟ ΝΕΑΣ ΣΜΥΡΝΗΣ, 1ο ΗΜΕΡΗΣΙΟ ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΥ – ΕΠΑ.Λ ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΥ, 4ο ΗΜΕΡΗΣΙΟ ΛΑΡΙΣΑΣ, 1ο ΗΜΕΡΗΣΙΟ ΚΑΤΕΡΙΝΗΣ, ΗΜΕΡΗΣΙΟ ΓΟΡΤΥΝΙΑΣ)

Σχεδιασμού – Διακόσμησης Εσωτερικών Χώρων: 18 ΕΠΑΛ

Επιπλοποιίας – Ξυλογλυπτική: 1 ΕΠΑΛ (3ο ΗΜΕΡΗΣΙΟ ΕΠΑΛ ΣΙΒΙΤΑΝΙΔΕΙΟΥ – ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗ)

στην Καλαμπάκα Τρικάλων και λειτουργεί από το 1964. Σύμφωνα με τα σημερινά δεδομένα αποτελεί τη μοναδική δημόσια σχολή με την ειδικότητα Τεχνιτών Ξυλογλυπτικής – Διακοσμητικής Επίπλου στη χώρα για την κάλυψη των αναγκών της αγοράς εργασίας σε ειδικευμένο τεχνικό προσωπικό στον τομέα των ξυλόγλυπτων αντικειμένων-κατασκευών.

Σε ό,τι αφορά την κατηγορία των ΕΠΑΣ Μαθητείας ΔΥΠΑ, το πρόγραμμα σπουδών περιλαμβάνει ειδικότητες άμεσου ενδιαφέροντος όπως αυτές της Αργυροχρυσοχοΐας, Επεξεργασίας Γούνας, Κεραμικής-Αγγειοπλαστικής, Μαρμαροτεχνίας, Ξυλουργών- Επιπλοποιών, Υφάσματος-Ένδυσης και Ωρολογοποιίας³⁵. Στην περίπτωση των ΣΑΕΚ (Σχολές Ανώτερης Επαγγελματικής Κατάρτισης – πρώην ΙΕΚ), μεταξύ των προσφερόμενων ειδικοτήτων ξεχωρίζουν αυτές του Τεχνικού Χειροποίητου Κοσμήματος και Σχεδιασμού Κοσμήματος, της Κεραμικής Τέχνης και της Ζωγραφικής Τέχνης, ενώ θα πρέπει να γίνει ιδιαίτερη αναφορά στο Δημόσιο ΣΑΕΚ της Σχολής Αργυροχρυσοχοΐας Στεμνίτσας, φορέα που αποτελεί τη θεσμική συνέχεια της ομώνυμης ιστορικής σχολής³⁶.

Ειδικότερα, η Σχολή Αργυροχρυσοχοΐας Στεμνίτσας ιδρύθηκε το 1976 ως χειροτεχνικό κέντρο του ΕΟΜΜΕΧ στο αντικείμενο της αργυροχρυσοχοΐας, ενώ από το 1980 και μέχρι το 2013 (οπότε και μετασηματίστηκε σε Δημόσιο ΙΕΚ) η Σχολή λειτούργησε ως Δημόσια Επαγγελματική Σχολή. Με βάση την ιστορική της πορεία και σύμφωνα με το πρόγραμμα σπουδών της, η Σχολή προσπαθεί να συνδυάσει την εμπειρία και την αρτιότητα των παραδοσιακών τεχνικών με τις σύγχρονες σχεδιαστικές εμπορικές αντιλήψεις, αποτελώντας μία από της λίγες στοχευμένες χειροτεχνικής φύσης λειτουργούσες επαγγελματικές δομές που ανέδειξε η έρευνα.

35 Για το εκπαιδευτικό έτος 2024-25 προσφέρονται οι ακόλουθες ειδικότητες:

Καλλιτεχνικής Επεξεργασίας Μαρμάρου: 2 (ΕΠΑ.Σ. ΔΡΑΜΑΣ, ΩΡΑΙΟΚΑΣΤΡΟΥ)

Αργυροχρυσοχοΐας: 3 (ΕΠΑ.Σ. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΑΤΤΙΚΗΣ, ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ, ΩΡΑΙΟΚΑΣΤΡΟΥ)

Υφάσματος Ένδυσης και Σχεδιασμού Ενδύματος: 2 (ΕΠΑ.Σ. ΠΑΛΛΗΝΗΣ, 2η ΕΠΑ.Σ. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ)

Τεχνίτης Μεταλλικών Κατασκευών: 7 (ΕΠΑ.Σ. ΛΑΜΙΑΣ, ΛΑΡΙΣΑΣ, ΚΟΖΑΝΗΣ, ΠΤΟΛΕΜΑΪΔΑΣ, ΩΡΑΙΟΚΑΣΤΡΟΥ, ΡΕΝΤΗ)

Ξυλουργών-Επιπλοποιών: 3 (ΕΠΑ.Σ. ΩΡΑΙΟΚΑΣΤΡΟΥ, ΠΕΙΡΑΙΑ, ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ)

36 Για το εκπαιδευτικό έτος 2024-25 λειτουργούν οι ακόλουθες δομές και ειδικότητες:

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ: 9 (Σ.Α.Ε.Κ. ΑΓ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, ΘΕΜΑΤΙΚΗ Σ.Α.Ε.Κ. ΑΙΓΑΛΕΩ, ΔΙΓΙΟΥ, ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑΣ, ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ Σ.Α.Ε.Κ. ΘΕΡΜΗΣ, ΣΕΡΡΩΝ, 2η Σ.Α.Ε.Κ. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ, ΣΗΤΕΙΑΣ, ΝΑΥΠΛΙΟΥ)

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΤΕΧΝΗ: 5 (Σ.Α.Ε.Κ. ΠΤΟΛΕΜΑΪΔΑΣ, ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ, ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ Σ.Α.Ε.Κ. ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ, ΚΟΡΙΝΘΟΥ, ΛΙΒΑΔΕΙΑΣ)

ΤΕΧΝΙΚΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ ΕΠΙΠΛΟΥ ΚΑΙ

ΞΥΛΟΚΑΤΑΣΚΕΥΩΝ (ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ): 1 (ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ Σ.Α.Ε.Κ. ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ)

ΤΕΧΝΙΚΟΣ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ ΕΡΓΩΝ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ: 1 (ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ Σ.Α.Ε.Κ. ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ)

ΤΕΧΝΙΚΟΣ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ ΕΡΓΩΝ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ: 4 (Σ.Α.Ε.Κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗΣ, ΗΛΙΟΥΠΟΛΗΣ, ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ, ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ)

ΤΕΧΝΙΚΟΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΕΝΔΥΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΥΠΟΔΗΜΑΤΟΣ – ΣΧΕΔΙΑΣΤΗΣ ΜΟΔΑΣ: 9 (Σ.Α.Ε.Κ. ΓΑΛΑΤΣΙΟΥ, ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ-ΑΡΓΥΡΟΥΠΟΛΗΣ, ΠΕΙΡΑΙΑ, ΧΑΪΔΑΡΙΟΥ, ΧΑΛΑΝΔΡΙΟΥ, ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ, ΚΙΛΚΙΣ, ΝΕΩΝ ΜΟΥΔΑΝΙΩΝ, ΑΡΓΟΥΣ)

ΤΕΧΝΙΚΟΣ ΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΟΥ ΚΟΣΜΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΟΣΜΗΜΑΤΟΣ: 2 (Σ.Α.Ε.Κ. ΓΑΛΑΤΣΙΟΥ, ΣΤΕΜΝΙΤΣΑΣ)

Ένας σημαντικός πυλώνας επαγγελματικής εκπαίδευσης ήταν και εξακολουθεί να είναι η Σιβιτανίδειος Δημόσια Σχολή Τεχνών και Επαγγελμάτων (ΣΔΣΤΕ). Η Σχολή αποτελεί Κοινοφελές Ίδρυμα και λειτουργεί με τη μορφή Ν.Π.Δ.Δ. Ιδρύθηκε με την από 12/6/1917 διαθήκη του Βασιλείου Σιβιτανίδη και σε εκτέλεσή της εκδόθηκε το από 9/7/1927 Διάταγμα (ΦΕΚ 137/τ.Α'). Στη ΣΔΣΤΕ λειτουργούν ΕΠΑΛ, ΣΑΕΚ και Κέντρο Δια Βίου Μάθησης (ΚΕΔΙΒΙΜ). Στις μονάδες δεν παρέχεται η νομική δυνατότητα να λειτουργούν αυτοτελώς. Όλες υπάγονται στα όργανα Διοίκησης της Σιβιτανίδειου Σχολής (Διοικητικό Συμβούλιο, Εκτελεστική Επιτροπή και στον Γενικό Διευθυντή). Σημειώνεται ότι στην ΣΔΣΤΕ λειτουργεί η μόνη δομή ΕΠΑΛ με αντικείμενο την Ξυλοτεχνία, για το τρέχον ακαδημαϊκό έτος 2024-25.

Σημαντική εξέλιξη αναβάθμιση της επαγγελματικής κατάρτισης χειροτεχνικού κλάδου, αποτελεί η αναβάθμιση του Προπαρασκευαστικού και Επαγγελματικού Σχολείου Καλών Τεχνών Πανόρμου Τήνου (έτος ίδρυσης 1955 – Ν.3136/1955) σε Ανώτερη Σχολή Καλών Τεχνών Μαρμαροτεχνίας Πανόρμου Τήνου το 2025, με τον νόμο Ν. 5179/2025. Από το 1977 η Σχολή υπάγεται διοικητικά στο ΥΠΠΟ υπό την εποπτεία της Διεύθυνσης Καλών Τεχνών (Π.Δ 941/77 και Π.Δ 191/2003) ενώ το ΥΠΠΟ καλύπτει τη μισθοδοσία του μόνιμου διδακτικού προσωπικού της Σχολής.

Με την αναβάθμιση του 2025 η Σχολή μετονομάζεται σε Ανώτερη Σχολή Καλών Τεχνών Μαρμαροτεχνίας Πανόρμου Τήνου, συνιστά οργανική μονάδα του Υπουργείου Πολιτισμού και λειτουργεί σε επίπεδο Διεύθυνσης, που υπάγεται στη Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Καλύπτει το σύνολο των δαπανών της από τον προϋπολογισμό του Υπουργείου Πολιτισμού.

Η φοίτηση στη σχολή είναι δωρεάν και οι σπουδαστές εισέρχονται με εισαγωγικές εξετάσεις που δίνουν στην σχολή περίπου τέλη Σεπτέμβρη με αρχές Οκτώβρη. Η φοίτηση είναι ζετής και η σχολή δέχεται σπουδαστές που έχουν απολυτήριο λυκείου. Τα μαθήματα που διδάσκονται είναι πέντε: Μαρμαροτεχνία, Γλυπτική, Σχέδιο & Ζωγραφική, Ιστορία Τέχνης και Αρχιτεκτονικό Σχέδιο. Κατά το τρίτο έτος φοίτησης, οι μαθητές παρουσιάζουν και διπλωματική εργασία με τη δουλειά τους. Έως τρεις απόφοιτοι κατά σειρά επιτυχίας, εισάγονται κάθε χρόνο χωρίς εξετάσεις στην Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών Αθήνας ή στο Τμήμα Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης ή σε άλλα Τμήματα ή Σχολές Α.Ε.Ι. της Ελλάδας που έχουν ως αντικείμενο τις Καλές Τέχνες.

Η αναφορά στις δομές εκπαίδευσης – κατάρτισης χειροτεχνικού ενδιαφέροντος θα κλείσει με την αναφορά στις δομές εντός της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, ανάμεσα στις οποίες ξεχωρίζει η λειτουργία της Ανώτατης Σχολής Καλών Τεχνών και του τμήματος Εικαστικών Τεχνών, με ειδικότερη εξειδίκευση στους τομείς Ζωγραφικής, Γλυπτικής και Χαρακτικής. Αν και η έμφαση της σχολής είναι στην καλλιτεχνική διάσταση των παραπάνω τομέων, δε θα πρέπει να παραγνωριστεί η δυναμική που μπορούν να δημιουργήσουν σε ενδιαφερόμενους για την ενεργή ενασχόληση με τη χειροτεχνία.

1.2. Ελλάδα: Τομεακές και Περιφερειακές Συγκεντρώσεις

Το 2022 πραγματοποιήθηκε μελέτη για τη χαρτογράφηση του τομέα της χειροτεχνίας και καλλιτεχνικής βιοτεχνίας στην Ελλάδα στο πλαίσιο του Υποέργου 3: «Μελέτη για τη χαρτογράφηση του τομέα της Χειροτεχνίας & Καλλιτεχνικής Βιοτεχνίας ανά κλάδο» της Πράξης «Προσαρμογή του Εθνικού Παρατηρητηρίου για τις ΜμΕ στις ανάγκες της νέας Αναπτυξιακής/Βιομηχανικής Πολιτικής 2020-2030 και της πολιτικής για τις ΜμΕ-Ανάπτυξη υπηρεσιών και εργαλείων παρακολούθησης και πληροφόρησης», με στόχο την αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης και την ενίσχυση της δημιουργικής οικονομίας της χώρας.

Στο πλαίσιο του έργου καταγράφηκαν περίπου 11.000 επιχειρήσεις, κατανεμημένες σε είκοσι πέντε κλάδους, σύμφωνα με τα στοιχεία του ΓΕΜΗ και με τη συμβολή της Κεντρικής Ένωσης Επιμελητηρίων και των Επιμελητηρίων της Χώρας³⁷. Μέσα από τη χαρτογράφηση των εξεταζόμενων κλάδων καταγράφηκε η λειτουργία 10.969 επιχειρήσεων, που χρησιμοποιούν τουλάχιστον έναν ΚΑΔ του σχετικού καταλόγου της έρευνας, είτε ως κύριο είτε ως δευτερεύοντα. Σημειώνεται ότι το πλήθος των επιχειρήσεων με κύρια (σύμφωνα με το δηλωμένο κύριο επιχειρηματικό ΚΑΔ) σχετική δραστηριότητα ήταν 4.504, ενώ 7.408 επιχειρήσεις περιλάμβαναν κάποιον από τους ερευνώμενους ΚΑΔ ως δευτερεύοντα.

Ως προς την περιφερειακή ανάλυση της επιχειρηματικότητας της χειροτεχνίας στη χώρα, όπως είναι αναμενόμενο, βάσει πληθυσμού και έντασης οικονομικής δραστηριότητας, η Περιφέρεια Αττικής συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό ενεργών επιχειρήσεων με ποσοστό 34,83%, ακολουθούμενη από την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας (17,59%) και την Περιφέρεια Κρήτης με ποσοστό 9,76% , ενώ σημαντική παρουσία επιχειρήσεων καταγράφεται και στην περίπτωση των Περιφερειών Θεσσαλίας (6,38%), Νοτίου Αιγαίου (6,21%) και Πελοποννήσου (4,91%). Τη μικρότερη συγκέντρωση κατέγραψαν οι Περιφέρειες Ιονίων Νήσων (2,08%), Βορείου Αιγαίου (1,89%) και Δυτικής Μακεδονίας (1,7%). Τα παραπάνω δεδομένα αφορούν κυρίως την ένταση σε επίπεδο πλήθους επιχειρήσεων. Εξίσου σημαντικά είναι τα δεδομένα που αφορούν την μακρόχρονη τοπική παράδοση χειροτεχνικής παραγωγής, όπως π.χ. η αργυροχοΐα στα Ιωάννινα, η κεραμική και η υφαντική στα νησιά, η οποία πρέπει να καταγραφεί και να στηριχτεί ειδικά αν αφορά μικρότερους πληθυσμούς επιχειρήσεων και τεχνιτών. Παράλληλα, καταγράφεται ότι το μικρό

37 Η καταγραφή των επιχειρήσεων μέσω των στοιχείων που συλλέχθηκαν από την Κεντρική Ένωση Επιμελητηρίων Ελλάδος, σύμφωνα με τα δημοσιοποιημένα στοιχεία του Γενικού Εμπορικού Μητρώου (ΓΕΜΗ), προκρίθηκε ως ο καταλληλότερος τρόπος αποτύπωσης των σχετικών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, καθώς η άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας σε κάποιον από τους σχετικούς ΚΑΔ αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την εγγραφή στους ανάλογους συλλόγους και ομοσπονδίες. Το στοιχείο αυτό συνάδει με την ευρύτερη καταγεγραμμένη πρακτική που αναφέρεται στη βιβλιογραφία, η οποία τείνει να διαφοροποιεί σαφώς τις καλλιτεχνικές - ατομικές από τις βιοτεχνικές χειροτεχνικές δραστηριότητες, με στόχο την εμπορική δραστηριότητα.

μέγεθος αποτελεί ένα διαρθρωτικό χαρακτηριστικό των επιχειρήσεων του τομέα της Χειροτεχνίας και Καλλιτεχνικής Βιοτεχνίας, τόσο σε μεγέθη απασχόλησης προσωπικού όσο και σε επίπεδο συνολικής οικονομικής δραστηριότητας.

Η ανάλυση των στοιχείων της μελέτης δείχνει ότι στους χειροτεχνικούς κλάδους κυριαρχούν οι μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις, με κύρια νομική μορφή την ατομική επιχείρηση (77,02%) και πολύ μικρότερη συμμετοχή άλλων μορφών, όπως η Ομόρρυθμη Εταιρεία (10,21%) και η ΙΚΕ (4,97%). Οι περισσότερες επιχειρήσεις ξεκίνησαν τη δραστηριότητά τους την πενταετία 2015–2019, ενώ αξιοσημείωτη είναι η ίδρυση σημαντικού αριθμού νέων επιχειρήσεων μετά το 2020, ενισχύοντας την εικόνα μιας αναδυόμενης τάσης ανάπτυξης, ιδίως στους κλάδους του Ψευδοκοσμήματος, της Ξυλοτεχνίας και της Αργυροχοΐας – Χρυσοχοΐας. Σε επίπεδο αριθμού επιχειρήσεων, η Ξυλοτεχνία καταγράφεται ως ο κυρίαρχος κλάδος, ενώ ακολουθούν οι προαναφερθέντες και επιπλέον, κλάδοι όπως οι Κούκλες-Χειροποίητα Παιχνίδια και η Χειροτεχνία Υφάσματος. Η διαφοροποίηση μεταξύ κύριου και δευτερεύοντος ΚΑΔ καταδεικνύει ότι σε πολλές περιπτώσεις η χειροτεχνία αποτελεί συμπληρωματική δραστηριότητα, γεγονός που επισημαίνει την ανάγκη ποιοτικότερης διερεύνησης της φύσης και της λειτουργίας των επιχειρήσεων αυτών.

Η περιφερειακή κατανομή της χειροτεχνικής δραστηριότητας στην Ελλάδα ακολουθεί σε μεγάλο βαθμό την πληθυσμιακή και οικονομική δυναμική των περιοχών. Η μεγαλύτερη συγκέντρωση επιχειρήσεων καταγράφηκε στην Αττική, γεγονός αναμενόμενο λόγω του μεγέθους και της έντασης της οικονομικής δραστηριότητας της περιοχής. Ακολούθησαν η Κεντρική Μακεδονία και η Κρήτη, ενώ σημαντική παρουσία είχαν επίσης η Θεσσαλία, το Νότιο Αιγαίο και η Πελοπόννησος. Αντίθετα, περιοχές όπως τα Ιόνια Νησιά, το Βόρειο Αιγαίο και η Δυτική Μακεδονία εμφάνισαν σαφώς μικρότερη επιχειρηματική δραστηριότητα στον τομέα της χειροτεχνίας, τουλάχιστον αναφορικά με τις δραστηριότητες που περιλαμβάνονταν στους ΚΑΔ εξέτασης της συγκεκριμένης μελέτης³⁸.

38 Στην περίπτωση της μελέτης του 2022, ο κατάλογος των τομέων που εξετάστηκαν, σε συνέχεια προηγούμενων ανάλυσων προσπαθειών ήταν ο ακόλουθος:

- Αγιογραφία, Ζωγραφική και διακόσμηση επί διαφόρων υλών
- Ανθοδετική αποξηραμένων ανθών /Κατασκευές από χάντρες, κλπ.
- Αργυροχρυσοχοΐα – Χρυσοχοΐα: Αργυρά και χρυσά κοσμήματα κατασκευαζόμενα με παραδοσιακές – χειροτεχνικές τεχνικές.
- Δερματοτεχνία: Χειροποίητα δερμάτινα είδη δώρων, αντικείμενα οικιακής και ατομικής χρήσης, χειροποίητη βιβλιοδεσία
- Διακόσμηση επί Αγγειοπλαστικής
- Διακοσμητικά και λειτουργικά αντικείμενα εξ όνουχος, στεατίτη, αλαβάστρου ή λοιπές ορυκτές ύλες
- Καλλιτεχνικά είδη από χαρτί
- Κατασκευές από χάντρες, κλπ.
- Κατασκευή μουσικών οργάνων από φυσικές πρώτες ύλες
- Κεραμική –Αγγειοπλαστική

Για τις ανάγκες της παρούσας, πραγματοποιήθηκε σύμφωνα με τα δεδομένα του μεθοδολογικού οδηγού του έργου, δευτερογενής έρευνα με βάση στοχευμένο επικαιροποιημένο κατάλογο ΚΑΔ στα δεδομένα Δημοσιότητας του ΓΕΜΗ της Κεντρικής Ένωσης Επιμελητηρίων. Σε επίπεδο κλάδων, η οργάνωση των ΚΑΔ διαφοροποιήθηκε σε μικρό βαθμό συγκριτικά με προηγούμενες μελέτες προχωρώντας σε ομαδοποιήσεις κλάδων οι οποίοι παρουσιάζουν συναφές αντικείμενο και μικρούς πληθυσμούς επιχειρήσεων. Ο τελικός κατάλογος των κλάδων διαμορφώθηκε ως ακολούθως:

- Αγιογραφία, Ζωγραφική και διακόσμηση επί διαφόρων υλών³⁹.
- Άλλες Δραστηριότητες ⁴⁰
- Αργυροχρυσοχοΐα - Χρυσοχοΐα: Αργυρά και χρυσά κοσμήματα κατασκευαζόμενα με παραδοσιακές - χειροτεχνικές τεχνικές.
- Γούνα
- Δερματοτεχνία: Χειροποίητα δερμάτινα είδη δώρων, αντικείμενα οικιακής και ατομικής χρήσης, χειροποίητη βιβλιοδεσία.
- Εκτύπωση⁴¹
- Καλλιτεχνικά είδη από χαρτί
- Καλλιτεχνική Δημιουργία
- Κατασκευές από χάντρες, κλπ.

-
- Κηροπλαστική τέχνης
 - Κούκλες και παιχνίδια χειροποίητα
 - Μεταλλοτεχνία: Μεταλλοπλαστική, είδη διακόσμησης και χρήσης, χυτευτά ή από σφυρήλατο άργυρο, σίδηρο, μπρούντζο, χαλκό ή άλλα κράματα, επάργυρα και επίχρυσα και εκκλησιαστικά αντικείμενα.
 - Μπατίκ
 - Ξυλοτεχνία: Έπιπλα παραδοσιακής μορφής, διακοσμητικά ή χρηστικά είδη σκαλιστά, ξυλόγλυπτα ή στον τόρνο, εκκλησιαστική ξυλόγλυπτική, σαγματοποιία, βαρελοποιία.
 - Ραπτική: Ραπτική παραδοσιακών στολών, ενδυμασιών και αμφίων.
 - Σμαλτοτεχνία
 - Τεχνητά άνθη πλην πλαστικών
 - Υαλουργία τέχνης: φυσητά, βιτρώ κλπ.
 - Χαρακτική επί λίθου και άλλων υλών
 - Χειροπλεκτική, χειροκεντητική, δαντελοπλεκτική
 - Χειροτεχνία υφάσματος: Υφαντουργία, ταππητουργία κόμβων, σταμπωτά χειρός, μεταξοϋφαντά, ταπισσερί κλιμίου.
 - Ψαθοπλεκτική: Καλαθοπλεκτική, είδη επίστρωσης, διακοσμητικά και λειτουργικά είδη από ψάθα
 - Ψευδοκόσμημα
 - Ψηφιδωτά

39 Δεν αναλύεται λόγω της έμφασης στην καλλιτεχνική διάσταση.

40 Δεν αναλύεται λόγω του πολύ μικρού αριθμού επιχειρήσεων.

41 Δεν αναλύεται λόγω της δυσκολίας διάκρισης των χειροτεχνικών δραστηριοτήτων.

- Κατασκευή μουσικών οργάνων από φυσικές πρώτες ύλες
- Κεραμική -Αγγειοπλαστική & Διακόσμηση επί Αγγειοπλαστικής & Άλλα Σχετικά Διακοσμητικά Αντικείμενα
- Κηροπλαστική τέχνης
- Κούκλες και παιχνίδια χειροποίητα
- Λιθοτεχνία, Χαρακτική επί λίθου και άλλων υλών
- Μαρμαροτεχνία
- Μεταλλοτεχνία: Μεταλλοπλαστική, είδη διακόσμησης και χρήσης, χυτευτά ή από σφυρήλατο άργυρο, σίδηρο, μπρούντζο, χαλκό ή άλλα κράματα, επάργυρα και επίχρυσα και εκκλησιαστικά αντικείμενα.
- Μπατίκ
- Ξυλοτεχνία: Έπιπλα παραδοσιακής μορφής, διακοσμητικά ή χρηστικά είδη σκαλιστά, ξυλόγλυπτα ή στον τόρνο, εκκλησιαστική ξυλογλυπτική, σαγματοποιία, βαρελοποιία.
- Ραπτική: Ραπτική παραδοσιακών στολών, ενδυμασιών και αμφίων.
- Σμαλτοτεχνία⁴²
- Τεχνητά άνθη πλην πλαστικών & Ανθοδετική αποξηραμένων ανθών⁴³
- Υαλουργία τέχνης: φυσητά, βιτρώ κλπ.
- Χειροπλεκτική, χειροκεντητική, δαντελοπλεκτική
- Χειροτεχνία υφάσματος: Υφαντουργία, ταπητουργία κόμβων, σταμπωτά χειρός, μεταξοϋφαντά, ταπισσερί κιλιμιού.
- Ψαθοπλεκτική: Καλαθοπλεκτική, είδη επίστρωσης, διακοσμητικά και λειτουργικά είδη από ψάθα.
- Ψευδοκόσμημα
- Ψηφιδωτά

Εξετάζοντας τη γενική εικόνα των κλάδων για το 2025 σημειώνεται ότι οι 5 κλάδοι με το μεγαλύτερο αριθμό⁴⁴ είναι η Ξυλοτεχνία (6.424 εγγραφές ΚΑΔ ως κύριοι ή

42 Δεν αναλύεται λόγω του πολύ μικρού αριθμού επιχειρήσεων.

43 Δεν αναλύεται λόγω του πολύ μικρού αριθμού επιχειρήσεων

44 Δεδομένα ΓΕΜΗ 2025, όπως συγκεντρώθηκαν στο πλαίσιο του παρόντος. Για τα αναλυτικά δεδομένα, βλ. τα Παραρτήματα 1-3.

δευτερεύοντες κωδικοί που αντιστοιχούν σε 4.965 επιχειρήσεις), Αργυροχρυσοχοΐα – Χρυσοχοΐα (2.759 εγγραφές ΚΑΔ ως κύριοι ή δευτερεύοντες κωδικοί που αντιστοιχούν σε 2.082 επιχειρήσεις), Ψευδοκόσμημα (2.672 εγγραφές ΚΑΔ ως κύριοι ή δευτερεύοντες κωδικοί που αντιστοιχούν σε 2.471 επιχειρήσεις), Μαρμαροτεχνία (1.310 εγγραφές ΚΑΔ ως κύριοι ή δευτερεύοντες κωδικοί που αντιστοιχούν σε 864 επιχειρήσεις) και Κεραμική –Αγγειοπλαστική & Διακόσμηση επί Αγγειοπλαστικής & Άλλα Σχετικά Διακοσμητικά Αντικείμενα (1.274 εγγραφές ΚΑΔ ως κύριοι ή δευτερεύοντες κωδικοί που αντιστοιχούν σε 966 επιχειρήσεις), με σημαντική παρουσία επίσης του κλάδου της Λιθοτεχνίας, Χαρακτικής επί λίθου και άλλων υλών (1.122 εγγραφές ΚΑΔ ως κύριοι ή δευτερεύοντες κωδικοί που αντιστοιχούν σε 1.031 επιχειρήσεις) και οι Κατασκευές από χάντρες, κ.λπ. (περιλαμβάνοντας Μπομπονιέρες και ανάλογα προϊόντα) με 1.197 εγγραφές ΚΑΔ ως κύριοι ή δευτερεύοντες κωδικοί που αντιστοιχούν σε 1.158 επιχειρήσεις. Οι κλάδοι με το μικρότερο αριθμό τόσο σε καταχωρήσεις ΚΑΔ όσο και σε αριθμό επιχειρήσεων, ήταν οι εξής: Καλλιτεχνικά είδη από χαρτί, Τεχνητά άνθη πλην πλαστικών & Ανθοδετική αποξηραμένων ανθών, Σμαλτοτεχνία, Μπατίκ και η κατηγορία Άλλες Δραστηριότητες.

Η διαφοροποίηση μεταξύ εγγραφών ΚΑΔ και επιχειρήσεων οφείλεται μάλλον στον κατά περίπτωση στοχευμένο χαρακτήρα κάποιων κλάδων, καθώς ορισμένες δραστηριότητες είναι πολύ πιο εξειδικευμένες ή λιγότερο διαδεδομένες και οι σχετικές επιχειρήσεις εγγράφουν πολύ λιγότερους ΚΑΔ.

Σε κάθε περίπτωση, η Ξυλοτεχνία είναι μακράν ο κυρίαρχος κλάδος, με σχεδόν 1 στις 3 επιχειρήσεις να σχετίζεται με αυτόν. Το Ψευδοκόσμημα έχει μεγαλύτερη παρουσία ως δευτερεύουσα δραστηριότητα (18,14%) σε σχέση με την κύρια (8,74%), υποδεικνύοντας ότι πολλές επιχειρήσεις την έχουν ως παράλληλη δραστηριότητα. Ομοίως, η Αργυροχρυσοχοΐα – Χρυσοχοΐα είναι πιο συχνά κύρια δραστηριότητα (15,63%) από δευτερεύουσα (12,05%). Κλάδοι όπως η Κεραμική, Λιθοτεχνία, Χειροτεχνία Υφάσματος έχουν σχετικά ισομερή παρουσία μεταξύ κύριας και δευτερεύουσας. Πολύ μικρό ποσοστό εμφανίζουν δραστηριότητες όπως οι Σμαλτοτεχνία, Μπατίκ, και Κατασκευή Μουσικών Οργάνων, με κάτω από 1% συμμετοχή συνολικά.

Παράλληλα, φαίνεται πως ορισμένοι κλάδοι λειτουργούν συχνότερα ως δευτερεύουσες δραστηριότητες, προσδίδοντας ευελιξία στο επιχειρηματικό προφίλ. Ο κλάδος του Ψευδοκοσμήματος είναι ο πιο χαρακτηριστικός κλάδος που χρησιμοποιείται κυρίως ως δευτερεύουσα δραστηριότητα, καθώς εμφανίζεται συχνά με σχεδόν διπλάσιο μέγεθος σε σχέση με την κύρια δραστηριότητα. Παρόμοια τάση παρουσιάζουν και οι χειροτεχνικές δραστηριότητες μικρής κλίμακας, όπως υφάσματα, ραπτική, κηροπλαστική, που ενσωματώνονται σε άλλα επιχειρηματικά προφίλ ως παράλληλες δραστηριότητες. Η Ξυλοτεχνία και η Αργυροχρυσοχοΐα, αντιθέτως, παρουσιάζουν ισορροπημένη ή κύρια παρουσία, υποδεικνύοντας ότι

συχνότερα αποτελούν τον βασικό πυρήνα δραστηριότητας των επιχειρήσεων.

Σε επίπεδο περιφερειών, όπως και στην περίπτωση της μελέτης της Γενικής Γραμματείας Βιομηχανίας (2022), η κατανομή των επιχειρήσεων και των εγγραφών ΚΑΔ παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις. Η Αττική συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό, με 35,63% των επιχειρήσεων και 35,78% των ΚΑΔ, γεγονός που αποτυπώνει την έντονη συγκέντρωση επιχειρηματικής δραστηριότητας στην πρωτεύουσα. Ακολουθεί η Κεντρική Μακεδονία με 15,42% των επιχειρήσεων και 15,54% των ΚΑΔ, επιβεβαιώνοντας το σημαντικό ρόλο της Θεσσαλονίκης και των γύρω περιοχών. Η Κρήτη εμφανίζει επίσης αξιοσημείωτη παρουσία με περίπου 8,96% σε επιχειρήσεις και 8,98% σε ΚΑΔ. Το Νότιο Αιγαίο (π.χ. Κυκλάδες και Δωδεκάνησα) ακολουθεί με 6,1%, ενώ η Θεσσαλία και η Πελοπόννησος καταγράφουν συμμετοχές με 5,8% και 4,87% αντίστοιχα. Η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, η Στερεά Ελλάδα και η Δυτική Ελλάδα κυμαίνονται γύρω στο 4%, παρουσιάζοντας πιο ισομερή κατανομή ανάμεσα σε κύριες και δευτερεύουσες δραστηριότητες. Οι Ήπειρος, Ιόνιοι Νήσοι, Βόρειο Αιγαίο και Δυτική Μακεδονία καταλαμβάνουν μικρότερα ποσοστά, όλες με λιγότερο από 3% των επιχειρήσεων και των ΚΑΔ η κάθε μία.

Εξειδικεύοντας τις γενικότερες εισαγωγικές αναφορές επί των κλάδων της Χειροτεχνίας και Καλλιτεχνικής Βιοτεχνίας και επί της συνολικής εικόνας σε επίπεδο χώρας, που αποτυπώνεται σύμφωνα με τα δεδομένα των επιχειρήσεων, παραθέτουμε ειδικότερες παρατηρήσεις για τον κάθε κλάδο ξεχωριστά, με αναφορές στα επιμέρους μεγέθη και στις μεταξύ τους συσχετίσεις, για την εξαγωγή συμπερασμάτων.

Αργυροχρυσοχοΐα – Χρυσοχοΐα⁴⁵

Ο κλάδος της Αργυροχρυσοχοΐας – Χρυσοχοΐας περιλαμβάνει συνολικά 2.089 επιχειρήσεις. Αυτές δραστηριοποιούνται κυρίως στην Περιφέρεια Αττικής σε

45 ΚΑΔ που εμπεριέχονται για τις ανάγκες της παρούσας ανάλυσης:

- 32121300_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΙΔΩΝ ΚΟΣΜΗΜΑΤΟΠΟΙΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΡΩΝ ΤΟΥΣ· ΕΙΔΩΝ ΧΡΥΣΟΧΟΪΑΣ Η ΑΡΓΥΡΟΧΟΪΑΣ ΚΑΙ ΜΕΡΩΝ ΤΟΥΣ
- 32121301_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΙΔΩΝ ΑΠΟ ΑΡΓΥΡΟ
- 32121302_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΙΔΩΝ ΧΡΥΣΟΧΟΪΑΣ
- 32121303_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΑΡΓΥΡΟ (ΣΥΡΜΑΤΟΣ, ΦΥΛΛΩΝ, ΣΩΛΗΝΩΝ, ΧΥΤΩΝ ΚΛΠ)
- 32121304_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΩΝ ΧΡΥΣΟΧΟΪΑΣ (ΣΥΡΜΑΤΟΣ, ΦΥΛΛΩΝ, ΣΩΛΗΝΩΝ, ΧΥΤΩΝ ΚΛΠ)
- 32121305_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΣΚΕΥΩΝ ΑΠΟ ΑΡΓΥΡΟ
- 32121306_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΧΡΥΣΩΝ ΚΑΔΕΝΩΝ
- 32121307_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΧΡΥΣΩΝ ΚΑΙ ΑΡΓΥΡΩΝ ΚΟΣΜΗΜΑΤΩΝ
- 32121400_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΑΛΛΩΝ ΕΙΔΩΝ ΑΠΟ ΠΟΛΥΤΙΜΑ ΜΕΤΑΛΛΑ· ΕΙΔΩΝ ΑΠΟ ΦΥΣΙΚΑ Η ΚΑΛΛΙΕΡΓΗΜΕΝΑ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΡΙΑ, ΠΟΛΥΤΙΜΟΥΣ Η ΗΜΙΠΟΛΥΤΙΜΟΥΣ ΛΙΘΟΥΣ
- 32129907_ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΧΑΡΑΞΗΣ ΠΟΛΥΤΙΜΩΝ ΜΕΤΑΛΛΩΝ ΕΙΔΩΝ ΚΟΣΜΗΜΑΤΟΠΟΙΙΑΣ, ΧΡΥΣΟΧΟΪΑΣ, ΑΡΓΥΡΟΧΟΪΑΣ

ποσοστό 46,63% επί του συνόλου (974 επιχειρήσεις). Στην υπόλοιπη χώρα ξεχωρίζουν οι Περιφέρειες Κεντρικής Μακεδονίας (13,12% – 274 επιχειρήσεις), Κρήτης (10,15% – 212 επιχειρήσεις) και Νοτίου Αιγαίου (8,19% – 171 επιχειρήσεις). Ο κύριος τύπος νομικής μορφής που συναντάται είναι η ατομική επιχείρηση (1.756, ποσοστό 84,06% ως προς το σύνολο των επιχειρήσεων του κλάδου).

Σε ό,τι αφορά τους ΚΑΔ που κατατάσσονται στον κλάδο, 950 επιχειρήσεις καταγράφουν σχετικούς ΚΑΔ ως κύριους, ενώ 1.323 περιλαμβάνουν κάποιον ΚΑΔ ως δευτερεύοντα. Ειδικότερα, ο σημαντικότερος αριθμητικά ΚΑΔ του κλάδου είναι:

- 32.12.13 Κατασκευή ειδών κοσμηματοποιίας και μερών τους, ειδών χρυσοχοΐας ή αργυροχοΐας και μερών τους (1.024 επιχειρήσεις, 420 από τις οποίες καταγράφουν τον ΚΑΔ ως κύριο και 602 ως δευτερεύοντα).

Γούνα⁴⁶

Ο κλάδος της Γούνας περιλαμβάνει συνολικά 610 επιχειρήσεις. Αυτές δραστηριοποιούνται κυρίως στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας σε ποσοστό 84,10% (513 επιχειρήσεις). Ο κύριος τύπος νομικής μορφής που συναντάται είναι η ατομική επιχείρηση (437, ποσοστό 78,52% επί του συνόλου).

Σε ό,τι αφορά τους ΚΑΔ που κατατάσσονται στον κλάδο, 320 επιχειρήσεις καταγράφουν σχετικούς ΚΑΔ ως κύριους, ενώ 339 περιλαμβάνουν κάποιον ΚΑΔ ως δευτερεύοντα. Ειδικότερα, ο σημαντικότερος αριθμητικά ΚΑΔ του κλάδου είναι:

- 14.20 Κατασκευή γούνινων ειδών (197 επιχειρήσεις, 123 από τις οποίες καταγράφουν τον ΚΑΔ ως κύριο, και 73 ως δευτερεύοντα).

46 ΚΑΔ που εμπεριέχονται για τις ανάγκες της παρούσας ανάλυσης:

- 14200000_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΓΟΥΝΙΝΩΝ ΕΙΔΩΝ
- 14201000_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΙΔΩΝ ΕΝΔΥΣΗΣ, ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΩΝ ΕΝΔΥΣΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΕΙΔΩΝ ΑΠΟ ΓΟΥΝΟΔΕΡΜΑ (ΕΚΤΟΣ ΤΩΝ ΚΑΛΥΜΜΑΤΩΝ ΚΕΦΑΛΗΣ)
- 14209000_ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΥΠΕΡΓΟΛΑΒΙΑΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΓΟΥΝΙΝΩΝ ΕΙΔΩΝ
- 14209901_ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΡΡΑΦΗΣ ΓΟΥΝΑΡΙΚΩΝ ΑΠΟ ΑΠΟΚΟΜΜΑΤΑ Η ΟΛΟΚΛΗΡΑ ΔΕΡΜΑΤΑ, ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΕΠΙΤΗΔΕΥΜΑΤΙΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ
- 14209902_ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΡΡΑΦΗΣ ΓΟΥΝΑΡΙΚΩΝ ΑΠΟ ΑΠΟΚΟΜΜΑΤΑ Η ΟΛΟΚΛΗΡΑ ΔΕΡΜΑΤΑ, ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΕΠΙΤΗΔΕΥΜΑΤΙΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ
- 14209903_ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΡΡΑΦΗΣ ΓΟΥΝΑΡΙΚΩΝ ΑΠΟ ΑΠΟΚΟΜΜΑΤΑ Η ΟΛΟΚΛΗΡΑ ΔΕΡΜΑΤΑ, ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΜΗ ΕΠΙΤΗΔΕΥΜΑΤΙΩΝ

Δερματοτεχνία⁴⁷

Ο κλάδος της Δερματοτεχνίας περιλαμβάνει συνολικά 557 επιχειρήσεις. Αυτές δραστηριοποιούνται κυρίως στην Περιφέρεια Αττικής σε ποσοστό 50,98% (285 επιχειρήσεις). Στην υπόλοιπη χώρα ξεχωρίζουν οι Περιφέρειες Κεντρικής Μακεδονίας (13,06% – 73 επιχειρήσεις) και Κρήτης (9,66% – 54 επιχειρήσεις). Ο κύριος τύπος νομικής μορφής που συναντάται είναι η ατομική επιχείρηση (408, ποσοστό 72,99% επί του συνόλου).

Σε ό,τι αφορά τους ΚΑΔ που κατατάσσονται στον κλάδο, 566 επιχειρήσεις καταγράφουν σχετικούς ΚΑΔ ως κύριους, ενώ 418 περιλαμβάνουν κάποιον ΚΑΔ ως δευτερεύοντα. Ειδικότερα, ο σημαντικότερος αριθμητικά ΚΑΔ του κλάδου είναι:

- 15.12.12 Κατασκευή αποσκευών, τσαντών και παρόμοιων ειδών, από δέρμα, ανασχηματισμένο δέρμα, πλαστικά φύλλα, υφαντικές ύλες, βουλκανισμένη ίνα ή χαρτόνι· συνόλων ειδών ταξιδιού με είδη για την ατομική περιποίηση, το ράψιμο, το καθάρισμα των υποδημάτων και ενδυμάτων (445 επιχειρήσεις, 120 από τις οποίες καταγράφουν τον ΚΑΔ ως κύριο, και 323 ως δευτερεύοντα).

Καλλιτεχνικά είδη από χαρτί⁴⁸

Ο κλάδος των Καλλιτεχνικών ειδών από χαρτί περιλαμβάνει συνολικά 94 επιχειρήσεις. Αυτές δραστηριοποιούνται κυρίως στην Περιφέρεια Αττικής σε ποσοστό 51,06% (48 επιχειρήσεις). Στην υπόλοιπη χώρα ξεχωρίζει η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας (17,02% – 16 επιχειρήσεις). Ο κύριος τύπος νομικής μορφής που συναντάται είναι η ατομική επιχείρηση (46, ποσοστό 48,94% επί του συνόλου).

Σε ό,τι αφορά τους ΚΑΔ που κατατάσσονται στον κλάδο, 26 επιχειρήσεις καταγράφουν σχετικούς ΚΑΔ ως κύριους, ενώ 68 περιλαμβάνουν κάποιον ΚΑΔ ως δευτερεύοντα. Ειδικότερα, ο σημαντικότερος αριθμητικά ΚΑΔ του κλάδου είναι:

⁴⁷ ΚΑΔ που εμπεριέχονται για τις ανάγκες της παρούσας ανάλυσης:

- 15121100_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΙΔΩΝ ΣΕΛΟΠΟΙΙΑΣ ΚΑΙ ΣΑΓΗΣ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΖΩΟ, ΑΠΟ ΚΑΘΕ ΥΛΙΚΟ
- 15121101_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΙΔΩΝ ΣΑΓΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΜΟΙΩΝ ΕΙΔΩΝ
- 15121102_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΙΔΩΝ ΣΑΓΜΑΤΟΠΟΙΙΑΣ
- 15121200_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΑΠΟΣΚΕΥΩΝ, ΤΣΑΝΤΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΟΜΟΙΩΝ ΕΙΔΩΝ, ΑΠΟ ΔΕΡΜΑ, ΑΝΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΕΝΟ ΔΕΡΜΑ, ΠΛΑΣΤΙΚΑ ΦΥΛΛΑ, ΥΦΑΝΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ, ΒΟΥΛΚΑΝΙΣΜΕΝΗ ΙΝΑ Η ΧΑΡΤΟΝΙ· ΣΥΝΟΛΩΝ ΕΙΔΩΝ ΤΑΞΙΔΙΟΥ ΜΕ ΕΙΔΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΤΟΜΙΚΗ ΠΕΡΙΠΟΙΗΣΗ, ΤΟ ΡΑΨΙΜΟ, ΤΟ ΚΑΘΑΡΙΣΜΑ ΤΩΝ ΥΠΟΔΗΜΑΤΩΝ
- 15121201_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΣΑΝΤΩΝ ΓΙΑ ΨΩΝΙΑ ΚΑΙ ΛΟΙΠΩΝ ΠΑΡΟΜΟΙΩΝ ΕΙΔΩΝ

⁴⁸ ΚΑΔ που εμπεριέχονται για τις ανάγκες της παρούσας ανάλυσης:

- 17291000_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΑΛΛΩΝ ΕΙΔΩΝ ΑΠΟ ΧΑΡΤΙ ΚΑΙ ΧΑΡΤΟΝΙ
- 17291100_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΤΙΚΕΤΩΝ ΑΠΟ ΧΑΡΤΙ Η ΧΑΡΤΟΝΙ

- 17.29.1 Κατασκευή άλλων ειδών από χαρτί και χαρτόνι (93 επιχειρήσεις, 26 από τις οποίες καταγράφουν τον ΚΑΔ ως κύριο, και 67 ως δευτερεύοντα).

Κατασκευές από χάντρες, κλπ.⁴⁹

Ο κλάδος των Κατασκευών από χάντρες, κλπ. (με αναφορά σε είδη μπομπονιέρας κ.α) περιλαμβάνει συνολικά 1.158 επιχειρήσεις. Αυτές δραστηριοποιούνται κυρίως στην Περιφέρεια Αττικής σε ποσοστό 40,28% (466 επιχειρήσεις). Στην υπόλοιπη χώρα ξεχωρίζει η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας (13,94% – 162 επιχειρήσεις) και η Περιφέρεια Κρήτης (8,95% – 103 επιχειρήσεις). Ο κύριος τύπος νομικής μορφής που συναντάται είναι η ατομική επιχείρηση (972, ποσοστό 83,56% επί του συνόλου).

Σε ό,τι αφορά τους ΚΑΔ που κατατάσσονται στον κλάδο, 147 επιχειρήσεις καταγράφουν σχετικούς ΚΑΔ ως κύριους, ενώ 1.015 περιλαμβάνουν κάποιον ΚΑΔ ως δευτερεύοντα. Ειδικότερα, ο σημαντικότερος αριθμητικά ΚΑΔ του κλάδου είναι:

- 32.99.59.03 Κατασκευή μπομπονιέρων και παρόμοιων ειδών γάμων και βαπτίσεων (922 επιχειρήσεις, 118 από τις οποίες καταγράφουν τον ΚΑΔ ως κύριο, και 803 ως δευτερεύοντα).

Κατασκευή μουσικών οργάνων από φυσικές πρώτες ύλες⁵⁰

Ο κλάδος των Κατασκευών μουσικών οργάνων από φυσικές πρώτες ύλες περιλαμβάνει συνολικά 103 επιχειρήσεις. Αυτές δραστηριοποιούνται κυρίως στην Περιφέρεια Αττικής σε ποσοστό 40,95% (42 επιχειρήσεις). Στην υπόλοιπη χώρα ξεχωρίζει η Περιφέρεια Κρήτης (19,05% – 20 επιχειρήσεις) και η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας (18,10% – 19 επιχειρήσεις). Ο κύριος τύπος νομικής μορφής που συναντάται είναι η ατομική επιχείρηση (84 επιχειρήσεις, ποσοστό 80% επί του συνόλου).

49 ΚΑΔ που εμπεριέχονται για τις ανάγκες της παρούσας ανάλυσης:

- 32995900_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΛΛΩΝ ΕΙΔΩΝ Π.Δ.Κ.Α.
- 32995901_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΙΚΩΝ ΕΙΔΩΝ ΑΠΟ ΠΑΓΟ
- 32995902_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΘΕΡΜΟΣ
- 32995903_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΜΠΟΜΠΟΝΙΕΡΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΟΜΟΙΩΝ ΕΙΔΩΝ ΓΑΜΩΝ ΚΑΙ ΒΑΠΤΙΣΕΩΝ

50 ΚΑΔ που εμπεριέχονται για τις ανάγκες της παρούσας ανάλυσης:

- 32201100_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΠΙΑΝΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΕΓΧΟΡΔΩΝ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΜΕ ΚΛΙΜΑΚΑ ΠΛΗΚΤΡΩΝ
- 32201300_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΜΕ ΚΛΙΜΑΚΑ ΠΛΗΚΤΡΩΝ, ΑΡΜΟΝΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΟΜΟΙΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ· ΑΚΟΡΝΤΕΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΟΜΟΙΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ· ΦΥΣΑΡΜΟΝΙΚΩΝ· ΠΝΕΥΣΤΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ
- 32201400_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ Η ΟΡΓΑΝΩΝ ΜΕ ΚΛΙΜΑΚΑ ΠΛΗΚΤΡΩΝ, Ο ΗΧΟΣ ΤΩΝ ΟΠΩΙΩΝ ΠΑΡΑΓΕΤΑΙ Η ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΝΙΣΧΥΕΤΑΙ ΜΕ ΗΛΕΚΤΡΙΚΑ ΜΕΣΑ
- 32201500_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΑΛΛΩΝ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ
- 32202000_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΜΕΡΩΝ ΚΑΙ ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΩΝ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ

Σε ό,τι αφορά τους ΚΑΔ που κατατάσσονται στον κλάδο, 21 επιχειρήσεις καταγράφουν σχετικούς ΚΑΔ ως κύριους, ενώ 86 περιλαμβάνουν κάποιον ΚΑΔ ως δευτερεύοντα. Ειδικότερα, ο σημαντικότερος αριθμητικά ΚΑΔ του κλάδου είναι:

- 32.20.20 Κατασκευή μερών και εξαρτημάτων μουσικών οργάνων (73 επιχειρήσεις, 11 από τις οποίες καταγράφουν τον ΚΑΔ ως κύριο, και 62 ως δευτερεύοντα).

Κεραμική -Αγγειοπλαστική & Διακόσμηση επί Αγγειοπλαστικής & Άλλα Σχετικά Διακοσμητικά Αντικείμενα⁵¹

Ο κλάδος της ευρύτερης Κεραμικής περιλαμβάνει συνολικά 961 επιχειρήσεις. Αυτές δραστηριοποιούνται κυρίως στην Περιφέρεια Αττικής σε ποσοστό 36,02% (349 επιχειρήσεις). Στην υπόλοιπη χώρα ξεχωρίζει η Περιφέρεια Κρήτης (15,38%-149 επιχειρήσεις), η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου (11,46% – 109 επιχειρήσεις) και η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας (10,01% – 96 επιχειρήσεις). Ο κύριος τύπος νομικής μορφής που συναντάται είναι η ατομική επιχείρηση (844 επιχειρήσεις, ποσοστό 87,10% ως προς το σύνολο των επιχειρήσεων του κλάδου).

Σε ό,τι αφορά τους ΚΑΔ που κατατάσσονται στον κλάδο, 424 επιχειρήσεις καταγράφουν σχετικούς ΚΑΔ ως κύριους, ενώ 622 περιλαμβάνουν κάποιον ΚΑΔ ως δευτερεύοντα. Ειδικότερα, ο σημαντικότερος αριθμητικά ΚΑΔ του κλάδου είναι:

- 23.41.1 Κατασκευή κεραμικών ειδών οικιακής χρήσης και κεραμικών διακοσμητικών ειδών (373 επιχειρήσεις, 183 από τις οποίες καταγράφουν τον ΚΑΔ ως κύριο, και 189 ως δευτερεύοντα).

51 ΚΑΔ που εμπεριέχονται για τις ανάγκες της παρούσας ανάλυσης:

- 23411000_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΚΕΡΑΜΙΚΩΝ ΕΙΔΩΝ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ ΚΑΙ ΚΕΡΑΜΙΚΩΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΙΚΩΝ ΕΙΔΩΝ
- 23411100_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΩΝ ΣΚΕΥΩΝ, ΜΑΓΕΙΡΙΚΩΝ ΣΚΕΥΩΝ, ΑΛΛΩΝ ΟΙΚΙΑΚΩΝ ΕΙΔΩΝ ΚΑΙ ΕΙΔΩΝ ΚΑΛΛΩΠΙΣΜΟΥ ΑΠΟ ΠΟΡΣΕΛΑΝΗ
- 23411101_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΙΚΩΝ ΠΙΝΑΚΙΔΙΩΝ, ΠΙΝΑΚΙΩΝ, ΑΓΓΕΙΩΝ ΚΛΠ ΜΕ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ, ΑΠΟ ΠΟΡΣΕΛΑΝΗ
- 23411102_ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΕΙΔΩΝ ΠΟΡΣΕΛΑΝΗΣ, ΦΑΓΕΝΤΙΑΝΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΚΟΣΜΗΜΕΝΩΝ ΚΕΡΑΜΙΚΩΝ ΕΙΔΩΝ
- 23411200_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΩΝ ΣΚΕΥΩΝ, ΜΑΓΕΙΡΙΚΩΝ ΣΚΕΥΩΝ, ΑΛΛΩΝ ΟΙΚΙΑΚΩΝ ΕΙΔΩΝ ΚΑΙ ΕΙΔΩΝ ΚΑΛΛΩΠΙΣΜΟΥ ΕΚΤΟΣ ΑΠΟ ΠΟΡΣΕΛΑΝΗ
- 23411201_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΠΗΛΙΝΩΝ ΑΓΓΕΙΩΝ ΓΕΝΙΚΑ, ΧΩΡΙΣ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ
- 23411202_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΠΗΛΙΝΩΝ Η ΤΣΙΜΕΝΤΕΝΙΩΝ ΓΛΑΣΤΡΩΝ ΚΑΙ ΖΑΡΝΤΙΝΙΕΡΩΝ
- 23411203_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΠΙΝΑΚΙΩΝ, ΑΓΓΕΙΩΝ ΚΛΠ, ΑΠΟ ΚΕΡΑΜΙΚΕΣ ΥΛΕΣ ΕΚΤΟΣ ΑΠΟ ΠΟΡΣΕΛΑΝΗ
- 23411300_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΑΓΑΛΜΑΤΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗΣ ΑΠΟ ΚΕΡΑΜΙΚΗ ΥΛΗ
- 23411301_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΙΚΩΝ ΠΙΝΑΚΙΔΙΩΝ ΑΠΟ ΚΕΡΑΜΙΚΕΣ ΥΛΕΣ ΕΚΤΟΣ ΑΠΟ ΠΟΡΣΕΛΑΝΗ
- 23701106_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΙΔΩΝ ΑΠΟ ΟΝΥΧΑ ΚΑΙ ΑΛΑΒΑΣΤΡΟ

Κηροπλαστική τέχνης⁵²

Ο κλάδος της Κηροπλαστικής τέχνης περιλαμβάνει συνολικά 572 επιχειρήσεις. Αυτές δραστηριοποιούνται κυρίως στην Περιφέρεια Αττικής σε ποσοστό 33,62% (193 επιχειρήσεις) και την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας (19,51% – 110 επιχειρήσεις). Ο κύριος τύπος νομικής μορφής που συναντάται είναι η ατομική επιχείρηση (447 επιχειρήσεις, ποσοστό 77,87% επί του συνόλου).

Σε ό,τι αφορά τους ΚΑΔ που κατατάσσονται στον κλάδο, 196 επιχειρήσεις καταγράφουν σχετικούς ΚΑΔ ως κύριους, ενώ 374 περιλαμβάνουν κάποιον ΚΑΔ ως δευτερεύοντα. Ο σημαντικότερος αριθμητικά ΚΑΔ του κλάδου είναι:

- 32.99.54 Κατασκευή κεριών, κηρωμένων φιτίλων φωτισμού και παρόμοιων ειδών (572 επιχειρήσεις, 196 από τις οποίες καταγράφουν τον ΚΑΔ ως κύριο, και 374 ως δευτερεύοντα).

Κούκλες και παιχνίδια χειροποίητα⁵³

Ο κλάδος Κούκλες και παιχνίδια χειροποίητα περιλαμβάνει συνολικά 215 επιχειρήσεις. Αυτές δραστηριοποιούνται κυρίως στην Περιφέρεια Αττικής σε ποσοστό 49,77% (106 επιχειρήσεις). Ο κύριος τύπος νομικής μορφής που συναντάται είναι η ατομική επιχείρηση (116 επιχειρήσεις, ποσοστό 53,46% επί του συνόλου).

Σε ό,τι αφορά τους ΚΑΔ που κατατάσσονται στον κλάδο, 36 επιχειρήσεις καταγράφουν σχετικούς ΚΑΔ ως κύριους, ενώ 179 περιλαμβάνουν κάποιον ΚΑΔ ως δευτερεύοντα. Ο σημαντικότερος αριθμητικά ΚΑΔ του κλάδου είναι:

- 32.40.39 Κατασκευή παιχνιδιών κάθε είδους π.δ.κ.α. (145 επιχειρήσεις, 24 από τις οποίες καταγράφουν τον ΚΑΔ ως κύριο, και 119 ως δευτερεύοντα).

52 ΚΑΔ που εμπεριέχονται για τις ανάγκες της παρούσας ανάλυσης:

32995400_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΚΕΡΙΩΝ, ΚΗΡΩΜΕΝΩΝ ΦΙΤΙΛΙΩΝ ΦΩΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΠΑΡΟΜΟΙΩΝ ΕΙΔΩΝ

53 ΚΑΔ που εμπεριέχονται για τις ανάγκες της παρούσας ανάλυσης:

32401100_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΚΟΥΚΛΩΝ ΠΟΥ ΑΝΑΠΑΡΙΣΤΟΥΝ ΜΟΝΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΥΠΑΡΞΕΙΣ

32401200_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΠΑΙΧΝΙΔΙΩΝ ΠΟΥ ΑΝΑΠΑΡΙΣΤΟΥΝ ΖΩΑ Η ΜΗ ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΥΠΑΡΞΕΙΣ

32403200_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΣΥΝΑΡΜΟΛΟΓΟΥΜΕΝΩΝ ΠΑΙΧΝΙΔΙΩΝ-ΣΠΑΖΟΚΕΦΑΛΙΩΝ

32403900_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΠΑΙΧΝΙΔΙΩΝ ΚΑΘΕ ΕΙΔΟΥΣ Π.Δ.Κ.Α.

Λιθοτεχνία, Χαρακτική επί λίθου και άλλων υλών⁵⁴

Ο κλάδος Λιθοτεχνία, Χαρακτική επί λίθου και άλλων υλών περιλαμβάνει συνολικά 1.034 επιχειρήσεις. Αυτές δραστηριοποιούνται κυρίως στην Περιφέρεια Αττικής σε ποσοστό 18,86% (195 επιχειρήσεις), Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης με ποσοστό 13,44% (139 επιχειρήσεις), Κεντρικής Μακεδονίας με ποσοστό 11,80% (122 επιχειρήσεις) και Στερεάς Ελλάδας με ποσοστό 8,99% (93 επιχειρήσεις). Ο κύριος τύπος νομικής μορφής που συναντάται είναι η ατομική επιχείρηση (116 επιχειρήσεις, ποσοστό 48,94% επί του συνόλου).

Σε ό,τι αφορά τους ΚΑΔ που κατατάσσονται στον κλάδο, 503 επιχειρήσεις καταγράφουν σχετικούς ΚΑΔ ως κύριους, ενώ 566 περιλαμβάνουν κάποιον ΚΑΔ ως δευτερεύοντα. Ο σημαντικότερος αριθμητικά ΚΑΔ του κλάδου είναι:

- 23.70.11.00 Κοπή, μορφοποίηση και τελική επεξεργασία μάρμαρου, τραβερτίνη, αλάβαστρου, επεξεργασμένων και προϊόντων τους (εκτός από κυβόλιθους για λιθοστρώτα δρόμων η πεζοδρομίων, πλάκες για στρώσιμο, πλακίδια, κύβους κλπ) τεχνητά χρωματισμένων κόκκων (764 επιχειρήσεις, 396 από τις οποίες καταγράφουν τον ΚΑΔ ως κύριο, και 366 ως δευτερεύοντα).

Μαρμαροτεχνία⁵⁵

Ο κλάδος της Μαρμαροτεχνίας περιλαμβάνει συνολικά 865 επιχειρήσεις. Αυτές δραστηριοποιούνται κυρίως στις Περιφέρειες Αττικής σε ποσοστό 26,95% (233 επιχειρήσεις), Κεντρικής Μακεδονίας με ποσοστό 13,05% (113 επιχειρήσεις), Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης με ποσοστό 9,35% (81 επιχειρήσεις) και Στερεάς Ελλάδας με ποσοστό 9,01% (78 επιχειρήσεις). Ο κύριος τύπος νομικής μορφής που συναντάται είναι η ατομική επιχείρηση (630 επιχειρήσεις, ποσοστό 72,75% επί του συνόλου).

54 ΚΑΔ που εμπεριέχονται για τις ανάγκες της παρούσας ανάλυσης:

23701000_ΚΟΠΗ, ΜΟΡΦΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΤΕΛΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΛΙΘΩΝ

23701100_ΚΟΠΗ, ΜΟΡΦΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΤΕΛΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΜΑΡΜΑΡΟΥ, ΤΡΑΒΕΡΙΝΗ, ΑΛΑΒΑΣΤΡΟΥ, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΤΟΥΣ (ΕΚΤΟΣ ΑΠΟ ΚΥΒΟΛΙΘΟΥΣ ΓΙΑ ΛΙΘΟΣΤΡΩΤΑ ΔΡΟΜΩΝ Η ΠΕΖΟΔΡΟΜΙΩΝ, ΠΛΑΚΕΣ ΓΙΑ ΣΤΡΩΣΙΜΟ, ΠΛΑΚΙΔΙΑ, ΚΥΒΟΥΣ ΚΛΠ) ΤΕΧΝΗΤΑ ΧΡΩΜΑΤΙΣΜΕΝΩΝ ΚΟΚΚΩΝ,

23701200_ΚΟΠΗ, ΜΟΡΦΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΤΕΛΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΑΛΛΩΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΜΕΝΩΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΙΚΩΝ Η ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΩΝ ΛΙΘΩΝ ΚΑΙ ΕΙΔΩΝ ΤΟΥΣ· ΑΛΛΩΝ ΤΕΧΝΗΤΑ ΧΡΩΜΑΤΙΣΜΕΝΩΝ ΚΟΚΚΩΝ ΚΑΙ ΣΚΟΝΩΝ ΑΠΟ ΦΥΣΙΚΟ ΛΙΘΟ· ΕΙΔΩΝ ΑΠΟ ΣΥΣΣΩΜΑΤΩΜΕΝΟ ΣΧΙΣΤΟΛΙΘΟ

55 ΚΑΔ που εμπεριέχονται για τις ανάγκες της παρούσας ανάλυσης:

23701101_ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΚΟΝΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΜΑΡΜΑΡΩΝ

23701102_ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΚΟΠΗΣ ΜΑΡΜΑΡΩΝ ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΡΙΤΩΝ

23701103_ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΛΕΙΑΝΣΗΣ ΜΑΡΜΑΡΩΝ

23701104_ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΜΑΡΜΑΡΟΓΥΛΠΤΙΚΗΣ

23701105_ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΣΧΙΣΙΜΑΤΟΣ ΜΑΡΜΑΡΩΝ

23701107_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΜΑΡΜΑΡΙΝΩΝ ΕΠΙΤΑΦΙΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

23701202_ΚΟΠΗ ΚΑΙ ΚΑΤΕΡΓΑΣΙΑ ΤΕΧΝΗΤΩΝ ΜΑΡΜΑΡΩΝ ΚΑΙ ΜΩΣΑΪΚΩΝ ΠΛΑΚΩΝ

Σε ό,τι αφορά τους ΚΑΔ που κατατάσσονται στον κλάδο, 369 επιχειρήσεις καταγράφουν σχετικούς ΚΑΔ ως κύριους, ενώ 581 περιλαμβάνουν κάποιον ΚΑΔ ως δευτερεύοντα. Ο σημαντικότερος αριθμητικά ΚΑΔ του κλάδου είναι:

- 23.70.11.07 Κατασκευή Μαρμάρινων Επιτάφιας Μνημείων (327 επιχειρήσεις, 129 από τις οποίες καταγράφουν τον ΚΑΔ ως κύριο, και 198 ως δευτερεύοντα).

Μεταλλοτεχνία: Μεταλλοπλαστική, είδη διακόσμησης και χρήσης, χυτευτά ή από σφυρήλατο άργυρο, σίδηρο, μπρούντζο, χαλκό ή άλλα κράματα, επάργυρα και επίχρυσα και εκκλησιαστικά αντικείμενα⁵⁶

Ο κλάδος της Μεταλλοτεχνίας περιλαμβάνει συνολικά 559 επιχειρήσεις. Αυτές δραστηριοποιούνται κυρίως στην Περιφέρεια Αττικής σε ποσοστό 33,51% (188 επιχειρήσεις) και την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας με ποσοστό 21,39% (120 επιχειρήσεις). Ο κύριος τύπος νομικής μορφής που συναντάται είναι η ατομική επιχείρηση (397 επιχειρήσεις, ποσοστό 70,77% επί του συνόλου).

Σε ό,τι αφορά τους ΚΑΔ που κατατάσσονται στον κλάδο, 181 επιχειρήσεις καταγράφουν σχετικούς ΚΑΔ ως κύριους, ενώ 382 περιλαμβάνουν κάποιον ΚΑΔ ως δευτερεύοντα. Ο σημαντικότερος αριθμητικά ΚΑΔ του κλάδου είναι:

- 25.99.24, Κατασκευή αγαλματιδίων και άλλων ειδών διακόσμησης, κάδρων για φωτογραφίες, πίνακες ή παρόμοια είδη και καθρεπτών, από κοινά μέταλλα (211 επιχειρήσεις, 24 από τις οποίες καταγράφουν τον ΚΑΔ ως κύριο, και 185 ως δευτερεύοντα).

⁵⁶ ΚΑΔ που εμπεριέχονται για τις ανάγκες της παρούσας ανάλυσης:

- 25992300_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΞΑΡΤΗΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΑ (ΝΤΟΣΙΕ) Η ΦΑΚΕΛΟΥΣ ΚΙΝΗΤΩΝ ΦΥΛΛΩΝ, ΣΥΝΔΕΤΗΡΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΟΜΟΙΩΝ ΕΙΔΩΝ ΓΡΑΦΕΙΟΥ, ΚΑΘΩΣ ΚΑΙ ΣΥΝΔΕΤΗΡΩΝ ΣΥΡΡΑΦΗΣ ΣΕ ΠΛΑΚΕΤΕΣ, ΑΠΟ ΚΟΙΝΑ ΜΕΤΑΛΛΑ
- 25992400_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΑΓΑΛΜΑΤΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΕΙΔΩΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗΣ, ΚΑΔΡΩΝ ΓΙΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ, ΠΙΝΑΚΕΣ Η ΠΑΡΟΜΟΙΑ ΕΙΔΗ ΚΑΙ ΚΑΘΡΕΠΤΩΝ, ΑΠΟ ΚΟΙΝΑ ΜΕΤΑΛΛΑ
- 25992401_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΜΕΤΑΛΛΙΚΩΝ ΚΟΡΝΙΖΩΝ
- 25992500_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΚΛΕΙΣΤΡΩΝ, ΣΥΝΑΡΜΟΓΩΝ ΤΟΥΣ, ΠΟΡΠΩΝ, ΠΟΡΠΩΝ-ΚΛΕΙΣΤΡΩΝ, ΠΟΡΠΩΝ ΜΕ ΠΕΡΟΝΗ (ΑΓΚΡΑΦΩΝ), ΑΓΚΙΣΤΡΩΝ, ΚΟΠΙΤΣΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΟΜΟΙΩΝ ΕΙΔΩΝ, ΑΠΟ ΚΟΙΝΑ ΜΕΤΑΛΛΑ, ΓΙΑ ΕΝΔΥΜΑΤΑ, ΥΠΟΔΗΜΑΤΑ Η ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ· ΚΑΨΟΥΛΙΩΝ ΣΩΛΗΝΩΤΩΝ Η ΜΕ ΣΧΙΣΤΟ ΣΤΕΛΕΧΟΣ,
- 25992501_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΜΕΤΑΛΛΙΚΩΝ ΘΗΛΥΚΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΟΜΟΙΩΝ ΕΙΔΩΝ
- 25992502_ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΑΛΛΩΝ ΛΕΥΚΟΣΙΔΗΡΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ
- 25992503_ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΑΛΛΩΝ ΟΡΕΙΧΑΛΚΙΝΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ

Μπατίκ⁵⁷

Ο κλάδος του Μπατίκ περιλαμβάνει συνολικά 76 επιχειρήσεις. Αυτές δραστηριοποιούνται κυρίως στην Περιφέρεια Αττικής σε ποσοστό 52,36% (40 επιχειρήσεις) και την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας με ποσοστό 26,32% (20 επιχειρήσεις). Ο κύριος τύπος νομικής μορφής που συναντάται είναι η ΑΕ (38 επιχειρήσεις, ποσοστό 36,84% του συνόλου).

Σε ό,τι αφορά τους ΚΑΔ που περιλαμβάνονται στον κλάδο, 16 επιχειρήσεις καταγράφουν σχετικούς ΚΑΔ ως κύριους, ενώ 60 περιλαμβάνουν κάποιον ΚΑΔ ως δευτερεύοντα. Ο σημαντικότερος αριθμητικά ΚΑΔ του κλάδου είναι:

- 13.30.13 Υπηρεσίες βαφής υφασμάτων και κλωστοϋφαντουργικών ειδών (περιλαμβάνονται και τα ενδύματα) (76 επιχειρήσεις, 16 από τις οποίες καταγράφουν τον ΚΑΔ ως κύριο, και 60 ως δευτερεύοντα).

Ξυλοτεχνία: Έπιπλα παραδοσιακής μορφής, διακοσμητικά ή χρηστικά είδη σκαλιστά, ξυλόγλυπτα ή στον τόρνο, εκκλησιαστική ξυλογλυπτική, σαγματοποιία, βαρελοποιία⁵⁸

57 ΚΑΔ που εμπεριέχονται για τις ανάγκες της παρούσας ανάλυσης:

- 13301300_ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΒΑΦΗΣ ΥΦΑΣΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΚΛΩΣΤΟΥΨΑΝΤΟΥΡΓΙΚΩΝ ΕΙΔΩΝ (ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΚΑΙ ΤΑ ΕΝΔΥΜΑΤΑ)

58 ΚΑΔ που εμπεριέχονται για τις ανάγκες της παρούσας ανάλυσης:

- 16231000_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΩΝ ΛΕΠΤΟΞΥΛΟΥΡΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΟΝΔΡΟΞΥΛΟΥΡΓΙΚΗΣ ΓΙΑ ΟΙΚΟΔΟΜΕΣ (ΕΚΤΟΣ ΑΠΟ ΤΑ ΠΡΟΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΜΕΝΑ ΚΤΙΡΙΑ), ΑΠΟ ΞΥΛΟ
- 16231900_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΩΝ ΛΕΠΤΟΞΥΛΟΥΡΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΟΝΔΡΟΞΥΛΟΥΡΓΙΚΗΣ ΓΙΑ ΟΙΚΟΔΟΜΕΣ, ΑΠΟ ΞΥΛΟ, Π.Δ.Κ.Α.
- 16239000_ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΥΠΕΡΓΟΛΑΒΙΑΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΑΛΛΩΝ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΩΝ ΧΟΝΔΡΟΞΥΛΟΥΡΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΛΕΠΤΟΞΥΛΟΥΡΓΙΚΗΣ ΓΙΑ ΟΙΚΟΔΟΜΕΣ
- 16239900_ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΥΠΕΡΓΟΛΑΒΙΑΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΑΛΛΩΝ ΤΕΧΝΟΥΡΓΗΜΑΤΩΝ ΧΟΝΔΡΟΞΥΛΟΥΡΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΛΕΠΤΟΞΥΛΟΥΡΓΙΚΗΣ ΓΙΑ ΟΙΚΟΔΟΜΕΣ
- 16240000_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΞΥΛΙΝΩΝ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΟΚΙΒΩΤΙΩΝ
- 16241000_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΞΥΛΙΝΩΝ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΟΚΙΒΩΤΙΩΝ
- 16241100_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΠΛΑΙΣΙΩΝ ΣΤΟΙΒΑΣΙΑΣ ΥΛΙΚΩΝ (ΠΑΛΕΤΩΝ), ΚΙΒΩΤΙΟΕΙΔΩΝ ΠΛΑΙΣΙΩΝ ΣΤΟΙΒΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΣΑΝΙΔΩΝ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ ΦΟΡΤΙΩΝ, ΑΠΟ ΞΥΛΟ
- 16241200_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΒΑΡΕΛΙΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΒΑΡΕΛΟΠΟΙΙΑΣ, ΑΠΟ ΞΥΛΟ
- 16241201_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΞΥΛΙΝΩΝ ΒΑΡΕΛΙΩΝ
- 16241300_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΑΛΛΩΝ ΞΥΛΙΝΩΝ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΟΚΙΒΩΤΙΩΝ ΚΑΙ ΜΕΡΩΝ ΤΟΥΣ
- 16241301_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΚΟΥΤΙΩΝ ΑΠΟ ΛΕΠΤΟ ΞΥΛΟ
- 16241302_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΚΥΨΕΛΩΝ
- 16249000_ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΥΠΕΡΓΟΛΑΒΙΑΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΞΥΛΙΝΩΝ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΟΚΙΒΩΤΙΩΝ
- 16249900_ΕΡΓΑΣΙΕΣ ΥΠΕΡΓΟΛΑΒΙΑΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΞΥΛΙΝΩΝ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΟΚΙΒΩΤΙΩΝ
- 16291000_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΑΛΛΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΑΠΟ ΞΥΛΟ
- 16291100_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ, ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ, ΛΑΒΩΝ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ, ΣΤΕΛΕΧΩΝ ΚΑΙ ΛΑΒΩΝ ΓΙΑ ΣΚΟΥΠΕΣ Η ΒΟΥΡΤΣΕΣ, ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΠΙΠΩΝ, ΚΑΛΑΠΟΔΙΩΝ ΓΙΑ ΜΠΟΤΕΣ Η ΠΑΠΟΥΤΣΙΑ, ΑΠΟ ΞΥΛΟ

Ο κλάδος της Ξυλοτεχνίας περιλαμβάνει συνολικά 4.974 επιχειρήσεις. Αυτές δραστηριοποιούνται κυρίως στις Περιφέρειες Αττικής σε ποσοστό 26,44% (1.316 επιχειρήσεις) και Κεντρικής Μακεδονίας με ποσοστό 21,30% (1.059 επιχειρήσεις), και στο σύνολο των περιφερειών της χώρας. Ο κύριος τύπος νομικής μορφής που συναντάται είναι η ατομική επιχείρηση (3.579 επιχειρήσεις, ποσοστό 71,85% επί του συνόλου).

Σε ό,τι αφορά τους ΚΑΔ που περιλαμβάνονται στον κλάδο, 1.899 επιχειρήσεις καταγράφουν σχετικούς ΚΑΔ ως κύριους, ενώ 3.479 περιλαμβάνουν κάποιον ΚΑΔ ως δευτερεύοντα. Ο σημαντικότερος αριθμητικά ΚΑΔ του κλάδου είναι:

- 31.09.12 Κατασκευή ξύλινων επίπλων που χρησιμοποιούνται σε κρεβατοκάμαρες, τραπεζαρίες και στο καθιστικά (1.402 επιχειρήσεις, 508 από τις οποίες καταγράφουν τον ΚΑΔ ως κύριο, και 893 ως δευτερεύοντα)
- 31.09.13 Κατασκευή ξύλινων επίπλων π.δ.κ.α. (942 επιχειρήσεις, 278 από τις οποίες καταγράφουν τον ΚΑΔ ως κύριο, και 661 ως δευτερεύοντα).
- 16.29.14.03 Κατασκευή ξύλινων μικροαντικειμένων. (624 επιχειρήσεις, 161 από τις οποίες καταγράφουν τον ΚΑΔ ως κύριο, και 460 ως δευτερεύοντα).

-
- 16291101_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΞΥΛΙΝΩΝ ΚΑΛΑΠΟΔΙΩΝ ΚΑΙ ΤΑΚΟΥΝΙΩΝ
 - 16291102_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΞΥΛΙΝΩΝ ΥΦΑΝΤΙΚΩΝ ΧΤΕΝΙΩΝ
 - 16291200_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΩΝ ΚΑΙ ΜΑΓΕΙΡΙΚΩΝ ΣΚΕΥΩΝ, ΑΠΟ ΞΥΛΟ
 - 16291300_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΞΥΛΙΝΩΝ ΨΗΦΙΔΟΘΕΤΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΝΘΕΤΙΚΗΣ ΞΥΛΙΝΗΣ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗΣ ΕΠΙΠΛΩΝ, ΘΗΚΩΝ ΓΙΑ ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ Η ΜΑΧΑΙΡΟΠΙΡΟΥΝΑ, ΑΓΑΛΜΑΤΙΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΙΚΩΝ ΕΙΔΩΝ, ΑΠΟ ΞΥΛΟ
 - 16291301_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΞΥΛΙΝΩΝ ΨΗΦΙΔΩΤΩΝ
 - 16291400_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΞΥΛΙΝΩΝ ΚΟΡΝΙΖΩΝ ΓΙΑ ΠΙΝΑΚΕΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ, ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ, ΚΑΘΡΕΠΤΕΣ Η ΠΑΡΟΜΟΙΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ, ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΕΙΔΩΝ ΑΠΟ ΞΥΛΟ
 - 16291401_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΞΥΛΙΝΩΝ ΚΟΡΝΙΖΩΝ
 - 16291402_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΞΥΛΙΝΩΝ ΚΟΥΡΤΙΝΟΒΕΡΓΩΝ
 - 16291403_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΞΥΛΙΝΩΝ ΜΙΚΡΟΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ
 - 16291404_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΞΥΛΙΝΩΝ ΣΚΑΛΩΝ
 - 16291405_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΟΔΟΝΤΟΓΛΥΦΙΔΩΝ
 - 16291406_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΦΕΡΕΤΡΩΝ
 - 31091200_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΞΥΛΙΝΩΝ ΕΠΙΠΛΩΝ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΣΕ ΚΡΕΒΑΤΟΚΑΜΑΡΕΣ, ΤΡΑΠΕΖΑΡΙΕΣ ΚΑΙ ΣΤΟ ΚΑΘΙΣΤΙΚΑ
 - 31091201_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΑΛΛΩΝ ΞΥΛΙΝΩΝ ΟΙΚΙΑΚΩΝ ΕΠΙΠΛΩΝ, ΑΠΟ ΜΟΝΑΔΑ ΠΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΕΙ ΜΕΧΡΙ ΚΑΙ ΔΥΟ ΕΡΓΑΤΕΣ
 - 31091202_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΑΛΛΩΝ ΞΥΛΙΝΩΝ ΟΙΚΙΑΚΩΝ ΕΠΙΠΛΩΝ, ΑΠΟ ΜΟΝΑΔΑ ΠΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΕΙ ΤΡΙΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΩ ΕΡΓΑΤΕΣ
 - 31091203_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΚΡΕΒΑΤΙΩΝ
 - 31091300_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΞΥΛΙΝΩΝ ΕΠΙΠΛΩΝ Π.Δ.Κ.Α.
 - 31091301_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΑΛΛΩΝ ΞΥΛΙΝΩΝ ΕΠΙΠΛΩΝ, ΑΠΟ ΜΟΝΑΔΑ ΠΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΕΙ ΜΕΧΡΙ ΚΑΙ ΔΥΟ ΕΡΓΑΤΕΣ
 - 31091302_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΑΛΛΩΝ ΞΥΛΙΝΩΝ ΕΠΙΠΛΩΝ, ΑΠΟ ΜΟΝΑΔΑ ΠΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΕΙ ΤΡΙΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΩ ΕΡΓΑΤΕΣ

Ραπτική: Ραπτική παραδοσιακών στολών, ενδυμασιών και αμφίων⁵⁹

Ο κλάδος της *Ραπτικής* περιλαμβάνει συνολικά 553 επιχειρήσεις. Αυτές δραστηριοποιούνται κυρίως στις Περιφέρειες Αττικής σε ποσοστό 45,96% (253 επιχειρήσεις) και Κεντρικής Μακεδονίας με ποσοστό 17,24% (96 επιχειρήσεις). Ο κύριος τύπος νομικής μορφής που συναντάται είναι η ατομική επιχείρηση (453 επιχειρήσεις, ποσοστό 81,33% του συνόλου).

Σε ό,τι αφορά τους ΚΑΔ που κατατάσσονται στον κλάδο, 142 επιχειρήσεις καταγράφουν σχετικούς ΚΑΔ ως κύριους, ενώ 423 περιλαμβάνουν κάποιον ΚΑΔ ως δευτερεύοντα. Ο σημαντικότερος αριθμητικά ΚΑΔ του κλάδου είναι:

- 14.13.50.02 Κατασκευή Νυφικών Ενδυμάτων (252 επιχειρήσεις, 56 από τις οποίες καταγράφουν τον ΚΑΔ ως κύριο, και 194 ως δευτερεύοντα).

Υαλουργία τέχνης: φουστά, βιτρώ κλπ⁶⁰

Ο κλάδος της *Υαλουργίας τέχνης* περιλαμβάνει συνολικά 219 επιχειρήσεις. Αυτές δραστηριοποιούνται κυρίως στις Περιφέρειες Αττικής σε ποσοστό 34,70% (76 επιχειρήσεις) και Κεντρικής Μακεδονίας με ποσοστό 19,63% (43 επιχειρήσεις). Ο κύριος τύπος νομικής μορφής που συναντάται είναι η ατομική επιχείρηση (166 επιχειρήσεις, ποσοστό 75,80% επί του συνόλου).

Σε ό,τι αφορά τους ΚΑΔ που περιλαμβάνονται στον κλάδο, 47 επιχειρήσεις καταγράφουν σχετικούς ΚΑΔ ως κύριους, ενώ 188 περιλαμβάνουν κάποιον ΚΑΔ ως δευτερεύοντα. Ο σημαντικότερος αριθμητικά ΚΑΔ του κλάδου είναι:

59 ΚΑΔ που εμπεριέχονται για τις ανάγκες της παρούσας ανάλυσης:

- 14123001_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΙΕΡΑΤΙΚΩΝ ΕΝΔΥΜΑΣΙΩΝ, ΑΜΦΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΟΜΟΙΩΝ ΕΙΔΩΝ
- 14134000_ΑΝΑΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΜΕΝΩΝ ΕΝΔΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΜΕΝΩΝ ΕΙΔΩΝ
- 14135001_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΓΑΜΠΡΙΑΤΙΚΩΝ ΕΝΔΥΜΑΤΩΝ
- 14135002_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΝΥΦΙΚΩΝ ΕΝΔΥΜΑΤΩΝ
- 14191300_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΙΔΩΝ ΓΑΝΤΟΠΟΙΙΑΣ (ΚΟΙΝΩΝ ΓΑΝΤΙΩΝ, ΓΑΝΤΙΩΝ ΠΟΥ ΑΦΗΝΟΥΝ ΓΥΜΝΕΣ ΤΙΣ ΑΚΡΕΣ ΤΩΝ ΔΑΚΤΥΛΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΓΑΝΤΙΩΝ ΧΩΡΙΣ ΥΠΟΔΙΑΙΡΕΣΗ ΔΑΚΤΥΛΩΝ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΥΠΟΔΟΧΗ ΜΟΝΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΝΤΙΧΕΙΡΑ), ΠΛΕΚΤΩΝ Η ΚΡΟΣΕ
- 14192101_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΒΡΕΦΙΚΩΝ ΒΑΠΤΙΣΤΙΚΩΝ ΕΝΔΥΜΑΤΩΝ, ΟΧΙ ΠΛΕΚΤΩΝ Η ΚΡΟΣΕ
- 14192303_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΜΑΝΤΙΛΙΩΝ ΚΕΦΑΛΗΣ (ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑΣ Η ΟΧΙ) ΚΑΙ ΠΑΡΟΜΟΙΩΝ ΕΙΔΩΝ

60 ΚΑΔ που εμπεριέχονται για τις ανάγκες της παρούσας ανάλυσης:

- 23131300_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΓΥΑΛΙΝΩΝ ΕΙΔΩΝ, ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΩΝ Η ΜΑΓΕΙΡΙΚΩΝ, ΚΑΛΛΩΠΙΣΜΟΥ, ΓΡΑΦΕΙΟΥ, ΕΣΩΤΕΡΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΜΟΙΩΝ
- 23139200_ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΤΕΛΕΙΟΠΟΙΗΣΗΣ (ΦΙΝΙΡΙΣΜΑΤΟΣ) ΓΥΑΛΙΝΩΝ ΔΟΧΕΙΩΝ
- 23191200_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΚΥΒΟΛΙΘΩΝ, ΤΟΥΒΛΩΝ, ΠΛΑΚΑΚΙΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΕΙΔΩΝ ΑΠΟ ΠΡΕΣΣΑΡΙΣΤΟ Η ΧΥΤΟ ΓΥΑΛΙ· ΓΥΑΛΙΩΝ ΣΥΝΑΡΜΟΛΟΓΗΜΕΝΩΝ ΣΕ ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΙΚΑ ΥΑΛΟΣΤΑΣΙΑ (ΒΙΤΡΟ)· ΠΟΛΥΚΥΨΕΛΩΤΟΥ Η ΑΦΡΩΔΟΥΣ ΓΥΑΛΙΟΥ ΣΕ ΚΥΒΟΥΣ, ΠΛΑΚΕΣ Η ΠΑΡΟΜΟΙΕΣ ΜΟΡΦΕΣ
- 23192600_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΙΔΩΝ ΑΠΟ ΓΥΑΛΙ Π.Δ.Κ.Α.
- 23192601_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΑΛΛΩΝ ΜΙΚΡΟΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ ΑΠΟ ΓΥΑΛΙ

- 23.19.26 Κατασκευή ειδών από γυαλί π.δ.κ.α. (89 επιχειρήσεις, 13 από τις οποίες καταγράφουν τον ΚΑΔ ως κύριο, και 75 ως δευτερεύοντα).
- 23.13.13 Κατασκευή γυάλινων ειδών, επιτραπέζιων ή μαγειρικών, καλλωπισμού, γραφείου, εσωτερικής διακόσμησης και παρόμοιων (83 επιχειρήσεις, 15 από τις οποίες καταγράφουν τον ΚΑΔ ως κύριο και 68 ως δευτερεύοντα).

Χειροπλεκτική, χειροκεντητική, δαντελοπλεκτική⁶¹

Ο κλάδος της Χειροπλεκτικής, χειροκεντητικής, δαντελοπλεκτικής περιλαμβάνει συνολικά 290 επιχειρήσεις. Αυτές δραστηριοποιούνται κυρίως στις Περιφέρειες Αττικής σε ποσοστό 40,41% (117 επιχειρήσεις) και Κεντρικής Μακεδονίας με ποσοστό 22,26% (65 επιχειρήσεις). Ο κύριος τύπος νομικής μορφής που συναντάται είναι η ατομική επιχείρηση (199 επιχειρήσεις, ποσοστό 68,15% επί του συνόλου).

Σε ό,τι αφορά τους ΚΑΔ που κατατάσσονται στον κλάδο, 102 επιχειρήσεις καταγράφουν σχετικούς ΚΑΔ ως κύριους, ενώ 190 περιλαμβάνουν κάποιον ΚΑΔ ως δευτερεύοντα. Ο σημαντικότερος αριθμητικά ΚΑΔ του κλάδου είναι:

- 13.99.12 Κατασκευή κεντημάτων σε τόπια, σε ταινίες ή σε αυτοτελή διακοσμητικά σχέδια (189 επιχειρήσεις, 70 από τις οποίες καταγράφουν τον ΚΑΔ ως κύριο, και 118 ως δευτερεύοντα).

Χειροτεχνία υφάσματος: Υφαντουργία, ταπητουργία κόμβων, σταμπωτά χιρόρς, μεταξούφαντά, ταπισσερί κιλιμιού⁶²

61 ΚΑΔ που εμπεριέχονται για τις ανάγκες της παρούσας ανάλυσης:

13991100_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΟΥΛΙΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΔΙΚΤΥΩΤΩΝ ΥΦΑΣΜΑΤΩΝ, ΣΤΑ ΟΠΟΙΑ ΔΕΝ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΤΑ ΥΦΑΣΜΕΝΑ, ΠΛΕΚΤΑ Η ΚΡΟΣΕ ΥΦΑΣΜΑΤΑ· ΔΑΝΤΕΛΩΝ ΣΕ ΤΟΠΙΑ, ΣΕ ΤΑΙΝΙΕΣ Η ΣΕ ΑΥΤΟΤΕΛΗ ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ

13991200_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΚΕΝΤΗΜΑΤΩΝ ΣΕ ΤΟΠΙΑ, ΣΕ ΤΑΙΝΙΕΣ Η ΣΕ ΑΥΤΟΤΕΛΗ ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ

13991900_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΑΛΛΩΝ ΚΛΩΣΤΟΫΦΑΝΤΟΥΡΓΙΚΩΝ ΚΑΙ ΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ Π.Δ.Κ.Α.

62 ΚΑΔ που εμπεριέχονται για τις ανάγκες της παρούσας ανάλυσης:

- 13301400_ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΤΥΠΩΜΑΤΟΣ ΥΦΑΣΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΚΛΩΣΤΟΫΦΑΝΤΟΥΡΓΙΚΩΝ ΕΙΔΩΝ (ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΚΑΙ ΤΑ ΕΝΔΥΜΑΤΑ)
- 13301900_ΑΛΛΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΤΕΛΕΙΟΠΟΙΗΣΗΣ (ΦΙΝΙΡΙΣΜΑΤΟΣ) ΥΦΑΣΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΚΛΩΣΤΟΫΦΑΝΤΟΥΡΓΙΚΩΝ ΕΙΔΩΝ (ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΚΑΙ ΤΑ ΕΝΔΥΜΑΤΑ)
- 13301901_ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΠΛΙΣΕΔΩΝ ΣΕ ΥΦΑΣΜΑΤΑ
- 13301902_ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΚΟΥΜΠΟΤΡΥΠΩΝ
- 13301903_ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΕΝΤΗΜΑΤΟΣ ΕΤΟΙΜΩΝ ΕΝΔΥΜΑΤΩΝ
- 13301904_ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΟΛΛΑΡΙΣΜΑΤΟΣ ΚΛΩΣΤΟΫΦΑΝΤΟΥΡΓΙΚΩΝ ΕΙΔΩΝ
- 13301905_ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΜΑΝΤΑΡΙΣΜΑΤΟΣ ΚΛΩΣΤΟΫΦΑΝΤΟΥΡΓΙΚΩΝ ΕΙΔΩΝ
- 13921600_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΑΛΛΩΝ ΟΙΚΙΑΚΩΝ ΕΙΔΩΝ Π.Δ.Κ.Α., ΣΥΝΟΛΩΝ ΥΦΑΝΤΩΝ ΥΦΑΣΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΝΗΜΑΤΩΝ ΠΟΥ ΠΡΟΟΡΙΖΟΝΤΑΙ ΓΙΑ ΚΟΥΒΕΡΤΕΣ, ΤΑΠΕΤΣΑΡΙΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΜΟΙΑ ΕΙΔΗ
- 13921601_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΓΧΩΡΙΩΝ ΟΙΚΙΑΚΩΝ ΥΦΑΝΤΩΝ
- 13931100_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΧΑΛΙΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΥΦΑΝΤΙΚΩΝ ΚΑΛΥΜΜΑΤΩΝ ΔΑΠΕΔΟΥ, ΜΕ ΚΟΜΠΟΥΣ

Ο κλάδος της Χειροτεχνίας υφάσματος περιλαμβάνει συνολικά 822 επιχειρήσεις. Αυτές δραστηριοποιούνται κυρίως στις Περιφέρειες Αττικής σε ποσοστό 39,71% (326 επιχειρήσεις) και Κεντρικής Μακεδονίας με ποσοστό 23,73% (196 επιχειρήσεις). Ο κύριος τύπος νομικής μορφής που συναντάται είναι η ατομική επιχείρηση (577 επιχειρήσεις, ποσοστό 69,98% επί του συνόλου).

Σε ό,τι αφορά τους ΚΑΔ που κατατάσσονται στον κλάδο, 229 επιχειρήσεις καταγράφουν σχετικούς ΚΑΔ ως κύριους, ενώ 627 περιλαμβάνουν κάποιον ΚΑΔ ως δευτερεύοντα. Ο σημαντικότερος αριθμητικά ΚΑΔ του κλάδου είναι:

- 13.30.19.03 Υπηρεσίες Κεντήματος Έτοιμων Ενδυμάτων (257 επιχειρήσεις, 68 από τις οποίες καταγράφουν τον ΚΑΔ ως κύριο, και 189 ως δευτερεύοντα).

Ψαθοπλεκτική: Καλαθοπλεκτική, είδη επίστρωσης, διακοσμητικά και λειτουργικά είδη από ψάθα.⁶³

Ο κλάδος της Ψαθοπλεκτικής περιλαμβάνει συνολικά 290 επιχειρήσεις. Αυτές δραστηριοποιούνται κυρίως στις Περιφέρειες Αττικής σε ποσοστό 29,01% (85 επιχειρήσεις), Κεντρικής Μακεδονίας με ποσοστό 17,41% (51 επιχειρήσεις) και Πελοποννήσου (10,58% και 30 επιχειρήσεις). Ο κύριος τύπος νομικής μορφής που συναντάται είναι η ατομική επιχείρηση (208 επιχειρήσεις, ποσοστό 75,80% επί του συνόλου).

Σε ό,τι αφορά τους ΚΑΔ που κατατάσσονται στον κλάδο, 47 επιχειρήσεις καταγράφουν σχετικούς ΚΑΔ ως κύριους, ενώ 188 περιλαμβάνουν κάποιον ΚΑΔ ως δευτερεύοντα. Ο σημαντικότερος αριθμητικά ΚΑΔ του κλάδου είναι:

- 16.29.00 Κατασκευή άλλων προϊόντων από ξύλο: Κατασκευή ειδών από φελλό και ειδών καλαθοποιίας και σπαρτοπλαστικής (99 επιχειρήσεις, 14 από τις

63 ΚΑΔ που εμπεριέχονται για τις ανάγκες της παρούσας ανάλυσης:

- 16290000_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΑΛΛΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΑΠΟ ΞΥΛΟ· ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΙΔΩΝ ΑΠΟ ΦΕΛΛΟ ΚΑΙ ΕΙΔΩΝ ΚΑΛΑΘΟΠΟΙΙΑΣ ΚΑΙ ΣΠΑΡΤΟΠΛΕΚΤΙΚΗΣ
- 16292000_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΙΔΩΝ ΑΠΟ ΦΕΛΛΟ, ΑΧΥΡΟ Η ΑΛΛΑ ΥΛΙΚΑ ΣΠΑΡΤΟΠΛΕΚΤΙΚΗΣ· ΕΙΔΩΝ ΚΑΛΑΘΟΠΛΕΚΤΙΚΗΣ
- 16292100_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΦΥΣΙΚΟΥ ΦΕΛΛΟΥ, ΠΟΥ ΤΟΥ ΕΧΕΙ ΑΦΑΙΡΕΘΕΙ Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΚΡΟΥΣΤΑ Η ΧΟΝΔΡΙΚΑ ΤΕΤΡΑΓΩΝΙΣΜΕΝΟΥ Η ΣΕ ΚΥΒΟΥΣ, ΠΛΑΚΕΣ, ΦΥΛΛΑ Η ΤΑΙΝΙΕΣ· ΦΕΛΛΟΥ ΣΕ ΘΡΑΥΣΜΑΤΑ, ΚΟΚΚΟΥΣ Η ΣΚΟΝΗ· ΥΠΟΛΕΙΜΜΑΤΩΝ ΦΕΛΛΟΥ
- 16292200_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ ΑΠΟ ΦΥΣΙΚΟ ΦΕΛΛΟ
- 16292201_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΠΩΜΑΤΩΝ ΑΠΟ ΦΕΛΛΟ
- 16292500_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΜΕΤΑΠΟΙΗΜΕΝΩΝ ΕΙΔΩΝ ΑΠΟ ΑΧΥΡΟ, ΣΠΑΡΤΟ Η ΑΛΛΑ ΥΛΙΚΑ ΣΠΑΡΤΟΠΛΕΚΤΙΚΗΣ· ΕΙΔΩΝ ΚΑΛΑΘΟΠΛΕΚΤΙΚΗΣ
- 16292501_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΚΟΦΙΝΙΩΝ ΚΑΙ ΨΑΘΩΝ
- 16292502_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΠΛΕΚΤΩΝ ΕΙΔΩΝ, ΕΚΤΟΣ ΑΠΟ ΕΠΙΠΛΑ
- 31091400_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΕΠΙΠΛΩΝ ΑΠΟ ΠΛΑΣΤΙΚΕΣ ΥΛΕΣ Η ΑΠΟ ΑΛΛΑ ΥΛΙΚΑ (ΟΠΩΣ Π.Χ. ΑΠΟ ΚΑΛΑΜΙΑ, ΛΥΓΑΡΙΕΣ Η ΜΠΑΜΠΟΥ)
- 31091401_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΠΛΕΚΤΩΝ ΕΠΙΠΛΩΝ

οποίες καταγράφουν τον ΚΑΔ ως κύριο, και 85 ως δευτερεύοντα).

Ψευδοκόσμημα⁶⁴

Ο κλάδος του Ψευδοκοσμήματος περιλαμβάνει συνολικά 2.472 επιχειρήσεις. Αυτές δραστηριοποιούνται κυρίως στην Περιφέρεια Αττικής σε ποσοστό 45,52% (1.127 επιχειρήσεις) με κύριο τύπο νομικής μορφής την ατομική επιχείρηση (2.106 επιχειρήσεις, ποσοστό 84,92% επί του συνόλου).

Σε ό,τι αφορά τους ΚΑΔ που κατατάσσονται στον κλάδο, 530 επιχειρήσεις καταγράφουν σχετικούς ΚΑΔ ως κύριους, ενώ 1.985 περιλαμβάνουν κάποιον ΚΑΔ ως δευτερεύοντα. Ο σημαντικότερος αριθμητικά ΚΑΔ του κλάδου είναι:

- 32.13.10 Κατασκευή κοσμημάτων απομίμησης και συναφών ειδών (1.569 επιχειρήσεις, 332 από τις οποίες καταγράφουν τον ΚΑΔ ως κύριο, και 1.232 ως δευτερεύοντα).

Ψηφιδωτά⁶⁵

Ο κλάδος των ψηφιδωτών περιλαμβάνει συνολικά 94 επιχειρήσεις. Αυτές δραστηριοποιούνται στις Περιφέρειες Αττικής σε ποσοστό 25,53% (24 επιχειρήσεις), Κεντρικής Μακεδονίας με ποσοστό 15,96% (15 επιχειρήσεις), Πελοποννήσου (ποσοστό 13,83% και 13 επιχειρήσεις) και Νοτίου Αιγαίου (ποσοστό 11,70% και 11 επιχειρήσεις). Ο κύριος τύπος νομικής μορφής που συναντάται είναι η ατομική επιχείρηση (80 επιχειρήσεις, ποσοστό 85,11% του συνόλου).

Σε ό,τι αφορά τους ΚΑΔ που κατατάσσονται στον κλάδο, 19 επιχειρήσεις καταγράφουν σχετικούς ΚΑΔ ως κύριους, ενώ 79 περιλαμβάνουν κάποιον ΚΑΔ ως δευτερεύοντα. Ο σημαντικότερος αριθμητικά ΚΑΔ του κλάδου είναι:

- 23.19.26.02 Κατασκευή ψηφιδωτών από γυαλί (89 επιχειρήσεις, 13 από τις οποίες καταγράφουν τον ΚΑΔ ως κύριο, και 75 ως δευτερεύοντα).

Σημειώνεται ότι η συλλογή των στατιστικών δεδομένων που πραγματοποιείται τόσο σε εθνικό επίπεδο (μέσω της ΕΛΣΤΑΤ), όσο και συλλογικά σε επίπεδο ΕΕ (μέσω της EUROSTAT), δε διαφοροποιεί τη χειροτεχνία από τη γενικότερη αντίστοιχη

64 ΚΑΔ που εμπεριέχονται για τις ανάγκες της παρούσας ανάλυσης:

- 32131000_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΚΟΣΜΗΜΑΤΩΝ ΑΠΟΜΙΜΗΣΗΣ ΚΑΙ ΣΥΝΑΦΩΝ ΕΙΔΩΝ
- 32131001_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΚΟΣΜΗΜΑΤΩΝ ΑΠΟ ΠΛΑΣΤΙΚΟ, ΥΦΑΣΜΑ, ΞΥΛΟ, ΟΣΤΡΑΚΑ, ΜΗ ΠΟΛΥΤΙΜΕΣ ΠΕΤΡΕΣ, ΚΟΙΝΑ ΜΕΤΑΛΛΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΥΛΙΚΑ

65 ΚΑΔ που εμπεριέχονται για τις ανάγκες της παρούσας ανάλυσης:

- 23192602_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΨΗΦΙΔΩΤΩΝ ΑΠΟ ΓΥΑΛΙ
- 23701201_ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΨΗΦΙΔΩΤΩΝ ΑΠΟ ΛΑΞΕΥΤΟΥΣ ΛΙΘΟΥΣ

μεταποιητική – βιομηχανική δραστηριότητα, τόσο σε ό,τι αφορά την παραγωγή των προϊόντων που συνδέονται με τους σχετικούς ΚΑΔ, όσο και στο επίπεδο των λοιπών οικονομικών και άλλων δεδομένων (όπως η απασχόληση), με αποτέλεσμα να μην είναι επαρκής και ακριβής η αποτύπωση σε ποσοτικούς όρους των αποτελεσμάτων των επιχειρήσεων.

Λαμβάνοντας το παραπάνω δεδομένο υπόψη, στη συνέχεια παρατίθενται τα διαθέσιμα από την ΑΑΔΕ δεδομένα σε επίπεδο τετραψήφιων ΚΑΔ με αναφορά στη χειροτεχνική δραστηριότητα και αντικείμενο το μέσο όρο του ετήσιου κύκλου εργασιών ανά ΚΑΔ δευτέρου βαθμού, για τους ασκούντες ατομική επιχείρηση της περ. γ' της παρ. 2 του άρθρου 1 του ν. 4308/2014, σύμφωνα με τα στοιχεία των δηλώσεων του Φ.Ε 2022 και 2023⁶⁶.

Πίνακας 1-5 Συνολική Εικόνα ΚΑΔ 2ου επιπέδου

ΚΑΔ	Περιγραφή Δραστηριότητας	Πλήθος (2023)	Μ.Ο. Κύκλου Εργασιών (2023) €	Πλήθος (2022)	Μ.Ο. Κύκλου Εργασιών (2022) €
13.30	Τελειοποίηση Υφαντουργικών Προϊόντων	176	30.303,26	178	36.313,44
13.92	Έτοιμα Κλωστοϋφαντουργικά Είδη (εκτός ενδυμάτων)	713	52.871,94	709	54.228,82
13.99	Άλλα Υφαντουργικά Προϊόντα Π.Δ.Κ.Α.	88	37.471,42	79	41.737,13
14.12	Ενδύματα Εργασίας	117	71.227,80	126	60.920,38
14.13	Άλλα Εξωτερικά Ενδύματα	1.267	66.246,12	1.344	60.574,35
14.19	Άλλα Ενδύματα & Εξαρτήματα Ένδυσης	212	40.136,82	208	41.242,12
14.20	Γούνινα Είδη	242	38.649,81	263	38.348,60
15.12	Είδη Ταξιδιού, Τσάντες κ.λπ.	194	38.987,45	199	43.978,81
15.20	Υποδήματα	213	67.744,88	224	63.387,06
16.24	Ξύλινα Εμπορευματοκιβώτια	93	202.082,38	93	236.568,59

66 ΔΥΠΗΔΕΔ 1048703 ΕΞ 2024 «Γνωστοποίηση Μ.Ο. ετήσιου κύκλου εργασιών Φορολογικού Έτους 2022 ανά ΚΑΔ για την εφαρμογή της περ. γ' της παρ. 2 του άρθρου 28Α του ΚΦΕ για το Φορολογικό Έτος 2023», 24/04/2024 και ΔΥΠΗΔΕΔ 1109311 ΕΞ 2024 «Γνωστοποίηση Μ.Ο. ετήσιου κύκλου εργασιών Φορολογικού Έτους 2023 ανά ΚΑΔ για την εφαρμογή της περ. γ' της παρ. 2 του άρθρου 28Α του ΚΦΕ για το Φορολογικό Έτος 2024», 27/09/2024.

ΚΑΔ	Περιγραφή Δραστηριότητας	Πλήθος (2023)	Μ.Ο. Κύκλου Εργασιών (2023) €	Πλήθος (2022)	Μ.Ο. Κύκλου Εργασιών (2022) €
16.29	Άλλα Ξύλινα Προϊόντα & Καλαθοποιία	525	23.975,46	517	24.127,08
17.29	Είδη από Χαρτί & Χαρτόνι	48	125.212,59	53	103.927,87
18.12	Άλλες Εκτυπωτικές Δραστηριότητες	1.370	43.804,14	1.262	46.405,16
23.19	Κατεργασία Άλλων Ειδών Γυαλιού	48	19.030,78	34	22.616,32
23.41	Κεραμικά Οικιακής & Διακοσμητικής Χρήσης	406	33.402,77	392	28.429,43
23.70	Κοπή & Επεξεργασία Λίθων	559	36.154,89	548	33.718,67
25.99	Άλλα Μεταλλικά Προϊόντα Π.Δ.Κ.Α.	770	56.580,29	729	54.691,05
31.09	Κατασκευή Άλλων Επίπλων	1.884	41.326,44	1.870	38.589,19
32.12	Κοσμήματα & Συναφή Είδη	1.225	37.382,72	1.157	42.578,50
32.13	Κοσμήματα Απομίμησης	615	17.059,68	584	16.475,64
32.20	Μουσικά Όργανα	85	19.290,06	78	15.466,78
32.40	Παιχνίδια	60	60.506,72	74	51.497,63
32.99	Άλλες Μεταποιητικές Δραστηριότητες Π.Δ.Κ.Α.	525	27.593,29	463	26.513,03
90.03	Καλλιτεχνική Δημιουργία	2.864	13.079,76	2.780	11.917,36

Τα παραπάνω δεδομένα αποτελούν γενική προσέγγιση οικονομικών τομέων και δεν προσφέρουν ακρίβεια στο επίπεδο των χειροτεχνικών κλάδων. Στο βαθμό που τα παραπάνω δεδομένα λαμβάνονται υπόψιν για την προσέγγιση της χειροτεχνικής επιχειρηματικής δραστηριότητας, σημειώνονται τα ακόλουθα:

Κλάδοι με πολλές μικρές επιχειρήσεις

90.03 Καλλιτεχνική Δημιουργία: Είναι ο πολυπληθέστερος ΚΑΔ (2.864 επιχειρήσεις το 2023), αλλά με πολύ χαμηλό μέσο όρο κύκλου εργασιών (~13.000 €). Πρόκειται κυρίως για ατομικές ή πολύ μικρές επιχειρήσεις, χωρίς έντονη οικονομική δραστηριότητα, ενώ δεν πρέπει να αγνοείται το γεγονός ότι καλύπτει πολύ μεγάλο φάσμα ειδικοτήτων όχι πάντα σχετικών με τη χειροτεχνία.

- 14.13 Κατασκευή Άλλων Εξωτερικών Ενδυμάτων και 31.09 Κατασκευή Άλλων Επίπλων: Πάνω από 1.200 και 1.800 επιχειρήσεις αντίστοιχα. Οι μέσοι όροι κύκλου εργασιών είναι μέτριοι, γύρω στα 40.000–66.000 €, ενδεικτικό ενός μεγάλου αριθμού βιοτεχνικών μονάδων ή μικρών επιχειρήσεων.

Κλάδοι με λίγες αλλά μεγάλες επιχειρήσεις

- 16.24 Κατασκευή Ξύλινων Εμπορευματοκιβωτίων: Σταθερός αριθμός (93 επιχειρήσεις), αλλά ιδιαίτερα μεγάλος για τα δεδομένα μέσος όρος κύκλου εργασιών (202.000–236.000 €), γεγονός που μπορεί να υποδηλώνει υψηλή παραγωγική δυναμικότητα ή εξαγωγική δραστηριότητα σε λίγες μεγάλες μονάδες.
- 17.29 Είδη από Χαρτί και Χαρτόνι: Πολύ λίγες επιχειρήσεις (48 το 2023), αλλά με υψηλό μέσο όρο κύκλου εργασιών (~125.000 €), στοιχείο που μάλλον παραπέμπει σε βιοτεχνικές μονάδες με εξειδίκευση.
- 15.20 Κατασκευή Υποδημάτων: Με 213 μονάδες και μέσο όρο κύκλου εργασιών περίπου 67.000 €, φαίνεται να πρόκειται για έναν κλάδο μεσαίας κλίμακας, με σχετική σταθερότητα και δυνατότητα δημιουργίας εισοδήματος. Και στην περίπτωση αυτή τα δεδομένα πρέπει να εξετάζονται με επιφύλαξη ως προς τη χειροτεχνική φύση των επιχειρήσεων.

Κλάδοι με υψηλό αριθμό και ικανοποιητικό μέγεθος

- 18.12 Άλλες Εκτυπωτικές Δραστηριότητες: Πολυπληθής κλάδος (1.370 μονάδες), με μέσο όρο κύκλου εργασιών άνω των 43.000 €, δείχνει ανθεκτικότητα και σταθερή ζήτηση, ίσως λόγω ποικιλίας εφαρμογών.
- 32.12 Κατασκευή Κοσμημάτων: Σημαντικός αριθμός (1.225 το 2023), με αρκετά ικανοποιητικό μέσο όρο κύκλου εργασιών (~37.000 €), παρότι παρατηρείται πτώση σε σχέση με το 2022.

Συνοψίζοντας και ομαδοποιώντας συναφείς κλάδους, παρατηρούμε επίσης ότι:

Κλωστοϋφαντουργία – Ένδυση – Υπόδηση (ΚΑΔ 13–15): Εμφανίζουν μεγάλο πλήθος μονάδων, με μέτριους προς υψηλούς κύκλους εργασιών. Παρουσιάζουν ένα πεδίο παραδοσιακής βιοτεχνικής παραγωγής, όπου κυριαρχούν μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις. Σημαντικό στοιχείο είναι η σταθερότητα ή η μικρή μείωση στο πλήθος.

Ξύλο – Έπιπλα – Κατασκευές (ΚΑΔ 16, 31): Οι επιχειρήσεις κατασκευής επίπλων είναι πολυάριθμες, αλλά με μέτριους τζίρους, ενώ συγκεκριμένοι ΚΑΔ (π.χ. 16.24) παρουσιάζουν υψηλή προστιθέμενη αξία.

Καλλιτεχνικά – Χειροτεχνία – Παιχνίδια – Κοσμήματα (ΚΑΔ 32, 90): Παρά το μεγάλο αριθμό μονάδων, οι μέσοι όροι είναι χαμηλοί, επιδεικνύοντας έντονη αυτοαπασχόληση και χαμηλό κεφαλαιουχικό δυναμικό.

Βιομηχανική Παραγωγή – Εκτυπώσεις – Υλικά (ΚΑΔ 17, 18, 23, 25) Πρόκειται για λιγότερες αλλά παραγωγικά ισχυρές επιχειρήσεις, με υψηλούς μέσους όρους. Εδώ πιθανόν βρίσκονται οι μεγαλύτερες επιχειρήσεις του δείγματος, με βιομηχανική ή εξαγωγική δραστηριότητα και πιθανώς εκτός του καθαρά χειροτεχνικού χώρου.

Κατά την περίοδο 2023 σε σχέση με το 2022, παρατηρούνται διαφοροποιήσεις τόσο ως προς τον αριθμό των επιχειρήσεων όσο και ως προς το οικονομικό τους μέγεθος, με ορισμένους κλάδους να παρουσιάζουν αποκλίνουσες τάσεις. Ως προς την εξέλιξη του αριθμού επιχειρήσεων, αύξηση του αριθμού επιχειρήσεων σημειώνεται σε δραστηριότητες όπως οι εκτυπώσεις, η παραγωγή μεταλλικών προϊόντων, τα κεραμικά και οι δημιουργικές τέχνες, γεγονός που υποδηλώνει ανανέωση ή και ενίσχυση του ενδιαφέροντος σε σύγχρονες και δημιουργικές μορφές παραγωγής. Αντιθέτως, μείωση καταγράφεται σε παραδοσιακούς τομείς όπως η κλωστοϋφαντουργία, η ένδυση, η γούνα και η υποδηματοποιία. Οι κλάδοι αυτοί φαίνεται να ακολουθούν τάσεις συρρίκνωσης ή αναδιάρθρωσης, με συγκέντρωση της παραγωγής σε λιγότερες, ενδεχομένως μεγαλύτερες και πιο εξειδικευμένες μονάδες.

Σε ό,τι αφορά τη μεταβολή των οικονομικών μεγεθών, δηλαδή του μέσου κύκλου εργασιών, καταγράφεται ανοδική πορεία σε κλάδους όπως η κατασκευή ενδυμάτων εργασίας, η υποδηματοποιία, τα κεραμικά και τα παιχνίδια, όπου οι επιχειρήσεις κατάφεραν να ενισχύσουν το μέσο κύκλο εργασιών τους, είτε μέσω καινοτομίας, εξειδίκευσης είτε εξαγωγικού προσανατολισμού. Αντίθετα, στο χώρο της καλλιτεχνικής δημιουργίας καθώς και στους τομείς της κλωστοϋφαντουργίας και της υφαντουργίας, παρατηρείται πτώση του μέσου οικονομικού μεγέθους, γεγονός που ενδέχεται να αντανakλά πιέσεις στη ζήτηση, περιορισμένη εμπορική διείσδυση ή διάχυση της παραγωγής σε μικρές μονάδες χωρίς οικονομίες κλίμακας.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι κλάδοι όπου διαπιστώνεται απόκλιση ανάμεσα στην εξέλιξη του αριθμού επιχειρήσεων και του οικονομικού μεγέθους. Για παράδειγμα, στις δημιουργικές τέχνες, ενώ αυξήθηκε ο αριθμός επιχειρήσεων καταγράφεται μείωση στο μέσο κύκλο εργασιών, γεγονός που μπορεί να υποδηλώνει κατακερματισμό της αγοράς ή αυξημένο ανταγωνισμό. Αντιθέτως, σε τομείς όπως η υποδηματοποιία και τα κεραμικά, η μείωση του αριθμού μονάδων συνοδεύεται από αύξηση του μέσου κύκλου εργασιών, στοιχείο που ενδεχομένως καταδεικνύει ενοποίηση της αγοράς και ενίσχυση των οικονομικά ισχυρότερων επιχειρήσεων.

1.3. Καταγραφή και Σύνοψη Συμπερασμάτων Πρόσφατων Μελετών για τη Χειροτεχνία

Η χειροτεχνία κατά την τελευταία τριετία έχει υπάρξει αντικείμενο δύο σημαντικών εστιασμένων μελετών, με την πρώτη να πραγματοποιείται το 2022 από τη Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας στο πλαίσιο του Υποέργου 3: Μελέτη για τη χαρτογράφηση του τομέα της χειροτεχνίας & καλλιτεχνικής βιοτεχνίας⁶⁷ και τη δεύτερη να πραγματοποιείται στο 2023 από την ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ ως Ενημερωτικό Σημείωμα 26 «Προκλήσεις & προοπτικές για την ελληνική χειροτεχνία»⁶⁸.

Εκκινώντας από την περίπτωση της μελέτης της Γενικής Γραμματείας Βιομηχανίας, από την παράθεση των κλαδικών και περιφερειακών δεδομένων και τη σχετική σύνθεσή τους προκύπτουν ορισμένα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα συμπεράσματα σε ό,τι αφορά μια σειρά από παραμέτρους του τομέα, όπως τη διασπορά των κλαδικών επιχειρήσεων, την κατά κλάδο ηλικιακή διάσταση, αλλά και τους σημαντικότερους ΚΑΔ επί του συνόλου του τομέα.

Σε ό,τι αφορά τη διασπορά των επιχειρήσεων, όπως διαπιστώθηκε από την, σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, ανάλυση, υπάρχει σχετική δραστηριότητα σε όλες τις περιοχές, αν και με σημαντικές αποκλίσεις στις κατά τόπους συγκεντρώσεις. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η κατά κλάδο διασπορά, δεν είναι οριζόντια σε ολόκληρη τη χώρα. Ειδικότερα, παρατηρείται ότι στις περιπτώσεις των κυριότερων σε απόλυτους αριθμούς κλάδων, όπως η Ξυλοτεχνία, το Ψευδοκόσμημα, η Αργυροτεχνία – Χρυσοχοΐα, οι Κούκλες και τα Χειροποίητα Παιχνίδια, η Χειροτεχνία Υφάσματος, η Ραπτική και η Αγιογραφία, η διασπορά είναι αρκετά μεγάλη και αφορά δραστηριότητα στο σύνολο σχεδόν της χώρας. Από την άλλη πλευρά, οι μικρότεροι σε αριθμό επιχειρήσεων κλάδοι, τείνουν να εντοπίζονται σε συγκεκριμένες περιοχές/περιφέρειες, με οριακές αναφορές στις υπόλοιπες. Ενδεικτικά παραδείγματα είναι η Κεραμική όπου τρεις Περιφέρειες (Αττική, Κρήτη και Νότιο Αιγαίο) συγκεντρώνουν άνω του 65% του συνόλου, η Μεταλλοτεχνία (Αττική, Κεντρική Μακεδονία και Νότιο Αιγαίο με άνω του 63%) και η Δερματοτεχνία (άνω του 65% στις Περιφέρειες, Αττικής, Κεντρικής Μακεδονίας και Κρήτης). Το φαινόμενο αυτό γίνεται εντονότερο όσο μικραίνει ο πληθυσμός των επιχειρήσεων των κλάδων. Παράλληλα, μικρότερη διασπορά σε εθνικό επίπεδο παρατηρείται όταν η εξέταση περιοριστεί στις επιχειρήσεις των κυρίων ΚΑΔ ανά κλάδο, γεγονός που θα πρέπει να ληφθεί υπόψη και σε επόμενο στάδιο σε ό,τι αφορά τα ποιοτικά στοιχεία που θα συλλεχθούν. Συνοψίζοντας τα παραπάνω, σημειώνεται ότι η περιφερειακή διασπορά των επιχειρήσεων των κλάδων αποτελεί ένα σοβαρό παράγοντα που θα πρέπει να ληφθεί υπόψη κατά το μελλοντικό σχεδιασμό πολιτικών και δράσεων

67 Διαθέσιμη στο https://www.ggb.gr/el/sme_observatory/map_handcraft_smes.

68 Διαθέσιμη στο https://imegseevee.gr/wp-content/uploads/2023/09/demerzi_n26.pdf.

ενίσχυσης, ανάλογα με τις στοχεύσεις των εκάστοτε ενεργειών.

Το δεύτερο σημαντικό στοιχείο που προκύπτει από τη σύνδεση των περιφερειακών και κλαδικών αναλύσεων αφορά τη χωρική διάσταση της περιόδου έναρξης δραστηριότητας των επιχειρήσεων. Σύμφωνα με όσα προκύπτουν από την καταγραφή των κατά πενταετία ενάρξεων, υπάρχει μία τάση αύξησης του ποσοστού νέων ιδρύσεων στην Περιφέρεια της Αττικής, η οποία ενώ μέχρι το 2014 συγκέντρωνε ένα μέσο όρο περίπου 30% των νέων επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνταν στον τομέα, έχει αυξήσει σημαντικά το ποσοστό της κατά την περίοδο 2015-2022 σε περίπου 45%. Κατά την ίδια περίοδο, σχεδόν το σύνολο των λοιπών περιφερειών παρουσίασε μείωση του αντίστοιχου ποσοστού κατά μία ή και περισσότερες μονάδες, με τη μεγαλύτερη πτώση να καταγράφεται στην Κεντρική Μακεδονία (από 19% περίπου σε 15%). Εξαιρέση στην πτωτική αυτή πορεία αποτελούν οι Περιφέρειες Στερεάς Ελλάδας (σταθερό ποσοστό περίπου 3,5%) και Δυτικής Ελλάδας (οριακή άνοδος από 4% σε 4,2%). Η εικόνα αυτή δε διαφοροποιείται σημαντικά, ούτε μετά τη χρήση της παραμέτρου του κύριου ή δευτερεύοντα ΚΑΔ, και αποτυπώνει μία τάση που συνδέεται με τη σταδιακή άνοδο ορισμένων Κλάδων, με πλέον χαρακτηριστικό το Ψευδοκόσμημα που παρουσιάζει σημαντική συγκέντρωση στην μεγαλύτερη επιχειρηματικά περιφέρεια της χώρας.

Σε ό,τι αφορά τους κυριότερους σε αριθμούς ΚΑΔ που καταγράφηκαν στο πλαίσιο της συγκέντρωσης των συλλογικών δεδομένων, είναι χρήσιμη η ειδικότερη αναφορά στη διαφοροποίηση που καταγράφεται μεταξύ του καταλόγου των κυρίων και των δευτερευόντων ΚΑΔ. Η ουσία της παραπάνω διαφοροποίησης συνδέεται με τις αντίστοιχες διαφοροποιήσεις σε επίπεδο κλάδων που παρουσιάστηκαν σε εθνικό επίπεδο και αποτυπώνει σε ειδικότερο επίπεδο, πιθανώς περιστασιακή ή εξελισσόμενη δραστηριότητα των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων. Το στοιχείο αυτό δεν θα πρέπει να απομονωθεί από τη διαχρονική εξέλιξη των διαφόρων κλάδων όπως εξετάστηκε σε εθνικό επίπεδο, καθώς μπορεί να αποτελέσει δείκτη της επέκτασης των δραστηριοποιούμενων επιχειρήσεων σε διαφορετικούς ΚΑΔ και κατά συνέπεια κλάδους, ιδιαίτερα στην περίπτωση κλάδων μη μεγάλης τεχνικής διαφοροποίησης, όπως το Ψευδοκόσμημα, οι Κούκλες και Χειροποίητα Παιχνίδια και άλλοι κλάδοι που περιλαμβάνουν ελαφρές κατασκευές.

Σε εθνικό επίπεδο και με βάση τη χαρτογράφηση του χειροτεχνικού τομέα είναι εμφανές ότι το επιχειρηματικό περιβάλλον εντός του οποίου λειτουργούν οι ελληνικές χειροτεχνικές επιχειρήσεις δρα ανασταλτικά στην άσκηση της εξειδικευμένης δραστηριότητάς τους, δεδομένης της μη ύπαρξης συγκεκριμένου πλαισίου προσδιορισμού της έννοιας της χειροτεχνικής δραστηριότητας. Υπό το πρίσμα αυτό απαιτείται η υιοθέτηση νομοθετικής ρύθμισης που θα εισάγει επακριβώς την έννοια της επιχειρηματικής χειροτεχνικής δραστηριότητας και θα προσδιορίζει τα κριτήρια, τις διαδικασίες κατάταξης των επιχειρήσεων ως

χειροτεχνικές και το πλαίσιο λειτουργίας τους.

Με βάση τη διεθνή και ευρωπαϊκή εμπειρία, η προώθηση της βιώσιμης χειροτεχνικής επιχειρηματικότητας συνδέεται με την παραγωγή και προώθηση εμπορεύσιμων και πιστοποιημένων προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας. Κοινό χαρακτηριστικό των προϊόντων αυτών είναι ότι στην απαρχή τους δυνητικά αποτελούν προϊόντα χειροτεχνίας, σύμφωνα με την πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την προστασία των γεωγραφικών ενδείξεων για βιοτεχνικά και βιομηχανικά προϊόντα. Το όφελος από την πιστοποίηση των προϊόντων αυτών ως χειροτεχνικά θέτει τις προϋποθέσεις αφενός για την αναγνώρισή τους ως προϊόντα υψηλής ποιότητας, αφετέρου ως στοιχείο του «ελληνικού ή/και τοπικού» branding διεθνώς, δεδομένου ότι ορισμένα από τα δυνητικά πιστοποιούμενα προϊόντα είναι και γεωγραφικής ένδειξης (π.χ. προϊόντα αργυροχρυσοχοϊας Ιωαννίνων, κεντήματα Λευκάδας κ.ά.).

Κλειδί για την επίτευξη μιας βιώσιμης χειροτεχνικής επιχειρηματικότητας αποτελεί η ύπαρξη ενός γόνιμου από άποψη κινήτρων επιχειρηματικού περιβάλλοντος που να συμβάλλει στους στόχους της τέταρτης βιομηχανικής επανάστασης σχετικά με την αυτοματοποίηση (στο βαθμό που είναι αποδεκτό) και την ταχύτητα στην παραγωγική διαδικασία. Πέραν της ακολουθίας του χειροτεχνικού τομέα ως βιοτεχνικού κλάδου με τις αρχές της τέταρτης βιομηχανικής επανάστασης, υφίσταται η ανάγκη ύπαρξης στοχευμένων χρηματοδοτικών εργαλείων για την υποστήριξη του τομέα (ειδικά των δραστηριοτήτων που έχουν πληγεί από τους περιορισμούς που τέθηκαν λόγω της πανδημικής κρίσης), τον εκσυγχρονισμό, την ενίσχυση των δεξιοτήτων, αλλά και την υποστήριξη νέων επιχειρήσεων που επιθυμούν να δραστηριοποιηθούν στον τομέα.

Στην κατεύθυνση αυτή είναι κρίσιμο να θεσμοθετηθούν και να αναπτυχθούν εργαλεία που να επιτρέπουν την πιστοποίηση και αναγνώριση των προϊόντων χειροτεχνίας, σύμφωνα με κοινά αποδεκτά πρότυπα, τα οποία να διασφαλίζουν την ποιότητα, την αυθεντικότητα και την προέλευσή τους. Ειδικότερα, πρέπει να δημιουργηθεί ένα κατάλληλο θεσμικό και διοικητικό πλαίσιο για την αναγνώριση γεωγραφικών ενδείξεων χειροτεχνικών προϊόντων, όπως προβλέπεται και στο σχετικό ευρωπαϊκό κανονιστικό πλαίσιο. Η αναγνώριση αυτή θα συμβάλει στη διαφοροποίηση των προϊόντων στην αγορά, την ενίσχυση της προστιθέμενης αξίας τους, την ενδυνάμωση της τοπικής οικονομίας και τη σύνδεση της παραγωγής με την πολιτιστική ταυτότητα και κληρονομιά.

Παράλληλα, είναι απαραίτητο να δημιουργηθούν κατάλληλες δομές στήριξης και ενίσχυσης του τομέα, όπως θερμοκοιτίδες και κόμβοι καινοτομίας και δημιουργικότητας, που θα ενισχύσουν την παραγωγική δραστηριότητα, τη μεταφορά τεχνογνωσίας και την πρόσβαση σε τεχνολογικά και χρηματοδοτικά εργαλεία. Οι δομές αυτές μπορούν να λειτουργήσουν ως χώροι συνεργασίας

μεταξύ δημιουργών, επαγγελματιών, ερευνητών και εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, προάγοντας την καινοτομία, την ανάδειξη νέων σχεδιαστικών τάσεων και την ανάπτυξη επιχειρηματικών δεξιοτήτων.

Εξίσου σημαντική είναι και η ενίσχυση της προβολής των προϊόντων του τομέα, μέσω στρατηγικών εξωστρέφειας που να περιλαμβάνουν την ενίσχυση της συμμετοχής σε διεθνείς εκθέσεις, τη δημιουργία πλατφορμών ηλεκτρονικού εμπορίου, καθώς και την υποστήριξη δράσεων branding, marketing και προώθησης. Ο συνδυασμός των παραπάνω ενεργειών είναι δυνατό να οδηγήσει στην οικοδόμηση μιας ισχυρής εικόνας της ελληνικής χειροτεχνίας στο εξωτερικό, αυξάνοντας τη ζήτηση για αυθεντικά ελληνικά χειροτεχνικά προϊόντα.

Η ενίσχυση της επιχειρηματικότητας στο χειροτεχνικό τομέα θα πρέπει επίσης να συνδεθεί με την ενδυνάμωση της εκπαίδευσης και κατάρτισης, την αναβάθμιση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού και τη διασύνδεσή του με τις σύγχρονες ανάγκες της αγοράς. Η κατάρτιση θα πρέπει να περιλαμβάνει τόσο τεχνικές δεξιότητες όσο και επιχειρηματικές γνώσεις, ικανότητες σχεδιασμού και προώθησης προϊόντων, διαχείρισης εφοδιαστικής αλυσίδας, καθώς και γνώσεις ψηφιακού μετασχηματισμού.

Η διατήρηση και η αναβίωση της παραδοσιακής γνώσης που σχετίζεται με τη χειροτεχνία αποτελεί επιπλέον έναν ουσιαστικό πυλώνα βιωσιμότητας του τομέα, τόσο από άποψη πολιτιστικής κληρονομιάς όσο και από άποψη καινοτομίας, καθώς πολλές σύγχρονες μορφές δημιουργικής βιομηχανίας αντλούν έμπνευση από τις παραδοσιακές τεχνικές και τα μοτίβα της χειροτεχνικής παραγωγής. Η χαρτογράφηση και τεκμηρίωση της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της χειροτεχνίας σε συνδυασμό με την ενσωμάτωσή της σε εκπαιδευτικά περιεχόμενα μπορεί να λειτουργήσει καταλυτικά στη διαγενεακή μεταφορά της τεχνογνωσίας και την ενσωμάτωσή της σε σύγχρονα προϊόντα υψηλής αξίας.

Η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, όπως η τρισδιάστατη εκτύπωση, οι ψηφιακές πλατφόρμες σχεδιασμού, η επαυξημένη και εικονική πραγματικότητα, η τεχνητή νοημοσύνη και το blockchain, μπορεί να αποτελέσει μοχλό εκσυγχρονισμού και διαφοροποίησης της παραγωγής. Τα εργαλεία αυτά επιτρέπουν στις χειροτεχνικές επιχειρήσεις να αυξήσουν την αποδοτικότητά τους, να βελτιώσουν το σχεδιασμό και την τελική ποιότητα των προϊόντων, να δημιουργήσουν εξατομικευμένες λύσεις και να παρακολουθούν με διαφάνεια τη διαδικασία παραγωγής και διανομής.

Επιπρόσθετα, η δημιουργία συστημάτων ενίσχυσης της επιχειρηματικής καινοτομίας, η διασύνδεση με την επιστημονική έρευνα και η ενθάρρυνση συνεργειών μεταξύ επιχειρήσεων του τομέα και άλλων δημιουργικών βιομηχανιών μπορούν να οδηγήσουν στη δημιουργία νέων προϊόντων και υπηρεσιών, στην προσέγγιση νέων αγορών και στη διαμόρφωση ενός πιο δυναμικού και ανθεκτικού οικοσυστήματος.

Σε ό,τι αφορά τις Προτάσεις Πολιτικής & Δράσεις Υποστήριξης καταγράφονται τα ακόλουθα ανά θεματική.

- Σύστημα Χειροτεχνικής Επιχειρηματικότητας
 - Ορισμός και θεσμοθέτηση οικοσυστήματος χειροτεχνίας.
 - Δημιουργία ειδικού φορέα για τη χάραξη πολιτικής.
 - Αναθεώρηση ΚΑΔ, ομαδοποίηση κλάδων σε ευρύτερες κατηγορίες.
- Πιστοποίηση Χειροτεχνικών Προϊόντων
 - Δημιουργία Εθνικού και Κλαδικών Σημάτων.
 - Συνεργασία με συλλογικούς φορείς.
- Χρηματοδότηση & Ανταγωνιστικότητα
 - Εναλλακτικοί τρόποι χρηματοδότησης (πέραν τραπεζικού συστήματος).
 - Ενίσχυση νεανικής επιχειρηματικότητας.
 - Δημιουργία ειδικού συστήματος αντιμετώπισης οφειλών.
 - Επιδότηση εξοπλισμού & συνεργατικών σχημάτων.
- Διά Βίου Μάθηση & Ανάπτυξη Δεξιοτήτων
 - Καταγραφή αναγκών δεξιοτήτων.
 - Ενίσχυση τεχνικής κατάρτισης και μαθητείας.
 - Διασύνδεση με το εκπαιδευτικό σύστημα και προώθηση ανταλλαγών.
- Επιπλέον Μέτρα Υποστήριξης
 - Μείωση λειτουργικού κόστους, ειδικά ενεργειακού.
 - Ενίσχυση εξωστρέφειας και διεθνές branding του Εθνικού Σήματος.

Ως συνολικό σχόλιο καταγράφεται από την μελέτη η ανάγκη θεσμικής, χρηματοδοτικής και οργανωτικής στήριξης της ελληνικής χειροτεχνίας ώστε:

- Να αναβαθμιστεί ποιοτικά.
- Να ενισχυθεί ανταγωνιστικά και εξαγωγικά.
- Να συνδεθεί με τη νέα βιομηχανική εποχή και την καινοτομία.

Επιπλέον των παραπάνω δεδομένων, σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη του ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ⁶⁹ αναφορικά με τις τάσεις και προοπτικές της ελληνικής χειροτεχνίας καταγράφονται τα ακόλουθα κύρια συμπεράσματα.

69 Δεμερτζή Α. (2023), «Προκλήσεις & προοπτικές για την ελληνική χειροτεχνία», Ενημερωτικά Σημειώματα ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ 26

Η χειροτεχνία υπήρξε βασικό στοιχείο των προβιομηχανικών κοινωνιών, ενσωματώνοντας πνευματική, τεχνική και καλλιτεχνική εργασία. Αν και περιθωριοποιήθηκε από την προλεταριοποίηση των χειροτεχνών και την εκβιομηχάνιση, τις τελευταίες δεκαετίες γνωρίζει αναβίωση, καθώς ανταποκρίνεται σε κοινωνικές, πολιτισμικές και περιβαλλοντικές ανησυχίες. Οι χειροτέχνες, νέοι και παλαιότεροι, προσαρμόζονται σε ψηφιακά και βιώσιμα πρότυπα. Επιπλέον, η χειροτεχνία εμπεριέχει συσσωρευμένη γνώση και ιδιαίτερες σχέσεις με τις τοπικές κοινωνίες, προσφέροντας μια εναλλακτική παραγωγική πρόταση εντός του πλαισίου της βιωσιμότητας και της πράσινης ανάπτυξης. Πρωτοβουλίες της Ε.Ε. όπως το Νέο Ευρωπαϊκό Bauhaus αναγνωρίζουν τον ρόλο της χειροτεχνίας ως φορέα βιώσιμων και καινοτόμων πρακτικών, που συνδυάζουν παραδοσιακή τέχνη με σύγχρονες τεχνολογίες.

Σε κάθε περίπτωση σε επίπεδο προκλήσεων, η ελληνική χειροτεχνία παραμένει σε κάμψη λόγω έλλειψης θεσμικής υποστήριξης, ειδικά μετά την κατάργηση του ΕΟΜΜΕΧ. Η αποσπασματικότητα των πολιτικών και οι κατακερματισμένες αρμοδιότητες οδηγούν σε αδράνεια, θέτοντας σε κίνδυνο τη διατήρηση μοναδικών τοπικών τεχνογνωσιών. Παράλληλα, η ανάγκη δημιουργίας σήματος (brand) για τα ελληνικά χειροτεχνικά προϊόντα κρίνεται επιτακτική, ώστε να ενισχυθεί η εξωστρέφεια και η ανταγωνιστικότητα του κλάδου. Ένα τέτοιο brand μπορεί να προστατεύσει από το διεθνή ανταγωνισμό και να διασφαλίσει την αυθεντικότητα και την ποιότητα των προϊόντων. Σε ό,τι αφορά τις νέες τάσεις στις αγορές, αυτές απαιτούν την ένταξη της χειροτεχνίας σε ψηφιακά κανάλια διανομής όπως ηλεκτρονικά καταστήματα, marketplaces και pop-up stores. Είναι αναγκαία η επιμόρφωση των επαγγελματιών και η ανάπτυξη στρατηγικών προσαρμογής για να αξιοποιηθούν αυτές οι νέες δυνατότητες.

Επιπλέον, οι υπάρχουσες εκπαιδευτικές δομές κρίνονται ανεπαρκείς και δυσκίνητες. Προτείνεται ένα νέο πολυεπίπεδο εκπαιδευτικό μοντέλο με τεχνική, καλλιτεχνική και τεχνολογική εξειδίκευση, καθώς και διασύνδεση με την αγορά και τις σχολές καλών τεχνών. Η αναγνώριση των τίτλων σπουδών σε ευρωπαϊκό επίπεδο είναι επίσης κρίσιμη. Ως προς την επιχειρηματικότητα, η ψηφιακή παρουσία αποτελεί πλέον προϋπόθεση για την επιβίωση των επαγγελματιών. Είναι απαραίτητη η κατάρτιση σε ψηφιακές δεξιότητες και η προστασία των δημιουργών από παραβιάσεις πνευματικών δικαιωμάτων, σε συνδυασμό με ενισχύσεις για προβολή και προώθηση.

Τέλος, η απουσία εθνικής στρατηγικής αποτελεί μείζον διαρθρωτικό πρόβλημα. Η ίδρυση ενός ειδικού φορέα για την παρακολούθηση, χάραξη πολιτικής, στήριξη και προβολή της ελληνικής χειροτεχνίας είναι αναγκαία για την ανασυγκρότηση του κλάδου.

Στο επίπεδο της επαγγελματικής συνέργειας, η δημιουργία και ενίσχυση τοπικών

συσπειρώσεων (clusters) θα πρέπει να αποτελέσει βασικό εργαλείο για την ενίσχυση της παραγωγικότητας, της καινοτομίας και της ανταγωνιστικότητας του κλάδου, όπως και η δημιουργία συνεργατικών κόμβων χειροτεχνίας σε αστικά και αγροτικά περιβάλλοντα θα μπορούσε να συμβάλει στην ανάδειξη εστιών καινοτομίας και πολιτισμού. Αυτά τα hubs μπορούν να στεγάσουν εργαστήρια, καταστήματα, τεχνολογικό εξοπλισμό και εκθεσιακούς χώρους, ενισχύοντας τη δικτύωση και τη δημόσια προβολή της χειροτεχνικής δημιουργίας.

Σε επίπεδο ευκαιριών, η αυξανόμενη ζήτηση για μοναδικά, προσωποποιημένα και ποιοτικά προϊόντα ανοίγει ευκαιρίες για την ελληνική χειροτεχνία. Η στήριξη των επαγγελματιών με προγράμματα κατάρτισης και κινήτρων για υψηλής ποιότητας προϊόντα κρίνεται απαραίτητη για την περαιτέρω ανάπτυξη.

Η χειροτεχνία, ως φορέας πολιτιστικής κληρονομιάς, δημιουργικότητας και βιώσιμης παραγωγής, μπορεί να διαδραματίσει καίριο ρόλο στη σύγχρονη κοινωνία, εφόσον υποστηριχθεί με ένα συνεκτικό πλαίσιο πολιτικών και πρωτοβουλιών. Η αναγκαία στροφή προς την καινοτομία, την εξωστρέφεια, τη συνεργασία και την εκπαίδευση, μπορεί να εξασφαλίσει την επιβίωση και αναγέννηση ενός τομέα που ενσωματώνει την ψυχή και το ταλέντο των τοπικών κοινοτήτων, συνδέοντάς τον δυναμικά, με τις προκλήσεις του 21ου αιώνα.

Τα πορίσματα των παραπάνω μελετών συμφωνούν σε σημαντικό βαθμό μεταξύ τους αλλά και με τα πορίσματα της παρούσας μελέτης, ως προς τα βασικά χαρακτηριστικά και προκλήσεις της χειροτεχνίας στην Ελλάδα σήμερα.

Η ελληνική χειροτεχνία αποτελεί ένα πολυδιάστατο παραγωγικό οικοσύστημα, με συνύπαρξη παραδοσιακών και σύγχρονων μορφών. Τομεακά, η δραστηριότητα εκτείνεται σε κλάδους όπως η κεραμική, αργυροχοΐα, υφαντουργία, ξυλογλυπτική, καθώς και σε νεότερους κλάδους όπως το χειροποίητο ένδυμα και η καλλιτεχνική κοσμηματοποιία, ενώ ο χαρακτήρας της, επιτρέπει πολλαπλές αναγνώσεις για το εύρος των δραστηριοτήτων που υπάγονται σε αυτή. Οι δραστηριότητες αυτές διατηρούν ισχυρούς δεσμούς με την τοπική πολιτιστική ταυτότητα και παρουσιάζουν εξειδίκευση ανά γεωγραφική περιοχή, η οποία όταν ενισχύεται με σύγχρονες τεχνικές, μπορεί να συμβάλει σε ένα βιώσιμο αναπτυξιακό μοντέλο, με έμφαση στη δημιουργική οικονομία και τον πολιτισμό.

Σύμφωνα με στοιχεία του ΓΕΜΗ (2025) ο τομέας αριθμεί περίπου 11.000 επιχειρήσεις, εκ των οποίων το 34,8% δραστηριοποιείται στην Αττική, το 17,6% στην Κεντρική Μακεδονία ενώ το 9,8% στην Κρήτη. Άλλες Περιφέρειες με αξιόλογη παρουσία είναι της Θεσσαλίας, του Νότιου Αιγαίου και της Πελοποννήσου.

Ωστόσο, η περιφερειακή συγκέντρωση δεν αποδίδει μόνο τη γεωγραφική ένταση της δραστηριότητας, αλλά και την πολιτιστική βαρύτητα συγκεκριμένων τεχνικών. Οι περιοχές με παραδοσιακή χειροτεχνική ταυτότητα και ισχυρή τουριστική

δυναμική εμφανίζουν συγκριτικά πλεονεκτήματα, τα οποία μπορούν να ενισχυθούν με την κατάλληλη πολιτική στήριξη (π.χ. δημιουργία πολιτιστικών διαδρομών, ενίσχυση τοπικών clusters).

Η συντριπτική πλειονότητα των επιχειρήσεων είναι πολύ μικρές (77% ατομικές) και βασίζονται στην αυτοαπασχόληση, γεγονός που τις καθιστά ευάλωτες σε κρίσεις (οικονομικές, ενεργειακές, υγειονομικές). Η μικρή κεφαλαιακή βάση, η αδυναμία ανάπτυξης κλίμακας και η έλλειψη επιχειρηματικής οργάνωσης, περιορίζουν τη βιωσιμότητα, ενώ η παραγωγή υψηλής προστιθέμενης αξίας παραμένει σε χαμηλό επίπεδο.

Για το λόγο αυτό, ο ψηφιακός μετασχηματισμός της χειροτεχνίας είναι αναγκαίος αλλά παραμένει μη συστηματικός. Ωστόσο, στις περιπτώσεις όπου αυτό συμβαίνει αυξάνεται η δυνατότητα ενίσχυσης μέσα από διατομεακές συνεργασίες, π.χ. με design, μόδα, τουρισμό και αρχιτεκτονική, όπου η χειροτεχνία αποκτά πολλαπλή αξία ως συνιστώσα αυθεντικότητας, ιστορικής αναφοράς και δημιουργικής έμπνευσης.

Στη θεσμική διάστασή της, το ρυθμιστικό πλαίσιο της χειροτεχνίας παραμένει κατακερματισμένο, καθώς απουσιάζει ένα ενιαίο και σταθερό θεσμικό υπόβαθρο. Η έλλειψη επαγγελματικής αναγνώρισης, η αποσπασματική προσέγγιση των επιμέρους δράσεων και η μη αξιοποίηση της ευρωπαϊκής εμπειρίας, δημιουργούν θεσμικό κενό, ενώ σε τέλμα βρίσκονται προτάσεις εμβληματικού χαρακτήρα όπως αυτές για τη σύσταση Εθνικού Μητρώου Χειροτεχνίας ή για την καθιέρωση Χειροτεχνικής Σήμανσης Προϊόντων.

Συμπερασματικά τονίζεται ότι ο τομέας της χειροτεχνίας έχει ισχυρή πολιτισμική και παραγωγική βάση, αλλά απαιτείται:

- Οικονομική στήριξη (πρόσβαση σε χρηματοδοτικά εργαλεία όπως το RRF, το InvestEU και το EKT+)
- Κατάρτιση & ενίσχυση δεξιοτήτων, ιδίως για τους νέους τεχνίτες
- Θεσμική οργάνωση και προώθηση επαγγελματικής αναγνώρισης
- Ανάδειξη περιφερειακής εξειδίκευσης με στόχευση σε τοπική ανάπτυξη, τουρισμό και εξαγωγές

Η σύγχρονη χειροτεχνία δεν πρέπει να ιδωθεί μόνο ως μια προσπάθεια διατήρησης της παράδοσης, αλλά και ως δυναμικός, εξαγωγικός και καινοτόμος τομέας της δημιουργικής οικονομίας.

Απαραίτητο στοιχείο των παραπάνω αποτελεί ένας σύγχρονος ορισμός της χειροτεχνίας, ο οποίος να προσδιορίζει τα βασικά χαρακτηριστικά αλλά και να αποτελεί εργαλείο συμπερίληψης νέων αναδυόμενων τάσεων και δραστηριοτήτων.

Στο πλαίσιο αυτό, εκτιμάται ότι ο ορισμός των χειροτεχνικών προϊόντων όπως περιλαμβάνεται στον Κανονισμό Προστασίας Γεωγραφικών Ενδείξεων είναι το καταλληλότερο ερμηνευτικό εργαλείο για τον προσδιορισμό της χειροτεχνικής δραστηριότητας, καθώς την απαλλάσσει από το συχνά βαρύ φορτίο της αποκλειστικής χρήσης παραδοσιακής τεχνικής ή και υλικών και εστιάζει στη χειρωνακτική συμβολή ως σημαντικό συστατικό του τελικού προϊόντος. Υπό το πρίσμα αυτό, δημιουργεί το περιθώριο για την κάλυψη όλων των κλάδων σήμερα που χαρακτηρίζονται ως χειροτεχνικοί, αλλά και άλλων που μπορεί να εμφανιστούν στο μέλλον, καθώς και των επαγγελματιών που εργάζονται ως χειροτέχνες.

Παράλληλα, όπως έχει δείξει η ερευνητική εμπειρία, οι προσπάθειες ερμηνείας και χαρτογράφησης της χειροτεχνίας μέσω των ΚΑΔ των επιχειρήσεων, αν και χρήσιμο εργαλείο, δεν αποτελεί εύκολο εγχείρημα και υπόκειται σε σειρά περιοριστικών παραδοχών. Η σημαντικότερη είναι, ότι η συλλογή των στατιστικών δεδομένων που πραγματοποιείται τόσο σε εθνικό επίπεδο (μέσω της ΕΛΣΤΑΤ), όσο και στην Ευρωπαϊκή Ένωση (μέσω της EUROSTAT), δε διαφοροποιεί τη χειροτεχνία από τη γενικότερη αντίστοιχη μεταποιητική – βιομηχανική δραστηριότητα, τόσο σε ό,τι αφορά την παραγωγή των προϊόντων που συνδέονται με τους σχετικούς ΚΑΔ, όσο και σε επίπεδο λοιπών οικονομικών και άλλων δεδομένων, όπως η απασχόληση, με αποτέλεσμα να μην είναι επαρκής και ακριβής, η αποτύπωση με ποσοτικούς όρους των διαφόρων μεγεθών των χειροτεχνικών επιχειρήσεων.

1.4. Καλές Πρακτικές Ανάπτυξης Επιχειρηματικότητας σε Χειροτεχνικούς Κλάδους στον Ελληνικό Χώρο.

Σε ό,τι αφορά τις καλές πρακτικές ανάπτυξης επιχειρηματικότητας σε χειροτεχνικούς κλάδους στον ελληνικό χώρο, η δευτερογενής έρευνα αναδεικνύει καταρχάς σχετικά περιορισμένο εύρος πορισμάτων το οποίο ενδέχεται να διευρυνθεί στη συνέχεια του έργου και με την αξιοποίηση πρωτογενών δεδομένων. Ως αρχική καταγραφή, σημειώνονται τα ακόλουθα.

Ελληνικές Χειροτεχνικές Δημιουργίες EOMMEX

Σε σύνδεση με τις προτάσεις που θα παραχθούν από το παρόν, πρέπει να αναφερθεί ότι κατά το παρελθόν, μετά από πρωτοβουλία και υπό την αιγίδα του EOMMEX είχε λειτουργήσει ο θεσμός ενός γενικού ελληνικού χειροτεχνικού σήματος, υπό τον τίτλο «Ελληνικές Χειροτεχνικές Δημιουργίες» για την υποστήριξη της ενίσχυση της ανταγωνιστικής θέσης των ελληνικών χειροτεχνικών προϊόντων και των επιχειρήσεων που τα παράγουν. Θεσμικοί υποστηρικτές της πρωτοβουλίας υπήρξαν ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (ΕΟΤ), η Γενική Ομοσπονδία Καταναλωτών

Ελλάδας και το Ινστιτούτο Καταναλωτών. Τα επιλεγμένα προϊόντα έφεραν ειδικό σήμα και είχαν επιλεγεί στο πλαίσιο της «αισθητικής – λειτουργικής αξίας, της χειροτεχνικής κατεργασίας τους και προέρχονταν από ελληνικές παραγωγικές προσπάθειες»⁷⁰. Κεντρικός στόχος της προσπάθειας ήταν η λειτουργία του ίδιου του θεσμού του ελληνικού χειροτεχνικού σήματος ως μοχλού παρότρυνσης για τη βελτίωση του συνολικού επιπέδου των χειροτεχνικών προϊόντων. Μετά την κατάργηση του ΕΟΜΜΕΧ, δυστυχώς δεν έχει υπάρξει συνέχεια στη συγκεκριμένη πρωτοβουλία. Ο συγκεκριμένος θεσμός καταγράφεται συνολικά ως καλή πρακτική σε ευρωπαϊκή κλίμακα.

ΥΠΠΟ – Δημιουργία Δομών Κατάρτισης σε Κλάδους Προτεραιότητας

Ως καλή πρακτική υποστήριξης της χειροτεχνικής επιχειρηματικότητας και στο πλαίσιο των σημερινών δεδομένων του λειτουργικού περιβάλλοντος της, καταγράφεται η δημιουργία 19 δομών κατάρτισης στην υφαντική, κεραμική και ξυλοτεχνία σε όλη την Ελλάδα, σε συνεργασία με δημοτικές αρχές, στο πλαίσιο του έργου «Πρότυπη Στρατηγική Ανασύστασης – Ανάπτυξης και Επαναπροσδιορισμού της Ελληνικής Χειροτεχνίας». Στόχος του έργου είναι η ανάπτυξη και επαναπροσδιορισμό της ελληνικής χειροτεχνίας μέσω επαγγελματικής κατάρτισης, πιστοποίησης, επιχειρηματικής υποστήριξης και διεθνούς δικτύωσης στους τομείς της υφαντικής, ξυλοτεχνίας και κεραμικής⁷¹.

Στο πλαίσιο αυτό, σε συνεργασία με τα Πανεπιστήμια Θεσσαλίας, Δυτικής Αττικής και Δυτικής Μακεδονίας αναπτύσσονται προγράμματα σπουδών τεσσάρων εξαμήνων, με συνολική διάρκεια 260 ωρών (80 ώρες θεωρητική εκπαίδευση και 180 ώρες εργαστηριακά μαθήματα) για την ξυλοτεχνία, την υφαντική και την κεραμική, ενώ στις δομές θα διδάξουν τόσο καθηγητές πανεπιστημίου όσο και εμπειροτεχνίτες από την κάθε περιοχή.

Τα προγράμματα θα προσφερθούν από 19 δομές κατάρτισης στο πλαίσιο των Κέντρων Δια Βίου Μάθησης (ΚεΔιΒιΜ) των πανεπιστημίων σε οκτώ περιφέρειες και συγκεκριμένα:

Υφαντική

- Στο Σουφλί, στο Βιομηχανικό Συγκρότημα Τζίβρε, σε συνεργασία με τον Δήμο Σουφλίου,

⁷⁰ Οι κλάδοι χειροτεχνίας που περιλαμβάνονταν ταυτίζονται με τους κλάδους εξέτασης της μελέτης όπως περιεγράφηκαν παραπάνω.

⁷¹ Βλ. ειδικότερα <https://greece20.gov.gr/?projects=ekpaideytiko-programma-gia-tin-anaptyxi-dexioti-ton-poy-schetizontai-me-ti-cheirotechnia>

- Στο Αρδάνιο, στο παλιό δημοτικό σχολείο, σε συνεργασία με τον Δήμο Αλεξανδρούπολης,
- Στο Σοφικό, στο Πολύκεντρο, πρώην γυμνάσιο, σε συνεργασία με τον Δήμο Διδυμοτεϊχίου,
- Στα Ανώγεια, στον Πολυχώρο «Μ. Κεφαλογιάννης», πρώην κτίριο Υφαντουργικού Συνεταιρισμού, σε συνεργασία με τον Δήμο Ανωγείων,
- Στο Νεστόριο Καστοριάς, στο πρώην ταπητουργείο ΕΟΜΜΕΧ, σε συνεργασία με τον Δήμο Νεστορίου,
- Στο Γεράκι Λακωνίας, στον Δημοτικό Ξενώνα, σε συνεργασία με τον Δήμο Ευρώτα και την Περιφέρεια Πελοποννήσου,
- Στην Βλάστη Κοζάνης, στο παλιό «Σουηδικό», σε συνεργασία με τον Δήμο Εορδαίας,
- Στα Ιωάννινα, στο Μέκειο Ίδρυμα, σε συνεργασία με την Περιφέρεια Ηπείρου,
- Στον Βόλο, στο Λύκειο των Ελληνίδων Βόλου,
- Στην Αθήνα, στις εγκαταστάσεις του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης στην Καλλιθέα.

Κεραμική

- Στη Σίφνο, στο κτήριο Δραγάτση στον Αρτεμώνα, σε συνεργασία με τον Δήμο Σίφνου,
- Στο Μαλάκι Βόλου, στο Μουσείο Κεραμικής Ανετόπουλου,
- Στο Θραψανό Ηρακλείου, στο παλιό δημαρχείο, σε συνεργασία με τον Δήμο Μινώα Πεδιάδας,
- Στην Φλώρινα, στις εγκαταστάσεις του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας και στα εργαστήρια του Τμήματος Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών στους Ψαράδες Πρεσπών,
- Στην Αθήνα, στις εγκαταστάσεις του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής.

Ξυλοτεχνία

- Στο Μέτσοβο, στο ξυλουργείο του Ιδρύματος Β.Μ. Τοσίτσα,
- Στο Ηράκλειο, στις εγκαταστάσεις του Μεσογειακού Πανεπιστημίου Κρήτης,
- Στην Καρδίτσα, στις εγκαταστάσεις του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας,

- Στην Φλώρινα, στις εγκαταστάσεις του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας.

Το έργο περιλαμβάνει μεταξύ άλλων τις απαραίτητες κτηριακές επισκευές και προσαρμογές, την προμήθεια του απαιτούμενου εξοπλισμού, καθώς τις αμοιβές των διδασκόντων.

Συνεταιριστική Παραγωγή Κεραμικών Θραψανού – Τοπικό Branding

Ο συνεταιρισμός αγγειοπλαστών Θραψανού «ΜΙΝΩΣ», ιδρύθηκε το 1977 από τους αγγειοπλάστες του χωριού με σκοπό τη συνεργασία στην παραγωγή και διανομή κεραμικών προϊόντων. Από τότε έως και σήμερα ο Συνεταιρισμός Αγγειοπλαστών Θραψανού λειτουργεί ασταμάτητα καταφέροντας να φτάσει σε υψηλό επίπεδο και να βρίσκεται στην πρώτη θέση προτίμησης ξένων και Ελλήνων που δραστηριοποιούνται στο χώρο της κεραμικής.

Το όνομα «ΜΙΝΩΣ» ως τοπικό Branding συνδέεται άρρηκτα με την Κρητική κεραμική, εστιάζοντας στην ποιότητα, την καλαισθησία και την γκάμα κεραμικών και είναι γνωστό διεθνώς, με τη συντριπτική πλειοψηφία της παραγωγής να εξαγεται (90% κατ' εκτίμηση με χώρες εξαγωγής το Ηνωμένο Βασίλειο, την Ολλανδία, τη Γερμανία, την Αυστρία, τη Δανία, τις ΗΠΑ και το Ισραήλ). Σύμφωνα με την προσέγγιση των τοπικών παραγωγών, επιμένει να διατηρεί την παράδοση και την τεχνική των παππούδων, που μετέφεραν την τέχνη της αγγειοπλαστικής από γενιά σε γενιά, με αποτέλεσμα ο τόπος να συγκρατεί – κατά το δυνατόν – τον πληθυσμό του.

2. Πολιτικές Στήριξης Χειροτεχνίας σε Διεθνές και Ευρωπαϊκό Επίπεδο

2.1. Διεθνείς Θεσμικές Προσεγγίσεις και Κοινοτικές Θεσμικές επιρροές

2.1.1. Η Κοινοτική Διάσταση του Κανονισμού (ΕΕ) 2023/2411 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου

Το θεσμικό ενδιαφέρον της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη χειροτεχνία διαμορφώνεται ήδη από τη δεκαετία του 2000, με σαφή αναφορά στο Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 12ης Οκτωβρίου 2006 για τη διαφύλαξη και προώθηση των παραδοσιακών δεξιοτήτων και της γνώσης της χειροτεχνίας (Traditional Craftsmanship). Το κείμενο αυτό αποτέλεσε μια από τις πρώτες συγκροτημένες παρεμβάσεις της ΕΕ για την ανάδειξη της χειροτεχνίας ως στοιχείου πολιτιστικής κληρονομιάς και οικονομικής αξίας. Τονίζεται η ανάγκη ενίσχυσης της εκπαίδευσης στις χειροτεχνικές δεξιότητες, η σημασία της διατήρησης τοπικών τεχνικών και η δυνατότητα συμβολής του κλάδου στην απασχόληση, την κοινωνική συνοχή και τη βιωσιμότητα.

Έκτοτε η χειροτεχνία εντάσσεται όλο και περισσότερο στις ευρωπαϊκές πολιτικές για τις πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες, την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, την πράσινη οικονομία και την ψηφιακή ενσωμάτωση, αποτελώντας μέρος ενός ολοκληρωμένου σχεδίου ανάπτυξης που αναγνωρίζει την παραδοσιακή γνώση ως σύγχρονο αναπτυξιακό πόρο.

Σε κάθε περίπτωση, και σε συνέχεια των παραπάνω αναφορών, αξίζει να επισημανθεί το αυξανόμενο ενδιαφέρον της Ευρωπαϊκής Επιτροπής μετά το 2020 για τα χειροτεχνικά προϊόντα, ειδικά στο πλαίσιο της προστασίας της άυλης δημιουργίας και των συναφών πνευματικών δικαιωμάτων. Το ενδιαφέρον αυτό καταγράφεται με σαφήνεια στην Επικοινωνία της Επιτροπής της 25ης Νοεμβρίου 2020⁷², η οποία έλαβε τη μορφή Σχεδίου Δράσης για την Πνευματική Ιδιοκτησία, με στόχο την ενίσχυση της ανάκαμψης και της ανθεκτικότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο εν λόγω έγγραφο υπογραμμίζεται η αυξανόμενη σημασία των άυλων περιουσιακών στοιχείων για τη σύγχρονη ευρωπαϊκή οικονομία, καθώς και η ανθεκτικότητα των

72 Ευρωπαϊκή Επιτροπή COM(2020) 760 final, ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ Πλήρης αξιοποίηση του ενωσιακού δυναμικού καινοτομίας Σχέδιο δράσης για τη διανοητική ιδιοκτησία με σκοπό τη στήριξη της ανάκαμψης και της ανθεκτικότητας της ΕΕ, 25/11/2020.

επενδύσεων σε τομείς όπως η δημιουργικότητα και η παραδοσιακή τεχνογνωσία, ιδιαίτερα σε περιόδους οικονομικών κρίσεων.

Κεντρικό άξονα της συζήτησης αυτής αποτέλεσε η ανάγκη επαναπροσδιορισμού της έννοιας της γεωγραφικής ένδειξης, με προοπτική την επέκτασή της πέραν του αγροδιατροφικού τομέα, όπου ήδη εφαρμόζονται τα καθεστώτα γεωγραφικής προστασίας. Η Επιτροπή ανέδειξε το έλλειμμα προστασίας των χειροτεχνικών και βιομηχανικών προϊόντων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, επισημαίνοντας τόσο τη χαμηλή χρήση συστημάτων γεωγραφικής προστασίας στα κράτη μέλη, όσο και την έλλειψη ενιαίου, διασυννοριακά αναγνωρισμένου πλαισίου για την αναγνώριση των τοπικών τεχνών και δεξιοτήτων.

Σε αυτό το πλαίσιο, η Επιτροπή προχώρησε στη σύνταξη αρχικής εκτίμησης επιπτώσεων⁷³, με στόχο τη διαμόρφωση ενός νέου θεσμικού καθεστώτος προστασίας. Η δημιουργία ενός τέτοιου πλαισίου θα επέτρεπε την εγκαθίδρυση μιας ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς χειροτεχνικών και βιοτεχνικών προϊόντων με γεωγραφική ταυτότητα, ενισχύοντας τους τοπικούς παραγωγούς, υποστηρίζοντας τη διατήρηση απειλούμενων παραδοσιακών δεξιοτήτων και προσδίδοντας επιπλέον στοιχείο αναγνωρισιμότητας και εμπορικής αξίας στα εν λόγω προϊόντα.

Καρπός αυτής της πορείας υπήρξε η πρόταση Κανονισμού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την προστασία γεωγραφικής προέλευσης για τα χειροτεχνικά και βιομηχανικά προϊόντα (Craft and Industrial Products – CI)⁷⁴. Στην αιτιολόγηση της πρότασης αναφέρεται ότι περισσότερα από τα μισά κράτη μέλη έχουν ήδη θεσπίσει εθνικά, ειδικά (*sui generis*) συστήματα προστασίας για τα προϊόντα αυτά, ωστόσο παραμένει το πρόβλημα της έλλειψης ενιαίου ευρωπαϊκού πλαισίου και αμοιβαίας αναγνώρισης. Επιπλέον, επισημαίνεται πως η χρήση εμπορικών σημάτων δεν αρκεί για την πιστοποίηση της σύνδεσης μεταξύ ποιότητας και γεωγραφικής προέλευσης, ούτε για την προστασία των τοπικών χαρακτηριστικών που προσδίδουν ταυτότητα στα προϊόντα. Αντιθέτως, ένα ειδικό καθεστώς γεωγραφικής προστασίας για χειροτεχνικά προϊόντα θα ενίσχυε τη διαφοροποίησή τους, θα στήριζε τη δημιουργία εξειδικευμένων αγορών και θα συνέβαλε ουσιαστικά στη διατήρηση πολιτισμικών παραδόσεων και τεχνικών δεξιοτήτων μοναδικών για κάθε περιοχή της Ευρώπης.

Στις 27 Οκτωβρίου 2023 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (ΕΕ) δημοσίευσε τον Κανονισμό 2411/2023⁷⁵ σχετικά με την Προστασία των Γεωγραφικών Ενδείξεων (ΠΓΕ) σε

73 Ευρωπαϊκή Επιτροπή – DG GROW F3 (Intellectual Property), INCEPTION IMPACT ASSESSMENT, Ref. Ares (2020)7158775 – 27/11/2020.

74 Ευρωπαϊκή Επιτροπή COM(2022) 174 final, Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on geographical indication protection for craft and industrial products and amending Regulations (EU) 2017/1001 and (EU) 2019/1753 of the European Parliament and of the Council and Council Decision (EU) 2019/1754, 13/4/2022.

75 Διαθέσιμος στο <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/2411/oj>

χειροτεχνικά και βιομηχανικά προϊόντα. Με αυτό τον τρόπο παρέχεται ολοκληρωμένη προστασία, εφόσον διασφαλίζονται τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας των καταχωρισμένων προϊόντων ΠΓΕ. Ο νέος Κανονισμός τίθεται σε ισχύ στις 16 Νοεμβρίου 2023 και θα εφαρμοστεί από την 1η Δεκεμβρίου 2025, ενώ η ανάγκη θέσπισής του προέκυψε από τη μη ύπαρξη μηχανισμού σε επίπεδο ΕΕ για τη διαφύλαξη της ΠΓΕ των μη γεωργικών προϊόντων, με μόνο 16 κράτη-μέλη να έχουν θέσει ειδικά εθνικά συστήματα ΠΓΕ σε προϊόντα.

Ο Κανονισμός της ΕΕ περιλαμβάνει προϊόντα όπως: φυσικές πέτρες, υφάσματα, κοσμήματα, πορσελάνη, κεραμικά, προϊόντα ξύλου κ.ά., και ισχύει για όλους τους τύπους παραγωγών, αν και εστιάζει στην υποστήριξη των ΜΜΕ και ιδιαίτερα των πολύ μικρών επιχειρήσεων, που βρίσκονται σε απομακρυσμένες περιοχές. Έτσι, προωθεί την ανάπτυξη στις αγροτικές/απομακρυσμένες περιοχές της Ευρώπης ενθαρρύνοντας τους παραγωγούς να επενδύσουν σε νέα αυθεντικά προϊόντα και να προσφέρουν βελτιωμένη πληροφόρηση στους καταναλωτές.

Αναφορικά με την διαδικασία αίτησης, θεσπίζεται μια απλή και οικονομικά αποδοτική διαδικασία, που χωρίζεται σε δύο φάσεις, για την καταχώριση ΠΓΕ σε προϊόντα CI: οι παραγωγοί υποβάλλουν τις αιτήσεις ΠΓΕ στις αρμόδιες αρχές του αντίστοιχου κράτους μέλους της ΕΕ και στη συνέχεια, αυτές οι αρχές διαβιβάζουν τις επιτυχείς αιτήσεις στο Γραφείο Διανοητικής Ιδιοκτησίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕUIPO) για αξιολόγηση και έγκριση. Εάν ένα κράτος-μέλος δεν έχει θεσπίσει εθνικό σύστημα για την ΠΓΕ, μπορεί να ζητήσει παρέκκλιση από την προαναφερθείσα τυπική διαδικασία κι εφόσον συμφωνήσει η Επιτροπή, οι παραγωγοί από αυτά τα κράτη-μέλη μπορούν στη συνέχεια να υποβάλουν αίτηση απευθείας στο ΕUIPO μέσω μιας διαδικασίας άμεσης καταχώρισης.

Το ΕUIPO θα αναλάβει την πλήρη ευθύνη για τη διαχείριση της διαδικασίας και θα αναπτύξει επίσης ένα σύστημα πληροφορικής με διάφορα εργαλεία. Το Υπουργείο Ανάπτυξης, μέσω της Γενικής Γραμματείας Βιομηχανίας και του Οργανισμού Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας, παρακολουθεί και συμμετέχει στις σχετικές διαδικασίες ενώ ταυτόχρονα ενημερώνει τους ενδιαφερόμενους φορείς και τις επιχειρήσεις για τα οφέλη της υιοθέτησης/εφαρμογής του νέου Κανονισμού.

Η εφαρμογή του Κανονισμού, αποτελεί ένα σημαντικό ορόσημο για την προστασία των ονομάτων των ευρωπαϊκών χειροτεχνικών και βιομηχανικών προϊόντων, που βασίζονται στην πρωτοτυπία και την αυθεντικότητα των παραδοσιακών δεξιοτήτων στις περιοχές όπου παράγονται, ενώ κάθε κράτος-μέλος της ΕΕ θα έχει τη δυνατότητα να εντάξει εθνικό/ενωσιακό σύστημα προστασίας ΓΕ, διασφαλίζοντας τα μοναδικά προϊόντα που παράγονται σε περιοχές με πλούσια παράδοση και ιστορία και πληρούν τις απαραίτητες απαιτήσεις για την προστασία της γεωγραφικής ένδειξης που ορίζει η εθνική νομοθεσία και ο Κανονισμός. Με την καταχώρηση της ΠΓΕ οι βιοτέχνες & οι βιομηχανικοί παραγωγοί, θα έχουν οφέλη όπως:

- Ενοποιημένη προστασία σε όλη την ΕΕ
- Χρήση σήμανσης εξέχουσας ΠΓΕ με τη χρήση ενός ξεχωριστού λογοτύπου στα προϊόντα τους
- Ανάδειξη συμμόρφωσης και ποιοτικού ελέγχου των προϊόντων
- Διεθνείς ευκαιρίες προώθησης των προϊόντων ΠΓΕ
- Περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας

2.1.2. Διεθνείς Προσεγγίσεις σε Εθνικό Επίπεδο και Συγκριτική Διάσταση

Η αναζήτηση των δεδομένων αναφορικά με τη λειτουργία Συμβουλίων Χειροτεχνίας (Craft Councils) σε ευρωπαϊκό επίπεδο αναδεικνύει ότι, παρά τις κατά τόπους ιδιαιτερότητες που σχετίζονται με το πλαίσιο λειτουργίας τους, οι πρακτικές και οι δομές που υποστηρίζουν τείνουν να παρουσιάζουν σημαντικές ομοιότητες.

Πιο συγκεκριμένα, κοινά χαρακτηριστικά έχουν τα Craft Councils του Ηνωμένου Βασιλείου (Crafts Council UK και Crafts Scotland), της Ιρλανδίας (Design & Crafts Council Ireland), της Ολλανδίας (Crafts Council Nederland²⁰) και της Νορβηγίας (Norwegian Crafts). Όλα αποτελούν παράλληλη ανεξάρτητη δομή που υποστηρίζεται από την επίσημη πολιτεία (και ενίοτε ιδρύεται με πρωτοβουλία κρατικών φορέων) και λειτουργεί ως σύνδεσμος μεταξύ των χειροτεχνών και της πολιτείας για θέματα υποστήριξης και χρηματοδοτήσεων. Παράλληλα, τα Craft Councils αποτελούν τους φορείς διαχείρισης του σχετικού μητρώου των εμπλεκόμενων. Στις παραπάνω περιπτώσεις, η συμμετοχή στο μητρώο είναι κατά κανόνα εθελοντική, ωστόσο απαραίτητη για τη συμμετοχή σε δράσεις υποστήριξης (μέσω προγραμμάτων χρηματοδότησης) και προβολής. Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις, η χειροτεχνία, αναγνωρίζεται ως προς το ειδικότερο περιεχόμενο της σύμφωνα και με τις κατά τόπο καλλιτεχνικές παραδόσεις, παραμένοντας πάντως κυρίως εντός της έννοιας της οικονομικής δραστηριότητας.

Πέρα των παραπάνω κοινών πρακτικών, η έρευνα ανέδειξε και μία σειρά περιπτώσεων με ειδικότερα χαρακτηριστικά και πρακτικές, οι οποίες χρίζουν αναφοράς και καταγράφονται στη συνέχεια.

Γαλλία

Μέλος του World Crafts Council Europe, το Ateliers d'Art de France συγκεντρώνει περισσότερους από 6.000 τεχνίτες, καλλιτέχνες και εργαστήρια τέχνης σε όλη τη Γαλλία, αποτελώντας επαγγελματικό βιοτεχνικό σωματείο με σκοπό την προώθηση, εκπροσώπηση, υπεράσπιση και οικονομική ανάπτυξη καλλιτεχνικών εργαστηρίων, ενώ παράλληλα αναπτύσσει βασικές δράσεις για την ανάπτυξη του κλάδου της

καλλιτεχνικής χειροτεχνίας, στη Γαλλία και διεθνώς, Σε επίπεδο λειτουργίας, ο οργανισμός λειτουργεί σε εθνικό και περιφερειακό (εντός της Γαλλίας) επίπεδο. Σημαντικό στοιχείο της δράσης της Ateliers d'Art de France αποτέλεσε η πρωτοβουλία για τη δημιουργία της εθνικής ένωσης UNMA, Union Nationale des Métiers d'Art, ως αντιπροσωπευτική δομή του κλάδου των τεχνών και της χειροτεχνίας. Ο φορέας αποτέλεσε σημαντικό παράγοντα για τη δημιουργία των νόμων ACTPE (ψηφίστηκε το 2014 και ο οποίος ορίζει τη βιοτεχνία ως οικονομικό τομέα και παράλληλα καθιερώνει τον καλλιτεχνικό της χαρακτήρα, εισάγοντας σχετικό επικαιροποιημένο κατάλογο των χειροτεχνικών επαγγελματιών) και LCAP (ψηφίστηκε το 2016 και αναγνώρισε τη θέση της χειροτεχνίας στον τομέα της καλλιτεχνικής δημιουργίας, παράλληλα με την οικονομική της διάσταση). Οι συγκεκριμένες ρυθμίσεις αποτελούν σημαντικό θεσμικό υπόβαθρο για την καλλιτεχνική βιοτεχνία. Παρόλα αυτά σημειώνεται ότι στην πράξη δεν έχουν αποδοθεί ακόμα συγκεκριμένοι κωδικοί δραστηριότητας που να αφορούν αποκλειστικά στη χειροτεχνική και καλλιτεχνική βιοτεχνική παραγωγή, ενώ στο πρόσφατο παρελθόν η γαλλική κυβέρνηση ανακοίνωσε τη μείωση του αριθμού των επαγγελματιών κλάδων, μέσω συγχωνεύσεων και ενοποιήσεων. Τέλος, τα παραπάνω στοιχεία πρέπει να εξεταστούν υπό την οπτική της γαλλικής νομοθετικής προστασίας της «γεωγραφικής προέλευσης» μη αγροτικών προϊόντων, η οποία και καταγράφεται ως καλή πρακτική, αποτελώντας την πρώτη περίπτωση ένταξης των παραδοσιακών τοπικών πρακτικών σε καθεστώς προστασίας τοπικών προϊόντων (Νόμος Αριθ. 2014-344).

Μάλτα

Η Μάλτα αποτελεί μία από τις χώρες με σχετικά μακρά παράδοση στη ρύθμιση της χειροτεχνίας μέσω νομοθετικών πράξεων, έχοντας ως ενεργό φορέα το Malta Crafts Council, το οποίο ιδρύθηκε από την Νομοθετική Πράξη ACT XXI του 2000, όπως τροποποιήθηκε από την Πράξη Act X του 2013.

Στην περίπτωση της Μάλτας, το αρμόδιο εθνικό συμβούλιο χειροτεχνίας (Malta Crafts Council) αποτελούσε κρατικό φορέα υπό την αιγίδα του εκάστοτε αρμοδίου υπουργείου (κυρίως του Υπουργείου Οικονομίας και Βιομηχανίας) και στο οποίο συμμετείχαν εκπρόσωποι υπουργείων και εκπρόσωποι των εγγεγραμμένων στο εθνικό μητρώο χειροτεχνών. Η εξέταση της σχετικής νομοθεσίας και της λειτουργίας των εμπλεκόμενων φορέων στην πράξη, έδειξε ότι αν και το Malta Crafts Council είχε βάσει νομοθεσίας αρκετές αρμοδιότητες, όπως τη δημιουργία μητρώου χειροτεχνών και βιοτεχνικών επιχειρήσεων, την προώθηση της χειροτεχνίας και των παραδοσιακών τεχνικών, τη δημιουργία εθελοντικών σημάτων πιστοποίησης, τη διεθνή παρουσία της χώρας και τη συμβουλευτική δράση προς τα αρμόδια εμπορικά τμήματα του σχετικού υπουργείου της χώρας, δεν είχε αποφασιστική ισχύ καθώς και σχετικούς με τη λειτουργία του μητρώου του, ελεγκτικούς μηχανισμούς.

Η διαπίστωση αυτή οδήγησε στην αναδιάρθρωση του ευρύτερου πλαισίου της νομοθεσίας, με την εισαγωγή της Νομοθετικής Πράξης ACT XXVI του 2020, η οποία θεσμοθέτησε μία επιπλέον υπηρεσία, το Γραφείο Μητρώου Χειροτεχνίας, Χειροτεχνών και Επιχειρηματιών Χειροτεχνών (Office of the Registrar of Crafts, Craftspersons and Crafts Entrepreneur), το οποίο ανέλαβε (με έτος ίδρυσης το 2021), τον ελεγκτικό ρόλο σε ό,τι αφορά τα ζητήματα μητρώου και υλοποίησης πολιτικής, ενώ το εθνικό συμβούλιο παρέμεινε ως συμβουλευτικό όργανο εντός του Υπουργείου Οικονομίας και Βιομηχανίας της χώρας και ως όργανο διεθνούς συνεργασίας και παρούσας, με νέα μορφή, ως Malta Crafts Foundation.

Σημειώνεται ότι στο τρέχον θεσμικό πλαίσιο της Μάλτας, περιλαμβάνονται ορισμοί του χειροτέχνη, του επιχειρηματία χειροτεχνίας, της έννοιας της χειροτεχνίας και της μαλτέζικης χειροτεχνίας, καθώς και των προϊόντων που εντάσσονται σε αυτές. Ορισμοί οι οποίοι αποδίδουν βαρύτητα στη σύνδεση με τις παραδοσιακές τοπικές πρακτικές και τεχνικές. Το πλαίσιο αυτό και το περιεχόμενό του καθώς και οι προβληματισμοί για τις ανάγκες ανανέωσης και εμπλουτισμού του, βρίσκονται σε διαδικασία διαβούλευσης από το 2021.

Κύπρος

Η περίπτωση της Κύπρου είναι μία ακόμη περίπτωση όπου ο φορέας υποστήριξης της χειροτεχνίας αποτελεί κρατική υπηρεσία και ειδικότερα την Υπηρεσία Κυπριακής Χειροτεχνίας (ΙΚΧ) του Υπουργείου Ενέργειας, Εμπορίου και Βιομηχανίας. Η διαφοροποίηση σε σχέση με τις άλλες περιπτώσεις είναι ο διπλός ρόλος της ως συντονιστής φορέας, αλλά και ως παραγωγός – μεταπράτης των κυπριακών χειροτεχνικών προϊόντων. Η υπηρεσία αρχικά συστάθηκε το 1977. Βασικό στόχο της υπηρεσίας αποτελεί η αναβίωση της παραδοσιακής λαϊκής τέχνης της Κύπρου και η σταδιακή ανάπτυξή της σε σύγχρονη χειροτεχνική δραστηριότητα εμπορικού χαρακτήρα. Ως ειδικότεροι σκοποί προσδιορίζονται η προβολή και προώθηση των ειδών χειροτεχνίας στην Κύπρο και στο εξωτερικό, η επιμόρφωση και ενημέρωση του καταναλωτικού κοινού, η αναβάθμιση χειροτεχνικών προϊόντων που διατίθενται στην αγορά, η αύξηση της ανταγωνιστικότητας των κυπριακών χειροτεχνημάτων και η προσφορά υπηρεσιών προς τους ιδιώτες οικοτέχνες/χειροτέχνες με προβολή, προώθηση και διάθεση μέρους της παραγωγής τους.

Πιο συγκεκριμένα, ως προς το τελευταίο σκέλος, σημειώνεται η ενεργή εμπορική λειτουργία της μέσω καταστημάτων της υπηρεσίας σε πόλεις του νησιού (Λευκωσία, Λεμεσός, Πάφος) και μέσα από τις υπηρεσίες του Κέντρου Κυπριακής Χειροτεχνίας, το οποίο αποτελεί πρότυπο εκθεσιακό χώρο των κλάδων της Κεντητικής, Υφαντικής, Ξυλογλυπτικής, Αγγειοπλαστικής – Κεραμικής, Καλλιτεχνικής Μεταλλοτεχνίας, Ψαθοπλεκτικής και Γενικής Χειροτεχνίας, Δερματοτεχνίας και Ενδυματολογίας,

περιλαμβάνοντας εργαστήρια τεχνιτών και πωλητήριο⁷⁶. Στο πλαίσιο των εργαστηρίων, διεξάγεται ένα ευρύ φάσμα εργασιών από τους υπεύθυνους λειτουργούς και τους τεχνίτες και ειδικότερα:

- έρευνα και μελέτη παραδοσιακών αντικειμένων της λαϊκής τέχνης,
- μελέτη, σχεδίαση και δημιουργία νέων αντικειμένων,
- βελτίωση προϊόντων που υπάρχουν ήδη στην παραγωγή,
- πειραματική εργασία σε πρώτες ύλες και τεχνικές,
- εκπαίδευση νέων τεχνιτών και τεχνιτριών,
- παραγωγή.

Στο πλαίσιο της ανανέωσης και εκσυγχρονισμού της Υπηρεσία Κυπριακής Χειροτεχνίας, έχει συνταχθεί σχέδιο Στρατηγικού Σχεδιασμού για τα έτη 2021-2026, με προσδοκώμενα αποτελέσματα την αναδιοργάνωση της, τη δημιουργία νέας εταιρικής ταυτότητας, τη σύνταξη σχεδίων παροχής κινήτρων σε χειροτέχνες, την ανακαίνιση των χώρων πώλησης και τη ψηφιακή παρουσία (e-shop) αλλά και τη χαρτογράφηση/καταγραφή χειροτεχνών/αριστοτεχνών για προώθησή τους μέσα από σχεδιασμένες δράσεις και την ιστοσελίδα της ΥΚΧ.

Ιταλία

Η περίπτωση της Ιταλίας αποτελεί μία διαφορετική περίπτωση σε σχέση με τις υπόλοιπες περιπτώσεις φορέων χειροτεχνίας, καθώς πέρα από την συντονιστική λειτουργία σε θέματα του χειροτεχνικού κλάδου, μετά τη Συνταγματική Μεταρρύθμιση του 2001, η πλήρης αποκλειστική νομοθετική και επιχειρησιακή αρμοδιότητα έχει ανατεθεί επίσημα στις περιφερειακές αρχές. Η αρμοδιότητα αυτή αφορά:

- τον προσδιορισμό των χειροτεχνικών τομέων που καλύπτει
- την αναγνώριση των παραδοσιακών πρακτικών που απαιτούν προστασία,
- την απόδοση χειροτεχνικών σημάτων και την πιστοποίησή τους καθώς και
- κάθε άλλη περίπτωση ρύθμισης που κρίνεται απαραίτητη για την προώθηση και διατήρηση της χειροτεχνίας.

Παραδείγματα τοπικών (περιφερειακών) ρυθμίσεων καταγράφονται για τις περιφέρειες Abruzzo, Basilicata, Lazio, Puglia, Toscana και Veneto, με αντικείμενο

⁷⁶ Βλ. σχετικά την ιστοσελίδα του Κέντρου στο https://www.meci.gov.cy/meci/chs/chs.nsf/page02_el/page02_el?OpenDocument

τον προσδιορισμό του περιεχομένου της χειροτεχνίας ως έννοια, που ενσωματώνει στα προϊόντα της παραδοσιακές και καινοτόμες ιδέες, αποτέλεσμα υψηλής αισθητικής αξίας, ενώ αναφορές γίνονται και στην προέλευση των υλικών που θα πρέπει να χρησιμοποιούνται για την παραγωγή τους. Η περιφερειακή διάσταση της ιταλικής περίπτωσης αποτυπώνεται και από την ύπαρξη διαπεριφερειακών οργανώσεων όπως η AiCC – Italian Association of Ceramic Cities (ειδικότερα για τον κλάδο της κεραμικής) παράλληλα με τις εθνικές επιχειρηματικές ενώσεις όπως η CNA (Confederazione Nazionale dell' Artigianato Artistico e Tradizionale – Εθνική Συνομοσπονδία Καλλιτεχνικών και Παραδοσιακών Χειροτεχνιών) με ευρύτερο θεματικό πεδίο, η οποία αντιπροσωπεύει βιοτέχνες, ιδιοκτήτες επιχειρήσεων, επαγγελματίες, αυτοαπασχολούμενους και μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις.

Παράλληλα, καταγράφεται τα τελευταία χρόνια στο πλαίσιο της εθνικής συντονιστικής δράσης, νομοθετική πρωτοβουλία για την προστασία και προώθηση της καλλιτεχνικής και παραδοσιακής κεραμικής και των εργαστηρίων χειροτεχνίας, με έδρα παραγωγής σε δήμους της αρχαίας κεραμικής παράδοσης, αναγνωρισμένους από το Εθνικό Συμβούλιο Κεραμικής (Confindustria Ceramica) της Ιταλίας, καθώς και ενέργειες για τον καλύτερο συντονισμό μελλοντικών δράσεων.

Γερμανία

Η Γερμανία αποτελεί σημαντική περίπτωση εξέτασης ως προς τις χειροτεχνικές θεσμικές ρυθμίσεις και λειτουργίες, καθώς αποτελεί μία ιδιαιτέρως σημαντική αγορά για τον τομέα της χειροτεχνίας, με σημαντική παράδοση στην εμπορική διάσταση και ένα ιδιαίτερα ανεπτυγμένο εξειδικευμένο θεσμικό πλαίσιο.

Κεντρικός παράγοντας λειτουργίας του τομέα είναι η Γερμανική Ένωση Χειροτεχνίας (Bundesverband Kunsthandwerk Berufsverband Handwerk Kunst Design e.V.), φορέας εμπορικού χαρακτήρα εθνικής εμβέλειας με μέλη τους ενεργούς δρώντες της χειροτεχνίας στη Γερμανία⁷⁷, με σημαντική ιδιαιτερότητα, την προϋπόθεση της διαδικασίας αξιολόγησης του έργου των ενδιαφερομένων για τη συμμετοχή στην Ένωση.

Ως επαγγελματικός σύνδεσμος, η κύρια στόχευση του είναι η προβολή των μελών του, ταυτόχρονα με την πολιτιστική προβολή της σύγχρονης χειροτεχνίας στη χώρα με σκοπό την βελτίωση της εικόνας της χειροτεχνίας στο κοινό.

Το σημαντικότερο στοιχείο που χρίζει αναφοράς για την παρούσα εξέταση αφορά στο γερμανικό θεσμικό πλαίσιο ως προς τη ρύθμιση του συνόλου των ζητημάτων

⁷⁷ Ως τέτοιοι καταγράφονται οι επιχειρήσεις μέλη, περιφερειακές τεχνικές ενώσεις σε επίπεδο κρατιδίων και ο «κύκλος φίλων» του φορέα. Βλ. σχετικά στην ιστοσελίδα <https://bundesverband-kunsthandwerk.de/unsere-mitglieder>.

που αφορούν τη χειροτεχνία. Αρχικά πρέπει να σημειωθεί ότι ο σχετικός νόμος (Gesetz zur Ordnung des Handwerks, συνηθέστερα αναφερόμενος ως Κώδικας Χειροτεχνίας – Handwerksordnung ή HandwO)⁷⁸ αρχικά δημιουργήθηκε το 1953 (με σημαντικές αναθεωρήσεις το 1998 και 2003 και άλλες μικρότερης κλίμακας τροποποιήσεις) και αποτελεί ένα πλέγμα αλληλένδετων μηχανισμών που καλύπτουν το εμπορικό σκέλος της χειροτεχνίας, τη σχετική επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση στον τομέα και την αυτοδιοίκηση του ως οικονομικού τομέα και που στοχεύουν στη διασφάλιση της ποιοτικής παραγωγής μέσω της έννοιας της διατήρησης των χειροτεχνικών δεξιοτήτων.

Στην πλέον σύγχρονη εκδοχή του περιλαμβάνει κατάλογο των 150 περίπου σχετικών χειροτεχνικών κλάδων, οι οποίοι χωρίζονται σε 3 κύριες ομάδες.

Το Παράρτημα Α του Κώδικα Χειροτεχνίας απαριθμεί τα νομοθετικά κατοχυρωμένα υποχρεωτικής αδειοδότησης χειροτεχνικά επαγγέλματα (53), η εργασία στα οποία πρέπει να πραγματοποιείται υπό την αιγίδα ενός "meister" (ειδικευμένου αρχιτεχνίτη) της χειροτεχνίας ή ενός εξίσου καταρτισμένου υπευθύνου λειτουργίας, ενώ παράλληλα οι επιχειρήσεις των κλάδων εγγράφονται υποχρεωτικά σε σχετικό μητρώο και συμμετέχουν σε τομεακές ομοσπονδίες. Το Παράρτημα Β περιλάμβανε αρχικά 42 κλάδους παρομοίως ρυθμιζόμενων επαγγελμάτων, τα οποία μετά το 2004 έχουν απελευθερωθεί από τις ορισμένες υποχρεώσεις και μεταξύ άλλων δεν απαιτείται η εγγύηση των ειδικευμένων τεχνιτών ή άλλων καταρτισμένων υπευθύνων λειτουργίας, αν και παραμένει η υποχρέωση της εγγραφής των επιχειρήσεων στο ανάλογο μητρώο για την παροχή εκπαίδευσης, βοήθειας και αντιπροσώπευσης. Τέλος, η τρίτη κατηγορία, περιλαμβάνει τις δραστηριότητες που περιγράφονται ως παρόμοιες με χειροτεχνικούς κλάδους, οι ασχολούμενοι στις οποίες επίσης υποχρεωτικά καταγράφονται σε σχετικό μητρώο για λόγους εκπροσώπησης⁷⁹.

Το κύριο ενδιαφέρον στοιχείο που δημιουργεί το παραπάνω σύστημα είναι η συστηματική καταγραφή και ο καθορισμός του πλαισίου λειτουργίας των επιχειρήσεων σε όλους τους χειροτεχνικούς κλάδους και η επακόλουθη δυνατότητα συγκέντρωσης πόρων (ανθρωπίνων και χρηματικών) ανά κλάδο για την ουσιαστική υποστήριξη των μελών τους.

Πέραν των παραπάνω, συντονιστικού και ρυθμιστικού χαρακτήρα όρων, ο Χειροτεχνικός Κώδικας συνδέεται άμεσα με το θεσμικό πλαίσιο επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Το πλαίσιο αυτό, αν και παρουσιάζει διαφορές ανάλογα με τις ειδικότερες ανάγκες κάθε κλάδου, λειτουργεί σε δύο επίπεδα. Το πρώτο αφορά τους εκπαιδευόμενους, οι οποίοι αποκτούν μετά το πέρας της

78 Ενώ λεκτικά η λέξη παραπέμπει στη χειροτεχνία όπως αυτή εξετάζεται στο πλαίσιο του παρόντος, αφορά και άλλα χειρωνακτικά / βιοτεχνικά επαγγέλματα (πχ. υδραυλικοί, ζαχαροπλάστες κ.α.).

79 Πηγή για κατάλογο και pdf.

εκπαίδευσης (3 περίπου ετών) πιστοποίηση στην ειδικότητα του κλάδου τους και δικαίωμα εργασίας σε αυτόν. Το δεύτερο επίπεδο αφορά την επιπλέον εκπαίδευση (ανωτάτης βαθμίδας – 6 κατά το γερμανικό πλαίσιο προσόντων) που λαμβάνουν οι ενδιαφερόμενοι, προκειμένου να αποκτήσουν τον τίτλο του "meister" (ειδικευμένου αρχιτεχνίτη) και ο οποίος τους δίνει το δικαίωμα να εποπτεύουν μαθητευόμενους και να λειτουργούν επιχειρήσεις. Ως παράγωγο του γερμανικού μοντέλου, θεωρείται η έμφαση στην ποιότητα η οποία προέρχεται περισσότερο από την ειδικευση του ανθρώπινου δυναμικού, παρά από την απλή πιστοποίηση της ορθής λειτουργίας μιας χειροτεχνικής επιχείρησης και της διατήρησης παραδοσιακών πρακτικών, καθώς και η δυνατότητα προσαρμογής των εμπλεκόμενων σε μεταβαλλόμενα οικονομικά περιβάλλοντα.

2.2. Συλλογικές / Διεθνικές Προσπάθειες Στήριξης

Εκκινώντας από το διεθνές επίπεδο, είναι απαραίτητο να σημειωθεί ότι ήδη από το 2003 και μέσα από τη σύμβαση για τη Διαφύλαξη της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, η UNESCO ενέταξε την παραδοσιακή χειροτεχνία στις πέντε κατηγορίες άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς⁸⁰, σε σχέση κυρίως με την ανάγκη διαφύλαξης των γνώσεων και των δεξιοτήτων που εμπεριέχονται στις παραδοσιακές χειροτεχνικές δραστηριότητες παρά με τα προϊόντα καθαυτά.

Εξειδικεύοντας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, κεντρικό ρόλο στο συντονισμό των ενεργειών διατήρησης χειροτεχνικών παραδόσεων και πρακτικών έχουν διακρατικοί ή εθνικοί οργανισμοί επιφορτισμένοι με την προώθηση της χειροτεχνίας και καλλιτεχνικής βιοτεχνίας. Αυτοί πλέον, με την εισαγωγή του θεσμικού πλαισίου του Κανονισμού Προστασίας Γεωγραφικών Ενδείξεων σε χειροτεχνικά προϊόντα αποκτούν ένα επιπλέον εργαλείο που θα διασφαλίσει μια ομοιόμορφη αναγνώριση και προστασία χειροτεχνικών προϊόντων σε ενωσιακό επίπεδο, συγκριτικά με τη σημερινή κατάσταση. Ενδεικτικά παραδείγματα αποτελούν οργανισμοί όπως το World Crafts Council Europe (για την ευρωπαϊκή ήπειρο), με μέλη αρκετούς εθνικούς και περιφερειακούς οργανισμούς και συνδέσμους (με τον τίτλο των Craft Councils), όπως οι Danish Crafts & Design Association (Δανία), Associação de Artesãos Serra da Estrela (Πορτογαλία), Ateliers d'Art de France (Γαλλία), BeCraft (Βέλγιο), The Crafts

80 UNESCO Traditional craftsmanship. <https://ich.unesco.org/en/traditional-craftsmanship-00057>. Οι ειδικότερες κατηγορίες που περιλαμβάνονται στη σύμβαση (UNESCO's 2003 Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage):

- Προφορικές παραδόσεις και εκφράσεις, συμπεριλαμβανομένης της γλώσσας ως φορέα της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς·
- Παραστατικές τέχνες·
- Κοινωνικές πρακτικές, τελετουργίες και εορταστικά δρώμενα·
- Γνώσεις και πρακτικές που αφορούν τη φύση και το σύμπαν·
- Παραδοσιακή χειροτεχνία.

Council (Ηνωμένο Βασίλειο), Crafts Council Netherlands (Ολλανδία), Bundesverband Kunsthandwerk Deutschland (BK) (Γερμανία) κ.α.

Ειδικότερα, εν τη απουσία άλλων ευρύτερων οριζόντιων πολιτικών προσέγγισης της χειροτεχνίας, θα πρέπει να γίνει αναφορά στο ρόλο του World Crafts Council Europe για την καταγραφή κοινών πολιτικών και κατευθύνσεων στις χώρες στις οποίες δραστηριοποιούνται τα μέλη του. Το Παγκόσμιο Συμβούλιο Χειροτεχνίας (WCC) ιδρύθηκε το 1964 ως μη κερδοσκοπικός οργανισμός μελών. Δημιουργήθηκε για να προωθήσει το διεθνές ενδιαφέρον για τη χειροτεχνία και να ενθαρρύνει την επαφή μεταξύ των τεχνιτών διαφορετικών χωρών, ενώ ο ευρωπαϊκός κλάδος του (γνωστό ως World Crafts Council Europe) άρχισε να λειτουργεί επίσημα το 1979. Στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του περιλαμβάνονται:

- οι ενέργειες προώθησης της χειροτεχνίας και των εφαρμοσμένων τεχνών στην Ευρώπη,
- η δημιουργία ενός διεθνούς δικτύου επαφών στους τομείς της χειροτεχνίας,
- η συλλογή και διανομή πληροφοριών στο δίκτυο οντοτήτων μελών,
- η αντιπροσώπευση της χειροτεχνίας και καλλιτεχνικής βιοτεχνίας σε διεθνές, επίσημο, πολιτικό και διοικητικό επίπεδο,
- η προαγωγή της χειροτεχνίας ως επαγγελματική δραστηριότητα που παράγει έργα υψηλής ποιότητας και
- η συμμετοχή σε διεθνή προγράμματα συνεργασίας μεγάλης σημασίας για τη χειροτεχνία.

Όπως προκύπτει από τα ανωτέρω, η δραστηριότητα του οργανισμού είναι πολυποίκλη, και στην πράξη αυτό διαφαίνεται από το εύρος των προγραμμάτων που υλοποιούνται τόσο ως ειδικές πρωτοβουλίες (WCC CRAFT CITIES με 5 πόλεις να συμμετέχουν από την Ευρωπαϊκή ήπειρο, τα Ευρωπαϊκά Βραβεία για τις Εφαρμοσμένες Τέχνες -European Prize for Applied Arts από το 2009 και τις Ευρωπαϊκές Ημέρες Χειροτεχνίας - European Artistic Crafts Days από το 2002) όσο και ως ερευνητικές προωθητικές ενέργειες στο πλαίσιο συγχρηματοδοτούμενων ευρωπαϊκών προγραμμάτων συνεργασίας.

Επιπλέον, η θεσμική διάσταση που μπορεί να διαδραματίσει ο οργανισμός αποτυπώνεται στη δημοσίευση κειμένων προτάσεων με στόχευση την ουσιαστική παρέμβαση στη χάραξη σχετικών πολιτικών, στον ευρωπαϊκό χώρο. Ένα ιδιαίτερου ενδιαφέροντος κείμενο, (crafting europe – a manifesto towards a european strategy for craft) παρουσιάστηκε το 2019 με αφορμή την επέτειο των 40 χρόνων του οργανισμού, με τη μορφή δήλωσης- καλέσματος για μία ευρωπαϊκή πολιτική υπέρ της χειροτεχνίας. Με βάση αυτό, τα προερχόμενα από 29 περιοχές και χώρες της Ευρώπης, μέλη καλούσαν:

- στην αναγνώριση της συμβολής της χειροτεχνίας στην Ευρωπαϊκή κοινωνία, κληρονομιά, πολιτισμό και οικονομία,
- στον εορτασμό του δημιουργικού τομέα της χειροτεχνίας που αναδεικνύει την ανθρώπινη διασύνδεση με τον κόσμο που μας περιβάλλει, δείχνοντας το δρόμο για τη βιώσιμη ανάπτυξη στις τοπικές οικονομίες,
- στην παροχή κατάλληλης υποστήριξης και νομοθεσίας για να καταστεί δυνατή η εμπορική ανάπτυξη του κλάδου,
- στην παροχή κατάλληλης κατάρτισης για τη διασφάλιση της μετάδοσης των δεξιοτήτων σε νέους ανθρώπους, με σκοπό την οικοδόμηση ενός βιώσιμου μέλλοντος για τον τομέα της χειροτεχνίας,
- στην ενίσχυση της καινοτομίας για τη διασφάλιση της εξέλιξης της χειροτεχνίας,
- στην ευαισθητοποίηση για την προώθηση, διατήρηση και προστασία της διαγενεακής ευρωπαϊκής βιοτεχνικής κληρονομιάς.

Για τους σκοπούς αυτούς, η δήλωση προτείνει την υλοποίηση ενός σχεδίου δράσης 6 σημείων με τα ακόλουθα στοιχεία:

- Την εξασφάλιση της εκπροσώπηση του χειροτεχνικού / βιοτεχνικού τομέα σε όλες τις διαστάσεις του, μέσω των ευρωπαϊκών προγραμμάτων στήριξης,
- τη λήψη και ύπαρξη μέτρων που θα ενισχύσουν την επιχειρηματικότητα και την πρόσβαση στις αγορές για τις χειροτεχνικές επιχειρήσεις,
- την αντιμετώπιση της μειούμενης παροχής κατάρτισης και μετάδοσης δεξιοτήτων,
- την ανάληψη ερευνητικών ενεργειών για τη διάγνωση της οικονομικής, εκπαιδευτικής, πολιτισμικής και κοινωνικής αξίας της χειροτεχνίας στην Ευρώπη,
- την προώθηση της αναγνώρισης και προστασίας του χειροτεχνικού τομέα μέσω της νομοθεσίας,
- τη διοργάνωση ενός «Ευρωπαϊκού Έτους Χειροτεχνίας» την περίοδο 2021-2027.

2.3. Πρακτικές Θεσμικής Στήριξης σε επίπεδο επιμέρους κρατών και Ανάδειξη Καλών Πρακτικών σε εθνικό και συλλογικό επίπεδο

Οι μέχρι σήμερα εθνικές πολιτικές αναφορικά με τη ρύθμιση και προστασία των προϊόντων⁸¹ στην Ευρώπη, παρουσιάζουν σημαντική ετερομορφία και στόχευση, αλλά μπορεί να εξαχθεί το βασικό συμπέρασμα, ότι τα κύρια σχετικά εργαλεία που καταγράφονται σε όλα τα κράτη μέλη είναι η νομοθεσία περί εμπορικών σημάτων και προστασίας του καταναλωτή. Τα παραπάνω μπορούν υπό όρους να αποτελέσουν καλές πρακτικές, αν και το σχετικό πλαίσιο αυτών των καλών πρακτικών μπορεί να είναι πολύ ευρύτερο και να προέρχεται από πολλαπλά πεδία αναφοράς, εκτός των θεσμικών ρυθμίσεων.

Ο ορισμός των «καλών πρακτικών» σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Ένωση προέρχεται από διάφορα επίσημα κείμενα και οδηγούς, ανάλογα με το θεματικό ή προγραμματικό πλαίσιο. Μία από τις πλέον αναγνωρισμένες και ευρέως χρησιμοποιούμενες πηγές είναι ο "Better Regulation Toolbox" της Ευρωπαϊκής Επιτροπής⁸², όπου ως καλή πρακτική ορίζεται «μια πολιτική ή προσέγγιση που έχει αποδειχθεί επιτυχής στο πλαίσιο της υλοποίησής της και μπορεί να λειτουργήσει ως υπόδειγμα για άλλες περιοχές ή οργανισμούς. Πρέπει να είναι αποτελεσματική, να έχει μετρήσιμα θετικά αποτελέσματα και δυνατότητα μεταφοράς και προσαρμογής».

Αντίστοιχοι ορισμοί εμφανίζονται και σε πλαίσια προγραμμάτων όπως το INTERREG, το URBACT ή το Erasmus+, όπου απαιτείται τεκμηρίωση καλών πρακτικών από συμμετέχοντες φορείς.

Ως κύρια χαρακτηριστικά μιας καλής πρακτικής κατά την ΕΕ μπορούν να θεωρηθούν τα ακόλουθα :

1. Αποτελεσματικότητα: Επίτευξη συγκεκριμένων στόχων με θετικά και τεκμηριωμένα αποτελέσματα.
2. Καινοτομία: Εισαγωγή νέων εργαλείων, μεθόδων ή συνεργασιών.
3. Δυνατότητα αναπαραγωγής: Μπορεί να υιοθετηθεί από άλλους φορείς ή χώρες.
4. Βιωσιμότητα: Έχει διάρκεια στο χρόνο και αντοχή μετά τη λήξη της χρηματοδότησης.

81 Η αναφορά γίνεται σε εθνικές πολιτικές με έμφαση στην περίπτωση των γεωγραφικής προέλευσης προϊόντων που συχνά συνδέονται με παραδόσεις του χειροτεχνικού κλάδου.

82 European Commission – Better Regulation Toolbox (Tool #53: Identifying and exchanging good practices).

5. Συμμετοχικότητα: Ενσωματώνει ενδιαφερόμενους φορείς και κοινότητες.
6. Συνάφεια με ευρωπαϊκές προτεραιότητες: Ευθυγραμμίζεται με στρατηγικές της ΕΕ (π.χ. Πράσινη Συμφωνία, Ψηφιακή Μετάβαση, Συνοχή, Ενίσχυση ΜΜΕ, Πολιτιστική Κληρονομιά).

Στο πεδίο της χειροτεχνίας και ακολουθώντας το παραπάνω σχήμα, καταγράφεται μία σειρά καλών πρακτικών που αναδεικνύουν επιτυχημένα μοντέλα διατήρησης, ενίσχυσης και προβολής του τομέα, τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε ελληνικό ή διεθνές πλαίσιο. Οι πρακτικές αυτές διακρίνονται είτε για τη θεσμική τους προσέγγιση, είτε για την κοινωνική και επιχειρηματική τους καινοτομία:

Πίνακας 2-1 Πίνακας Ενδεικτικών Καλών Πρακτικών

Καλή Πρακτική	Αποτελεσματικότητα	Καινοτομία	Αναπαραγωγή	Βιωσιμότητα	Εμπλοκή Φορέων	Συνάφεια με Ευρωπαϊκές Προτεραιότητες	Πηγή
Ateliers d'Art de France – Label Entreprise du Patrimoine Vivant (EPV)	Προώθηση και αναγνώριση εξαιρετικών τεχνών και δεξιοτήτων	Πρότυπη πιστοποίηση πολιτιστικής επιχειρηματικότητας	Έχει υιοθετηθεί από άλλες ευρωπαϊκές χώρες	Στηρίζεται από εθνικούς θεσμούς και αγορά	Δίκτυα χειροτεχνών και κοινωνικών φορέων	Πολιτιστική Κληρονομιά, Ανάπτυξη ΜΜΕ	Ateliers d'Art de France
Crafts Council UK – Make Your Future	Εκπαίδευση μαθητών και καθηγητών σε χειροτεχνικές δεξιότητες	Συνεργασία σχολείων με δημιουργικά επαγγέλματα	Πιλοτικά επεκτείνεται σε άλλες περιοχές	Συνδυάζει σχολική και κοινοτική υποστήριξη	Ενεργός εμπλοκή σχολείων, καλλιτεχνών και κοινοτήτων	Εκπαίδευση, Πολιτισμός, Ψηφιακή/ Πράσινη Μετάβαση	Crafts Council
Portugal – Creativewear Clusters	Ανάδειξη τοπικών δεξιοτήτων στη μόδα και το σχέδιο	Δικτύωση παραδοσιακών και σύγχρονων δημιουργών	Υιοθετείται σε άλλα μεσογειακά κράτη	Συνδέεται με βιομηχανική στρατηγική	Περιφερειακοί φορείς, πανεπιστήμια, βιοτεχνίες	Καινοτομία, Περιφερειακή Συνοχή, Πράσινη Συμφωνία	Creativewear Portugal
Ιταλία – Sardinian Textile Cooperatives	Επαναδραστηριοποίηση της υφαντικής τέχνης	Συνδυασμός παράδοσης με σύγχρονο design	Μοντέλο συνεταιριστικής χειροτεχνίας	Οικονομική αυτοτέλεια μέσω εξαγωγών	Συλλογική δράση και τοπικές ενώσεις	Πολιτιστική Κληρονομιά, Γυναίκες, Επιχειρηματικότητα	Sardinian Textile Coops
Γαλλία – Les Compagnons du Devoir	Εκπαίδευση νέων επαγγελματιών στις παραδοσιακές τέχνες	Συσχέτιση με σύγχρονα επαγγελματικά πρότυπα	Εφαρμόζεται σε όλη τη Γαλλία, δυνατότητα εξαγωγής σε άλλες χώρες	Υποστήριξη από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς	Συνεργασία με δημόσιους φορείς, επιχειρήσεις και σχολεία	Ανάπτυξη δεξιοτήτων, Πολιτιστική Κληρονομιά	Les Compagnons du Devoir
Ολλανδία – Dutch Design Week (DDW)	Ανάδειξη σύγχρονων δημιουργικών τεχνών	Ενσωμάτωση καινοτόμων ιδεών και τεχνολογιών	Διεθνής έκθεση με δυνατότητα εφαρμογής σε άλλες χώρες	Προώθηση βιώσιμων και κοινωνικά υπεύθυνων προϊόντων	Συνεργασία με δημιουργικούς, τεχνολογικούς και κοινωνικούς φορείς	Καινοτομία, Πράσινη Συμφωνία, Ψηφιακή Μετάβαση	Dutch Design Week
Ιρλανδία – Irish Craft Bursary Awards	Παροχή χρηματοδότησης και υποστήριξης σε τεχνίτες	Καινοτόμες προσεγγίσεις στην ανάπτυξη προϊόντων	Επέκταση και εφαρμογή σε άλλες χώρες	Δημιουργία συνθηκών για βιώσιμη ανάπτυξη	Στήριξη από τοπικούς φορείς και κρατικές υπηρεσίες	Πολιτιστική Κληρονομιά, Ανάπτυξη ΜΜΕ	Irish Craft Bursary
Γερμανία – German Crafts Movement (Die Deutsche Handwerksbewegung)	Ανάδειξη της αξίας της χειροτεχνίας στην καθημερινότητα	Σύνδεση παραδοσιακής τέχνης με σύγχρονα πρότυπα	Εφαρμόζεται σε πολλές περιοχές της Γερμανίας	Υποστηρίζεται από τη γερμανική κυβέρνηση και ιδιωτικούς φορείς	Συνεργασία με επαγγελματίες, σχολεία και κοινότητες	Βιωσιμότητα, Ανάπτυξη Κοινοτήτων, Πολιτιστική Κληρονομιά	German Crafts Movement

2.4. Χρηματοδοτική Στήριξη της Χειροτεχνίας

2.4.1. Υφιστάμενα Προγράμματα και Εργαλεία Χρηματοδότησης με εφαρμογή στον τομέα της χειροτεχνίας

Σύμφωνα με τον Οδηγό χρηματοδότησης CulturEU, οι ευκαιρίες χρηματοδότησης της ΕΕ για τους πολιτιστικούς και δημιουργικούς τομείς 2021-2027, που περιλαμβάνουν τη χειροτεχνία, κατατάσσονται με βάση τις κατηγορίες, ανά πρόγραμμα και τύπο τομέα, είδος οργανισμού και είδος δράσεων, και παρουσιάζονται στον ακόλουθο πίνακα.

[illegible]

Πρόγραμμα	Τύπος τομέα								Είδος		
	Αρχιτεκτονική	Καλλιτεχνικές χειροτεχνίες	Πολιτιστική κληρονομιά	Εικαστικές τέχνες	Σχέδιο & μόδα	Λογοτεχνία & ειδοσεις	Μουσική	Τέχνες του θεάματος	Εκπαιδευτικό ίδρυμα	ΜΚΟ	Πολιτιστικό ίδρυμα
Ευρωπαϊκό μέσο προσωρινής στήριξης για το μετριασμό των κινδύνων ανεργίας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης (SURE)											
Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (RRF)	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Πρόγραμμα Πολίτες, Ισότητα, Δικαιώματα και Αξίες	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης (AMIF)	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Κοινή γεωργική πολιτική	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X
Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας, Αλιείας και Υδατοκαλλιέργειας (ΕΤΘΑΥ)	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Η Ευρώπη στον κόσμο: Μηχανισμός Γειτονίας, Ανάπτυξης και Διεθνούς Συνεργασίας (NDICI)	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X
ACP-EU Culture	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Σημειώνεται, ότι τα παραπάνω προγράμματα λειτουργούν σε επίπεδο Προγραμματικής Περιόδου

οργανισμού				Είδος δράσεων											
	Ιδιωτικός οργανισμός	Δημόσια υπηρεσία	Κοινωνική επιχείρηση	Ανάπτυξη κοινού	Καλλιτεχνική δημιουργία	Καλλιτεχνική και πολιτιστική κινητικότητα και διαμονή	Ανάπτυξη επιχειρηματικών και διοικητικών δεξιοτήτων	Ανάπτυξη δημιουργικών και τεχνικών δεξιοτήτων	Ψηφιοποίηση και νέα επιχειρηματικά μοντέλα	Χρηματοδότηση για άμεσες δαπάνες	Χρηματοδότηση για ανάπτυξη	Διεθνοποίηση δραστηριότητας/ πρόσβαση σε νέες αγορές	Ανάπτυξη προϊόντων, υπηρεσιών και υποδομής	Δικτύωση & ανταλλαγή γνώσεων	Έρευνα, ανάπτυξη & καινοτομία
	X	X	X	X			X	X	X	X	X	X	X		X
	X	X	X						X				X	X	X
	X	X	X										X		X
	X	X	X								X				
	X	X	X												
			X	X	X							X		X	
	X	X	X		X		X					X		X	

δου, με την τρέχουσα να καλύπτει το χρονικό διάστημα 2021–2027.

Σύμφωνα με τα δεδομένα του παραπάνω πίνακα, αλλά και τις επιπλέον πληροφορίες που αφορούν τις συγκεκριμένες ευρωπαϊκές δράσεις, ως καταλληλότερα για μικρές χειροτεχνικές επιχειρήσεις καταγράφονται τα ακόλουθα προγράμματα.

Δημιουργική Ευρώπη

Υποστηρίζει τις καλλιτεχνικές χειροτεχνίες και σχετίζεται με:

- Καλλιτεχνική δημιουργία
- Ανάπτυξη κοινού
- Διεθνοποίηση δραστηριότητας / Πρόσβαση σε νέες αγορές
- Δικτύωση & ανταλλαγή γνώσεων
- Χρηματοδότηση για ανάπτυξη

Κατάλληλο για επιχειρήσεις με πολιτιστικό προσανατολισμό και διακρατικές συνεργασίες.

InvestEU

Στοχεύει στη χρηματοδότηση ιδιωτικών και κοινωνικών επιχειρήσεων με δράσεις όπως:

- Ψηφιοποίηση και νέα επιχειρηματικά μοντέλα
- Χρηματοδότηση για άμεσες δαπάνες και ανάπτυξη
- Ανάπτυξη προϊόντων, υπηρεσιών και υποδομής
- Ανάπτυξη επιχειρηματικών δεξιοτήτων

Μπορεί να αποτελέσει επιλογή για πρόσβαση σε χρηματοδοτικά εργαλεία μέσω τραπεζικών ή επενδυτικών ενδιάμεσων φορέων.

Νέο Ευρωπαϊκό Μπάουχαους (NEB)

Συνδυάζει καλλιτεχνικές και βιώσιμες προσεγγίσεις με υποστήριξη σε:

- Καλλιτεχνικές χειροτεχνίες και σχέδιο
- Ανάπτυξη προϊόντων και υποδομών
- Καινοτομία και βιώσιμη ανάπτυξη

Ιδανικό για χειροτεχνικές επιχειρήσεις με έμφαση στον σχεδιασμό, την αισθητική και τη βιωσιμότητα.

Erasmus+

Δεν προσφέρει άμεση χρηματοδότηση για παραγωγή, αλλά είναι εξαιρετικό για:

- Ανάπτυξη δημιουργικών, τεχνικών και επιχειρηματικών δεξιοτήτων
- Καλλιτεχνική και πολιτιστική κινητικότητα
- Εκπαίδευση προσωπικού και συνεργασίες με οργανισμούς της ΕΕ

Κατάλληλο για μικρές επιχειρήσεις που επιδιώκουν εκπαίδευση και ανταλλαγή καλών πρακτικών.

Πρόγραμμα Ψηφιακή Ευρώπη

Υποστηρίζει τη μετάβαση στη νέα ψηφιακή εποχή με έμφαση σε:

- Ψηφιοποίηση
- Ανάπτυξη νέων επιχειρηματικών μοντέλων

Χρήσιμο για επιχειρήσεις που επενδύουν σε e-commerce, ψηφιακές πλατφόρμες ή αυτοματισμούς.

Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (RRF)

Πολυδιάστατο πρόγραμμα που υποστηρίζει:

- Χρηματοδότηση για επενδύσεις, εξοπλισμό και υποδομές
- Ανάπτυξη επιχειρηματικών/διοικητικών δεξιοτήτων
- Ψηφιακός μετασχηματισμός

Η πρόσβαση γίνεται μέσω εθνικών σχεδίων ανά χώρα.

Πρόγραμμα για την Ενιαία Αγορά

Εστιάζει σε:

- Διεθνοποίηση
- Υποστήριξη ΜΜΕ στην πρόσβαση στην Ενιαία Αγορά
- Πιστοποίηση, συμμόρφωση, εμπορικά πρότυπα

Μπορεί να αποτελέσει επιλογή για επιχειρήσεις που θέλουν να εξάγουν τα προϊόντα τους ή να βελτιώσουν τη συμμόρφωσή τους με ευρωπαϊκές προδιαγραφές.

3. Πορίσματα Δευτερογενούς Έρευνας και Σύνδεση με Ερευνητικά Ερωτήματα

3.1. Σύνοψη Πορισμάτων Δευτερογενούς Έρευνας – Βασικό πλαίσιο προτάσεων

Η ανάλυση που προηγήθηκε ανέδειξε την πολυπλοκότητα, την ιδιαιτερότητα και τις κυρίαρχες τάσεις του τομέα της ελληνικής χειροτεχνίας, τόσο στο επίπεδο της παραγωγής όσο και στο θεσμικό και κοινωνικό επίπεδο. Οι τομεακές και περιφερειακές διαστάσεις, τόσο συνολικά όσο και σε επιμέρους κλάδους, καταδεικνύουν τη στενή σύνδεση της χειροτεχνίας με την πολιτιστική κληρονομιά, ενώ παράλληλα αναδεικνύουν τη συμβολή της στις σύγχρονες μορφές δημιουργικής έκφρασης.

Ο κλάδος φέρει διττή ταυτότητα: αποτελεί ταυτόχρονα στοιχείο πολιτιστικής συνέχειας και τομέα οικονομικής δραστηριότητας με σημαντικές δυνατότητες ανάπτυξης. Λαμβάνοντας υπόψη αυτή την παραδοχή, η σύγχρονη ελληνική χειροτεχνία δεν θα πρέπει να ιδωθεί αποκλειστικά ως μηχανισμός διατήρησης της παράδοσης, αλλά ως δυναμικός, εξαγωγικός και καινοτόμος κλάδος της ευρύτερης δημιουργικής οικονομίας. Η τέταρτη βιομηχανική επανάσταση, σε συνδυασμό με την αυξανόμενη σημασία του τουριστικού τομέα, καθιστά τη χειροτεχνία εκ νέου ορατό και σημαντικό πεδίο παραγωγής και πολιτισμικής ταυτότητας. Οι χειροτεχνικές δραστηριότητες λειτουργούν ως «παράθυρο στο παρελθόν», μεταφέροντας αυθεντικότητα και πολιτισμική συνέχεια, ενώ ταυτόχρονα αξιοποιούν τεχνολογικές καινοτομίες και σύγχρονες δυνατότητες παραγωγής.

Η στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για μια πράσινη και ψηφιακή Ευρώπη ενισχύει τη στροφή προς παραδοσιακά πρότυπα παραγωγής που προβάλλουν την τοπικότητα, τη δεξιοτεχνία και την αυθεντικότητα. Παραδείγματα από άλλες χώρες με ισχυρή χειροτεχνική ταυτότητα, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ιταλία, προσφέρουν καλές πρακτικές που μπορούν να προσαρμοστούν επιτυχώς στην ελληνική πραγματικότητα. Η ενσωμάτωση της τεχνολογίας στις παραδοσιακές τεχνικές παραγωγής, αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για τη δημιουργία ποιοτικών, ανταγωνιστικών και πολιτισμικά πλούσιων προϊόντων.

Με βάση τα παραπάνω, καθώς και σύμφωνα με τις διαπιστώσεις της πρόσφατης χαρτογράφησης του τομέα, διαμορφώνεται μια εικόνα που αναδεικνύει τόσο τις δυνατότητες όσο και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η ελληνική χειροτεχνία:

- Ευελιξία και πολυσχιδής δραστηριότητα: Η συχνή αξιοποίηση της χειροτεχνίας ως δευτερεύουσας ή συμπληρωματικής απασχόλησης υποδηλώνει υψηλό βαθμό προσαρμοστικότητας των επιχειρήσεων στις μεταβαλλόμενες συνθήκες της αγοράς. Ταυτόχρονα, επιβεβαιώνεται η διαχρονική της αξία ως πεδίου δημιουργικής έκφρασης.
- Ανάγκη ενίσχυσης του μικρού επιχειρηματία: Η κυριαρχία των ατομικών και οικογενειακών επιχειρήσεων αναδεικνύει την ανάγκη για στοχευμένες πολιτικές που θα ενισχύουν τη βιωσιμότητα, θα παρέχουν πρόσβαση σε χρηματοδοτικά εργαλεία, θα υποστηρίζουν την επιμόρφωση και θα διευκολύνουν τον ψηφιακό μετασχηματισμό.
- Τοπική παράδοση ως μοχλός ανάπτυξης: Κλάδοι όπως η γουνοποιία στη Δυτική Μακεδονία, η κεραμική στην Κρήτη και η μαρμαροτεχνία στις Κυκλάδες επιβιώνουν και διατηρούνται χάρη στη σύνδεσή τους με ζωντανές τοπικές παραδόσεις.
- Η αξιοποίηση αυτών των κλάδων μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στην ενίσχυση της τοπικής οικονομίας, τη δημιουργία θέσεων εργασίας και την τουριστική διαφοροποίηση.
- Στρατηγικές εξωστρέφειας και δικτύωσης: Η ελληνική χειροτεχνία έχει ανεκμετάλλευτες δυνατότητες για περαιτέρω εξαγωγική δραστηριότητα. Η δημιουργία συνεργειών, η ενεργή συμμετοχή σε διεθνείς διοργανώσεις και η αξιοποίηση ψηφιακών καναλιών εμπορίας μπορούν να αποτελέσουν καταλύτες ανάπτυξης.
- Ανάγκη για σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο: Η αναγνώριση της χειροτεχνίας ως διακριτής κατηγορίας παραγωγικής και πολιτιστικής δραστηριότητας είναι απαραίτητη. Ένα κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο θα συμβάλει στην ενίσχυση της επαγγελματικής ταυτότητας, στη στήριξη της δημιουργικότητας και στην καταγραφή της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.

Στο πλαίσιο αυτό, προτείνονται συγκεκριμένα μέτρα για την ενίσχυση του τομέα:

Πρώτον, η δημιουργία επίσημου μητρώου χειροτεχνικών επιχειρήσεων, το οποίο θα επιτρέπει τη διακριτή καταγραφή και παρακολούθηση των δραστηριοτήτων τους, τόσο σε εθνικό επίπεδο (π.χ. ΕΛΣΤΑΤ) όσο και σε ευρωπαϊκό (EUROSTAT). Αυτό θα επιτρέψει τη χάραξη αποτελεσματικότερων πολιτικών στήριξης και ανάπτυξης.

Δεύτερον, η καθιέρωση σήματος (brand) για τα ελληνικά χειροτεχνικά προϊόντα, που θα λειτουργεί ως εγγύηση ποιότητας και αυθεντικότητας, ενισχύοντας την αναγνωρισιμότητα και την εξωστρέφεια των προϊόντων στην παγκόσμια αγορά.

Τρίτον, η ενίσχυση της κατάρτισης και της επαγγελματικής επιμόρφωσης, καθώς και

η ίδρυση δημιουργικών hubs και clusters χειροτεχνίας σε όλη τη χώρα, που μπορούν να δημιουργήσουν ευνοϊκό οικοσύστημα για την καινοτομία και τη δικτύωση.

Τέταρτον, η ψηφιακή ενδυνάμωση των επαγγελματιών, με αξιοποίηση ψηφιακών καταστημάτων, πλατφορμών και σύγχρονων εμπορικών εργαλείων, ώστε να διευρυνθεί το ενδιαφερόμενο κοινό και να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα.

Τέλος, ιδιαίτερα επιτακτική καθίσταται η ίδρυση ενός ενιαίου, εξειδικευμένου και αποτελεσματικού εθνικού φορέα για τη χειροτεχνία, ο οποίος θα έχει τον ρόλο του κεντρικού συντονιστή πολιτικής για τον τομέα. Ο φορέας αυτός θα πρέπει να λειτουργεί ως σημείο διασύνδεσης ανάμεσα στους παραγωγούς, τους επαγγελματίες του κλάδου, τους εκπαιδευτικούς και πολιτιστικούς θεσμούς, καθώς και τα αρμόδια υπουργεία και δημόσιες υπηρεσίες. Σκοπός του θα είναι όχι μόνο η χάραξη στρατηγικής και η εφαρμογή στοχευμένων μέτρων, αλλά και η εξασφάλιση της συνέργειας μεταξύ των εμπλεκόμενων θεσμικών φορέων.

Η μέχρι σήμερα υφιστάμενη κατάσταση, όπου πολλοί κρατικοί και αυτοδιοικητικοί οργανισμοί, πολιτιστικά ιδρύματα, εκπαιδευτικοί φορείς και επιμελητήρια δρουν παράλληλα, αποσπασματικά και χωρίς συντονισμό, έχει οδηγήσει σε αναποτελεσματικότητα, αλληλοεπικαλύψεις και απουσία συγκροτημένης πολιτικής. Η ίδρυση του φορέα αυτού θα θεραπεύσει την κατακερματισμένη θεσμική εκπροσώπηση της χειροτεχνίας και θα ενισχύσει τη φωνή του κλάδου στις εθνικές και ευρωπαϊκές δομές λήψης αποφάσεων.

Ο φορέας αυτός θα πρέπει να διαθέτει σαφείς αρμοδιότητες, μόνιμη χρηματοδότηση και θεσμική ισχύ, ώστε να μπορεί να σχεδιάζει, να υλοποιεί και να αξιολογεί πολιτικές για την ενίσχυση της χειροτεχνίας, σε συνεργασία με τους τοπικούς και κλαδικούς φορείς. Η συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων θεσμικών οργάνων της Πολιτείας, όπως τα Υπουργεία Πολιτισμού, Ανάπτυξης, Παιδείας και Τουρισμού, αλλά και των αποκεντρωμένων διοικήσεων και των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, κρίνεται αναγκαία για τη λειτουργία του φορέα.

Μέσα από έναν τέτοιο συντονισμό μπορεί να διασφαλιστεί η συστηματική υποστήριξη της χειροτεχνίας, η ενσωμάτωσή της σε εθνικές πολιτικές για τον πολιτισμό και την οικονομία, και η ανάδειξή της ως σύγχρονο εργαλείο ανάπτυξης, απασχόλησης και κοινωνικής συνοχής.

3.2 Σύνδεση Πορισμάτων Δευτερογενούς Έρευνας με τα Ερευνητικά Ερωτήματα του Έργου

Ηερμηνεία και αξιολόγηση των παραπάνω δεδομένων θα πρέπει να πραγματοποιηθεί σε συνάρτηση με τα ερμηνευτικά ερωτήματα που έχουν τεθεί στο μεθοδολογικό οδηγό του έργου (Παραδοτέο 1). Η σύνδεση καταγράφεται στον ακόλουθο πίνακα.

Πίνακας 4-1 Σύνδεση Προκαταρκτικών Πορισμάτων και Ερευνητικών Ερωτημάτων

Θεματική Ερωτημάτων	Ερώτημα	Κύρια Προκαταρκτικά Πορίσματα Δευτερογενούς Έρευνας
Θεματική 1: Χειροτεχνία – Θεσμικό, Κανονιστικό & Λειτουργικό Πλαίσιο	1. Πώς έχει εξελιχθεί ιστορικά η έννοια της χειροτεχνίας και πώς ορίζεται σήμερα;	Διαχρονικά, η χειροτεχνία έχει υπάρξει βασικός οικονομικός και πολιτισμικός πυλώνας για τις τοπικές οικονομίες. Η λειτουργία θεσμικών δομών υποστήριξης της, με πλέον πρόσφατο παράδειγμα τον ΕΟΜΜΕΧ, διαμόρφωσε λειτουργικά το περιεχόμενο του τομέα και τους κλάδους αναφοράς του. Σήμερα, χαρακτηρίζεται από ασαφές θεσμικό πλαίσιο, το οποίο σε κάποιες περιπτώσεις αλληλοεπιδρά με τη δημιουργική βιοτεχνία και τη λαϊκή τέχνη, ενώ απουσιάζει ένας κοινός νομικά κατοχυρωμένος ορισμός γενικής εφαρμογής.
Θεματική 1: Χειροτεχνία – Θεσμικό, Κανονιστικό & Λειτουργικό Πλαίσιο	2. Ποιες είναι οι βασικές θεσμικές ρυθμίσεις στην Ελλάδα και την ΕΕ;	Στην Ελλάδα, μετά την κατάργηση του ΕΟΜΜΕΧ παρατηρείται έλλειψη θεσμικού συντονισμού. Υπάρχουν διάσπαρτες πρωτοβουλίες από τα αρμόδια υπουργεία και ιδιαίτερα από το Υπουργείο Ανάπτυξης μέσω της Γενικής Γραμματείας Βιομηχανίας και το Υπουργείο Πολιτισμού. Άλλες σχετικές θεσμικές διαστάσεις εντοπίζονται στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Παιδείας αναφορικά με χειροτεχνικές ειδικότητες στην τεχνική εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση. Στην ΕΕ καταγράφονται ως συνήθεις θεσμικές ρυθμίσεις, δομές όπως επίσημα σήματα, μητρώα, φορείς προώθησης.
Θεματική 1: Χειροτεχνία – Θεσμικό, Κανονιστικό & Λειτουργικό Πλαίσιο	3. Ποιοι είναι οι κύριοι παράγοντες εξέλιξων στον τομέα σήμερα;	Ψηφιακή εποχή, τουρισμός εμπειρίας, βιωσιμότητα, διατομεακές συνεργασίες, καινοτομία μέσω παράδοσης. Στην Ελλάδα, καταγράφεται μία αυξανόμενη ευαισθητοποίηση απέναντι στον τομέα της χειροτεχνίας, αλλά θεσμικά κενά καθυστερούν την αξιοποίηση αυτών των τάσεων.
Θεματική 1: Χειροτεχνία – Θεσμικό, Κανονιστικό & Λειτουργικό Πλαίσιο	4. Πώς έχει επηρεαστεί η ανάπτυξη της χειροτεχνίας από το θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο;	Σε κάθε περίπτωση αποτιμάται αρνητικά. Ειδικότερα στοιχεία άξια αναφοράς: Έλλειψη στρατηγικής, κατακερματισμένες αρμοδιότητες, απουσία επιτελικού φορέα. Απουσία σήμανσης των προϊόντων κ.α. Περιορισμένος αριθμός επαγγελματικών περιγραμμάτων, απουσία ρύθμισης επαγγελμάτων, διαδικασιών αδειοδότησης.

Θεματική Ερωτημάτων	Ερώτημα	Κύρια Προκαταρκτικά Πορίσματα Δευτερογενούς Έρευνας
Θεματική 2: Οικονομικές και Κοινωνικές Διαστάσεις	1. Ποια είναι τα βασικά μεγέθη και τάσεις του τομέα στην Ελλάδα και διεθνώς;	Ο τομέας περιλαμβάνει πλήθος επιχειρήσεων (κατ' εκτίμηση περίπου 11.000), αλλά παραμένει «αόρατος» σε στατιστικά δεδομένα λόγω έλλειψης σαφών ΚΑΔ Τάσεις: ενίσχυση του ρόλου της δημιουργικής βιομηχανίας και του τουρισμού, e-commerce, αύξηση αξίας χειροποίητων προϊόντων.
Θεματική 2: Οικονομικές και Κοινωνικές Διαστάσεις	2. Ποιοι είναι οι σημαντικότεροι κλάδοι (απασχόληση, οικονομική δραστηριότητα);	Ξεχωρίζουν: κόσμημα, υφαντουργία, κεραμική, ξυλογλυπτική. Το μέγεθος των επιχειρήσεων ακολουθεί τις ευρύτερες τάσεις στη χώρα, με αρκετές ατομικές επιχειρήσεις αυτοαπασχολούμενων και πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις, σε ό,τι αφορά οικονομικά μεγέθη και απασχόληση.
Θεματική 2: Οικονομικές και Κοινωνικές Διαστάσεις	3. Ποια είναι τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά των επαγγελματιών;	Κυρίως αυτοαπασχολούμενοι, μεσαίας/ μεγαλύτερης ηλικίας, με άτυπες / παραδοσιακές δεξιότητες. Υπάρχει γήρανση προσωπικού Καταγράφεται ευρύτερη αποσυνδεση των χειροτεχνικών επαγγελμάτων από την από την κύρια αγορά εργασίας.
Θεματική 2: Οικονομικές και Κοινωνικές Διαστάσεις	4. Ποιες είναι οι προκλήσεις στη σύγχρονη αγορά εργασίας;	Απειλή από φτηνές εισαγωγές Δυσκολία διάδοσης τεχνογνωσίας Περιορισμένη χρηματοδότηση Δυσκολία ψηφιακής ένταξης Κατά κλάδο έλλειψη δικτύωσης
Θεματική 2: Οικονομικές και Κοινωνικές Διαστάσεις	5. Πώς επηρεάζει η θεσμική υποστήριξη την ανάπτυξη των επιχειρήσεων;	Η απουσία συντονισμένης υποστήριξης (θεσμικής, εκπαιδευτικής, χρηματοδοτικής) οδηγεί σε χαμηλή βιωσιμότητα και εξάρτηση από εφήμερες / εποχικές αγορές (π.χ. τουρισμός).
Θεματική 3: Πολιτικές και Καλές Πρακτικές Στήριξης	1. Ποιες είναι οι βέλτιστες πρακτικές υποστήριξης σε ΕΕ και διεθνώς;	Κοινά χαρακτηριστικά των βέλτιστων πρακτικών: Θεσμική αναγνώριση της χειροτεχνίας ως διακριτού παραγωγικού και πολιτιστικού τομέα. Εθνικά ή περιφερειακά σήματα/πιστοποιήσεις αυθεντικότητας. Δημόσιοι ή σε άμεση συνεργασία με τις δημόσιες αρχές φορείς στήριξης (εθνικοί φορείς χειροτεχνίας). Προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης & αναγνώρισης επαγγελματικών προσόντων χειροτεχνών ανά κλάδο. Χρηματοδοτικά εργαλεία προσαρμοσμένα στις μικρές μονάδες και την πολιτισμική παραγωγή.

Θεματική Ερωτημάτων	Ερώτημα	Κύρια Προκαταρκτικά Πορίσματα Δευτερογενούς Έρευνας
Θεματική 3: Πολιτικές και Καλές Πρακτικές Στήριξης	2. Ποιοι είναι οι παράγοντες μεταφοράς καλών πρακτικών στην Ελλάδα;	Αναγκαία προσαρμογή στο τοπικό λειτουργικό και πολιτισμικό πλαίσιο, ενίσχυση θεσμών, σύνδεση με συγκροτημένη εθνική στρατηγική και σχέδιο δράσης.
Θεματική 3: Πολιτικές και Καλές Πρακτικές Στήριξης	3. Πώς αξιοποιούνται ευρωπαϊκά προγράμματα;	Η γενική εκτίμηση είναι ότι αξιοποιούνται περιορισμένα. Υφίστανται δυνατότητες (π.χ. Erasmus+, Δημιουργική Ευρώπη), αλλά η συμμετοχή παραμένει χαμηλή, λόγω διαχειριστικών δυσκολιών και δικτύωσης.
Θεματική 3: Πολιτικές και Καλές Πρακτικές Στήριξης	4. Ποιοι θεσμικοί και οικονομικοί μηχανισμοί μπορούν να βοηθήσουν;	Δημιουργία φορέα στήριξης, μητρώου, σήματος ποιότητας, ενίσχυση επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης και ένταξη σε αναπτυξιακούς νόμους.
Θεματική 3: Πολιτικές και Καλές Πρακτικές Στήριξης	5. Πώς μπορεί να ενισχυθεί η εκπροσώπηση/ προώθηση;	Μεταξύ άλλων με Branding, ψηφιακά εργαλεία, Ένταξη στο καθεστώς Προστασίας Γεωγραφικών Ενδείξεων, συμμετοχή σε εκθέσεις, δημιουργία «εθνικού αφηγήματος» χειροτεχνίας.
Θεματική 4: Πολιτικές – Βιωσιμότητα – Δομές Στήριξης	1. Πώς ενισχύονται δεξιότητες/ κατάρτιση;	Μέσω προγραμμάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, μαθητείας, διασύνδεσης με πολιτιστικούς και δημιουργικούς κλάδους, ανάπτυξης δεξιοτήτων σε design/ψηφιακά μέσα.
Θεματική 4: Πολιτικές – Βιωσιμότητα – Δομές Στήριξης	2. Ποιες δυνατότητες προσφέρει ένα εθνικό/τοπικό σήμα;	Δημιουργεί αξία, διαφοροποιεί από μαζικές εισαγωγές, βοηθά στην προώθηση τουριστικών προϊόντων και αυξάνει εμπιστοσύνη στην αυθεντικότητα.
Θεματική 4: Πολιτικές – Βιωσιμότητα – Δομές Στήριξης	3. Ποια είναι η σκοπιμότητα δημιουργίας εθνικού μητρώου χειροτεχνίας;	Επιτρέπει καταγραφή, πολιτική στόχευση, παροχή κινήτρων και δημιουργία πλαισίου για επιδοτήσεις και συμμετοχή σε εκθέσεις.
Θεματική 4: Πολιτικές – Βιωσιμότητα – Δομές Στήριξης	4. Ποια είναι η σκοπιμότητα δημιουργίας εθνικού φορέα συντονισμού;	Κρίσιμο εργαλείο για κεντρική υποστήριξη, συνεργασία με υπουργεία, επιμελητήρια και εκπροσώπηση σε ευρωπαϊκές και διεθνείς θεσμικές συμπράξεις.

Θεματική Ερωτημάτων	Ερώτημα	Κύρια Προκαταρκτικά Πορίσματα Δευτερογενούς Έρευνας
Θεματική 4: Πολιτικές - Βιωσιμότητα - Δομές Στήριξης	5. Ποια στρατηγικά μέτρα για σήμανση/γεωγραφικές ενδείξεις;	Νομική κατοχύρωση, ενημέρωση χειροτεχνών και κοινού, διασύνδεση με τουρισμό και τοπικά προϊόντα. Προστασία από αντιγραφές.
Θεματική 4: Πολιτικές - Βιωσιμότητα - Δομές Στήριξης	6. Παράγοντες επιτυχίας Κλαδικού Συμβουλίου Δεξιοτήτων;	Θεσμική στήριξη, συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων, διασύνδεση με επαγγελματική εκπαίδευσης και κατάρτισης, χρηματοδότηση, αξιοπιστία, συστηματική λειτουργία.

4. Πρωτογενής Έρευνα Μελέτης

4.1. Συνεντεύξεις Ενδιαφερομένων Μερών

Τα πορίσματα της δευτερογενούς έρευνας και η ανάλυση SWOT που προκύπτει από αυτά, συμπληρώνονται στο πλαίσιο του παρόντος παραδοτέου από πρωτογενή δεδομένα τα οποία συλλέχθηκαν μέσω διεξαγωγής πρωτογενούς ποιοτικής έρευνας μέσω ερωτηματολογίου και ημι – δομημένων συνεντεύξεων.

4.1.1. Βασικά Ερευνητικά Ερωτήματα και Πληθυσμοί Αναφοράς

Η πρωτογενής ποιοτική έρευνα του έργου αποτελείται από 28 ημι – δομημένες συνεντεύξεις με χρήση αντίστοιχου οδηγού συνέντευξης, οι οποίες αφορούσαν 4 διακριτές κατηγορίες ενδιαφερομένων φορέων. Ειδικότερα και σε συμφωνία με τους όρους υλοποίησης του έργου, πραγματοποιήθηκαν οι ακόλουθες ομάδες συνεντεύξεων:

- 5 συνεντεύξεις με εκπροσώπους συλλογικών φορέων (Ομοσπονδίες – Σωματεία μέλη της ΓΣΕΒΕΕ) του τομέα της χειροτεχνίας,
- 3 με εμπειρογνώμονες του τομέα,
- 5 με στελέχη αρμόδιων κρατικών υπηρεσιών (ΓΓΒ, Υπουργείο Πολιτισμού) και
- 15 με επιχειρηματίες των κλάδων της χειροτεχνίας, κατόπιν συνεννόησης με το ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ.

Η διεξαγωγή της πρωτογενούς έρευνας στο πλαίσιο του έργου έλαβε υπόψη τα Ερμηνευτικά Ερωτήματα που έχουν τεθεί στο μεθοδολογικό οδηγό του έργου για τη διαμόρφωση των ερωτηματολογίων των συνεντεύξεων⁸³. Σημειώνεται ότι οι

83 Τα βασικά ερωτήματα αυτά είναι τα ακόλουθα:

Θεματική 1 – Χειροτεχνία: Θεσμικό, Κανονιστικό και Λειτουργικό Πλαίσιο

- Πώς έχει εξελιχθεί ιστορικά η έννοια της χειροτεχνίας και πώς ορίζεται σήμερα;
- Ποιες είναι οι βασικές θεσμικές ρυθμίσεις που διέπουν τη χειροτεχνική δραστηριότητα στην Ελλάδα και την ΕΕ;
- Ποιοι είναι οι κύριοι παράγοντες εξελίξεων στον τομέα σήμερα και ποιος ο ρόλος τους στην ελληνική περίπτωση;
- Πώς έχει επηρεαστεί η ανάπτυξη της χειροτεχνίας στην Ελλάδα από τις διαχρονικές εξελίξεις στο θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο;

Θεματική 2 – Χειροτεχνία: Οικονομικές και Κοινωνικές Διαστάσεις

- Ποια είναι τα βασικά μεγέθη και οι τάσεις του τομέα της χειροτεχνίας στην Ελλάδα και διεθνώς (με έμφαση στον ευρωπαϊκό χώρο);
- Ποιοι είναι οι σημαντικότεροι κλάδοι από την οπτική του μεγέθους απασχόλησης, οικονομικής δραστηριότητας και βαρύτητας στην Ελλάδα και διεθνώς (με έμφαση στον ευρωπαϊκό χώρο);
- Ποια είναι τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά των επαγγελματιών του τομέα στην Ελλάδα;
- Ποιες είναι οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι χειροτέχνες στη σύγχρονη αγορά εργασίας;

εγκεκριμένοι οδηγοί των συνεντεύξεων, προσέγγισαν με διαφορετικό τρόπο και βαρύτητα κάθε ένα από τα ερωτήματα για τις διακριτές ομάδες του πληθυσμού της έρευνας⁸⁴, οπότε και τα σχετικά αποτελέσματα ανά ομάδα, παρουσιάζουν διαφορές στο επίπεδο της λεπτομέρειας των πληροφοριών που συγκεντρώθηκαν.

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν κατά περίπτωση και διαθεσιμότητα των συμμετεχόντων, τόσο με φυσική παρουσία όσο και εξ αποστάσεως (διαδικτυακά ή/και τηλεφωνικά). Σε κάθε περίπτωση και σε εφαρμογή των προβλεπόμενων από τον Κανονισμό (ΕΕ) 2016/679 για την προστασία των φυσικών προσώπων, έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν σχετική φόρμα συναίνεσης⁸⁵.

4.1.2.. Ομοσπονδίες – Σωματεία μέλη της ΓΣΕΒΕΕ

Παρακάτω παρουσιάζεται η αναλυτική ανάπτυξη των βασικών ευρημάτων των συνεντεύξεων ανά θεματική ενότητα, όπως προέκυψαν από τις απαντήσεις Ομοσπονδιών και Σωματείων-μελών της ΓΣΕΒΕΕ που σχετίζονται με το χώρο της χειροτεχνίας.

Οι συνεντεύξεις έλαβαν χώρα το χρονικό διάστημα μεταξύ Απριλίου και Ιουλίου 2025 και αφορούσαν τις συλλογικές οργανώσεις των ακόλουθων βιοτεχνικών χειροτεχνικών κλάδων.

■ Πώς επηρεάζει η ύπαρξη ή η απουσία θεσμικής υποστήριξης την ανάπτυξη των χειροτεχνικών επιχειρήσεων;
Θεματική 3 – Χειροτεχνία: Πολιτικές και Καλές Πρακτικές Στήριξης

- Ποιες είναι οι βέλτιστες πρακτικές υποστήριξης της χειροτεχνίας σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο;
- Ποιοι είναι οι παράγοντες εκείνοι που προσδιορίζουν την καταλληλότητα και δυνατότητα μεταφοράς καλών πρακτικών στο ελληνικό χειροτεχνικό οικοσύστημα;
- Πώς μπορούν να αξιοποιηθούν τα υφιστάμενα ευρωπαϊκά προγράμματα χρηματοδότησης για την ανάπτυξη της χειροτεχνίας στην Ελλάδα;
- Ποιοι θεσμικοί και οικονομικοί μηχανισμοί θα μπορούσαν να ενισχύσουν την ανάπτυξη του τομέα;
- Πώς μπορεί να διαμορφωθεί ένα αποτελεσματικό πλαίσιο εκπροσώπησης και προώθησης των χειροτεχνικών προϊόντων;

Θεματική 4 – Χειροτεχνία: Προτάσεις Πολιτικής και Βιωσιμότητα

- Πώς μπορούν να ενισχυθούν οι δεξιότητες και η επαγγελματική κατάρτιση των χειροτεχνών;
- Ποιες οι δυνατότητες που θα προστίθεντο από την εισαγωγή ενός εθνικού ή άλλων (περιφερειακών ή κλαδικών) σημάτων χειροτεχνίας;
- Ποια είναι η σκοπιμότητα και οι προδιαγραφές δημιουργίας ενός εθνικού μητρώου χειροτεχνικής επιχειρηματικότητας;
- Ποια είναι η σκοπιμότητα και οι προδιαγραφές δημιουργίας ενός εθνικού φορέα συντονισμού της χειροτεχνικής επιχειρηματικότητας;
- Ποια στρατηγικά μέτρα απαιτούνται για την προστασία της χειροτεχνικής σήμανσης και των γεωγραφικών ενδείξεων;
- Ποιοι είναι οι βασικοί παράγοντες επιτυχίας για την εφαρμογή ενός Κλαδικού Συμβουλίου Δεξιοτήτων Χειροτεχνίας;

84 Οι οδηγοί των συνεντεύξεων κάθε κατηγορίας περιλαμβάνονται στο Παραδοτέο 1 του έργου.

85 Όλα τα σχετικά έγγραφα και αποδεικτικά κατατίθενται στην Αναθέτουσα Αρχή σε σχετικό φάκελο που συνοδεύει το Παραδοτέο.

Πίνακας 5-1 Κατανομή Συνεντεύξεων ανά Χειροτεχνικό Κλάδο (Συλλογικοί Φορείς)

Αργυροχρυσοχοΐα - Χρυσοχοΐα	1
Ξυλοτεχνία	1
Κεραμική -Αγγειοπλαστική & Διακόσμηση επί Αγγειοπλαστικής & Άλλα Σχετικά Διακοσμητικά Αντικείμενα	1
Δερματοτεχνία (περιλαμβάνει τα Υποδήματα)	1
Υπερκλαδικός Φορέας (ΠΕΒΑΤ)	1

Θεματική 1: Θεσμικό, Κανονιστικό & Λειτουργικό Πλαίσιο:

Απουσία θεσμικής εκπροσώπησης και καθορισμένου ρόλου των συλλογικών φορέων

Οι φορείς που συμμετείχαν στις συνεντεύξεις, ανέδειξαν την απουσία ενός συγκροτημένου θεσμικού πλαισίου για τη χειροτεχνία και την έλλειψη εκπροσώπησης του τομέα, σε δομές λήψης αποφάσεων. Οι Ομοσπονδίες και τα Σωματεία αναγνωρίζουν το ρόλο τους ως διαμεσολαβητές και υποστηρικτές των μελών τους, ωστόσο επισημαίνουν, ότι δε διαθέτουν ουσιαστικά εργαλεία επιρροής στη χάραξη πολιτικής. Ειδικά ζητήματα, όπως η αναγνώριση του επαγγέλματος του χειροτέχνη ή η θεσμοθέτηση πλαισίου πιστοποίησης προϊόντων, μένουν εκτός της τρέχουσας κρατικής ατζέντας.

Κατακερματισμένο προφίλ και γεωγραφική διασπορά των μελών

Οι περισσότερες επιχειρήσεις που εκπροσωπούνται στα σωματεία είναι ατομικές ή οικογενειακές και λειτουργούν με παραδοσιακές μεθόδους. Χαρακτηρίζονται από μικρή παραγωγική δυναμικότητα, χαμηλή επένδυση σε τεχνολογίες και ισχυρό δεσμό με την τοπική ταυτότητα. Η ενεργή συμμετοχή τους στις συλλογικές διαδικασίες παρουσιάζει μεταβλητότητα.

Έλλειψη μηχανισμών πληροφόρησης και θεσμικής παρακολούθησης

Η πλειοψηφία των φορέων δήλωσε ότι δε διαθέτει επαρκείς εσωτερικές υπηρεσίες ή προσωπικό για την παρακολούθηση όλων των νομοθετικών εξελίξεων ή προγραμμάτων ενίσχυσης, με κάποιες εξαιρέσεις, όπως στην περίπτωση του κλάδου της αργυροχρυσοχοΐας. Ως αποτέλεσμα, συχνά η ενημέρωση βασίζεται σε ανεπίσημα δίκτυα, προσωπικές πρωτοβουλίες ή συνεργασία με δευτεροβάθμιες οργανώσεις, με συνέπεια να υπάρχουν σημαντικά ελλείμματα πληροφόρησης και καθυστερημένη ανταπόκριση σε κρίσιμες αλλαγές για τους κλάδους και το χειροτεχνικό τομέα ειδικότερα.

Θεματική 2: Πολιτικές και Καλές Πρακτικές Στήριξης

Περιορισμένη γνώση καλών πρακτικών και διεθνών παραδειγμάτων

Οι ερωτώμενοι δήλωσαν ελλιπή γνώση καλών πρακτικών που εφαρμόζονται σε ευρωπαϊκό ή διεθνές επίπεδο, με λίγες εξαιρέσεις. Δεν υπάρχει συστηματική πρόσβαση σε πληροφορίες για πολιτικές που θα μπορούσαν να προσαρμοστούν στο ελληνικό πλαίσιο.

Εκθέσεις και συνεργασίες – με φραγμούς

Τα μέλη συμμετέχουν σε τοπικές ή περιφερειακές εκθέσεις μεμονωμένα ή μέσα από συλλογικές δράσεις, ωστόσο εντοπίζονται σοβαρά εμπόδια στη συμμετοχή σε διεθνείς διοργανώσεις, κυρίως λόγω κόστους, τεχνικών απαιτήσεων και περιορισμένης οργανωτικής υποστήριξης. Επιπλέον, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι υπάρχουν οργανωμένες συλλογικές μορφές παραγωγής και εκθέσεων (π.χ. clusters, κοινές εκθεσιακές παρουσίες).

Έλλειμμα υποστήριξης σε λειτουργικά θέματα και κατάρτιση

Οι φορείς παρέχουν κατά περίπτωση βασική υποστήριξη στα μέλη τους (ενημέρωση για ασφαλιστικά, φορολογικά ή χρηματοδοτικά ζητήματα), όμως η παροχή οδηγιών, πρότυπων εργαλείων ή εξειδικευμένων σεμιναρίων είναι εξαιρετικά περιορισμένη.

Θεματική 3: Οικονομικές και Κοινωνικές Διαστάσεις

Έλλειψη ρευστότητας και αδυναμία πρόσβασης σε χρηματοδοτικά εργαλεία

Το μεγαλύτερο μέρος των επαγγελματιών του χώρου δηλώνει πως δυσκολεύεται να ωφεληθεί από χρηματοδοτήσεις λόγω γραφειοκρατίας, έλλειψης εξειδίκευσης και αδυναμίας κάλυψης προϋποθέσεων.

Γήρανση επαγγελματιών και απουσία νεανικής διαδοχής

Η διαδοχή στον κλάδο θεωρείται επισφαλής. Οι νέοι αποθαρρύνονται από το χαμηλό εισόδημα, την περιορισμένη κοινωνική αναγνώριση και την απουσία προοπτικής. Η απουσία οργανωμένων καναλιών μαθητείας και κινήτρων οδηγεί στη σταδιακή απώλεια τεχνογνωσίας, ειδικά σε ταχέως εξελισσόμενους κλάδους όπως η ξυλοτεχνία.

Θεματική 4: Προτάσεις Πολιτικής και Βιωσιμότητα

Απουσία διαλόγου με την Πολιτεία – ανάγκη για θεσμική παρέμβαση

Οι περισσότεροι φορείς δήλωσαν ότι δεν έχουν προσκληθεί ή συμμετάσχει σε θεσμικές διαβουλεύσεις με δημόσιες αρχές ή ότι ο διάλογος είναι αποσπασματικός και περιστασιακός. Τα βασικά αιτήματα που έχουν κατά καιρούς διατυπωθεί αφορούν στην αντιμετώπιση ειδικών ζητημάτων ανά κλάδο, αλλά και σε ευρύτερα ζητήματα που δημιουργούνται από την έλλειψη ρευστότητας των επιχειρήσεων.

Αθέμιτος ανταγωνισμός και άτυπη δραστηριότητα

Αρκετοί φορείς αναφέρουν την παρουσία «άτυπων» μονάδων (χωρίς φορολογική δήλωση, χωρίς ασφάλιση, χωρίς νομική υπόσταση) που υποβαθμίζουν την αγορά και ασκούν πίεση στους νόμιμους επαγγελματίες.

Γνώση και αποδοχή των θεσμικών προτάσεων

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων γνώριζε τον ευρωπαϊκό Κανονισμό για τις Γεωγραφικές Ενδείξεις και δήλωσε ότι θα ενδιαφερόταν για την ένταξη προϊόντων των μελών σε καθεστώς προστασίας, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις (κλάδος ξύλου) η απάντηση αναφορικά με τη δυνατότητα εκμετάλλευσής του, ήταν αρνητική. Σε κλίμακα αξιολόγησης, τα μέτρα που κρίθηκαν ως σημαντικότερης επίδρασης ήταν κατά σειρά, η ίδρυση εθνικού φορέα χειροτεχνίας, η δημιουργία μητρώου και η καθιέρωση εθνικού σήματος.

4.1.3. Εμπειρογνώμονες του τομέα

Παρακάτω παρουσιάζεται η συνθετική ανάλυση των βασικών ευρημάτων από τις συνεντεύξεις εμπειρογνομώνων του τομέα της χειροτεχνίας, οργανωμένη ανά θεματική ενότητα του ημι – κατευθυνόμενου ερωτηματολογίου.

Οι συνεντεύξεις έλαβαν χώρα το χρονικό διάστημα μεταξύ Απριλίου και Ιουλίου 2025.

Πίνακας 5-2 Κατανομή Συνεντεύξεων Εμπειρογνομώνων – Αντικείμενο Εξειδίκευσης

Επαγγελματική / Ερευνητική Ενασχόληση με Αντικείμενο Χειροτεχνίας	3
---	---

Οι απαντήσεις βασίζονται σε κοινές τάσεις, διασταυρωμένες θέσεις και επαναλαμβανόμενα σημεία που ανέδειξαν οι ειδικοί κατά τη συμμετοχή τους στο πλαίσιο της μελέτης:

Θεματική 1: Θεσμικό, Κανονιστικό και Λειτουργικό Πλαίσιο

Η χειροτεχνία σήμερα: μετατόπιση από την επιβίωση στην πολιτισμική αξία

Οι εμπειρογνώμονες περιέγραψαν την ιστορική εξέλιξη της χειροτεχνίας ως μετατόπιση από μια δραστηριότητα συνδεδεμένη με την καθημερινή παραγωγή αγαθών, σε έναν τομέα με ισχυρό πολιτισμικό και συμβολικό φορτίο, αλλά σαφώς πιο περιορισμένη χρηστική διάσταση προϊόντων. Για το λόγο αυτό, κάθε σύγχρονος ορισμός, πρέπει να ενσωματώνει πλέον έννοιες, όπως δημιουργική οικονομία, πολιτιστική κληρονομιά και βιωσιμότητα, γεγονός που απαιτεί και ανάλογες προσαρμογές του θεσμικού πλαισίου.

Απουσία ενιαίου πλαισίου, αποσπασματική πολιτική

Οι ειδικοί εντόπισαν σημαντικές ελλείψεις στο θεσμικό πλαίσιο, ιδιαίτερα μετά την κατάργηση του ΕΟΜΜΕΧ, κυρίως λόγω της κατακερματισμένης αρμοδιότητας μεταξύ Υπουργείων και την απουσία ενιαίου νομοθετικού ορισμού. Αναφέρθηκαν στην ανάγκη θεσμικής επικαιροποίησης με βάση τα πρότυπα του Κανονισμού ΕΕ 2023/2411 για την Προστασία των Γεωγραφικών Ενδείξεων. Παράλληλα, σημειώθηκε ότι το ισχύον κανονιστικό πλαίσιο, λειτουργεί περισσότερο ως εμπόδιο, παρά ως μοχλός ανάπτυξης για μικρές χειροτεχνικές επιχειρήσεις. Η εκτίμηση αυτή βασίστηκε κυρίως στην ασάφεια του κανονιστικού πλαισίου και την αδυναμία ασφαλούς κατάταξης των επιχειρήσεων ως χειροτεχνικές, καθώς καταγράφονται διαφορές μεταξύ διαφορετικών πλαισίων υποστήριξης. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι παρουσιάζονται σημαντικές αποκλίσεις κατά περίπτωση, όπως π.χ. στην κατάταξη των επαγγελματιών δημιουργικής οικονομίας σε σύγκριση με τους αντίστοιχους καταλόγους επιδοτούμενων ΚΑΔ (και συναφών επαγγελματιών) σε διάφορα προγράμματα επιδοτήσεων των Υπουργείων Ανάπτυξης και Πολιτισμού.

Κρίσιμοι παράγοντες λειτουργίας: απλοποίηση, ορατότητα, κατάρτιση

Η διοικητική ευελιξία, η δυνατότητα αναγνώρισης των επαγγελματικών προσόντων και η πιστοποίηση δεξιοτήτων θεωρούνται ως κρίσιμοι παράγοντες για τη λειτουργία του τομέα. Οι ειδικοί τόνισαν την ανάγκη για απλοποιημένες ρυθμίσεις, διακριτή καταγραφή και υποστήριξη της χειροτεχνίας μέσα από τα επιμελητήρια και τις δομές στήριξης ΜμΕ.

Θεματική 2: Πολιτικές και Καλές Πρακτικές Στήριξης

Βέλτιστες πρακτικές από την Ευρώπη: EPV (Γαλλία), CNA (Ιταλία), ICH (Ισπανία)

Οι ειδικοί αναφέρθηκαν σε επιτυχημένες πολιτικές όπως το σήμα *Entreprise du Patrimoine Vivant* στη Γαλλία, τα τοπικά δίκτυα χειροτεχνίας μέσω CNA στην Ιταλία και την εθνική στρατηγική για την άυλη πολιτιστική κληρονομιά στην Ισπανία. Αυτά τα παραδείγματα βασίζονται σε θεσμική ορατότητα, επαγγελματική κατάρτιση και ενεργή κρατική υποστήριξη.

Παράμετροι επιτυχούς μεταφοράς στην Ελλάδα

Για να μεταφερθούν καλές πρακτικές στο ελληνικό περιβάλλον, κρίνονται αναγκαίες:

- η ύπαρξη ενός φορέα στρατηγικού συντονισμού,
- η προσαρμογή / σύνδεση σε τοπικές ανάγκες,
- η οικονομική ενίσχυση για συμμετοχή των επαγγελματιών σε δικτυώσεις και εξαγωγικές δράσεις.

Στρατηγική για εκπροσώπηση και προώθηση

Προτείνεται η σύσταση ενός Εθνικού Φορέα Χειροτεχνίας με διακριτή αποστολή, σε συνδυασμό με την καθιέρωση ενός συστήματος σήμανσης ποιότητας και πολιτικών δημόσιας προβολής (συμμετοχή σε διεθνείς εκθέσεις, ενίσχυση e-commerce, υποστήριξη clustering). Οι ειδικοί συμφωνούν ότι το branding των χειροτεχνικών προϊόντων πρέπει να βασίζεται στην έννοια της «αυθεντικής καταγωγής».

Συνεργατικά δίκτυα: ακόμη αδύναμα

Η πλειοψηφία των εμπειρογνομόνων παρατήρησε ότι τα συνεργατικά δίκτυα παραμένουν ανώριμα, αποσπασματικά και εξαρτημένα από μεμονωμένες πρωτοβουλίες. Η συγκρότηση clusters με τοπική γεωγραφική ή τεχνική εξειδίκευση κρίνεται επιθυμητή για τη μακροπρόθεσμη ενίσχυση.

Θεματική 3: Οικονομικές και Κοινωνικές Διαστάσεις

Τάσεις: χειροποίητο, βιώσιμο, πολιτισμικά φορτισμένο

Σε διεθνές επίπεδο, καταγράφεται σαφής στροφή των καταναλωτών προς τα

μοναδικά, βιώσιμα και πολιτισμικά αναγνωρίσιμα προϊόντα. Αυτό δημιουργεί περιθώρια διαφοροποίησης για την ελληνική χειροτεχνία, υπό την προϋπόθεση ύπαρξης κατάλληλου θεσμικού και επιχειρηματικού πλαισίου.

Κλάδοι με προοπτική στην Ελλάδα

Οι ειδικοί αναγνώρισαν ως κλάδους με αναπτυξιακή προοπτική την υφαντική, την κεραμική, την αργυροχρυσοχοΐα, το ξύλο, και τη φυσική καλλυντική παραγωγή. Επιστημάνθηκε η ανάγκη στόχευσης σε αυτούς, με βάση το πολιτιστικό βάθος και τις εξαγωγικές δυνατότητες.

Κοινωνικοοικονομικό προφίλ επαγγελματιών

Οι επαγγελματίες είναι κατά πλειοψηφία αυτοαπασχολούμενοι, μεσαίας ή μεγάλης ηλικίας, συχνά χωρίς ψηφιακές δεξιότητες ή πρόσβαση σε χρηματοδοτικά εργαλεία. Οι γυναίκες και οι νέοι είναι υποεκπροσωπούμενοι. Το κοινωνικοοικονομικό τους προφίλ καθιστά τον τομέα ευάλωτο αλλά και κατάλληλο για στοχευμένες ενισχύσεις κοινωνικής επιχειρηματικότητας και βιώσιμης απασχόλησης.

Συνολική σημασία του τομέα

Η χειροτεχνία θεωρείται από τους εμπειρογνώμονες ως συνδετικός κρίκος πολιτισμού, τοπικής ανάπτυξης και ήπιας παραγωγής, με δυνατότητα συμβολής στη συνοχή, στον τουρισμό και στη δημιουργική οικονομία.

Θεματική 4: Προτάσεις Πολιτικής και Βιωσιμότητα

Αναγκαίες θεσμικές και οικονομικές παρεμβάσεις που προτάθηκαν:

- η ίδρυση ενός θεσμικού φορέα συντονισμού (στη λογική των διεθνών Εθνικών Φορέων Χειροτεχνίας – Craft Councils)
- η δημιουργία επίσημου μητρώου,
- η αναγνώριση του συνόλου των επαγγελματιών και τεχνικών μέσα από πιστοποιημένα επαγγελματικά περιγράμματα,
- η επιδότηση νεοεισερχόμενων επαγγελματιών,
- η ενίσχυση ψηφιακής και εξαγωγικής ικανότητας.

Μητρώο χειροτεχνίας – σκοπιμότητα και λειτουργία

Το μητρώο κρίνεται ως δομικό εργαλείο για τη χάραξη στοχευμένης πολιτικής, την ένταξη των επαγγελματιών σε δράσεις στήριξης και την αποτύπωση του τομέα. Μπορεί να συνδεθεί με fast-track διαδικασίες για μικροχρηματοδοτήσεις, κατάρτιση και τεχνική υποστήριξη.

Αξιοποίηση ευρωπαϊκών προγραμμάτων

Παρά τις δυνατότητες, η αξιοποίηση κρίνεται ανεπαρκής, κυρίως λόγω έλλειψης εξειδικευμένων εργαλείων, τεχνικής βοήθειας και ικανοτήτων απορρόφησης. Οι ειδικοί τονίζουν την ανάγκη προσαρμογής των κριτηρίων και της φιλοσοφίας των δράσεων στο προφίλ του χειροτέχνη.

Δυναμική εθνικών και περιφερειακών σημάτων

Η υιοθέτηση σημάτων θεωρείται ιδιαίτερα κρίσιμη για την προβολή, την ποιότητα και την προστιθέμενη αξία των προϊόντων. Προτείνεται ένα εθνικό σύστημα σήμανσης, συνδεδεμένο με μηχανισμούς πιστοποίησης, εξαγωγικής ενίσχυσης και τουριστικής προβολής.

Κλαδικό Συμβούλιο Δεξιοτήτων – στοχοθεσία

Το Συμβούλιο θα πρέπει να συντονίζει τις δράσεις κατάρτισης, να παρακολουθεί τις ανάγκες δεξιοτήτων στον κλάδο, να προτείνει επαγγελματικά περιγράμματα και να διασυνδέεται με το Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων και την ΕΕΚ. Απαιτείται μόνιμη θεσμική στήριξη και εκπροσώπηση του συνόλου του οικοσυστήματος.

4.1.4. Στελέχη αρμόδιων κρατικών υπηρεσιών (ΓΓΒ, Υπουργείο Πολιτισμού

Στη συνέχεια παρουσιάζεται η συνθετική αποτύπωση των βασικών ευρημάτων από τις συνεντεύξεις με στελέχη αρμόδιων κρατικών υπηρεσιών, οργανωμένη ανά θεματική ενότητα του ημι – κατευθυνόμενου οδηγού.

Οι συνεντεύξεις έλαβαν χώρα το χρονικό διάστημα μεταξύ Απριλίου και Ιουλίου 2025 και αφορούσαν τους ακόλουθους κρατικούς φορείς.

Πίνακας 5-3 Κατανομή Συνεντεύξεων Στελεχών

Υπουργείο Πολιτισμού	3
Υπουργείο Ανάπτυξης	2

Οι θέσεις αποτυπώνουν την οπτική της δημόσιας διοίκησης όπως αυτή εκφράστηκε σε επίπεδο πολιτικής κατεύθυνσης, διοικητικής εμπειρίας και προτάσεων εφαρμογής.

Θεματική 1: Θεσμικό, Κανονιστικό και Λειτουργικό Πλαίσιο

Θεσμικό περιβάλλον – κατακερματισμός και έλλειψη ορισμού

Τα στελέχη των δημόσιων φορέων αναγνώρισαν ότι το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο που διέπει τη χειροτεχνική δραστηριότητα στην Ελλάδα είναι κατακερματισμένο, μη εξειδικευμένο και λειτουργικά δυσνόητο για τους επαγγελματίες. Δεν υπάρχει ενιαίος ορισμός της χειροτεχνίας σε επίπεδο νομοθεσίας ή ΚΑΔ, γεγονός που δυσχεραίνει την αποτύπωση του τομέα σε στατιστικό, επιχειρησιακό και πολιτικό επίπεδο.

Νεότερες καινοτομίες – περιορισμένη εφαρμογή

Αναφορές έγιναν σε θετικές εξελίξεις, όπως η εναρμόνιση με τον ευρωπαϊκό κανονισμό 2023/2411 για την Προστασία Γεωγραφικών Ενδείξεων στα χειροτεχνικά προϊόντα, οι ενέργειες πιστοποίησης επαγγελματικών περιγραμμάτων μέσω ΕΟΠΠΕΠ, και η πολιτική βούληση για ενίσχυση της δημιουργικής οικονομίας. Ωστόσο, η εφαρμογή τους παραμένει αποσπασματική και χωρίς κεντρικό συντονισμό.

Αναγκαίες παρεμβάσεις για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας

Τα στελέχη υπογράμμισαν την ανάγκη για:

- Κατάρτιση εθνικής στρατηγικής για τη χειροτεχνία,
- Εξάλειψη των αλληλεπικαλυπτόμενων ενεργειών των αρμοδίων υπουργείων,
- Απλοποίηση διαδικασιών ίδρυσης/λειτουργίας μικρών επιχειρήσεων,
- Φορολογικά και ασφαλιστικά κίνητρα,
- Ανάγκη θεσμικής ορατότητας του τομέα μέσα από το Μητρώο Χειροτεχνών και τον ορισμό θεσμικού φορέα διακυβέρνησης.

Θεματική 2: Πολιτικές και Καλές Πρακτικές Στήριξης

Μεταφορά ευρωπαϊκών πρακτικών – εφικτή αλλά απαιτεί προσαρμογή

Τα στελέχη συμφωνούν ότι υπάρχει θετικό παράδειγμα πρακτικών από χώρες της ΕΕ και ότι η Ελλάδα θα μπορούσε να υιοθετήσει ανάλογες μορφές, όπως σήματα ποιότητας, μηχανισμούς τοπικής δικτύωσης και εκπαιδευτικά συστήματα. Ωστόσο,

τονίστηκε η ανάγκη θεσμικής σταθερότητας και ευελιξίας, καθώς και η ύπαρξη αρμόδιου δημόσιου φορέα με τεχνογνωσία και πόρους.

Προϋποθέσεις εκπροσώπησης – εμπλοκή πολλών δημόσιων δομών

Η εκπροσώπηση της χειροτεχνίας στην εθνική πολιτική απαιτεί συνεργασία μεταξύ Υπουργείων Πολιτισμού, Ανάπτυξης, Παιδείας και Τουρισμού, των Αποκεντρωμένων Διοικήσεων και Τοπικής Αυτοδιοίκησης, αλλά και φορέων της ΕΕΚ και του πολιτιστικού τομέα. Προτείνεται δημιουργία πολυτομεακής επιτροπής ή συμβουλίου με αρμοδιότητες στρατηγικού σχεδιασμού.

Θεματική 3: Οικονομικές και Κοινωνικές Διαστάσεις

Τάσεις και προοπτικές – πολιτισμικό και αναπτυξιακό πεδίο

Ο τομέας αναγνωρίζεται ότι κινείται στο μεταίχμιο μεταξύ παραγωγικού επαγγέλματος και δημιουργικής βιομηχανίας, με αυξανόμενο ενδιαφέρον για βιώσιμα και αυθεντικά προϊόντα. Υπάρχει αναγνώριση της ανάγκης για ανάδειξη της χειροτεχνίας ως πυλώνα πολιτιστικής οικονομίας και ένταξή της σε πολιτιστικό, τουριστικό και αναπτυξιακό σχεδιασμό.

Κλάδοι προτεραιότητας – εντοπισμός μέσω τοπικής εξειδίκευσης

Επισημάνθηκε η ανάγκη για εντοπισμό κλάδων και τεχνικών με συγκριτικό πλεονέκτημα (π.χ. υφαντική, κεραμική, παραδοσιακά κοσμήματα) με βάση την πολιτιστική σημασία και τη δυνατότητα εξαγωγικής δραστηριότητας.

Θεματική 4: Προτάσεις Πολιτικής και Βιωσιμότητα

Χρηματοδοτικά προγράμματα – κάτω από τις ανάγκες του τομέα

Παρατηρείται χαμηλή απορρόφηση των ευρωπαϊκών πόρων από τις χειροτεχνικές επιχειρήσεις, λόγω έλλειψης της απαιτούμενης διαχειριστικής ικανότητας και ανεπαρκούς τεχνικής στήριξης της μικρής χειροτεχνίας.

Θεσμικοί μηχανισμοί – Μητρώο, Σήμα, Φορέας

Καταγράφεται ευρύτερη συμφωνία αναφορικά με την ανάγκη για την εισαγωγή των ακόλουθων θεσμικών μεταρρυθμίσεων:

- Μητρώο Χειροτεχνίας,
- Εθνικό Σήμα Ποιότητας,

- Δημιουργία Εθνικού Φορέα για τη Χειροτεχνία, ενταγμένου στο Υπουργείο Ανάπτυξης, με αρμοδιότητα σχεδιασμού και παρακολούθησης πολιτικής.

Κατάρτιση και δεξιότητες – ανάγκη για ευέλικτες δομές

Υπογραμμίζεται η ανάγκη για:

- Δημιουργία εξειδικευμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε ΣΑΕΚ,
- Ένταξη χειροτεχνικών ειδικοτήτων σε προγράμματα κατάρτισης ΔΥΠΑ,
- Ενίσχυση της διαγενεακής μεταβίβασης τεχνικών.

Κλαδικό Συμβούλιο Δεξιοτήτων – κρίσιμο εργαλείο

Το Συμβούλιο πρέπει να λειτουργεί ως δεξαμενή καταγραφής αναγκών, προτυποποίησης δεξιοτήτων και διασύνδεσης / εναρμονισμού με την αγορά εργασίας. Θα πρέπει να απαρτίζεται από εκπροσώπους του Δημοσίου, των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και των επαγγελματικών οργανώσεων. Η λειτουργία του απαιτεί συντονισμό και σταθερή χρηματοδότηση.

4.1.5. Επιχειρηματίες των κλάδων της χειροτεχνίας

Τέλος, παρουσιάζεται η συνθετική αποτύπωση των βασικών ευρημάτων από τις συνεντεύξεις με επιχειρηματίες του τομέα της χειροτεχνίας, δομημένη ανά θεματική ενότητα βάσει του ημι – κατευθυνόμενου οδηγού.

Οι συνεντεύξεις έλαβαν χώρα το χρονικό διάστημα μεταξύ Απριλίου και Ιουλίου 2025 και αφορούσαν επιχειρηματίες των ακόλουθων χειροτεχνικών κλάδων.

Πίνακας 5-4 Κατανομή Συνεντεύξεων ανά Χειροτεχνικό Κλάδο

Αργυροχρυσοχοΐα - Χρυσοχοΐα	2
Ξυλοτεχνία	2
Οργανοποΐα	1
Ραπτική	2
Κεραμική -Αγγειοπλαστική & Διακόσμηση επί Αγγειοπλαστικής & Άλλα Σχετικά Διακοσμητικά Αντικείμενα	3
Μεταλλοτεχνία	2
Δερματοτεχνία (περιλαμβάνει τα Υποδήματα)	2
Χειροτεχνία υφάσματος	1

Τα παραγόμενα ευρήματα αναδεικνύουν τις εμπειρίες, τις ανάγκες και τις προτάσεις των ίδιων των επαγγελματιών της βάσης του οικοσυστήματος.

Θεματική 1: Θεσμικό, Κανονιστικό και Λειτουργικό Πλαίσιο

Προφίλ επιχείρησης και λειτουργικά χαρακτηριστικά

Οι περισσότερες επιχειρήσεις που συμμετείχαν στη συνέντευξη είναι ατομικές ή οικογενειακές με έδρα σε αστικές περιοχές. Εξειδικεύονται σε τεχνικές όπως η κεραμική, η αργυροχοΐα, η παραδοσιακή ένδυση, το χειροποίητο κόσμημα και η κατεργασία ξύλου. Οι περισσότερες απασχολούν 1-3 άτομα, με εποχικές διακυμάνσεις σε περιόδους τουριστικής αιχμής. Η παραγωγή στηρίζεται κυρίως σε πρώτες ύλες ελληνικής προέλευσης, αν και αρκετοί προμηθεύονται ειδικά υλικά (π.χ. πέτρες, υφάσματα, χρώματα) από το εξωτερικό.

Δυσκολίες προμηθειών και λειτουργικών πόρων

Οι επιχειρηματίες αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην προμήθεια πρώτων υλών, είτε λόγω κόστους είτε λόγω αστάθειας στην εφοδιαστική αλυσίδα και συχνά λόγω ελλείματος εθνικής παραγωγής (π.χ. κεραμική). Αναφέρθηκε επίσης ότι δεν υπάρχει καμία κρατική ή συλλογική στήριξη για τη διαχείριση πόρων παραγωγής ή για ομαδικές αγορές υλικών.

Πορεία επιχείρησης και εμπόδια θεσμικού χαρακτήρα

Αν και κάποιοι δηλώνουν σταδιακή ανάπτυξη, οι περισσότεροι βλέπουν στασιμότητα ή φθίνουσα πορεία, συχνά λόγω γραφειοκρατίας και υπερφορολόγησης αλλά και έλλειψης πρόσβασης σε προγράμματα ενίσχυσης. Υπογραμμίζεται ότι το θεσμικό πλαίσιο είναι ασαφές, ενώ δεν υπάρχει καμία επίσημη αναγνώριση της χειροτεχνίας ως διακριτής επαγγελματικής κατηγορίας.

Θεματική 2: Πολιτικές και Καλές Πρακτικές Στήριξης

Γνώση καλών πρακτικών – περιορισμένη

Οι περισσότεροι επιχειρηματίες δε γνωρίζουν συγκεκριμένες διεθνείς καλές πρακτικές, συνέπεια των ελλειμάτων σε συλλογική οργάνωση. Σε περιπτώσεις οργανωμένων κλάδων (π.χ. Αργυροχρυσοχοΐα) το έλλειμα είναι μικρότερο. Γενικά, καταγράφηκε ελλιπής πληροφόρηση για πολιτικές ή εργαλεία στήριξης.

Συμμετοχή σε δράσεις εξωστρέφειας – αποσπασματική

Η συμμετοχή σε εκθέσεις – εντός ή εκτός Ελλάδας – γίνεται με προσωπική

πρωτοβουλία και σημαντικό κόστος. Πολλοί δήλωσαν πως δεν έχουν ποτέ υποστηριχθεί για να συμμετάσχουν σε δράσεις εξωστρέφειας. Παράλληλα, δε γνωρίζουν εάν υπάρχουν χρηματοδοτούμενα προγράμματα που να αφορούν τη χειροτεχνία, ενώ κάποιες παλιότερες δράσεις κρίθηκαν γραφειοκρατικές και ακατάλληλες για μικρές μονάδες.

Συνεργασίες – περιορισμένες και άτυπες

Οι συνεργασίες είναι σποραδικές και άτυπες, κυρίως μεταξύ τοπικών επαγγελματιών για κοινές παραγγελίες ή παρουσίες σε εκθέσεις. Δεν υπάρχουν σταθερά σχήματα όπως clusters ή συνεταιρισμοί. Οι επιχειρηματίες δήλωσαν ότι θα ενδιαφέρονταν για συλλογικές μορφές ενίσχυσης, εάν αυτές είχαν θεσμική υποστήριξη και πρόσβαση σε υποδομές.

Θεματική 3: Οικονομικές και Κοινωνικές Διαστάσεις

Αξιολόγηση του κλάδου – ανθεκτικός αλλά επισφαλής

Οι επιχειρηματίες θεωρούν ότι η ελληνική χειροτεχνία έχει δυνατότητες εξαγωγικής αξίας και τουριστικής ενσωμάτωσης, αλλά είναι ανεπαρκώς υποστηριζόμενη. Χαρακτηρίζουν τον κλάδο ως πολιτισμικά πλούσιο, αλλά οικονομικά αόρατο και ανεπίσημο στα μάτια της πολιτείας.

Ανάγκη στρατηγικών επιλογών για ανάπτυξη

Οι ίδιοι επιχειρηματίες έχουν προβεί σε πρωτοβουλίες ανάπτυξης, όπως άνοιγμα e-shop, συμμετοχή σε τουριστικά σημεία, συνεργασία με δημιουργούς design κ.ά. Ωστόσο, τονίζουν την ανάγκη για ψηφιακή κατάρτιση, υποδομές και ελαφρύνσεις στο ασφαλιστικό/φορολογικό ώστε να έχουν προοπτική επένδυσης.

Πρόβλημα εύρεσης καταρτισμένου προσωπικού

Οι περισσότεροι δηλώνουν ότι δυσκολεύονται να βρουν βοηθητικό ή εξειδικευμένο προσωπικό, ενώ σημειώνουν έλλειμμα στις δεξιότητες των ενδιαφερόμενων. Δεν υπάρχουν άμεσα διαθέσιμα άτομα με κατάρτιση σε τεχνικές παραγωγής, πώλησης ή marketing. Η συμμετοχή σε προγράμματα κατάρτισης είναι ανύπαρκτη ή περιστασιακή, λόγω κόστους, φόρτου και έλλειψης ενημέρωσης.

Θεματική 4: Προτάσεις Πολιτικής και Βιωσιμότητα

Αθέμιτος ανταγωνισμός και άτυπη δραστηριότητα

Πολλοί επιχειρηματίες αναφέρουν εκτεταμένο πρόβλημα άτυπης παραγωγής

(χωρίς αποδείξεις, χωρίς νομική κάλυψη, κυρίως μέσω διαδικτύου ή τουριστικών αγορών). Αυτό πλήττει σοβαρά τους νόμιμους επαγγελματίες και δεν ελέγχεται από τις αρχές. Αρκετοί δήλωσαν ότι δεν έχουν πια κίνητρο να παραμείνουν στο επίσημο τυπικό σύστημα επαγγελματικής δραστηριότητας, συγκρίνοντας τα προβλήματα με τα οφέλη.

Αξιολόγηση προτεινόμενων μέτρων

Τέλος, οι επιχειρηματίες κλήθηκαν να αξιολογήσουν τις δυνητικές πολιτικές παρεμβάσεις ως προς την επίδραση τους με τα ακόλουθα αποτελέσματα:

- Εθνικός φορέας χειροτεχνίας: Μεγάλη επίδραση
- Δημιουργία Μητρώου Χειροτεχνίας: Μεγάλη επίδραση
- Εθνικά/Περιφερειακά Σήματα: Μεγάλη επίδραση

4.2. Συμπεράσματα επί των Βασικών Ερευνητικών Ερωτημάτων

Τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα αποτέλεσαν τη βάση της προσέγγισης, εξειδικευμένα κατά περίπτωση ομάδας στόχου. Η κοινή βάση αναφοράς των τεσσάρων θεματικών επιτρέπει την κοινή προσέγγιση για την εξαγωγή αξιόπιστων και τεκμηριωμένων συμπερασμάτων και μια ολοκληρωμένη ανάλυση των δεδομένων προς την τελική στόχευση της μελέτης. Σύμφωνα με τα παραπάνω, ανά θεματική εξάγονται τα ακόλουθα βασικά συμπεράσματα, με καταγραφή κοινών διαπιστώσεων, αλληλοσυμπληρούμενων παρατηρήσεων άλλα και σημείων απόκλισης μεταξύ των τεσσάρων βασικών ομάδων συμμετεχόντων, όπου σημειώθηκαν.

Θεματική 1: Θεσμικό, Κανονιστικό και Λειτουργικό Πλαίσιο

- Κοινές Διαπιστώσεις:
 - Απουσία ενιαίου ορισμού της χειροτεχνίας σε θεσμικό επίπεδο, γεγονός που δημιουργεί σύγχυση, αρκετά αδύναμη θεσμική ορατότητα του τομέα και προβλήματα καταγραφής/στήριξης.
 - Κατακερματισμός αρμοδιοτήτων και έλλειψη συντονισμού μεταξύ υπουργείων, φορέων και τοπικής αυτοδιοίκησης.
 - Δυσκολία των επιχειρήσεων να ανταποκριθούν στο ισχύον πλαίσιο, λόγω γραφειοκρατίας και μη προσαρμοσμένων ρυθμίσεων.
- Αλληλοσυμπληρούμενες Αναφορές:
 - Οι φορείς επισημαίνουν ότι δεν υφίσταται καμία θεσμική πρόβλεψη για τον επαγγελματία χειροτέχνη (ΚΑΔ, ΕΕΚ, κ.λπ.).

- ▣ Οι εμπειρογνώμονες τονίζουν την ανάγκη εναρμόνισης με ευρωπαϊκά πρότυπα (Κανονισμός ΕΕ 2023/2411).
- ▣ Οι δημόσιοι φορείς αναγνωρίζουν την ανάγκη θεσμικής ενοποίησης, αλλά επισημαίνουν περιορισμούς σε πολιτικό συντονισμό.
- ▣ Οι επιχειρηματίες βιώνουν τη μη ορατότητα στην πράξη, μέσα από προβλήματα σε επιδοτήσεις, ασφαλιστικά και αδειοδοτικά θέματα.
- Σημεία Απόκλισης:
 - ▣ Οι δημόσιοι φορείς θεωρούν ότι κάποιες πρωτοβουλίες έχουν ξεκινήσει (π.χ. προετοιμασία ένταξης προϊόντων στον ευρωπαϊκό Κανονισμό Προστασίας Γεωγραφικών Ενδείξεων).
 - ▣ Οι επιχειρηματίες δηλώνουν πλήρη άγνοια αυτών των εξελίξεων.

Θεματική 2: Πολιτικές και Καλές Πρακτικές Στήριξης

- Κοινές Διαπιστώσεις:
 - ▣ Υπάρχει μεγάλη ανάγκη θεσμικής στήριξης μέσω εθνικού σήματος, μητρώου και φορέα.
 - ▣ Η εξωστρέφεια παραμένει προσωπική υπόθεση των επαγγελματιών, χωρίς επαρκή δημόσια ή συλλογική υποστήριξη.
 - ▣ Η συνεργατικότητα είναι ασθενής, με ελάχιστα παραδείγματα ενεργών δικτύων ή clusters.
- Αλληλοσυμπληρούμενες Αναφορές:
 - ▣ Οι εμπειρογνώμονες προσδιορίζουν συγκεκριμένες βέλτιστες πρακτικές από την ΕΕ (π.χ. EPV – Γαλλία), προτείνοντας την προσαρμογή τους στην Ελλάδα.
 - ▣ Οι φορείς αναγνωρίζουν την ανάγκη για συλλογικά σχήματα, χωρίς όμως τους πόρους ή τα θεσμικά εργαλεία για να τα υποστηρίξουν.
 - ▣ Οι επιχειρηματίες δηλώνουν πρόθυμοι για συμμετοχή σε συνεργασίες, αλλά δεν βρίσκουν πρόσβαση σε χρηματοδότηση ή τεχνική υποστήριξη.
 - ▣ Οι δημόσιοι φορείς τονίζουν τον ρόλο των περιφερειών και της τοπικής αυτοδιοίκησης για την ενεργοποίηση τέτοιων συνεργειών.
- Σημεία Απόκλισης:
 - ▣ Οι κρατικοί φορείς θεωρούν ότι υπάρχουν διαθέσιμα προγράμματα ενίσχυσης, αν και αναγνωρίζουν τις δυσκολίες πρόσβασης, οι επιχειρηματίες δηλώνουν ότι αυτά δεν τους αφορούν ή δεν είναι προσβάσιμα στην πράξη.

Θεματική 3: Οικονομικές και Κοινωνικές Διαστάσεις

- Κοινές Διαπιστώσεις:
 - Η ελληνική χειροτεχνία διαθέτει πολιτισμικό κεφάλαιο και δυναμικό εξαγωγικό προφίλ, αλλά είναι οικονομικά ευάλωτη και αόρατη.
 - Το κοινωνικοοικονομικό προφίλ των επαγγελματιών είναι κατά κανόνα αυτοαπασχολούμενων, μεγαλύτερης ηλικίας, χωρίς πρόσβαση σε χρηματοδότηση ή τεχνική υποστήριξη.
 - Η διάδοχη κατάσταση είναι προβληματική, με δυσκολία προσέλκυσης νέων και περιορισμένες δεξιότητες.
- Αλληλοσυμπληρούμενες Αναφορές:
 - Οι συλλογικοί φορείς αναφέρουν ότι οι νέοι τεχνίτες δεν έχουν συχνά κανένα μηχανισμό υποδοχής και συμβουλευτικής για την έναρξη της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας ή και αποκατάστασης ως νεοεισελθόντες στα επαγγέλματα, είτε από κρατικούς είτε από άλλους δρώντες.
 - Οι επιχειρηματίες επιβεβαιώνουν την απουσία προσωπικού και δεξιοτήτων στην αγορά εργασίας.
 - Οι δημόσιοι φορείς αναγνωρίζουν την ανάγκη για ευέλικτα σχήματα κατάρτισης, αλλά δεν υπάρχουν εξειδικευμένα προγράμματα.
 - Οι εμπειρογνώμονες τονίζουν την ανάγκη σύστασης Κλαδικού Συμβουλίου Δεξιοτήτων και τη μεταφορά διεθνών προτύπων κατάρτισης.

Θεματική 4: Προτάσεις Πολιτικής και Βιωσιμότητα

- Κοινές Διαπιστώσεις:
 - Υπάρχει ισχυρή ανάγκη για ίδρυση Εθνικού Φορέα Χειροτεχνίας που θα λειτουργεί ως κόμβος πολιτικής, στήριξης και εκπροσώπησης.
 - Η δημιουργία Μητρώου Χειροτεχνικών Επιχειρήσεων θεωρείται καθολικά απαραίτητη για τη στόχευση πολιτικών.
 - Το εθνικό σήμα χειροτεχνίας θεωρείται βασικό εργαλείο διαφοροποίησης, προβολής και προστασίας της αυθεντικότητας των προϊόντων.
- Αλληλοσυμπληρούμενες Αναφορές:
 - Οι επιχειρηματίες ζητούν άμεση εφαρμογή τέτοιων εργαλείων, για να αυξηθεί η αναγνωρισιμότητα και να μειωθεί ο αθέμιτος ανταγωνισμός.
 - Οι φορείς επισημαίνουν ότι θα μπορούσαν να συμβάλουν στη δημιουργία, υποστήριξη (μέσω ενεργειών ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των μελών τους) και την ανάδειξη της σημασίας των όποιων μηχανισμών, ιδιαίτερα της

χειροτεχνικής σήμανσης και του Μητρώου.

- Οι εμπειρογνώμονες μπορούν να συμβάλουν σε επίπεδο κατηγοριοποίησης προδιαγραφών και τονίζουν την ανάγκη θεσμικής θωράκισης.
- Οι δημόσιοι φορείς εμφανίζονται ανοιχτοί στην ιδέα, αλλά σημειώνουν ότι απαιτείται οριζόντιος πολιτικός συντονισμός και ρυθμιστικές πρωτοβουλίες.
- Σημεία Απόκλισης:
 - Ορισμένοι δημόσιοι φορείς υποβάθμισαν τη σημασία του branding ή της θεσμικής σήμανσης, θεωρώντας τα «δευτερεύουσες παρεμβάσεις», ενώ οι επιχειρηματίες τα χαρακτηρίζουν ως όρο επιβίωσης.
 - Καταλήγοντας και ως γενικό συμπέρασμα προκύπτει ότι παρά τις επιμέρους αποκλίσεις, υπάρχει ισχυρή οριζόντια σύγκλιση ως προς την ανάγκη:
 - δημιουργίας θεσμικού πλαισίου με σαφή ορισμό και διακριτή πολιτική για τη χειροτεχνία,
 - υλοποίησης εργαλείων ορατότητας (Μητρώο, Σήμα, Φορέας),
 - ενίσχυσης της δεξιότητας, εξωστρέφειας και δικτύωσης του επαγγελματία χειροτέχνη.

5. Αξιολόγηση των μέχρι σήμερα υφιστάμενων πολιτικών, δράσεων και προγραμμάτων στήριξης της χειροτεχνίας στην Ελλάδα

Η αξιολόγηση των μέχρι σήμερα υφιστάμενων πολιτικών, δράσεων και προγραμμάτων στήριξης της χειροτεχνίας στην Ελλάδα, ιδιαιτέρως μετά την κατάργηση του ΕΟΜΜΕΧ, δείχνει μια σύνθετη αλλά ασυνεχή πορεία, με κενά στον θεσμικό συντονισμό και περιορισμένη αποτελεσματικότητα. Στον ακόλουθο πίνακα καταγράφονται οι βασικότερες μέχρι σήμερα, σχετικές με τη χειροτεχνία, δράσεις, σύμφωνα με τον υπεύθυνο θεσμικό φορέα. Σημειώνεται, ότι οι περισσότερες εξ αυτών έχουν υλοποιηθεί.

Πίνακας 6-1 Υφιστάμενες Πολιτικές, Δράσεις και Προγράμματα Στήριξης στην Ελλάδα

Υπεύθυνος Φορέας	Δράση
Υπουργείο Ανάπτυξης	- Καθορισμός διαδικασίας χορήγησης βεβαίωσης Χειροτεχνικής Δεξιότητας (Πιστοποίηση Χειροτεχνών από την ΕΒΕΤΑΜ ΑΕ). - Διαχείριση Αρχείου ΕΟΜΜΕΧ - Μελέτη για τη Χαρτογράφηση του Τομέα της Χειροτεχνίας - Σχεδιασμός Θεσμικών και Χρηματοδοτικών Εργαλείων - Αρχική Μορφή Μητρώου με τη μορφή Dashboard - Προγράμματα επιδότησης ΜμΕ (συμπεριλαμβανομένης της Χειροτεχνίας)

Υπεύθυνος Φορέας	Δράση
Υπουργείο Πολιτισμού	Υπεύθυνος Φορέας για τον Εθνικό Κατάλογο Άυλης Πολιτισμικής Κληρονομιάς Δημιουργία Πλατφόρμας για την Ελληνική χειροτεχνία Δημιουργία Δομών Κατάρτισης μέσω των Κέντρων Δια Βίου Μάθησης των Πανεπιστημίων Θεσσαλίας, Δυτικής Αττικής και Δυτικής Μακεδονίας σε Κλάδους Προτεραιότητας (Υφαντική – Κεραμική – Ξυλοτεχνία) σε 19 Δήμους της χώρας Μείωση του ετήσιου τέλους επιτηδεύματος για αυτοαπασχολούμενους επαγγελματίες που δραστηριοποιούνται στους κλάδους του πολιτισμού και της χειροτεχνίας (myBusinessSupport) – 2022/2023 – Σε συνεργασία με το Υπουργείο Οικονομίας Πρόγραμμα για την ενίσχυση του Παραγωγικού Εξοπλισμού και του Ψηφιακού Μετασχηματισμού των Χειροτεχνικών Επιχειρήσεων (Ελλάδα 2.0) – 2025 (Εξοπλισμός, Λογισμικό – Σύγχρονα ψηφιακά μέσα, Προβολή – Εξωστρέφεια – Πιστοποίηση) – Σε συνεργασία με το Υπουργείο Οικονομίας
Υπουργείο Παιδείας	Υπεύθυνος Φορέας για Θέματα Εκπαίδευσης και Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΕΠΑΛ, Σχολές, ΣΑΕΚ) Θεσμικό Πλαίσιο Συμβουλίων Δεξιοτήτων
Περιφέρειες	Περιστασιακή ενσωμάτωση της χειροτεχνίας σε ΠΕΠ Εφαρμογή Αναπτυξιακού Νόμου (από το 2025 προβλέπεται η ενίσχυση δράσεων σύμφωνα με το Καθεστώς κοινωνικής επιχειρηματικότητας και χειροτεχνίας)
Αναπτυξιακή Τράπεζα	Δημιουργία και Λειτουργία Συστήματος Μικροπιστώσεων
Κοινωνικοί Εταίροι – ΓΣΕΒΕΕ – ΕΟΠΠΕΠ	Ανάπτυξη και Πιστοποίηση Επαγγελματικών Περιγραμμάτων (ΕΟΠΠΕΠ)

Η μέχρι σήμερα χαρτογράφηση των πολιτικών και δράσεων στήριξης του τομέα της χειροτεχνίας καταδεικνύει μια έντονη αποσπασματικότητα, με κύριο χαρακτηριστικό τη θεσμική ασυνέχεια και την έλλειψη εθνικού στρατηγικού πλαισίου. Μετά την κατάργηση του ΕΟΜΜΕΧ, δεν υφίσταται ένας ενιαίος φορέας με αρμοδιότητα και εξειδικευμένο ρόλο στον σχεδιασμό και την εφαρμογή πολιτικής για τη χειροτεχνία. Η αποσπασματικότητα αυτή συνοδεύεται από σημαντικές αδυναμίες:

- Απουσία στρατηγικού συντονισμού και θεσμικής ισχύος, με αποτέλεσμα την αδυναμία μακροπρόθεσμου σχεδιασμού.
- Αδυναμία πρόσβασης των επιχειρήσεων στις υφιστάμενες πολιτικές, λόγω ελλειπών ενημέρωσης, ασάφειας στα κριτήρια επιλεξιμότητας και μη προσαρμοσμένων διαδικασιών.
- Έλλειψη μηχανισμών αξιολόγησης αποτελεσματικότητας των υλοποιημένων δράσεων, με αποτέλεσμα τη δυσκολία τεκμηρίωσης επιπτώσεων.
- Απουσία εξειδικευμένων δεδομένων, που θα επέτρεπαν την παρακολούθηση της αποτελεσματικότητας των παρεμβάσεων και τη διαμόρφωση στοχευμένων προτάσεων πολιτικής.

Επιπλέον, από τις συνεντεύξεις με στελέχη αρμόδιων κρατικών υπηρεσιών, προκύπτουν ενδείξεις διοικητικής πρόθεσης για ανάδειξη του τομέα, αλλά παράλληλα και σαφής αναγνώριση θεσμικών και πολιτικών περιορισμών. Τονίζεται η έλλειψη ανθρώπινου δυναμικού για την εφαρμογή στοχευμένων πολιτικών, η έλλειψη στόχευσης και πόρων, καθώς και η ανάγκη για αναβάθμιση των υφιστάμενων δεδομένων για τον αποτελεσματικό σχεδιασμό.

6. Εφαρμογή Ερμηνευτικών Μελετητικών Εργαλείων

6.1. Ανάδειξη Δυνατών και Αδύνατων Σημείων της Ελληνικής Χειροτεχνίας (SWOT Analysis)

Το σύνολο των δεδομένων και τα προκαταρκτικά πορίσματα της Δευτερογενούς Έρευνας, σε ένα πρώτο στάδιο ανάλυσης διαμορφώνουν μία εικόνα που αποτυπώνει τόσο τις δυνατότητες όσο και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η ελληνική χειροτεχνία.

Παράλληλα, αποδίδουν επαρκή δεδομένα για την εφαρμογή της ανάλυσης SWOT του τομέα της χειροτεχνίας, όπως αποτυπώνεται στη συνέχεια.

Πίνακας 7-1 Ανάλυση SWOT Τομέα Χειροτεχνίας

ΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ (Strengths)	ΑΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ (Weaknesses)
- Πολιτιστική Κληρονομιά & Αυθεντικότητα: Βαθιά σύνδεση με την παράδοση, την πολιτιστική ταυτότητα και την ιστορία κάθε περιοχής. Η χειροτεχνία αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς και καταγράφεται στους καταλόγους της Σύμβασης της UNESCO για την Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά - Ποικιλομορφία Τεχνικών & Υλικών: Περιλαμβάνονται κλάδοι όπως η κεραμική, ξυλογλυπτική, υφαντική, αργυροχοΐα, με ξεχωριστή τοπική εξειδίκευση και δυνατότητες branding και σύνδεσης με Γεωγραφικές Ενδείξεις (Κανονισμός ΕΕ 2023/2411). Παράλληλα, οι κλάδοι καλύπτουν μεγάλο φάσμα πρώτων υλών και τεχνικών. - Δημιουργικότητα & Χειροποίητη Ποιότητα: Αποτελούν χαρακτηριστικά που ευνοούν την προστιθέμενη αξία και τη διαφοροποίηση και συνδέονται με την αίσθηση μοναδικότητας και την ανθρώπινη δεξιότητα. - Ανάδυση Νέων Καταναλωτικών Τάσεων: Αυξημένη ζήτηση για μοναδικά, βιώσιμα και τοπικά προϊόντα. Σύμφωνα με την έκθεση του Ευρωβαρόμετρου για το 2022, 68% των καταναλωτών προτιμούν τοπικά, αυθεντικά προϊόντα.	- Απουσία Συνεκτικού Θεσμικού Πλαισίου: Έλλειψη συντονισμού, αποσπασματικές πολιτικές και κατακερματισμένες αρμοδιότητες. Καταγράφονται αλληλεπικαλύψεις ενεργειών μεταξύ των εμπλεκόμενων Υπουργείων. - Μη Επαρκής Πρόσβαση σε Χρηματοδοτικά Εργαλεία και δομές στήριξης, ιδιαίτερα μετά την κατάργηση του ΕΟΜΜΕΧ. Οι μικρές μονάδες αδυνατούν να καλύψουν τραπεζικά κριτήρια ή να ανταποκριθούν σε σύνθετα σχήματα (ΕΣΠΑ, αναπτυξιακοί νόμοι). - Περιορισμένη Ψηφιακή Παρουσία: Δυσκολία αξιοποίησης των σύγχρονων ψηφιακών καναλιών προώθησης και εμπορίας. - Γήρανση Εργατικού Δυναμικού και Έλλειμμα Επαγγελματικής Προβολής: Έλλειψη ελκυστικότητας των χειροτεχνικών επαγγελμάτων και δυσκολία διαδοχής ή προσέλκυσης νέων τεχνιτών. Τα χειροτεχνικά επαγγέλματα δεν είναι ρυθμισμένα με θεσμικό πλαίσιο αδειοδότησης και αρκετά επαγγέλματα δε διαθέτουν πιστοποιημένα επαγγελματικά περιγράμματα, ενώ απουσιάζουν από την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, με αποτέλεσμα την απώλεια τεχνογνωσίας και την αδυναμία διατήρησης και ενίσχυσης του τεχνικού ανθρώπινου δυναμικού.

	• Έλλειψη Branding: Απουσία οργανωμένου σήματος για τα ελληνικά χειροτεχνικά προϊόντα που να ενισχύει την εξωστρέφεια και την εθνική ταυτότητα απέναντι στις διεθνείς αγορές.
ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ (Opportunities) • Αξιοποίηση Ψηφιακών Τεχνολογιών: Ηλεκτρονικά καταστήματα, ηλεκτρονικές αγορές, social media ως πλατφόρμες προβολής και πωλήσεων. Το σημερινά χαμηλό σχετικό επίπεδο του τομέα δημιουργεί σημαντικό περιθώριο ανάπτυξης, εφόσον αξιοποιηθούν υπάρχοντα ή αναπτυχθούν νέα στοχευμένα εργαλεία. • Αναπτυσσόμενη Τουριστική Σύνδεση: Σύνδεση με θεματικό τουρισμό, πολιτιστικές διαδρομές και εμπειρίες. • Χρηματοδοτικά Εργαλεία Ε.Ε.: Προγράμματα όπως Erasmus+, Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ), «Δημιουργική Ευρώπη» προσφέρουν ευκαιρίες για clustering, κατάρτιση, καινοτομία και διασυννοριακές συνεργασίες, πάντα υπό τον όρο της ανάπτυξης ανταγωνιστικών προτάσεων. • Ανάπτυξη εξαγωγών & διεθνών συνεργειών: Μεγάλη δυναμική σε αγορές του εξωτερικού, για αυθεντικά προϊόντα στο πλαίσιο των ευρύτερων τάσεων της εποχής. • Επικαιροποίηση Προφίλ Ειδικότερων Κλάδων και Συνεργασίες με άλλους Κλάδους της Δημιουργικής Οικονομίας: Design, μόδα, αρχιτεκτονική – διατομεακή καινοτομία.	ΑΠΕΙΛΕΣ (Threats) • Ανταγωνισμός από φθηνές μαζικές εισαγωγές, ιδιαίτερα από την Ασία. • Κίνδυνος Αυτοματοποίησης: Σύμφωνα με το CEDEFOP, οι χειροτέχνες ανήκουν στις επαγγελματικές ομάδες υψηλού ρίσκου αυτοματοποίησης⁸⁶, ιδιαίτερα στην περίπτωση πτώσης του ενδιαφέροντος για τα χειροτεχνικά προϊόντα κλάδων μειωμένης χρηστικότητας. • Αύξηση Κόστους Πρώτων Υλών και άλλων παραγόντων κόστους. • Υποβάθμιση Τοπικής Τεχνογνωσίας: Κίνδυνος εξαφάνισης παραδοσιακών τεχνικών εφόσον δεν ανανεωθεί το εργατικό δυναμικό. • Δυσκολία στην ενίσχυση επαγγελματικής ταυτότητας: Η χειροτεχνία συχνά δεν αναγνωρίζεται ως σύγχρονη επαγγελματική επιλογή.

86 Βλ. σχετικά CEDEFOP Automation risk by Occupation in EU in 2021, διαθέσιμο στο <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/skills-intelligence/automation-risk?year=2021#1>

6.2. Πολυκριτηριακή Ανάλυση

Ο σκοπός της εφαρμογής του πολυκριτηριακού μοντέλου, στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, είναι ο προσδιορισμός των κλάδων προτεραιότητας και των καταλληλότερων στοχευμένων προτάσεων παρέμβασης, σύμφωνα με το γενικότερο κοινωνικό όφελος. Μετά την εξέταση των δεδομένων της μελέτης που συγκεντρώθηκαν (πρωτογενή και δευτερογενή), εκτιμάται ότι η ορθή προσέγγιση είναι η απόδοση ίσης βαρύτητας των δεικτών εντός των κριτηρίων για όλους τους εξεταζόμενους κλάδους. Με βάση τα παραπάνω διαμορφώνονται οι ακόλουθες κατηγορίες, κριτήρια και υποκριτήρια:

Πίνακας 7-2 Προσέγγιση Πολυκριτηριακής Ανάλυσης

Κατηγορία	Κριτήριο	Δείκτες Μέτρησης	Τιμή Δείκτη	Βαρύτητα (%)
Οικονομική διάσταση (40%)	Πληθυσμός επιχειρήσεων ανά κλάδο	- Πλήθος ενεργών επιχειρήσεων	Απόλυτος αριθμός	5%
		- Ρυθμός ίδρυσης/κλεισίματος	% (ετήσια αύξηση ή μείωση)	5%
	Εκτιμώμενο πλήθος απασχολούμενων	- Μέσος αριθμός εργαζομένων ανά επιχείρηση	Απόλυτος αριθμός (εκτίμηση κλάδου)	5%
		- Ρυθμός αύξησης/μείωσης απασχόλησης	% (ετήσια αύξηση ή μείωση)	5%
	Οικονομικά αποτελέσματα κλάδων	- Συνολικός κύκλος εργασιών (€)	Απόλυτος αριθμός (εκτίμηση κλάδου)	5%
	Αναδυόμενος κλάδος	- Ίδρυση νέων επιχειρήσεων	% επιχειρήσεων μετά το 2021	5%
		- Ποσοστό καινοτομίας	Ποιοτική αξιολόγηση (1-5)	5%
		- Ενδιαφέρον επενδυτών	Ποιοτική αξιολόγηση (1-5)	5%

Κατηγορία	Κριτήριο	Δείκτες Μέτρησης	Τιμή Δείκτη	Βαρύτητα (%)
Εργασιακή & κοινωνική διάσταση (30%)	Δεδομένα απασχόλησης & ανεργίας	- Ποσοστό ανεργίας στον κλάδο	%	5%
	Κοινωνικοοικονομικά δεδομένα	- Συνεισφορά κλάδου στο τοπικό ΑΕΠ	% (περιφερειακού ΑΕΠ)	5%
		- Βαθμός διατήρησης παραδοσιακών τεχνικών	Ποιοτική αξιολόγηση (1-5)	5%
		- Ύπαρξη συλλογικών σχημάτων	0/1 (0 = Όχι, 1 = Ναι)	5%
	Ωριμότητα κλάδων (συλλογική οργάνωση)	- Βαθμός συνεργασίας επιχειρήσεων	Ποιοτική αξιολόγηση (1-5)	5%
		- Νομικό πλαίσιο & προϋποθέσεις	0/1 (0 = Δεν πληροί, 1 = Πληροί)	5%
Γεωγραφική διάσταση (15%)	Δυνατότητα υπαγωγής σε χειροτεχνικό σήμα	- Ποσοστό επιχειρήσεων ανά γεωγραφική περιοχή	% (ανά περιφέρεια)	10%
Γεωγραφική διάσταση (15%)	Περιφερειακή διασπορά & τοπικές συγκεντρώσεις	- Διασπορά εργατικού δυναμικού	Απόλυτος αριθμός εργαζομένων ανά περιφέρεια	15%
Διεθνής διάσταση (15%)	Εξαγωγική λειτουργία	- Ύπαρξη εξαγωγικών αγορών	Ποιοτική αξιολόγηση (1-5)	7,5%
		- Ανάπτυξη εξαγωγικών αγορών	Ποιοτική αξιολόγηση (1-5)	7,5%

Τα αποτελέσματα της εφαρμογής της Πολυκριτηριακής Ανάλυσης για τους κλάδους, αποτυπώνονται στους ακόλουθους πίνακες.

Πίνακας 7-3 Αναλυτική Βαθμολογία Κριτηρίων ΑΗΡ

Κλάδος	Οικονομική Διάσταση								Ερ
	Πλήθος ενεργών επιχειρήσεων	Ρυθμός ίδρυσης/ κλεισίματος	Μέσος αριθμός εργαζομένων ανά επιχείρηση	Ρυθμός αύξησης/μείωσης απασχόλησης	Συνολικός κύκλος εργασιών (€)	Ίδρυση νέων επιχειρήσεων	Ποσοστό καινοτομίας	Ενδιαφέρον επενδυτών	
Καλλιτεχνική Δημιουργία ⁸⁷	3,378492	5	1,714286	5	2,785236	3	5	5	3
Αργυροχρυσοχοΐα – Χρυσοχοΐα	2,998946	4,313609	2,436696	3,06156	3,182378	3	3	3	3
Ξυλοτεχνία	5	3,059172	3,686056	2,751825	4,710495	3	3	3	3
Ραπτική	1,295203	2,893491	4,214286	2,372263	5	3	3	3	3
Εκτύπωση	2,387454	4,147929	3,547661	2,518248	3,859951	3	3	3	3
Κεραμική – Αγγειοπλαστική & Διακόσμηση επί Αγγειοπλαστικής & Άλλα Σχετικά Διακοσμητικά Αντικείμενα	1,889826	3,982249	2,302041	3,510949	1,646296	3	3	3	3
Γούνα	1,670532	1	3,032967	1	1,445744	3	3	3	3
Μεταλλοτεχνία	1,379547	3,272189	4,764881	2,19708	3,076246	3	3	3	3
Δερματοτεχνία (περιλαμβάνει τα Υποδήματα)	1,303637	1,946746	3,857143	2,167883	2,048122	3	3	3	3
Κούκλες και παιχνίδια χειροποίητα	1,071692	4,431953	3,294372	2,051095	1,173013	3	5	5	3
Ψευδοκόσμημα	2,115445	4,076923	2,436696	3,06156	1,499999	3	5	3	3
Χειροτεχνία υφάσματος	1,478651	3,130178	4,571429	2,459854	3,050714	3	3	3	3

87 Αναφορικά με το ακριβές περιεχόμενο του κλάδου, η Καλλιτεχνική Δημιουργία αφορά υπηρεσίες που παρέχονται από συγγραφείς υπηρεσιών να εντοπίζονται εκτός του προσδιορισμένου πεδίου αναφοράς και ιδίως αναφορικά με δημιουργούς γραπτού λόγου και μουσικής.

Οικονομική & Κοινωνική Διάσταση							Γεωγραφική Διάσταση	Διεθνής Διάσταση	
Ποσοστό ανεργίας στον κλάδο	Συνεισφορά κλάδου στο τοπικό ΑΕΠ	Βαθμός διατήρησης παραδοσιακών τεχνικών	Υπαρξη συλλογικών σχημάτων	Βαθμός συνεργασίας επιχειρήσεων	Νομικό πλαίσιο & προϋποθέσεις	Ποσοστό επιχειρήσεων ανά γεωγραφική περιοχή	Διασπορά εργατικού δυναμικού	Υπαρξη Εξαγωγικών Αγορών	Ανάπτυξη Εξαγωγικών Αγορών
	3	3	5	5	3	3	3	1	1
	3	3	5	5	3	3	3	4	4
	3	3	5	3	3	3	3	1	1
	3	3	5	3	3	3	3	2	4
	3	3	5	3	3	3	3	1	1
	3	3	5	3	3	3	3	3	4
	3	3	5	5	3	3	3	5	5
	3	3	5	3	3	3	3	1	1
	3	3	5	3	3	3	3	3	4
	3	3	1	1	3	3	3	3	3
	3	3	1	3	3	3	3	2	3
	3	3	1	3	3	3	3	2	4

...συνθέτες, γλύπτες και άλλους καλλιτέχνες, εκτός των καλλιτεχνών του θεάματος, με αποτέλεσμα πάντως μεγάλο εύρος των περιεχομένων υλικούς. Βλ. σχετικά το Κεφ. 1.

	Οικονομική Διάσταση								Ερ
Κλάδος	Πλήθος ενεργών επιχειρήσεων	Ρυθμός ίδρυσης/κλεισίματος	Μέσος αριθμός εργαζομένων ανά επιχείρηση	Ρυθμός αύξησης/μείωσης απασχόλησης	Συνολικός κύκλος εργασιών (€)	Ίδρυση νέων επιχειρήσεων	Ποσοστό καινοτομίας	Ενδιαφέρον επενδυτών	
Χειροπλεκτική, χειροκεντητική, δαντελοπλεκτική	1,210859	3,579882	5	3,350365	1,157147	3	3	3	3
Κατασκευή μουσικών οργάνων από φυσικές πρώτες ύλες	1,040063	3,650888	2,523324	3,277372	1,07814	3	3	3	3
Λιθοτεχνία, Χαρακτική επί λίθου και άλλων υλών	2,056405	3,319527	4,412036	4,182482	1,963167	3	1	1	3
Μαρμαροτεχνία	1,773853	3,319527	4,412036	4,182482	1,963167	3	1	1	3
Υαλουργία τέχνης	1,082235	3,898723	2,428571	3,140416	1,043533	3	3	3	3
Κατασκευές από χάντρες, κλπ. Περιλαμβάνει Μπομπονιέρες	1,305746	2,893491	1	2,459854	1,690376	3	3	3	3
Κηροπλαστική τέχνης	1,411176	2,893491	1	2,459854	1,690376	3	1	1	3
Ψαθοπλεκτική	1,160253	2,893491	1	2,459854	1	3	1	1	3
Καλλιτεχνικά είδη από χαρτί	1,050606	2,893491	1	2,459854	1	3	1	1	3
Ψηφιδωτά	1,035846	2,893491	1	2,459854	1	3	1	1	3
Μπατίκ	1,02952	2,893491	1	2,459854	1	3	1	1	3
Τεχνητά άνθη πλην πλαστικών & Ανθοδετική αποξηραμένων ανθέων	1,025303	2,893491	1	2,459854	1	3	1	1	3
Άλλες Δραστηριότητες	1,008434	2,893491	1	2,459854	1	3	1	1	3
Σμαλτοτεχνία	1	2,893491	1	2,459854	1	3	1	1	3

[illegible]

Πίνακας 7-4 Συνολική Βαθμολογία και Ιεράρχηση

Κλάδος	Οικονομική Διάσταση	Εργασιακή & Κοινωνική Διάσταση	Γεωγραφική Διάσταση	Διεθνής Διάσταση	Σύνολο
Καλλιτεχνική Δημιουργία	0,754639	1,889262	0,3	0,525	3,468901
Αργυροχρυσοχοΐα - Χρυσοχοΐα	0,640541	1,709119	0,3	0,75	3,399659
Ξυλότεχνια	0,724853	1,685525	0,3	0,525	3,235377
Ραπτική	0,538762	1,7	0,3	0,6	3,138762
Εκτύπωση	0,630065	1,642998	0,3	0,525	3,098062
Κεραμική -Αγγειοπλαστική & Διακόσμηση επί Αγγειοπλαστικής & Άλλα Σχετικά Διακοσμητικά Αντικείμενα	0,584253	1,532315	0,3	0,675	3,091568
Γούνα	0,335175	1,622287	0,3	0,825	3,082462
Μεταλλοτεχνία	0,580685	1,603812	0,3	0,525	3,009497
Δερματοτεχνία (περιλαμβάνει τα Υποδήματα)	0,46377	1,552406	0,3	0,675	2,991177
Κούκλες και παιχνίδια χειροποίητα	0,542456	1,408651	0,3	0,675	2,926106
Ψευδοκόσμημα	0,584531	1,425	0,3	0,6	2,909531
Χειροτεχνία υφάσματος	0,582006	1,402536	0,3	0,6	2,884541
Χειροπλεκτική, χειροκεντητική, δαντελοπλεκτική	0,657055	1,307857	0,3	0,6	2,864913
Κατασκευή μουσικών οργάνων από φυσικές πρώτες ύλες	0,524582	1,203907	0,3	0,675	2,703489
Λιθοτεχνία, Χαρακτική επί λίθου και άλλων υλών	0,698522	1,048158	0,3	0,6	2,646681
Μαρμαροτεχνία	0,684395	1,048158	0,3	0,525	2,557553
Γαλουργία τέχνης	0,527497	1,202177	0,3	0,525	2,554674
Κατασκευές από χάντρες, κλπ. Περιλαμβάνει Μπομπονιέρες	0,382955	1,334519	0,3	0,525	2,542473
Κηροπλαστική τέχνης	0,388226	1,034519	0,3	0,525	2,247745
Ψαθοπλεκτική	0,37568	1	0,3	0,525	2,20068
Καλλιτεχνικά είδη από χαρτί	0,370198	1	0,3	0,525	2,195198
Ψηφιδωτά	0,36946	1	0,3	0,525	2,19446
Μπατίκ	0,369143	1	0,3	0,525	2,194143
Τεχνητά άνθη πλην πλαστικών & Ανθοδετική αποξηραμένων ανθέων	0,368932	1	0,3	0,525	2,193932
Άλλες Δραστηριότητες	0,368089	1	0,3	0,525	2,193089
Σμαλτοτεχνία	0,367667	1	0,3	0,525	2,192667

Οι παραπάνω πίνακες παρουσιάζουν την βαθμονόμηση σύμφωνα με τα κριτήρια της πολυκριτηριακής ανάλυσης, ενώ ενσωματώνουν παράλληλα χρωματική κλίμακα, όπου με κόκκινο χρώμα αποτυπώνονται οι χαμηλότερες τιμές και με πράσινο οι υψηλότερες. Η χρωματική ανάλυση λειτουργεί σε επίπεδο στηλών (είτε μεμονωμένων κριτηρίων στον πίνακα 3.3 ή σε επίπεδο ομαδοποιημένων διαστάσεων στον πίνακα 3.4). Οι τιμές προκύπτουν από την σταθμισμένη αναγωγή των δεδομένων στην κλίμακα 1 έως 5 και αποδίδουν τη συγκριτική τάξη μεγεθών των κλάδων μεταξύ τους.

Η πολυκριτηριακή ανάλυση κατέδειξε ότι υπάρχει σαφής διαφοροποίηση δυναμικής μεταξύ των κλάδων και ότι ορισμένοι κλάδοι, όπως η Καλλιτεχνική Δημιουργία και η Αργυροχρυσοχοΐα, μπορούν να λειτουργήσουν ως «ατμομηχανές» της χειροτεχνικής δραστηριότητας στο πλαίσιο της ευρύτερης δημιουργικής οικονομίας. Παράλληλα όμως απαιτείται στοχευμένη στήριξη στους κλάδους μεσαίας δυναμικής, με έμφαση στην εξωστρέφεια και την επαγγελματική ανανέωση, ενώ επιπλέον εντοπίζονται κλάδοι χαμηλής δυναμικής με άμεση ανάγκη πολιτικών διάσωσης παρά επενδυτικών ενισχύσεων. Ειδικότερα σημειώνεται:

Κλάδοι υψηλής προτεραιότητας (Score ≥ 3.30) και κλάδοι με σταθερότητα & δυνατότητα ανάπτυξης (3.00–3.29)

Αυτοί οι κλάδοι συγκεντρώνουν τις υψηλότερες βαθμολογίες και συνδυάζουν οικονομική δυναμική, ισχυρή κοινωνική απήχηση και διεθνή προοπτική. Χαρακτηρίζονται από ωριμότητα, πολυεπίπεδη αξία και σημαντικό περιθώριο για περαιτέρω ανάπτυξη. Παράλληλα όμως χρήζουν ενεργών πολιτικών στήριξης για την αξιοποίηση των δυνατοτήτων τους. Η εξωστρέφεια και η ενίσχυση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού τους αποτελούν κρίσιμα ζητήματα.

- Καλλιτεχνική Δημιουργία (3,47): Πρώτη στην κατάταξη, με υψηλή κοινωνική και πολιτισμική σημασία, πολυσυλλεκτικότητα δραστηριοτήτων και παρουσία νέων δημιουργών.
- Αργυροχρυσοχοΐα (3,40): Κλάδος με έντονη εξαγωγική ταυτότητα και ανάγκη προσασίας πολιτισμικού κεφαλαίου μέσω κατοχύρωσης σήματος προέλευσης.
- Ξυλοτεχνία (3,24): Αν και με περιορισμένη διεθνή εξωστρέφεια, παρουσιάζει πολιτισμική ανθεκτικότητα και σταθερή οικονομική απόδοση.
- Ραπτική (3,14): Υψηλή κοινωνική σημασία, ιδιαίτερα για γυναικείες επιχειρήσεις, αλλά χαμηλή διεθνή παρουσία.
- Εκτύπωση (3,10): Παραδοσιακή τέχνη με δυνατότητες τεχνολογικής αναβάθμισης.

- Κεραμική – Αγγειοπλαστική (3,09): Διαθέτει ιστορική συνέχεια, τουριστική αξία και γεωγραφική κατανομή.
- Γούνα (3,08): Κλάδος με εξαγωγική δυναμική αλλά κοινωνική και περιβαλλοντική αμφισβήτηση.
- Μεταλλοτεχνία (3,01): Αξιόλογη τεχνική υποδομή, σταθερή παραγωγική βάση, αν και πρέπει να εξεταστεί η ακριβής θέση της χειροτεχνίας εντός του κλάδου.

Πιθανές Στρατηγικές Κατευθύνσεις: Υποστήριξη στην καινοτομία, δικτύωση με πολιτιστικό τουρισμό, branding και διεθνείς συνεργασίες, επαγγελματική κατάρτιση, εκσυγχρονισμός παραγωγής.

Κλάδοι προς Στοχευμένη Ενίσχυση – Κοινωνική Βαρύτητα (2.70–2.99)

Παρότι οι δείκτες οικονομικής και διεθνούς διάστασης παραμένουν χαμηλοί, οι κλάδοι αυτοί διατηρούν σημαντική πολιτιστική και κοινωνική αξία – ιδίως σε τοπικές κοινότητες και παραδοσιακά δίκτυα.

- Δαντελοπλεκτική, Χειροκεντητική (2,86): Κίνδυνος εξαφάνισης λόγω γήρανσης τεχνιτών. Πολιτιστική τεκμηρίωση απαιτείται.
- Κατασκευή Μουσικών Οργάνων (2,70): Μοναδική εξειδίκευση, αλλά περιορισμένη παραγωγική δυναμική.
- Χειροτεχνία υφάσματος, Ψευδοκόσμημα, Παιχνίδια και Κούκλες: Σταθερή παρουσία, αλλά χρειάζονται επαναπροσδιορισμό ταυτότητας για ένταξη σε σύγχρονες αγορές.

Πιθανές Στρατηγικές Κατευθύνσεις: Υποστήριξη ερευνητικών προγραμμάτων πολιτιστικής κληρονομιάς, προώθηση μέσω εκπαιδευτικών ή τουριστικών προγραμμάτων.

Κλάδοι με Χαμηλή Εξωστρέφεια & Υποστήριξη (< 2.70)

Αυτοί οι κλάδοι παρουσιάζουν πολύ χαμηλές επιδόσεις σε όλους τους άξονες. Σε πολλές περιπτώσεις πρόκειται για απομονωμένες ή ατομικές δραστηριότητες με περιορισμένη ζήτηση και εξωστρέφεια.

- Ψαθοπλεκτική, Ψηφιδωτά, Σμαλτοτεχνία, Καλλιτεχνικά από Χαρτί, Τεχνητά Άνθη: Ελάχιστη παραγωγή, απουσία οργανωμένων δομών, ανάγκη τεκμηρίωσης πριν οποιαδήποτε ενίσχυση.
- Κηροπλαστική (2,25): Εξαιρετικά περιορισμένη οικονομική αξία.

Πιθανές Στρατηγικές Κατευθύνσεις: Επικέντρωση στην καταγραφή, σύνδεση με τουρισμό ή εκπαίδευση, αποφυγή γενικευμένης επιδότησης χωρίς τεκμηρίωση ζήτησης.

7. Αρχικό Πλαίσιο Προτάσεων και Διαδικασία Ανατροφοδότησης

Περνώντας στο επόμενο σκέλος της μελέτης, το κεφάλαιο 7 παρουσιάζει το αρχικό πλαίσιο προτάσεων όπως συντάχθηκε μέσα από την αναλυτική επεξεργασία των δεδομένων (πρωτογενών και δευτερογενών) της ελληνικής χειροτεχνίας. Με βάση τη διαμορφούμενη εικόνα και την καταγραφή των αναγκών που προέκυψε από την ανάλυση, συγκροτήθηκε ένα πλαίσιο προτάσεων βασισμένο σε δύο άξονες:

- τη θεσμική θωράκιση και λειτουργικότητα της χειροτεχνίας (συμπεριλαμβάνοντας τα στοιχεία της καινοτομίας και του ψηφιακού μετασχηματισμού) και
- την ενίσχυση της οικονομικής βιωσιμότητας των χειροτεχνικών επιχειρήσεων.

Στόχος ήταν η αρχική διαμόρφωση προτάσεων για τις διαπιστωμένες ανάγκες του τομέα αλλά και ειδικότερων κλάδων και η απάντηση σε θεσμικά, λειτουργικά και αναπτυξιακά ελλείμματα, για την υποστήριξη όλων των εμπλεκομένων στην κατεύθυνση μίας μακροπρόθεσμης στρατηγικής για τη βιώσιμη ανάπτυξη του τομέα.

Στη συνέχεια, οι προτάσεις τέθηκαν στη διάθεση των ενδιαφερομένων φορέων μέσα από μια διαδικασία συμμετοχικής ανατροφοδότησης, με την υλοποίηση δύο θεματικών εργαστηρίων (workshops) όπου συμμετείχαν εκπρόσωποι της πολιτείας, επαγγελματίες του κλάδου, συλλογικών φορέων και εμπειρογνομόνων. Τα εργαστήρια αυτά λειτούργησαν ως πεδίο επιβεβαίωσης, εμβάθυνσης και προσαρμογής των αρχικών προτάσεων. Τα πορίσματα τους ενσωματώνονται στην τελική πρόταση του επόμενου κεφαλαίου.

7.1. Αρχικό Πλαίσιο Προτάσεων

Για το αρχικό πλαίσιο προτάσεων, ελήφθησαν υπόψη οι ακόλουθες συγκεκριμένες κατευθύνσεις για την ενίσχυση του τομέα.

7.1.1. Θεσμική και Κανονιστική Διάσταση

Ο πρώτος άξονας αφορά στη θεσμική και κανονιστική διάσταση του τομέα της χειροτεχνίας και των επιμέρους κλάδων. Στο επίκεντρο του προτεινόμενου πλαισίου βρίσκονται πέντε θεμελιώδεις παρεμβάσεις:

1. Η δημιουργία επίσημου Εθνικού Μητρώου Χειροτεχνικών Επιχειρήσεων, με δυνατότητα διακριτής καταγραφής, στατιστικής παρακολούθησης και

χαρτογράφησης των δραστηριοτήτων του τομέα, τόσο σε εθνικό επίπεδο (ΕΛΣΤΑΤ, ΓΕΜΗ, Επιμελητήρια) όσο και σε επίπεδο ευρωπαϊκών δεδομένων (EUROSTAT). Η διαδικασία αυτή θα πρέπει να συνοδεύεται από την εισαγωγή κριτηρίων κατάταξης αλλά και την επανεξέταση και επικαιροποίηση των χειροτεχνικών Κωδικών Αριθμών Δραστηριότητας (ΚΑΔ), ώστε να διευκολύνεται η διάκριση των χειροτεχνικών επιχειρήσεων. Η καταγραφή αυτή αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για το σχεδιασμό αποτελεσματικών πολιτικών στήριξης, στοχευμένων χρηματοδοτήσεων και δράσεων επαγγελματικής ενίσχυσης.

2. Η καθιέρωση Εθνικού Σήματος Χειροτεχνίας (Brand), που θα λειτουργεί ως θεσμοθετημένο εργαλείο πιστοποίησης ποιότητας, αυθεντικότητας και γεωγραφικής προέλευσης των ελληνικών χειροποίητων προϊόντων. Το σήμα αυτό αναμένεται να ενισχύσει την εξωστρέφεια, να αυξήσει την ανταγωνιστικότητα και να προσδώσει προστιθέμενη αξία στα προϊόντα του τομέα, τόσο εντός όσο και εκτός συνόρων.
3. Η ενίσχυση της τυπικής (ΕΠΑΣ Μαθητείας ΔΥΠΑ, ΕΣΚ, ΣΑΕΚ) και της μη τυπικής (ΣΕΚ) επαγγελματικής κατάρτισης και της μεταβίβασης τεχνογνωσίας, μέσω της εκπόνησης επαγγελματικών περιγραμμάτων για όσα επαγγέλματα δε διαθέτουν και επικαιροποίησης των υφιστάμενων επαγγελματικών περιγραμμάτων (όπου απαιτείται), της ανάπτυξης επίσημων προγραμμάτων Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΕΕΚ), καθώς και της υποστήριξης δημιουργικών hubs και τοπικών clusters χειροτεχνίας, με στόχο τη διασύνδεση των επαγγελματιών με την αγορά, την καινοτομία και τη δημιουργική οικονομία.
4. Η ψηφιακή ενδυνάμωση των χειροτεχνικών επιχειρήσεων και προώθηση της καινοτομίας, με έμφαση στην αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, των ηλεκτρονικών καταστημάτων (e-shops), των ψηφιακών πλατφορμών και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, ως εργαλείων εμπορίας, branding και δικτύωσης. Η ψηφιακή αναβάθμιση θεωρείται κρίσιμη τόσο για την προσέγγιση νέων αγορών όσο και για την ενίσχυση της βιωσιμότητας μικρών και απομονωμένων μονάδων.
5. Η ίδρυση ενός ενιαίου, εξειδικευμένου και θεσμικά ισχυρού Εθνικού Φορέα Χειροτεχνίας, ο οποίος θα λειτουργεί ως κεντρικός συντονιστής στρατηγικής, πολιτικών και παρεμβάσεων για τον κλάδο. Ο φορέας αυτός θα αποτελεί κόμβο διασύνδεσης μεταξύ κρατικών υπηρεσιών, παραγωγών, επιμελητηρίων, πολιτιστικών και εκπαιδευτικών θεσμών, αναλαμβάνοντας το σχεδιασμό, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση πολιτικών για την ενίσχυση της χειροτεχνίας. Η σύστασή του κρίνεται απαραίτητη για την υπέρβαση του υφιστάμενου κατακερματισμού αρμοδιοτήτων και την ενεργό συμμετοχή της ελληνικής χειροτεχνίας στους εθνικούς και ευρωπαϊκούς μηχανισμούς λήψης αποφάσεων.

Στο παραπάνω πλαίσιο εντάσσονται επιπλέον συμπληρωματικές ενέργειες, όπως:

- Η υιοθέτηση ενιαίου, επίσημου ορισμού της χειροτεχνίας σε εναρμόνιση με τις ευρωπαϊκές εξελίξεις (π.χ. Κανονισμός ΕΕ 2023/2411 για την ΠΓΕ), προκειμένου να τίθενται ενιαία κριτήρια στις μελλοντικές κανονιστικές αλλά και επιχειρησιακές προσεγγίσεις και να διασφαλίζεται η θεσμική σαφήνεια.
- Η ουσιαστική προώθηση ενεργειών για την εφαρμογή των οριζόμενων διατάξεων στο πλαίσιο του Κανονισμού για την ΠΓΕ των Χειροτεχνικών προϊόντων, ούτως ώστε να διασφαλιστεί η προστασία και στήριξη ελληνικών χειροτεχνικών προϊόντων.

7.1.2. Οικονομική Βιωσιμότητα

Ο δεύτερος άξονας του αρχικού πλαισίου προτάσεων επικεντρώνεται στην οικονομική ενίσχυση, βιωσιμότητα και λειτουργική αναβάθμιση των χειροτεχνικών επιχειρήσεων. Η στρατηγική του στηρίζεται στις ακόλουθες βασικές κατευθύνσεις:

1. Ενίσχυση της ρευστότητας των επιχειρήσεων μέσω εναλλακτικών τρόπων χρηματοδότησης, καθώς η πρόσβαση στο τραπεζικό σύστημα παραμένει περιορισμένη για τις περισσότερες χειροτεχνικές επιχειρήσεις. Προτείνεται η ανάπτυξη και ενίσχυση της εφαρμογής εναλλακτικών εργαλείων μικροχρηματοδότησης. Η διεύρυνση της ρευστότητας κρίνεται απαραίτητη για την επιβίωση και τον εκσυγχρονισμό μικρών και ατομικών μονάδων.
2. Εφαρμογή ειδικού πλαισίου διευθέτησης οφειλών. Προτείνεται η δημιουργία ειδικού καθεστώτος ρύθμισης οφειλών για τις χειροτεχνικές επιχειρήσεις, με ευνοϊκούς όρους εξόφλησης (π.χ. άτοκες δόσεις, διαγραφή προσαυξήσεων) με στόχευση την επανένταξη ενεργών, αλλά επιβαρυσμένων με δανειακές υποχρεώσεις επαγγελματιών, σε ένα βιώσιμο επιχειρηματικό περιβάλλον.
3. Ενίσχυση Περιφερειακών Συνεργατικών Σχηματισμών (clusters) και Αλυσίδων Αξίας, μέσα από τη θεσμική υποστήριξη της ανάπτυξης τοπικών δικτύσεων και συνεργειών με σκοπό τη μείωση των λειτουργικών δαπανών και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας. Ενδεικτικές αναφορές, σύμφωνα και με καλές πρακτικές που καταγράφονται, είναι η δημιουργία τοπικών hubs χειροτεχνίας (περιφερειακά ή θεματικά) και η δημιουργία / υποστήριξη κοινών υποδομών και εξοπλισμού (εργαστήρια, εκθετήρια).
4. Ενίσχυση ίδρυσης νέων χειροτεχνικών επιχειρήσεων.
5. Απόδοση έμφασης σε νέους επιχειρηματίες, στον ψηφιακό μετασχηματισμό και σε κλάδους προτεραιότητας, μέσα από τη στόχευση ενισχύσεων σε νέους τεχνίτες, παραδοσιακούς κλάδους με δυναμική, προϊόντα ή κλάδους με εξαγωγικό

δυναμικό και επιχειρήσεις που επενδύουν στον ψηφιακό μετασχηματισμό.

6. Ενισχυμένη διασύνδεση με δημιουργική οικονομία και τουρισμό μέσα από την ανάδειξη των προϊόντων ως πολιτιστικά και τουριστικά αγαθά, αξιοποιώντας branding και κανονισμό προστασίας χειροτεχνικών προϊόντων, προωθώντας / υποστηρίζοντας συνεργασίες με τοπικά μουσεία, πολιτιστικά ιδρύματα αλλά και τουριστικές μονάδες.
7. Επιδοτούμενα εργαλεία και κατάρτιση στη χρήση βασικών εργαλείων και εξοπλισμού (εργαλεία χειρός, φούρνους κεραμικής, ραπτομηχανές, κ.ά.) καθώς και σε νέες τεχνικές και επιχειρηματικές δεξιότητες.
8. Γρήγορες και απλοποιημένες διαδικασίες αξιολόγησης των ενισχύσεων και παρεμβάσεων.

7.2. Ανατροφοδότηση μέσω Εργαστηρίων Πολιτικής

Η διαδικασία συμμετοχικής ανατροφοδότησης περιλάμβανε τη διοργάνωση δύο θεματικών εργαστηρίων με τη συμμετοχή θεσμικών εκπροσώπων, επαγγελματιών του κλάδου και εμπλεκόμενων φορέων, όπου αναδείχθηκαν κρίσιμα ζητήματα, επιβεβαιώθηκαν ανάγκες και διατυπώθηκαν παρατηρήσεις επί των αρχικών προτάσεων. Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα σημεία σύγκλισης που προέκυψαν κατά τη φάση της ανατροφοδότησης και καταγράφονται οι κύριες προτεραιότητες για μια συγκροτημένη δημόσια πολιτική για τη χειροτεχνία, με μακροπρόθεσμο ορίζοντα βιωσιμότητας και ανάπτυξης.

7.2.1. Διοργάνωση Εργαστηρίων Πολιτικής

Τα 2 εργαστήρια πολιτικής (Workshops) διεξήχθησαν στις 30/06/2025 και συμμετείχαν εκπρόσωποι αρμόδιων διευθύνσεων των Υπουργείων Ανάπτυξης και Πολιτισμού και συλλογικών φορέων, επαγγελματίες του κλάδου και ειδικοί ερευνητές, εμβαθύνοντας στα κρίσιμα ζητήματα που αφορούν τη χειροτεχνία στην Ελλάδα.

7.2.2. Σύνοψη Συζήτησης – Αποτελεσμάτων Εργαστηρίων Πολιτικής

Ειδικότερα, στο πλαίσιο του 1ου Workshop, υπό το τίτλο «Πλαίσιο Κανονιστικών Παρεμβάσεων», παρουσιάστηκε η τρέχουσα κατάσταση (ταυτότητα τομέα χειροτεχνίας, ανάγκες και προκλήσεις) και οι αρχικές προτάσεις αναφορικά με τα θέματα του ορισμού της χειροτεχνίας και τον επαναπροσδιορισμό του σχετικού οικοσυστήματος, την ανάγκη θεσμικής ανανέωσης και δημιουργίας Μητρώου Χειροτεχνίας, τη θέσπιση χειροτεχνικών σημάτων και τη σύσταση Εθνικού Φορέα Χειροτεχνίας.

Κατά την επακόλουθη συζήτηση, καταγράφηκε η συμφωνία αναφορικά με την ανάγκη μίας επικαιροποιημένης και σύγχρονης οπτικής του αντικειμένου της χειροτεχνίας μέσω υιοθέτησης ενιαίου ορισμού χειροτεχνίας με βάση την προσέγγιση του Κανονισμού (ΕΕ) 2023/2411 ΠΓΕ για τα χειροτεχνικά προϊόντα. Επιπλέον τονίστηκε ο ρόλος που καλούνται να αναλάβουν όλες οι αρμόδιες υπηρεσίες αλλά και οι συλλογικοί φορείς στην υποστήριξη της επικαιροποίησης του θεσμικού και κανονιστικού πλαισίου γύρω από τη χειροτεχνία. Αναφορικά με τα πρακτικά ζητήματα λειτουργίας του τομέα της Χειροτεχνίας, καταγράφηκε η απόλυτη ανάγκη δημιουργίας ενός Εθνικού Μητρώου Χειροτεχνών, η σημασία της εισαγωγής Εθνικού Χειροτεχνικού Σήματος, της πιστοποίησης των επαγγελματικών περιγραμμάτων για το σύνολο των κλάδων, η πρόοδος της ρύθμισης ώριμων χειροτεχνικών επαγγελμάτων καθώς και της εισαγωγής επαγγελματικών δικαιωμάτων για αυτά, σε συνδυασμό με την επαναδιοργάνωση του πλαισίου εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης (ΕΕΚ) των διαφόρων χειροτεχνικών κλάδων. Ως ιδιαίτερα κρίσιμη καταγράφηκε η ανάγκη συνεργασίας όλων των εμπλεκόμενων για την ουσιαστική αξιοποίηση του ευρωπαϊκού Κανονισμού ΠΓΕ. Επιπλέον, οι συμμετέχοντες συμφώνησαν για την ανάγκη ενίσχυσης των επιχειρηματικών δεξιοτήτων, ειδικότερα σχετικά με τη διασύνδεση με την αγορά και τις νέες τεχνολογίες, αλλά και για τη δημιουργία κινήτρων για νεοεισερχόμενους τεχνίτες και επιχειρηματίες μέσω στοχευμένων χρηματοδοτικών παρεμβάσεων. Τέλος, εκτενώς συζητήθηκε και συμφωνήθηκε η ανάγκη συγκρότησης ενός Εθνικού Φορέα Χειροτεχνίας, με σαφώς καθορισμένες αρμοδιότητες και συντονιστικό ρόλο σε ζητήματα χάραξης στρατηγικής, προτεραιοποίησης παρεμβάσεων και ανάπτυξης δεξιοτήτων.

Στο πλαίσιο του 2ου Workshop υπό τον τίτλο «Χρηματοδοτικές Παρεμβάσεις», η έμφαση δόθηκε στην παρουσίαση προτάσεων για την ενίσχυση των χειροτεχνικών επιχειρήσεων μέσω στοχευμένων χρηματοδοτήσεων, με αναφορά στις υπάρχουσες παρεμβάσεις αλλά και σε καλές πρακτικές από την Ελλάδα και το εξωτερικό.

Οι συμμετέχοντες στη συζήτηση συμφώνησαν ότι κρίσιμες παράμετροι όπως η ενίσχυση της βιωσιμότητας, η χρηματοδότηση, η επιμόρφωση και ο ψηφιακός μετασχηματισμός δεν καλύπτονται επαρκώς από τα υπάρχοντα διαθέσιμα χρηματοδοτικά εργαλεία. Ως στοιχεία τεκμηρίωσης επί της παρατήρησης αυτής παρατέθηκαν δεδομένα όπως η περιορισμένη εστίαση στη χειροτεχνία, η δυσκολία προσβασιμότητας για πολύ μικρές επιχειρήσεις και η συχνή έμφαση των επιδοτούμενων παρεμβάσεων σε επενδυτικές δαπάνες, έναντι των λειτουργικών που αποτελούν βασική ανάγκη της χειροτεχνικής μικροεπιχειρηματικότητας. Παράλληλα, αν και αναγνωρίστηκε ότι τα ευρωπαϊκά συγχρηματοδοτούμενα χρηματοδοτικά εργαλεία μπορούν να ανταποκριθούν σε μία ευρεία γκάμα αναγνωρισμένων αναγκών, παρουσιάζουν ιδιαίτερες δυσκολίες σε διαχειριστικό επίπεδο για να αποτελέσουν άμεση λύση για τις χειροτεχνικές επιχειρήσεις.

Στο πνεύμα αυτό, διατυπώθηκαν προτάσεις που τέθηκαν όπως:

- η λήψη μέτρων ενίσχυσης της ρευστότητας των επιχειρήσεων,
- η εφαρμογή ενός ειδικού πλαισίου διευθέτησης οφειλών,
- η ενίσχυση περιφερειακών συνεργατικών σχηματισμών (clusters) και αλυσίδων αξίας,
- η ίδρυση επιχειρήσεων με έμφαση σε νέους, ψηφιακό μετασχηματισμό και κλάδους προτεραιότητας,
- η διασύνδεση με τη δημιουργική οικονομία και τον τουρισμό και
- η εισαγωγή επιδοτούμενων εργαλείων με γρήγορες διαδικασίες αξιολόγησης. Τα παραπάνω κρίθηκαν ως θετικά βήματα για τη μελλοντική κατεύθυνση σχεδιασμού χρηματοδοτικών παρεμβάσεων.

8. Τελικές Προτάσεις Πολιτικής

Το τελικό ερευνητικό στάδιο της μελέτης αφορά στην επαναπροσέγγιση των αρχικών προτάσεων που τέθηκαν σε διαβούλευση στο πλαίσιο των εργαστηρίων πολιτικής, σύμφωνα και με τα αποτελέσματα του διαλόγου που αναπτύχθηκε.

Ένα γενικό σχόλιο επί του συνόλου των προτάσεων, αφορά στην ευρύτερη αξιολόγηση των μέχρι σήμερα δεδομένων, τα οποία δείχνουν ότι ο τομέας της χειροτεχνίας στερείται της αναγκαίας κρατικής υποστήριξης που θα έδινε ώθηση και στήριγμα στις όποιες ατομικές και συλλογικές ιδιωτικές πρωτοβουλίες, ιδιαίτερα, λαμβάνοντας υπόψη, ότι ο τομέας απαρτίζεται στην απόλυτη πλειονότητά του από πολύ μικρές επιχειρήσεις. Η όποια λογική παρέμβασης πρέπει να εκκινεί από το σημείο αυτό. Με βάση την παραπάνω αναφορά, όπως και στην περίπτωση των αρχικών προτάσεων, οι προτάσεις διατυπώνονται επί δύο βασικών αξόνων, με τον πρώτο να αφορά το κανονιστικό, θεσμικό και επιχειρησιακό πλαίσιο του οικοσυστήματος της χειροτεχνίας και το δεύτερο να εστιάζει στη δημιουργία και προσδιορισμό του χρηματοδοτικού περιβάλλοντος.

8.1. Λογική Προσέγγισης και Περιγραφή Σύγχρονου Οικοσυστήματος Χειροτεχνικής Επιχειρηματικότητας

Σε ό,τι αφορά το σκέλος της νομοθεσίας (εθνικής και κλαδικής) και του προσδιορισμού αρμοδιοτήτων, στο στάδιο αυτό κρίνεται απαραίτητη η εισαγωγή αρχικά του γενικού πλαισίου αναφοράς που θα περιγράψει τις σχέσεις του οικοσυστήματος και τις σχέσεις που συνδέονται με τις αρμοδιότητες των επιμέρους φορέων.

Ιδιαίτερης σημασίας αποτελεί ο προσδιορισμός του εθνικού φορέα αναφοράς για τη χειροτεχνική επιχειρηματικότητα. Στην παρούσα φάση ανάπτυξης του εθνικού συστήματος, ως πλέον κατάλληλη αρχή προκρίνεται η αρμόδια Διεύθυνση της Γενικής Γραμματείας Βιομηχανίας, ενώ κρίσιμο στοιχείο είναι ο προσδιορισμός των αρμοδιοτήτων των Επιμελητηρίων για το νέο οικοσύστημα (μητρώο χειροτεχνίας και αδειοδότηση χειροτεχνικών επιχειρήσεων), αλλά και της ΓΣΕΒΕΕ και των κλαδικών συλλογικών φορέων ως συνεργατικών εταίρων. Η συνεργασία αυτή θα πρέπει σε επόμενο χρόνο να οδηγήσει στον καθορισμό των κλαδικών προϋποθέσεων λειτουργίας και παραγωγής για την οριοθέτηση του χειροτεχνικού χαρακτήρα της επιχειρηματικής λειτουργίας, συμπεριλαμβανομένων τυχόν προδιαγραφών αλλά και σημάτων κλαδικού επιπέδου. Τμήμα των διαδικασιών αναθεώρησης και προσαρμογής θα πρέπει να αποτελέσει η υιοθέτηση εθνικής στρατηγικής για τη χειροτεχνική επιχειρηματικότητα, η οποία θα πρέπει να καλύπτει οριζόντια το σύνολο των κλάδων, με δυνατότητα περαιτέρω εξειδίκευσης των στρατηγικών

παρεμβάσεων από αυτούς και με πρόβλεψη για την περιοδική επικαιροποίηση της στρατηγικής, σύμφωνα με τις εξελισσόμενες συνθήκες του εξωτερικού περιβάλλοντος και του οικοσυστήματος της χειροτεχνίας.

Επιπλέον, η δευτερογενής έρευνα της μελέτης ανέδειξε ότι ένα από τα βασικά, μέχρι σήμερα, χαρακτηριστικά του τομέα είναι αυτό της μεγάλης ποικιλίας ορισμών γύρω από τις βασικές έννοιες της χειροτεχνίας. Η κατά περίπτωση αντιμετώπιση της χειροτεχνίας ως καλλιτεχνική ή επιχειρηματική δραστηριότητα, καθώς και τα διαφορετικά χωρικά επίπεδα εξέτασής της (τοπικά, εθνικά, διεθνή) δε διευκολύνουν την απευθείας υιοθέτηση κάποιας υπάρχουσας θεσμικής προσέγγισης.

Ως εκ τούτου, προτείνεται η υιοθέτηση της χρήσης των ακόλουθων ορισμών:

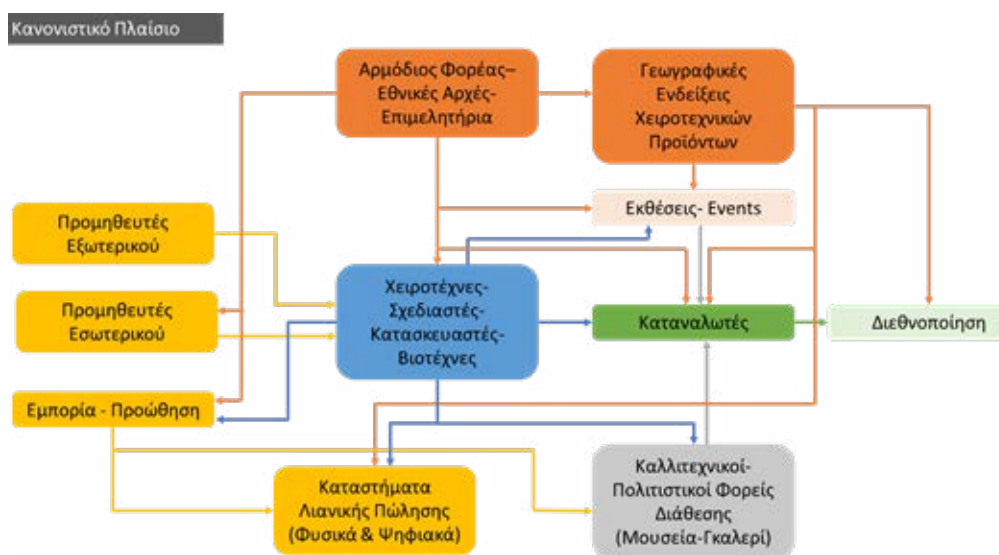
Πίνακας 8-1 Προτεινόμενοι Ορισμοί Χειροτεχνίας

Χειροτεχνικά Προϊόντα	Προϊόντα που παράγονται είτε εξ ολοκλήρου με το χέρι είτε με τη βοήθεια χειροκίνητων εργαλείων, ψηφιακών μέσων είτε με μηχανικά μέσα, όταν η άμεση χειρωνακτική συμβολή είναι το σημαντικότερο συστατικό του τελικού προϊόντος (σύμφωνα με το σχετικό άρθρο 3 της του Κανονισμού ΠΓΕ).
Χειροτεχνική επιχειρηματικότητα	Η επιχειρηματική δραστηριότητα που συνδέεται με την κατά προτεραιότητα παραγωγή χειροτεχνικών προϊόντων μέσα από την εργασία χειροτεχνών – τεχνιτών και εστιάζει σε συγκεκριμένους κλάδους παραγωγής όπως αυτοί ορίζονται από την αρμόδια εθνική αρχή, βάσει εξαντλητικού καταλόγου Κωδικών Αριθμών Δραστηριότητας (ΚΑΔ).
Χειροτέχνης	Παραγωγός αυτοαπασχολούμενος ή απασχολούμενος ειδικευμένος τεχνίτης προϊόντων που εργάζεται είτε εξ ολοκλήρου με το χέρι είτε με τη βοήθεια χειροκίνητων εργαλείων είτε με μηχανικά μέσα, αξιοποιώντας τεχνικές δεξιότητες, τεχνογνωσία και παραδοσιακές και σύγχρονες μεθόδους, οι οποίες αποτελούν το κρίσιμο διακριτό συστατικό του τελικού προϊόντος.

Η προσέγγιση της Πολιτιστικής-Δημιουργικής Βιομηχανίας περιλαμβάνει τον ευρύτερο τομέα της χειροτεχνίας εντός του πλαισίου αναφοράς της και αποτελεί σημαντικό στοιχείο που θα ληφθεί υπόψη κατά την προσέγγιση των τελικών προτάσεων.

Η αντίληψη του ευρύτερου πλαισίου της Πολιτιστικής-Δημιουργικής Βιομηχανίας (Creative Industry) και της διττής φύσης της ως σύνολο δημιουργικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, αποτελεί βασική προϋπόθεση για τον προσδιορισμό της χειροτεχνικής δραστηριότητας σε ό,τι αφορά το ευρύτερο οικοσύστημα, τα ζητήματα των ορισμών, το επακριβές κλαδικό περιεχόμενο και την επακόλουθη προτεραιοποίηση για το σχεδιασμό πολιτικής και θεσμικών παρεμβάσεων.

Ειδικότερα, το κανονιστικό πλαίσιο του οικοσυστήματος αναφέρεται στο σύνολο των ενωσιακών και εθνικών πολιτικών και νομοθετικών παρεμβάσεων και συνδέεται από τη φύση του (ρύθμιση και παρέμβαση) με όλα τα στοιχεία οικοσυστήματος και παρέχει το υπόβαθρο για την ορθή λειτουργία όλων. Σύμφωνα με τη μελέτη χαρτογράφησης της Γενικής Γραμματείας Βιομηχανίας (2022-23) τα βασικά στοιχεία και αλληλεπιδράσεις του προτεινόμενου οικοσυστήματος χειροτεχνικής επιχειρηματικότητας αποτυπώνονται στο ακόλουθο διάγραμμα.

Διάγραμμα 1: Οικοσύστημα Χειροτεχνικής Επιχειρηματικότητας

Το διάγραμμα αυτό εκτιμάται ότι ανταποκρίνεται πλήρως και στα ευρήματα της παρούσας μελέτης και μπορεί να αξιοποιηθεί για να διερευνηθούν οι ρόλοι των εμπλεκομένων σε ένα σύγχρονο οικοσύστημα. Παράλληλα, οι ρόλοι των εμπλεκομένων είναι ιδιαίτερα κρίσιμοι για την παρουσίαση των τελικών προτάσεων. Οι ειδικότερες παρατηρήσεις σε ό,τι αφορά τα επιμέρους στοιχεία του οικοσυστήματος καταγράφονται αμέσως παρακάτω και αποτελούν τμήμα

των πορισμάτων της μελέτης για τη «χαρτογράφηση του τομέα της Χειροτεχνίας Καλλιτεχνικής Βιοτεχνίας ανά κλάδο», της Γενικής Γραμματείας Βιομηχανίας (2023)⁸⁸.

Αρμόδιος Φορέας – Εθνικές Αρχές – Επιμελητήρια

Βασικό στοιχείο του οικοσυστήματος της χειροτεχνίας αποτελεί το σύνολο των φορέων, σε εθνικό και τοπικό επίπεδο, που εμπλέκονται στο σχεδιασμό και την υλοποίηση των σχετικών με τη χειροτεχνία πολιτικών. Σε αυτούς περιλαμβάνονται φορείς από ολόκληρο το φάσμα της δημόσιας διοίκησης και της αυτοδιοίκησης, αλλά και κλαδικοί, περιφερειακοί και ερευνητικοί φορείς που μπορούν να έχουν ενεργό ρόλο στην αλυσίδα παραγωγής της χειροτεχνίας. Ειδικότερα, ως βασικότεροι προκρίνονται οι ακόλουθοι:

- το Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων,
- το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων,
- το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων,
- το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού,
- η ΓΣΕΒΕΕ, καθώς και οι τοπικές, εθνικές και περιφερειακές συλλογικές κλαδικές οργανώσεις,
- οι κατά τόπους επιμελητηριακοί φορείς,
- οι φορείς περιφερειακής αυτοδιοίκησης και κατά κύριο λόγο οι περιφέρειες, χωρίς να αποκλείεται ο ρόλος άλλων οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης,
- οι επιστημονικοί φορείς εκπαίδευσης, έρευνας και καινοτομίας (ΑΕΙ, Ερευνητικά Κέντρα).

Στο πλαίσιο αυτό, γίνεται ειδική αναφορά στη Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων, ως η κατεξοχήν αρμόδια υπηρεσία με εμπλοκή, στο σύνολο των σχετικών με τη χειροτεχνία, δραστηριοτήτων.

Επιπλέον, καταγράφεται το σημερινό έλλειμμα ειδικευμένου φορέα διαχείρισης – παρακολούθησης της χειροτεχνίας, κατά τα πρότυπα των συντονιστικών φορέων χειροτεχνίας διεθνώς, στοιχείο που μπορεί να δημιουργήσει κενά στη διατομεακή συνεργασία και το γενικό συντονισμό, καθώς είναι δύσκολο η de facto αρχή επί της

88 ΦΑΣΗ Β: ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΤΟΥ ΤΟΜΕΑ ΧΕΙΡΟΤΕΧΝΙΑΣ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗΣ ΒΙΟΤΕΧΝΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ Π.Β.4: Συμπεράσματα -Σύνοψη. Διαθέσιμη στην ιστοσελίδα της ΓΓΒ: <https://www.ggb.gr/sites/default/files/basic-page-files/5%29%20CE%A3%CF%85%CE%BC%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%AC%CF%83%CE%B-C%CE%B1%CF%84%CE%B1%20-%20%CE%A0%CF%81%CE%BF%CF%84%CE%AC%CF%83%CE%B5-%CE%B9%CF%82.pdf>.

χειροτεχνίας Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας (μέσω της Αρμόδιας Διεύθυνσής της) να λειτουργήσει στο ίδιο επίπεδο συνεργασίας με τους εμπλεκόμενους.

Μελλοντικές προτεραιότητες των αρμοδίων αρχών στο πλαίσιο του οικοσυστήματος θα πρέπει να αποτελέσουν η δημιουργία και διατήρηση χειροτεχνικών μητρώων σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, αλλά και η δημιουργία προδιαγραφών για τη χειροτεχνική σήμανση (σε εθνικό, περιφερειακό, ή κλαδικό επίπεδο μετά από σχετική συνεργασία και διαβούλευση με άλλους χρήστες του οικοσυστήματος).

Προμηθευτές (Εξωτερικού και Εσωτερικού)

Όπως σε όλες τις παραγωγικές βιομηχανίες, σημαντικό στοιχείο του χειροτεχνικού οικοσυστήματος αποτελεί η προμήθεια των πρώτων υλών. Τα δευτερογενή στοιχεία της χαρτογράφησης έχουν αναδείξει ότι σημαντικό τμήμα των απαραίτητων πρώτων υλών προέρχεται από εισαγωγές, οπότε και θα πρέπει να ληφθεί υπόψη στη διαμόρφωση του οικοσυστήματος. Στο πνεύμα αυτό, υπάρχει μία σειρά από ρυθμίσεις και προδιαγραφές που θα πρέπει να προσδιοριστούν από τις αρμόδιες αρχές και οι οποίες αφορούν τόσο τους εθνικούς ή ευρωπαϊούς παραγωγούς πρώτων υλών, όσο και τους εισαγωγείς τρίτων χωρών. Ιδιαίτερα κρίσιμο είναι το παραπάνω ζήτημα στην περίπτωση των εισαγωγών από τρίτες χώρες για τη διασφάλιση της συμβατότητας των προδιαγραφών των εισαγόμενων πρώτων υλών με τις αντίστοιχες εθνικές ή ευρωπαϊκές πρώτες ύλες.

Παράλληλα, αποτελεί κρίσιμη παράμετρο, η δημιουργία προϋποθέσεων για τη χρήση εθνικών πόρων ως πρώτες ύλες, αποτελώντας βαρύνον στοιχείο ποιότητας των προϊόντων ιδιαίτερα στη περίπτωση των δυνητικών προϊόντων προς ένταξη στο καθεστώς Προστασίας Γεωγραφικών Ενδείξεων. Σημειώνεται, ότι η παραγωγή εγχώριων πρώτων υλών χειροτεχνικών παραγωγικών δραστηριοτήτων φέρεται να έχει υποχωρήσει σημαντικά τα τελευταία χρόνια, υπέρ της μαζικής εισαγωγής πρώτων υλών. Παράλληλα, οι αρμόδιες αρχές σε συνεργασία με τις κλαδικές συλλογικές οργανώσεις θα πρέπει να διασφαλίσουν ότι εντός του χειροτεχνικού οικοσυστήματος έχουν προσδιοριστεί οι τυχόν απαραίτητες προδιαγραφές για κάθε κλάδο, οι οποίες θα διασφαλίζουν την ασφάλεια και την αξιοπιστία των προϊόντων.

Εμπορία – Προώθηση και Λιανική Πώληση

Η εμπορική πλευρά του οικοσυστήματος περιλαμβάνει τόσο τη χονδρική πώληση προϊόντων, όσο και τη λιανική, μέσω φυσικών ή ψηφιακών καταστημάτων (e-shop) και ιστοσελίδων εμπορίας. Καθώς ο ρόλος του στοιχείου αυτού στο χειροτεχνικό οικοσύστημα συνδέεται άμεσα με τη διαμόρφωση της αγοράς και τη διάθεση των

προϊόντων της παραγωγής, η ορθή λειτουργία του αφορά παράλληλα μία σειρά από παραμέτρους, που υπόκεινται στην εφαρμογή πολιτικών και νομοθεσίας. Ως πλέον κρίσιμα αναφέρονται:

- Η ρύθμιση της παροχής υπηρεσιών ανά κλάδο, σύμφωνα με τις τυχόν ειδικότερες προδιαγραφές που απαιτούνται,
- Η ειδικότερη νομοθεσία ανά κλάδο σε ό,τι αφορά τη συμμόρφωση των προϊόντων,
- Η λειτουργία των καταστημάτων σε τουριστικές περιοχές,
- Η ύπαρξη σημάτων ποιότητας και η διασφάλιση της αξιοπιστίας της απόδοσής τους,
- Το υπαίθριο εμπόριο ως δραστηριότητα.

Χειροτέχνες – Σχεδιαστές – Κατασκευαστές – Βιοτέχνες

Οι χειροτέχνες, αλλά και λοιποί εμπλεκόμενοι στη χειροτεχνική παραγωγή αποτελούν το επίκεντρο του οικοσυστήματος της χειροτεχνίας. Στο ρόλο αυτό αποτελούν πηγές εισερχομένων και εξερχομένων ροών προς τα λοιπά στοιχεία του οικοσυστήματος και διαμορφώνουν τις ανάλογες σχέσεις. Ειδικότερα, οι κύριες εισερχόμενες ροές σχετίζονται με το κανονιστικό πλαίσιο και τους αρμόδιους φορείς, καθώς και τους προμηθευτές πρώτων υλών, ενώ οι εξερχόμενες ροές αφορούν στη διάθεση των προϊόντων. Ως επίκεντρο του οικοσυστήματος, οι χειροτέχνες εξετάζονται με άξονα τις δυνητικές παρεμβάσεις επί πλήθους θεμάτων. όπως:

- Δημιουργία ψηφιακού μητρώου
- Εκπαίδευση και Αναβάθμιση δεξιοτήτων μέσα από ειδικά προγράμματα κατάρτισης, συμπεριλαμβανομένης της επιχειρηματικότητας
- Μαθητεία
- Ψηφιακή προβολή ανά κλάδο
- Κατάλληλα Χρηματοδοτικά εργαλεία
- Θέσπιση νομοθεσίας για την προώθηση της χειροτεχνίας & ρύθμιση θεμάτων ανά κλάδο
- Δημιουργία νέων επιχειρήσεων
- Καινοτομία και ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών
- Μετάβαση σε έξυπνη και πράσινη χειροτεχνική επιχειρηματικότητα.

Καλλιτεχνικοί-Πολιτιστικοί Φορείς Διάθεσης Προϊόντων

Η επιχειρηματική χειροτεχνία αποτελεί το κυριότερο σύνολο εντός του περιγραφόμενου οικοσυστήματος, αλλά δεν αποτελεί τη μόνη επιρροή σε αυτό. Όπως έχει αναφερθεί στο πλαίσιο της χαρτογράφησης, η ισορροπία μεταξύ επιχειρηματικότητας, πολιτισμού και καλλιτεχνίας είναι μία από τις σημαντικότερες παραμέτρους που πρέπει να εξετάζεται, καθώς αποτελεί σημαντικό στοιχείο της προστιθέμενης αξίας των παραγόμενων προϊόντων. Λαμβάνοντας το στοιχείο αυτό υπόψη, εκτιμάται ότι το χειροτεχνικό οικοσύστημα θα πρέπει να περιλαμβάνει τους καλλιτεχνικούς και πολιτιστικούς φορείς υπό την οπτική της δυνατότητας διάθεσης των προϊόντων μέσω γκαλερί ή άλλων αιθουσών τέχνης, αλλά και μέσω μουσείων, αναλόγως των διατιθέμενων προϊόντων και της ζήτησής τους. Το συγκεκριμένο στοιχείο συνδέεται με τη συνεργασία των αρμοδίων Υπουργείων για τη υιοθέτηση όρων συνεργασίας και τη διασφάλιση της ποιότητας πωλούμενων προϊόντων.

Εκθέσεις – Events

Η διοργάνωση εκθέσεων και η υποστήριξη της παρουσίας των χειροτεχνικών προϊόντων αποτελεί παραδοσιακά μία βασική παράμετρο της δημοσιότητας των χειροτεχνικών επιχειρήσεων. Στο πλαίσιο του οικοσυστήματος, ο ρόλος τους παραμένει τέτοιος, ενώ θα πρέπει να εξεταστεί ο τρόπος της ενίσχυσης της συμμετοχής των χειροτεχνών – σχεδιαστών –κατασκευαστών –παραγωγών και η προώθηση του έργου τους μέσα από θεσπιζόμενα βραβεία αριστείας – ποιότητας.

Καταναλωτές

Όπως και στις περισσότερες περιπτώσεις παραγωγικών οικοσυστημάτων, οι καταναλωτές αποτελούν το τελικό αποδέκτη των ροών του οικοσυστήματος. Οι ροές προς τον καταναλωτή περιλαμβάνουν τα ίδια τα προϊόντα και επιπλέον είναι απαραίτητη να διασφαλιστεί η επαρκής ροή της πληροφορίας για τα προϊόντα αυτά αναφορικά με το καθεστώς τους ως χειροτεχνικά, ως αποτέλεσμα παραγωγικών προσπαθειών ΜμΕ και ως προϊόντα καλλιτεχνικής αξίας.

8.2. Άξονας 1: Διαμόρφωση Θεσμικού Πλαισίου και Παρεμβάσεις Οικοσυστήματος Χειροτεχνίας

Ο Άξονας 1 εστιάζει στην αναγκαιότητα θεσμικής αναδιάρθρωσης και ενίσχυσης του οικοσυστήματος της χειροτεχνίας μέσω στοχευμένων παρεμβάσεων. Στόχος είναι η δημιουργία ενός σαφούς και λειτουργικού πλαισίου που θα προσφέρει νομική αναγνώριση στους επαγγελματίες του κλάδου, θα διευκολύνει την επιχειρηματική τους δραστηριότητα και θα ενισχύσει τη διασύνδεση των φορέων του τομέα

μέσα από μεταρρυθμίσεις, θεσμικά εργαλεία και στρατηγικές συνεργασίες, προσαρμοσμένες στις σύγχρονες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες. Με αυτά τα δεδομένα, οι προτεινόμενες παρεμβάσεις είναι οι ακόλουθες

8.2.1. Δημιουργία Εθνικού Μητρώου Χειροτεχνίας

Με δεδομένο στοιχείο ότι η χειροτεχνία αποτελεί μία επιχειρηματική δραστηριότητα με πολιτιστικές και πολιτισμικές προεκτάσεις, οι εμπλεκόμενες επιχειρήσεις υποχρεώνονται να λειτουργούν εντός του γενικού θεσμικού πλαισίου που ισχύει για το σύνολο των επιχειρήσεων της χώρας, αλλά και υπό τυχόν κλαδικά και τομεακά πλαίσια. Η κλαδική αυτή κατάταξη αξιοποιεί ως κύριο εργαλείο τη χρήση συγκεκριμένων Κωδικών Αριθμών Δραστηριότητας (ΚΑΔ) από τις επιχειρήσεις. Το γεγονός ότι οι εγγεγραμμένοι ΚΑΔ δε διαφοροποιούνται στην περίπτωση των χειροτεχνικών επιχειρήσεων και ότι η συνήθης καταγραφή τους ως δυνητικά χειροτεχνικών κατά κανόνα απλά αποτελεί συνέχεια παλαιότερων μεθοδολογικών προσεγγίσεων, συνεπάγεται:

- Δυσκολία στην ακρίβεια χαρτογράφησης και κυρίως παρακολούθησης της πορείας των επιμέρους κλάδων και του συνόλου του τομέα,
- Δυσκολία στον προσδιορισμό αναγκών και την προτεραιοποίηση ενεργειών παρέμβασης οριζόντια ή σε ειδικευμένους τομείς,
- Δυσκολία στον προσδιορισμό και αναγνώριση των ποιοτικών χαρακτηριστικών που διακρίνουν τις χειροτεχνικές από τις αντίστοιχες βιοτεχνικές / βιομηχανικές επιχειρήσεις με τους ίδιους ΚΑΔ.

Συνέπεια των παραπάνω, είναι η γενική παραδοχή ότι η δημιουργία ενός Εθνικού Μητρώου Χειροτεχνίας κρίνεται απολύτως απαραίτητη για τον ακριβή προσδιορισμό του μεγέθους, της ταυτότητας και των δομικών χαρακτηριστικών του τομέα. Το Μητρώο θα πρέπει να βασίζεται σε επικαιροποιημένους ΚΑΔ και να ενοποιεί στοιχεία από τα Επιμελητήρια (ΓΕΜΗ) και άλλες κρατικές βάσεις δεδομένων, ενώ προτείνεται, επίσης, η δυνατότητα εισαγωγής επαρκών κατηγοριών κλάδων ώστε να μπορούν να εντοπίζονται τοπικοί ή θεματικοί πυρήνες δραστηριότητας και να υποστηρίζονται με στοχευμένες πολιτικές.

Ως απαραίτητα βήματα για τη δημιουργία του Εθνικού Μητρώου Χειροτεχνίας καταγράφονται τα παρακάτω:

- Καθιέρωση συγκεκριμένου θεσμικού πλαισίου. Ψήφιση νόμου που θα θεσπίζει τη δημιουργία και λειτουργία του Μητρώου.
- Ορισμός αρμόδιων φορέων. Ως υπεύθυνος φορέας διαχείρισης προτείνεται το Υπουργείο Ανάπτυξης, μέσω της Γενικής Γραμματείας Βιομηχανίας.

Ενδιάμεσοι δρώντες μπορούν να είναι τα επιμελητήρια, οι περιφέρειες και οι επαγγελματικές ενώσεις. Τελικοί δρώντες/ωφελοούμενοι είναι οι επαγγελματίες χειροτέχνες και οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις του τομέα. Άμεσα ενδιαφερόμενοι είναι επίσης οι φορείς χάραξης πολιτικής, οι ερευνητικοί οργανισμοί και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, που θα επωφεληθούν από τη διαθεσιμότητα αξιόπιστων δεδομένων για έρευνα και σχεδιασμό προγραμμάτων στήριξης.

Σε συνέχεια των παραπάνω, η πρόταση αναφορικά με τις αρμοδιότητες που συνδέονται με τη σύσταση και τη λειτουργία των Περιφερειακών Μητρώων και του Εθνικού Χειροτεχνικού Μητρώου είναι η ακόλουθη:

- Εποπτεία λειτουργίας και αξιοποίησης Εθνικού Μητρώου: Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας – αρμόδια διεύθυνση
- Εποπτεία λειτουργίας Περιφερειακών Μητρώων: Κατά τόπους Επιμελητήρια
- Αρμοδιότητα επικαιροποίησης Μητρώου:
- τα κατά τόπους Επιμελητήρια για τα Περιφερειακά Μητρώα
- Αρμοδιότητα διασύνδεσης Περιφερειακών Μητρώων με Κεντρικό: Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας – αρμόδια διεύθυνση. (Η συγκεκριμένη αρμοδιότητα προκρίνει την ανάπτυξη διαλειτουργικότητας μητρώου, κατά τα πρότυπα λειτουργίας του Γενικού Εμπορικού Μητρώου – ΓΕΜΗ).

Σημειώνεται ότι στην περίπτωση της δημιουργίας ειδικευμένου εθνικού δημοσίου φορέα με αρμοδιότητα τη χειροτεχνία, προτείνεται η μεταφορά των αρμοδιοτήτων της αρμόδιας διεύθυνσης της Γενικής Γραμματείας Βιομηχανίας σε αυτόν.

Ως απαραίτητη θεσμική αλλαγή κρίνεται η καθιέρωση νομοθετικού πλαισίου για τη δημιουργία, λειτουργία και επικαιροποίηση του Μητρώου, καθώς και ο προσδιορισμός των κριτηρίων εγγραφής.

Ενδεικτικά, τέτοια κριτήρια μπορούν να αποτελέσουν:

- το ποσοστό εσόδων από χειροτεχνικούς ΚΑΔ,
- το μέγεθος επιχείρησης με όρους απασχόλησης και οικονομικούς όρους,
- ο εξοπλισμός που κατέχει και το είδος των τεχνικών που εφαρμόζονται,
- το είδος προϊόντων που παράγονται.

Αναφορικά με το θέμα της υποχρέωσης εγγραφής, καταγράφονται δύο επιλογές. Αφενός η περίπτωση της υποχρεωτικής εγγραφής, η οποία εξασφαλίζει πλήρη χαρτογράφηση του τομέα και θα προσφέρει δικαιώματα πρόσβασης σε στοχευμένα μέτρα (π.χ. επιδοτήσεις, κατάρτιση). Η υποχρεωτική εγγραφή προϋποθέτει

κανονιστικές πράξεις όπως υπουργικές αποφάσεις (ή ΚΥΑ) που θα καθορίζουν υποχρεώσεις εγγραφής, χρονικά όρια και τις τυχόν κυρώσεις/συνέπειες μη εγγραφής. Παράλληλα, με δεδομένη τη σύνδεση με το ΓΕΜΗ απαιτείται η τροποποίηση υφιστάμενων διατάξεων που αφορούν τα Επιμελητήρια και το ΓΕΜΗ, ώστε να συμπεριληφθεί το ειδικό Μητρώο στις δραστηριότητές τους καθώς και να ρυθμιστούν τα σχετικά θέματα διασύνδεσής του. Αφετέρου, στην περίπτωση της προαιρετικής εγγραφής, θα πρέπει να δημιουργηθούν κίνητρα για αυτή, όπως η πρόσβαση σε ειδικές δράσεις ενίσχυσης μόνο για εγγεγραμμένες επιχειρήσεις.

Ένα από τα ζητήματα που τίθεται, αφορά τη φύση του μητρώου ως μητρώο επιχειρήσεων ή μητρώο φυσικών προσώπων που ασκούν χειροτεχνική δραστηριότητα. Στο πλαίσιο της παρούσας πρότασης, η προκρινόμενη επιλογή είναι το Μητρώο Επιχειρήσεων, καθώς η δεύτερη επιλογή αφορά στην ουσία τη δημιουργία ενός μητρώου τεχνιτών, η οποία κινείται εκτός της έμφασης που αποδίδεται στις επιχειρήσεις στο πλαίσιο του παρόντος. Σε σχέση με το μητρώο τεχνιτών, σημειώνεται η πρόσφατη πρωτοβουλία των Βιοτεχνικών Επιμελητηρίων (Αθήνας, Πειραιά, Θεσσαλονίκης) με τη στήριξη της ΓΣΕΒΕΕ, αναφορικά με την κατατεθειμένη πρόταση για την αδειοδότηση των βιοτεχνικών και χειροτεχνικών επαγγελμάτων.

Διευκρινίζεται, ότι η δημιουργία μητρώου δε συνδέεται στο στάδιο αυτό με την αδειοδότηση των επαγγελματιών, καθώς δεν πληρούνται προϋποθέσεις όπως η αναγνώριση της χειροτεχνίας ως ειδικής επαγγελματικής δραστηριότητας, ούτε προβλέπονται όροι/προϋποθέσεις άσκησης για αυτήν, καθώς ο τομέας αποτελείται από πλήθος κλάδων με διαφορετικό αντικείμενο και προδιαγραφές και σε καμία περίπτωση, δεν αποτελεί ένα ενιαίο σύνολο. Έτσι, η δημιουργία μητρώου δεν συνεπάγεται άμεσα αδειοδότηση, αλλά θα μπορούσε να αποτελέσει βάση για μελλοντικό πλαίσιο επαγγελματικής αδειοδότησης.

Θέματα που παραμένουν ανοικτά προς διερεύνηση και διαβούλευση:

1. Πώς θα οριστούν οι "χειροτεχνικές δραστηριότητες"; (απαιτείται νέα κατηγοριοποίηση ή προσαρμογή των σχετικών ΚΑΔ)
2. Ποιος θα έχει πρόσβαση στα δεδομένα του Μητρώου και υπό ποιους όρους;
3. Θα συνδεθεί με φορολογικά/ασφαλιστικά κίνητρα;
4. Πώς θα διασφαλιστεί η επικαιροποίηση και η διαλειτουργικότητα με το ΓΕΜΗ;
5. Θα υπάρξει πιστοποίηση ή έλεγχος ποιότητας για την εγγραφή;

8.2.2. Ίδρυση Εθνικού Φορέα Χειροτεχνίας

Η ίδρυση ενός Εθνικού Φορέα Χειροτεχνίας αποτελεί τη θεσμική λύση στο

διαπιστωμένο έλλειμμα στρατηγικού συντονισμού, κατακερματισμού αρμοδιοτήτων και έλλειψης στοχευμένων πολιτικών για τη χειροτεχνία στην Ελλάδα. Στο σημερινό πλαίσιο, η χειροτεχνία παραμένει θεσμικά «αόρατη», χωρίς αναγνωρισμένο ρόλο στον αναπτυξιακό σχεδιασμό, παρά την πολιτισμική της αξία και τις δυνατότητες απασχόλησης και εξαγωγικής ανάπτυξης.

Τα κρίσιμα ζητήματα στα οποία καλείται να δώσει απαντήσεις, αφορούν την επάρκεια της θεσμικής εκπροσώπησης και θεσμικής ισχύος, τη δυνατότητα σχεδιασμού πολιτικής και δέσμευσης υλικών και άυλων πόρων καθώς και την επιχειρησιακή δυνατότητα να παρέχει πρακτική υποστήριξη. Σύμφωνα με τα παραπάνω, ακολουθεί η ανάλυση της πρότασης.

Ο προτεινόμενος φορέας προτείνεται να λειτουργεί υπό την εποπτεία του Υπουργείου Ανάπτυξης, έχοντας αρμοδιότητα εκπροσώπησης της χώρας σε διεθνή δίκτυα και οργανισμούς (όπως το World Crafts Council Europe) και με αποστολή να διαμορφώνει συνεκτικές στρατηγικές. Στον σχεδιασμό του προβλέπεται η ενεργή συμμετοχή συναρμόδιων υπουργείων (Ανάπτυξης, Πολιτισμού, Παιδείας), των Επιμελητηρίων, των Συλλογικών Φορέων, μεταξύ άλλων της ΓΣΕΒΕΕ, και ενώσεων οργάνωσης χειροτεχνικών κλάδων, των εθνικών επαγγελματικών και πολιτιστικών φορέων, καθώς και λοιπών ενδιαφερομένων μερών (ερευνητικά κέντρα, οργανισμοί κατάρτισης, καλλιτεχνικά και πολιτιστικά ιδρύματα). Η διεύρυνση της συμμετοχής εξασφαλίζει ότι ο φορέας δε θα αποτελεί ένα γραφειοκρατικό μηχανισμό, αλλά θα έχει δυναμική εκπροσώπησης και συνδιαμόρφωσης πολιτικών, μαζί με τους ίδιους τους επαγγελματίες του κλάδου. Θα είναι ενδιάμεσος συντονιστικός μηχανισμός με ειδική αποστολή. Τελικοί ωφελούμενοι είναι οι επαγγελματίες χειροτέχνες και επιχειρήσεις, με έμφαση στις μικρές χειροτεχνικές επιχειρήσεις, ενώ ως έμμεσα ωφελούμενες μπορούν να θεωρηθούν οι τοπικές κοινωνίες.

Σε θεσμικό επίπεδο, απαιτείται νομοθέτηση ίδρυσης του φορέα, με προσδιορισμό της νομικής μορφής του (ΝΠΔΔ ή ΝΠΙΔ), με σαφές οργανόγραμμα, κανονισμό λειτουργίας και πρόβλεψη πηγών μόνιμης χρηματοδότησης. Η μεταφορά βασικών υφιστάμενων αρμοδιοτήτων από τη Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας αποτελεί κρίσιμη μεταρρύθμιση και ιδίως η μεταφορά αυτών των αρμοδιοτήτων που συνδέονται με το ρόλο της, ως διάδοχο φορέα του ΕΟΜΜΕΧ. Στο πλαίσιο αυτό, ο φορέας πρέπει να έχει την αρμοδιότητα κατάρτισης στρατηγικής, παρακολούθησης του τομέα και εισήγησης πολιτικών προς τα Υπουργεία. Παράλληλα, απαραίτητη θεωρείται και η μεταφορά αρμοδιοτήτων, που θα συνδέονται με το Εθνικό Μητρώο Χειροτεχνίας, το Εθνικό Σήμα Χειροτεχνίας, την τεχνική υποστήριξη, την επιμόρφωση και τις δράσεις διεθνούς προβολής της ελληνικής χειροτεχνίας. Η ανάληψη τέτοιων αρμοδιοτήτων θα ενισχύσει την αποτελεσματικότητα και τη συγκέντρωση τεχνογνωσίας εντός του νέου φορέα. Ιδιαίτερη σημασία έχει η πρόβλεψη ότι ο φορέας πρέπει να είναι επαρκώς στελεχωμένος με μόνιμο

προσωπικό, ενώ θα πρέπει να μπορεί να συντάσσει και να καταθέτει στοχευμένες προτάσεις χρηματοδότησης, να διαχειρίζεται προγράμματα, να συμμετέχει σε χρηματοδοτικά σχήματα και να υλοποιεί στοχευμένα έργα υποστήριξης μέσω των διαθέσιμων ταμείων, ως δικαιούχος εντός του ισχύοντος νομοθετικού και θεσμικού πλαισίου.

Σε λειτουργικό επίπεδο, ο Εθνικός Φορέας θα αποτελέσει τον βασικό τεχνικό σύμβουλο για τις μικρές χειροτεχνικές επιχειρήσεις, υποστηρίζοντας τες σε πεδία όπως η ψηφιακή ενδυνάμωση, η πρόσβαση σε δίκτυα συνεργασίας και εκθέσεις, η απόκτηση πιστοποίησης (Εθνικό Χειροτεχνικό Σήμα ή η πιστοποίηση χειροτεχνικών προϊόντων στο πλαίσιο του Κανονισμού (ΕΕ) 2023/2411 για την ΠΓΕ), η κατάρτιση και η συμβουλευτική. Παράλληλα θα μπορεί να λειτουργήσει ως κεντρικός πυλώνας δικτύωσης, ενισχύοντας την παρουσία της χειροτεχνίας στις τοπικές οικονομίες, ιδίως σε νησιωτικές και ορεινές περιοχές, με πολιτισμικά αποθέματα και παραδοσιακή τεχνογνωσία.

Τέλος, υπάρχουν κρίσιμα ζητήματα προς διαβούλευση που θα καθορίσουν τη φυσιογνωμία και την αποτελεσματικότητα του φορέα. Αυτά περιλαμβάνουν το συνδυασμό της νομικής του μορφής και της οργανωτικής του διάρθρωσης (κεντρική ή αποκεντρωμένη), την πηγή της σταθερής και μακροπρόθεσμης χρηματοδότησής του (κρατικός προϋπολογισμός, χορηγίες, εισφορές, ευρωπαϊκά προγράμματα), καθώς και τον ρόλο που θα έχουν οι επαγγελματικές οργανώσεις στα όργανα διοίκησης.

8.2.3. Εισαγωγή Εθνικού Χειροτεχνικού Σήματος

Ένα από τα πλέον διαδεδομένα μέτρα που λαμβάνονται για την καθιέρωση της παρουσίας των προϊόντων στις αγορές, είναι η απόδοση σημάτων σε αυτά. Τόσο η μορφή όσο και το περιεχόμενο αυτών μπορεί να διαφοροποιείται ανά περίπτωση, ενώ η πρακτική της υιοθέτησης σήματος για τη δημιουργία και ενίσχυση της εμπορικής ταυτότητας των χειροτεχνικών προϊόντων (branding) αποτελεί κοινή πρακτική διεθνώς. Επιπλέον, σημειώνεται ότι στη διεθνή πρακτική καταγράφεται η ύπαρξη τόσο οριζόντιων εθνικών σημάτων χειροτεχνίας (π.χ. Κύπρος, Μάλτα), όσο και σημάτων επιμέρους κλάδων (όπως στην κεραμική, υφαντική κ.α.).

Σύμφωνα με την παρούσα πρόταση, το Εθνικό Σήμα Χειροτεχνίας στοχεύει στην αναγνώριση και πιστοποίηση της ποιότητας, της αυθεντικότητας και της πολιτισμικής αξίας των χειροτεχνικών προϊόντων. Θα λειτουργεί ως εργαλείο branding, ενισχύοντας την ανταγωνιστικότητα και την εξωστρέφεια των ελληνικών προϊόντων, τόσο στην εγχώρια όσο και στη διεθνή αγορά. Σημαντική είναι η πρόβλεψη ηλεκτρονικής διαδικασίας απόδοσης του σήματος, χωρίς την ανάγκη φυσικής παρουσίας, διευκολύνοντας τους απομακρυσμένους παραγωγούς, με

παράλληλες όμως διαδικασίες ελέγχου τήρησης των απαιτούμενων προϋποθέσεων.

Για την απόκτηση του Εθνικού Σήματος Χειροτεχνίας, τα προϊόντα και οι δημιουργοί τους θα πρέπει να πληρούν συγκεκριμένες και τεκμηριωμένες ποιοτικές προϋποθέσεις, ούτως ώστε να διασφαλίζεται η αυθεντικότητα, πολιτισμική αξία και η υψηλή ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων. Μεταξύ των βασικών προϋποθέσεων που μπορούν να εισαχθούν, περιλαμβάνονται:

- Χειροποίητη παραγωγή (σύμφωνα με τον ορισμό του Κανονισμού ΕΕ 2023/2411).
- Πολιτισμικά και τοπικά χαρακτηριστικά που να το διαφοροποιούν από ενδεχόμενα ανάλογα βιομηχανικά ή εισαγόμενα προϊόντα. Τα στοιχεία αυτά μπορούν να συνδέονται με σαφή τεκμηρίωση της πρωτοτυπίας ή/και του σχεδιαστικού ή ιστορικού υπόβαθρου.
- Νομιμότητα παραγωγικής δραστηριότητας.
- Συμμόρφωση με τους τεχνικούς όρους που θα οριστούν για το Εθνικό Σήμα Χειροτεχνίας

Την ευθύνη για τη θέσπιση και διαχείριση του σήματος μπορεί να φέρει είτε η Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας είτε ο εκάστοτε Εθνικός Φορέας Χειροτεχνίας (μετά τη δημιουργία του). Στους ενδιαμέσους δρώντες συμπεριλαμβάνονται διαπιστευμένοι δημόσιοι ή ιδιωτικοί φορείς πιστοποίησης, ενώ τελικοί ωφελούμενοι είναι οι χειροτέχνες, οι εμπορικές επιχειρήσεις και το καταναλωτικό κοινό.

Η απαιτούμενη θεσμική αλλαγή αφορά στη δημιουργία σχετικού νομικού πλαισίου για τον καθορισμό των προδιαγραφών, της διαδικασίας πιστοποίησης, των φορέων αξιολόγησης και των μηχανισμών ελέγχου του σήματος. Με δεδομένα τα παραπάνω, τα κανονιστικά προαπαιτούμενα διακρίνονται σε τρεις βασικές κατηγορίες:

Νομοθετική θεμελίωση. Αφορά την ψήφιση νόμου ή προεδρικού διατάγματος (ή ΚΥΑ αν ενταχθεί σε υπάρχον θεσμικό πλαίσιο) που θα καθορίζει:

- Τη νομική φύση και το σκοπό του σήματος,
- Τους φορείς διαχείρισης και ελέγχου,
- Τη διαδικασία πιστοποίησης,
- Τη διαδικασία απόδοσης, ανανέωσης ή ανάκλησης.

Κανονιστικό πλαίσιο εφαρμογής. Απαιτείται η έκδοση υπουργικής απόφασης ή / και κανονισμός λειτουργίας σε σχέση με:

- Τον ορισμό ποιοτικών και τεχνικών προδιαγραφών για τα προϊόντα,
- Τον καθορισμό πιστοποιητικών φορέων,

- Τη διαδικασία αιτήσεων και τεκμηρίωσης,
- Τον κανονισμό ορθής χρήσης του σήματος (branding manual).

Συμμόρφωση με το ευρωπαϊκό κανονιστικό πλαίσιο και ιδίως με τον Κανονισμό (ΕΕ) 2023/2411, για την Προστασία Γεωγραφικών Ενδείξεων (ΠΓΕ) χειροτεχνικών προϊόντων.

Αναφορικά με τη σχέση του με άλλα επιμέρους εμπορικά, τοπικά ή ευρωπαϊκά σήματα (όπως η ΠΓΕ), το Εθνικό Χειροτεχνικό Σήμα δε θα έρχεται σε σύγκρουση με τα άλλα σήματα, αντίθετα θα λειτουργεί συμπληρωματικά ή επικουρικά. Ειδικότερα, το Εθνικό Σήμα μπορεί να λειτουργεί ως «ομπρέλα» ταυτότητας, που ενισχύεται από εξειδικευμένες τοπικές/δημοτικές πρωτοβουλίες σήμανσης. Στην περίπτωση της σχέσης με τον Κανονισμό (ΕΕ) 2023/2411 το Εθνικό Σήμα μπορεί να λειτουργήσει παράλληλα, να προβλέπει αναφορά στη σχετική ΠΓΕ εντός της αιτούμενης τεκμηρίωσης και να υποβοηθά την απόκτηση ΠΓΕ, καθιστώντας την εθνική αναγνώριση, ενδιάμεσο βήμα.

Σε σχέση με εμπορικά σήματα επιχειρήσεων, η απόδοση του Εθνικού Σήματος δε θα αναιρεί το εμπορικό σήμα της επιχείρησης (brand name), αλλά θα αποσκοπεί στο να λειτουργεί ως πρόσθετη εγγύηση ποιότητας και αυθεντικότητας.

Τέλος, και σε σύνδεση με το ευρύτερο πλαίσιο των προτάσεων του παρόντος, ως ανοικτά ζητήματα προς αποσαφήνιση καταγράφονται η σύνδεση με το Εθνικό Μητρώο Χειροτεχνίας και η υποχρεωτικότητα της εγγραφής σ' αυτό, ως αρχική προϋπόθεση για την αίτηση χορήγησης του Εθνικού Χειροτεχνικού Σήματος.

8.2.4. Αξιοποίηση των Γεωγραφικών Ενδείξεων – Κανονισμός (ΕΕ) 2023/2411

Η νέα ευρωπαϊκή ρύθμιση για την Προστασία Γεωγραφικών Ενδείξεων (ΠΓΕ) σε προϊόντα χειροτεχνίας δίνει τη δυνατότητα αναγνώρισης και νομικής προστασίας τοπικά παραγόμενων προϊόντων, με βάση την πολιτιστική τους ταυτότητα και την τοπική τεχνογνωσία. Η Ελλάδα έχοντας πλούσιο πολιτισμικό κεφάλαιο, παρουσιάζει μεγάλο δυναμικό αξιοποίησης προϊόντων στο πλαίσιο του σχετικού Κανονισμού. Ωστόσο, απουσιάζει επί του παρόντος θεσμική οργάνωση για την αξιοποίηση αυτής της δυνατότητας.

Μία από τις ρυθμίσεις ιδιαίτερου ενδιαφέροντος του Κανονισμού ΠΓΕ αφορά το άρθρο 6, το οποίο καθορίζει τις ακόλουθες απαιτήσεις για την υπαγωγή ενός προϊόντος σε καθεστώς προστασίας:

- καταγωγή του προϊόντος από συγκεκριμένο τόπο, περιοχή ή χώρα,
- η συγκεκριμένη ιδιότητα, φήμη ή άλλο χαρακτηριστικό του προϊόντος να μπορεί να αποδοθεί κυρίως στη γεωγραφική του προέλευση,

- εκτέλεση τουλάχιστον ενός από τα στάδια της παραγωγής του προϊόντος εντός της οριοθετημένης γεωγραφικής περιοχής.

Η πρόταση του ευρωπαϊκού κανονισμού είναι ενδεικτική του θεματικού περιεχομένου (concept) που θα πρέπει να προσδιοριστεί εντός του ευρύτερου πλαισίου (context) της γεωγραφικής ονομασίας και της προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, προτείνεται ο ακόλουθος βηματισμός και ενέργειες για την αποτελεσματική προετοιμασία ένταξης προϊόντων στις διατάξεις της προς υιοθέτηση πρότασης Κανονισμού (ΕΕ) για την Προστασία Γεωγραφικών Ενδείξεων:

- Δημιουργία καταλόγου ώριμων προϊόντων προς ένταξη
- Ενημέρωση τοπικών φορέων, επιχειρήσεων και συλλογικών φορέων
- Συνεργασία με συλλογικούς φορείς και επιμελητήρια για τον προσδιορισμό ειδικών χαρακτηριστικών κάθε προϊόντος, τη διαμόρφωση των τεχνικών προδιαγραφών και καταγραφής των ιστορικών στοιχείων
- Υποστήριξη αιτήσεων προς την ΕΕ
- Καθορισμός πλαισίου συνεργασίας με τον Οργανισμό Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας (ΟΒΙ)
- Παρακολούθηση των διαδικασιών σε ενωσιακό επίπεδο.

Ως προς το πρώτο βήμα, με βάση την ευρύτερη βιβλιογραφία επί του αντικειμένου, προτείνονται τα παρακάτω προϊόντα του πίνακα ως πλέον ώριμα για την υποβολή αίτησης καταγραφής στον σχετικό κατάλογο προστασίας του Κανονισμού Προστασίας Γεωγραφικών Ενδείξεων.

Πίνακας 8-2: Προτεινόμενα Προϊόντα προς ένταξη στον Κανονισμό Προστασίας Γεωγραφικών Ενδείξεων

Χειροτεχνικό Προϊόν	Κλάδος	Περιφέρεια	Παρατηρήσεις
Κόσμημα Ιωαννίνων	Αργυροχρυσοχοΐα	Ήπειρος	
Κόσμημα Μακεδονίας	Αργυροχρυσοχοΐα	Κεντρική Μακεδονία	Αφορά τη γενική κατηγορία του «βυζαντινού κοσμήματος»

Χειροτεχνικό Προϊόν	Κλάδος	Περιφέρεια	Παρατηρήσεις
Αθηναϊκό Κόσμημα	Αργυροχρυσοχοΐα	Αττική	
Κεραμικά Κρήτης	Αγγειοπλαστική – Κεραμική	Κρήτη	Μπορεί να εξεταστεί η περίπτωση περαιτέρω εξειδίκευσης σε μικρότερες γεωγραφικές περιοχές.
Κεραμικά Ρόδου	Αγγειοπλαστική – Κεραμική	Νότιο Αιγαίο	
Υφαντά και Κεντήματα Λευκάδας	Δημιουργία υφάσματος / Υφαντική τέχνη	Ιόνια Νησιά	
Υφαντά Μεταξωτά Σουφλίου	Δημιουργία υφάσματος / Υφαντική τέχνη	Ανατολική Μακεδονία – Θράκη	
Υφαντά Θεσσαλίας	Δημιουργία υφάσματος / Υφαντική τέχνη	Θεσσαλία	
Γούνα και Δερμάτινα Προϊόντα Καστοριάς	Δέρμα – Γούνα	Δυτική Μακεδονία	
Παραδοσιακά Έπιπλα	Κατασκευές Ξύλου / Ξυλοτεχνία	Σύνολο Χώρας	Μπορεί να εξεταστεί η περίπτωση περαιτέρω εξειδίκευσης σε μικρότερες γεωγραφικές περιοχές, ιδιαίτερα τις νησιωτικές

8.2.5. Πιστοποίηση Επαγγελματικών Περιγραμμάτων Χειροτεχνικών Επαγγελματιών και Δημιουργία Διαδρομών Ανάπτυξης Δεξιοτήτων

Αν και τα σημαντικότερα χειροτεχνικά επαγγέλματα έχουν πιστοποιημένο και επικαιροποιημένο (2022-2024) επαγγελματικό περίγραμμα, η απουσία επαγγελματικών περιγραμμάτων για το σύνολο των κλάδων δυσχεραίνει τη σύνδεση της χειροτεχνίας με την επαγγελματική κατάρτιση, την πιστοποίηση και την απασχόληση. Σε κάθε περίπτωση πάντως, οι διαδρομές ανάπτυξης δεξιοτήτων, χαρακτηρίζονται ως μη επαρκείς και παρά την ύπαρξη προγραμμάτων ΕΕΚ (π.χ. ΔΥΠΑ, ΣΑΕΚ, ΕΠΑΛ) για κάποιους χειροτεχνικούς κλάδους, οι περισσότερες χειροτεχνικές ειδικότητες δεν εντάσσονται στην ΕΕΚ και δεν αναγνωρίζονται θεσμικά, με αποτέλεσμα να υποβαθμίζεται η εργασία και η τεχνογνωσία των τεχνιτών.

Παράλληλα, ως ουσιαστικοί ανασχετικοί παράγοντες στην επαγγελματική κατάρτιση, τυπική και άτυπη, ανηλίκων και ενηλίκων, νέων που θέλουν να γίνουν χειροτέχνες ή επαγγελματιών που χρειάζονται επιμόρφωση, καταγράφονται, η μη επιδότηση σεμιναρίων κατάρτισης αυτοαπασχολούμενων και εργοδοτών μικρών επιχειρήσεων, η ελλιπής προσφορά σχετικών συγχρηματοδοτούμενων σεμιναρίων και ευρύτερα η προβληματική ποιότητα της Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΣΕΚ) στην Ελλάδα.

Με βάση τα παραπάνω, ως κρίσιμη πρόταση καταγράφεται η ανάγκη επανεκκίνησης προγραμμάτων κατάρτισης αυτοαπασχολούμενων και εργοδοτών μικρών επιχειρήσεων μέχρι τρία άτομα προσωπικό και η εξασφάλιση επάρκειας και ορθολογικής χωροθέτησης προσφερόμενων χειροτεχνικών ειδικοτήτων στις ΕΠΑΣ Μαθητείας της ΔΥΠΑ και στις ΣΑΕΚ του ΥΠΑΙΘΑ. Επιπλέον πρέπει να εξεταστεί καλύτερα η βιωσιμότητα και ο συνολικός σχεδιασμός του όλου συστήματος ΕΕΚ, καθώς καταγράφεται σοβαρή έλλειψη επικαιροποιημένων διαθέσιμων δεδομένων, που αφορούν την καταγραφή και ανάπτυξη τυπικών και άτυπων δεξιοτήτων στη χώρα.

Άμεσα ενδιαφερόμενοι είναι οι νέοι τεχνίτες, οι επαγγελματίες χωρίς επίσημα αναγνωρισμένα προσόντα, οι ΣΑΕΚ, οι Σχολές Παραδοσιακών Τεχνών και τα ΚΕΔΙΒΙΜ. Στους ενδιαμέσους δρώντες περιλαμβάνονται ο ΕΟΠΠΕΠ, που είναι ο καθ' ύλην αρμόδιος για την πιστοποίηση επαγγελματικών περιγραμμάτων και η Γενική Γραμματεία Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Κατάρτισης και Διά Βίου Μάθησης του ΥΠΑΙΘΑ, που έχει τη δυνατότητα θεσμικής ένταξης νέων ειδικοτήτων. Απαιτείται η δημιουργία μόνιμης ομάδας εργασίας με τη συμμετοχή του ΕΟΠΠΕΠ, του Εθνικού Φορέα Χειροτεχνίας (όταν συσταθεί), της ΓΓ Βιομηχανίας και εκπροσώπων του τομέα, με στόχο τη συστηματική ανάπτυξη νέων επαγγελματικών περιγραμμάτων (π.χ. υφαντουργός, κατασκευαστής μουσικών οργάνων), τα οποία θα μπορούν να ενταχθούν σε μητρώα προσόντων και να συνδεθούν με δράσεις κατάρτισης και πιστοποίησης προσόντων.

8.2.6. Ψηφιακός Μετασχηματισμός Χειροτεχνικών Επιχειρήσεων

Η ψηφιακή ενδυνάμωση του χειροτεχνικού τομέα είναι κρίσιμος μοχλός βιωσιμότητας, προσβασιμότητας και εξωστρέφειας. Οι περισσότεροι χειροτέχνες λειτουργούν χωρίς οργανωμένη ψηφιακή παρουσία, με αποτέλεσμα να αποκλείονται από άλλες αγορές πέραν αυτών που βρίσκονται εντός του φυσικού χώρου επιχειρηματικής δράσης. Επιπλέον, τόσο από την παρούσα όσο και από προηγούμενες μελέτες, έχει γίνει σαφές, ότι η μετάβαση στην ψηφιακή χειροτεχνία δεν αφορά μόνο την τεχνολογία, αλλά και την επιχειρησιακή καινοτομία που εξυπηρετείται. Στο πλαίσιο της ψηφιακής ενδυνάμωσης, τελικοί ωφελούμενοι είναι μικροεπιχειρήσεις και αυτοαπασχολούμενοι τεχνίτες, με στρατηγικό στόχο την ενίσχυση των χειροτεχνικών επιχειρήσεων με ψηφιακά εργαλεία, δεξιότητες και συστήματα, ώστε να αυξήσουν την ανταγωνιστικότητα, την εξωστρέφεια και την πρόσβασή τους στην αγορά.

Τα παραπάνω μπορούν να υλοποιηθούν μέσα από την ανάπτυξη εξειδικευμένων χρηματοδοτικών εργαλείων, μέσω δράσεων στο πλαίσιο των ΕΠ του ΕΣΠΑ, του Αναπτυξιακού Νόμου ή άλλων ειδικών δράσεων, με στόχο την απόκτηση ψηφιακού εξοπλισμού ή / και την ανάπτυξη εργαλείων ηλεκτρονικού εμπορίου. Ενδεικτικό πρόγραμμα θα μπορούσε να αποτελέσει π.χ. ο "Ψηφιακός Μετασχηματισμός Χειροτεχνίας", με κουπόνια (voucher) για την απόκτηση του παραπάνω εξοπλισμού - υπηρεσιών και έως 10.000 € ανά επιχείρηση.

Πέραν της παραπάνω ενδεικτικής αναφοράς, εκτιμάται ότι απαιτείται η συστηματική χαρτογράφηση αναγκών των διαφόρων χειροτεχνικών κλάδων για να εξειδικευτούν στοχευμένες παρεμβάσεις ψηφιακού μετασχηματισμού, σε συνεργασία με τους αντίστοιχους συλλογικούς φορείς.

8.2.7. Διασύνδεση με Δημιουργική Οικονομία & Τουρισμό

Η χειροτεχνία αποτελεί φυσικό πεδίο συνάντησης της δημιουργικής οικονομίας (design, μόδα, πολιτιστική παραγωγή) με την τουριστική δραστηριότητα. Η παρούσα μελέτη προτείνει τη δημιουργία θεσμικού μηχανισμού διασύνδεσης χειροτεχνών με τουριστικές επιχειρήσεις, πολιτιστικά φεστιβάλ, καινοτόμες startups και σχολές design, ώστε να συνδεθεί η ταυτότητα του «χειροποίητου» με αυθεντικές, παραδοσιακές ελληνικές αξίες.

Ενδιάμεσοι δρώντες είναι οι φορείς τουρισμού (ΕΟΤ, περιφέρειες, φορείς πολιτιστικών δραστηριοτήτων), σχολές design, τουριστικές επιχειρήσεις και δημοτικές αρχές. Τελικοί ωφελούμενοι είναι οι ίδιοι οι χειροτέχνες, οι πολιτιστικές δομές και οι επισκέπτες.

Ως ρυθμιστική απαίτηση καταγράφεται η θέσπιση Ειδικής Σήμανσης Χειροτεχνικού Προορισμού, η δυνατότητα σύνδεσής της με το VisitGreece και η ενσωμάτωση του χειροτεχνικού προορισμού στο θεματικό τουρισμό μέσω ανάπτυξης ή ενίσχυσης πολιτιστικών διαδρομών. Παράλληλα θα πρέπει να εξεταστεί η ενσωμάτωση της χειροτεχνίας στα χρηματοδοτικά εργαλεία του Υπουργείου Τουρισμού, η πρόβλεψη σήμανσης χειροποίητου σε αγορές τουριστικών σημείων και η συμπερίληψη χειροτεχνών σε εθνικές και τοπικές πολιτιστικές δράσεις (open studios, design weeks, λαϊκές τέχνες).

8.3. Άξονας 2: Νέο Χρηματοδοτικό Περιβάλλον Χειροτεχνικής Επιχειρηματικότητας

Τα μέχρι σήμερα πορίσματα της μελέτης χαρτογράφησης αναδεικνύουν την οικονομική παράμετρο ως μία κύρια πηγή προβλημάτων για τη χειροτεχνική δραστηριότητα, με την έλλειψη ρευστότητας, τη δύσκολη πρόσβαση στη χρηματοδότηση και το κόστος των πρώτων υλών να αποτελούν τη βασική έκφραση των προβλημάτων αυτών. Παράλληλα, η ανάγκη χρηματοδοτικών παρεμβάσεων στον τομέα αποτελεί μία από τις κρίσιμότερες παρεμβάσεις, σύμφωνα, τόσο με τις επιχειρήσεις, όσο και με τους συλλογικούς φορείς. Οι προτεινόμενες κατευθύνσεις υποστήριξης για το σκέλος της χρηματοδότησης καταγράφονται αμέσως παρακάτω.

Οι μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν εμπόδια κατά την προσπάθεια άντλησης κεφαλαίων από το ελληνικό τραπεζικό σύστημα, τα οποία όμως τους είναι αναγκαία για την ενίσχυση της ρευστότητάς τους. Τα εμπόδια αυτά είναι σχεδόν ανυπέρβλητα στην περίπτωση που η αίτηση για χρηματοδότηση προέρχεται από νεοσυσταθείσα επιχείρηση. Το πρόβλημα άντλησης κεφαλαίων από το εθνικό τραπεζικό σύστημα παρουσιάζεται εντονότερο στην περίπτωση των χειροτεχνικών επιχειρήσεων, καθώς στην πλειονότητά τους αποτελούν πολύ μικρές επιχειρήσεις με χαμηλό κύκλο εργασιών. Ακόμα και στην περίπτωση άντλησης κεφαλαίων από τράπεζες, οι πολύ μικρές χειροτεχνικές επιχειρήσεις, συχνά αντιμετωπίζουν επιβαρυντικούς όρους χρηματοδότησης (λ.χ. υψηλό επιτόκιο) στην προσπάθεια του κατά περίπτωση τραπεζικού ιδρύματος να αντισταθμίσει τον κίνδυνο μη αποπληρωμής των δανειακών υποχρεώσεων, λόγω του περιορισμένου κύκλου εργασιών των συγκεκριμένων επιχειρήσεων.

Στο πλαίσιο αυτό, το πρόβλημα της χρηματοδότησης, το οποίο εκφράζεται με την αδυναμία πρόσβασης των ελληνικών χειροτεχνικών επιχειρήσεων στη χρηματοδότηση, καθώς και με το υψηλό κόστος αυτής, θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί με την ανάληψη συγκεκριμένων ενεργειών όπως περιγράφονται στη συνέχεια.

8.3.1. Ενίσχυση της ρευστότητας των επιχειρήσεων μέσω εναλλακτικών χρηματοδοτικών εργαλείων

Οι χειροτεχνικές επιχειρήσεις συχνά αποκλείονται από το παραδοσιακό τραπεζικό σύστημα λόγω έλλειψης εξασφαλίσεων, μεγέθους και αστάθειας εσόδων. Η πρόταση αφορά στη δημιουργία / επέκταση εναλλακτικών χρηματοδοτικών εργαλείων όπως μικροπιστώσεις χωρίς εγγυήσεις, σχήματα factoring για παραγγελίες, voucher επιδότησης πρώτων υλών, καθώς και πλατφόρμες crowdfunding με κρατική εγγύηση. Στόχος είναι μεταξύ άλλων η κάλυψη άμεσων ταμειακών αναγκών. Επιπλέον, απαιτείται η εφαρμογή μέτρων φορολογικών απαλλαγών – ελαφρύνσεων στο πλαίσιο ευρύτερων σχετικών προγραμμάτων. Ειδικά για τον κλάδο του κοσμήματος σημειώνεται η κατάργηση του φόρου πολυτελείας, όπως έχει προταθεί και από εκπροσώπους του κλάδου. Πέραν των μέτρων άμεσης ενίσχυσης των χειροτεχνικών επιχειρήσεων, σημαντικό ρόλο μπορεί να παίξει η ελάφρυνση των έμμεσων φορολογικών επιβαρύνσεων και ιδιαιτέρως του ΦΠΑ, σε διάφορα στάδια της δραστηριότητας και παραγωγής τους, όπως η προμήθεια πρώτων υλών και το τελικό προϊόν. Απαραίτητη προϋπόθεση για την ορθή και στοχευμένη εφαρμογή των μέτρων αυτών, αποτελεί ο νομοθετικός προσδιορισμός των χειροτεχνικών ΚΑΔ (όπως αυτός προκύψει μελλοντικά εντός του θεσμικού πλαισίου για τη χειροτεχνία), ο σχηματισμός χειροτεχνικού μητρώου και η ένταξη σε αυτό.

Τελικοί ωφελούμενοι θα είναι οι χειροτεχνικές επιχειρήσεις και ενδιάμεσοι δρώντες η Αναπτυξιακή Τράπεζα, περιφέρειες, δήμοι, μικροπιστωτικοί φορείς, καθώς και συνεργατικά σχήματα, ενώ ο ρόλος των επιμελητηρίων αλλά και των συλλογικών φορέων είναι σημαντικός στην ενημέρωση και καθοδήγηση. Θεσμικά απαιτείται η επέκταση του πλαισίου των μικροπιστώσεων (Ν.4701/2020) ειδικά για τον πολιτιστικό-δημιουργικό τομέα, η πρόβλεψη εγγυοδοτικών σχημάτων για μη τραπεζικές χρηματοδοτήσεις, καθώς και η ένταξη της χειροτεχνίας σε σχεδιασμό Περιφερειακών Προγραμμάτων ΕΣΠΑ.

8.3.2. Εφαρμογή ειδικού πλαισίου διευθέτησης οφειλών

Πολλές χειροτεχνικές επιχειρήσεις έχουν συσσωρευμένα χρέη προς δημόσιο, ασφαλιστικά ταμεία και προμηθευτές, τα οποία καθιστούν μη βιώσιμη τη λειτουργία τους. Προτείνεται η θέσπιση ειδικού καθεστώτος ρύθμισης οφειλών για πολιτιστικές και δημιουργικές επιχειρήσεις, με δυνατότητα μακροπρόθεσμης αποπληρωμής, αναστολή προσαυξήσεων και επιτοκίων, ή εναλλακτικά, μερική διαγραφή για μικρές επιχειρήσεις χωρίς τραπεζικό ιστορικό. Φορείς υλοποίησης της πρότασης είναι οι αρμόδιοι φορολογικοί και εισπρακτικοί δημόσιοι φορείς όπως η ΑΑΔΕ, ΕΦΚΑ αλλά και το εποπτεύον Υπουργείο Οικονομικών. Διακριτό ρόλο μπορεί μελλοντικά να έχει και ο Εθνικός Φορέας Χειροτεχνίας ως «φορέας αξιοπιστίας» για πιστοποίηση ένταξης στο ειδικό καθεστώς.

Απαιτείται νομοθετική ρύθμιση για το ειδικό καθεστώς εξωδικαστικής ρύθμισης για χειροτεχνικές και δημιουργικές επιχειρήσεις, εναρμονισμένη με τον Κώδικα Φορολογικής Διαδικασίας και τις ισχύουσες ευρωπαϊκές κατευθύνσεις.

8.3.3. Ενίσχυση Περιφερειακών Συνεργατικών Σχηματισμών (Clusters) και Αλυσίδων Αξίας

Μέσα από τη θεσμική υποστήριξη της ανάπτυξης τοπικών δικτυώσεων και συνεργειών μπορούν να μειωθούν τα λειτουργικά κόστη και να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα. Ενδεικτικές αναφορές, σύμφωνα και με καλές πρακτικές που καταγράφονται, είναι η δημιουργία τοπικών hubs χειροτεχνίας (περιφερειακά ή θεματικά) και η δημιουργία / υποστήριξη κοινών υποδομών και εξοπλισμού (εργαστήρια, εκθετήρια).

Η χωρική και θεματική συγκέντρωση επιχειρήσεων με κοινή τεχνογνωσία και υποδομή ενισχύει τη διαπραγματευτική τους ικανότητα και διευκολύνει τις συνέργειες. Η πρόταση περιλαμβάνει την ενίσχυση συνεργατικών σχημάτων (clusters) ανά περιφέρεια, όπως κεραμικά Αττικής, αργυροχρυσοχοΐα Ηπείρου, υφαντουργία Θράκης, με ενίσχυση κοινών υποδομών, ψηφιακού marketing, καινοτομίας και εξαγωγών. Θεσμικά απαιτείται η πρόβλεψη ειδικής δράσης του ΕΣΠΑ ή του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, για πολιτιστικά/χειροτεχνικά clusters.

8.3.4. Ενίσχυση Ίδρυσης Επιχειρήσεων

Η ίδρυση νέων χειροτεχνικών επιχειρήσεων θα πρέπει να αποτελεί στρατηγικό στόχο για τη βιωσιμότητα του κλάδου. Η πρόταση περιλαμβάνει επιχορηγήσεις start-up κόστους (ενοίκιο, πρώτες ύλες, εξοπλισμός), κάλυψη ασφαλιστικών εισφορών για 2 έτη και mentoring/συμβουλευτική. Οι τελικοί επωφελούμενοι είναι νέοι επαγγελματίες, αυτοαπασχολούμενοι και ενδιάμεσοι εμπλεκόμενοι φορείς: ΔΥΠΑ, περιφέρειες, τράπεζες (για κεφάλαια κίνησης). Θεσμικά απαιτείται η επανενεργοποίηση/προσαρμογή προγραμμάτων του χαρακτήρα «Νεοφυής Επιχειρηματικότητα» με ρήτρες δημιουργικότητας και χειροτεχνίας.

8.3.5. Έμφαση σε νέους/ες, ψηφιακό μετασχηματισμό & κλάδους προτεραιότητας

Ο τομέας χρειάζεται γενεαλογική ανανέωση. Προτείνεται ένα στοχευμένο πακέτο ενίσχυσης νέων επαγγελματιών, με εξειδικευμένες δράσεις για ψηφιακές δεξιότητες, e-commerce, καινοτομία προϊόντος, καθώς και ενίσχυση επιλεγμένων κλάδων με εξαγωγικό/τουριστικό δυναμικό. Θεσμικά απαιτείται η δημιουργία «Κλάδων Προτεραιότητας» για ενίσχυση μέσω ΕΣΠΑ, ορισμός «χειροτεχνικής

νεοφυούς επιχείρησης» και σύνδεση με δράσεις mentoring, incubators και βάσεις δεδομένων για νεοεισερχόμενους.

8.3.6. Επιδοτούμενα εργαλεία & Κατάρτιση

Οι περισσότεροι τεχνίτες δεν έχουν πρόσβαση σε βασικά επιχειρησιακά ή τεχνικά εργαλεία. Η πρόταση περιλαμβάνει επιδοτήσεις για αγορές εξοπλισμού, ψηφιακά εργαλεία και συμμετοχή σε θεματικά σεμινάρια (design, logistics, marketing). Θεσμικά απαιτείται πρόβλεψη voucher κατάρτισης & εξοπλισμού χειροτεχνίας, απλοποιημένη διαδικασία και πιστοποίηση παροχών και προγραμμάτων κατάρτισης μέσω ΕΟΠΠΕΠ.

8.3.7. Γρήγορες διαδικασίες αξιολόγησης – χαμηλό διοικητικό κόστος

Ένα από τα βασικά εμπόδια στη χρηματοδότηση χειροτεχνών είναι η χρονοβόρα, περίπλοκη και τεχνοκρατική αξιολόγηση των αιτήσεων. Προτείνεται η δημιουργία «ελαφρών» διαδικασιών αξιολόγησης, με λίγα αλλά ουσιαστικά κριτήρια (π.χ. χειροποίητος χαρακτήρας, ελάχιστος κύκλος εργασιών), μέσω π.χ. ταχείας έγκρισης βάσει Μητρώου Χειροτεχνίας. Θεσμικά απαιτείται πρότυπο γρήγορης αξιολόγησης («fast-track») για μικρές επιδοτήσεις, ψηφιακή πλατφόρμα, ελεγκτικός μηχανισμός με περιορισμένα παραστατικά και αξιολόγηση βάσει βαθμολογίας κινήτρων και τεκμηρίωσης της χειροτεχνικής δραστηριότητας.

8.4. Εστιασμένες Κλαδικές Προτάσεις

Παρά τη σημασία της διαμόρφωσης κλαδικών πολιτικών για επιμέρους κλάδους προτεραιότητας της χειροτεχνίας, δεν καθίσταται δυνατή, με βάση τα δεδομένα της έρευνας, η πλήρης διατύπωση εξειδικευμένων προτάσεων, για μία σειρά λόγους που παρουσιάζονται στη συνέχεια.

- Έλλειψη συλλογικής εκπροσώπησης

Οι περισσότεροι κλάδοι της χειροτεχνίας δε διαθέτουν ενεργούς συλλογικούς φορείς για την ενιαία έκφραση των συμφερόντων τους και τεκμηριωμένες θέσεις πολιτικής. Το κενό αυτό δυσχεραίνει την καταγραφή αναγκών, την προώθηση αιτημάτων και τη διαμόρφωση ειδικών προγραμμάτων. Η απουσία θεσμικής συγκρότησης καταγράφηκε ως δομική αδυναμία.

- Θεσμικό κενό και απουσία υποστηρικτικών δομών συνολικά αλλά και σε κλαδικό επίπεδο

Η κατάργηση του ΕΟΜΜΕΧ και των πρώην κλαδικών υποστηρικτικών δομών του (όπως το Ελληνικό Κέντρο Αργυροχρυσοχοΐας – ΕΛΚΑ Α.Ε. και το ΕΛΚΕΑ Α.Ε. στην κεραμική) χωρίς την αντικατάστασή του σε επιχειρησιακό επίπεδο, δημιούργησε κενό αναφορικά με τη δυνατότητα στοχευμένων παρεμβάσεων τεχνικής υποστήριξης, τεκμηρίωσης και ανάπτυξης ειδικών κλαδικών πολιτικών. Ο ρόλος των συλλογικών φορέων, όπου υπάρχουν σε κλαδικό επίπεδο, ή φορέων περιφερειακής διάστασης όπως τα κατά τόπους επιμελητήρια, μπορεί να είναι υποστηρικτικός αλλά δεν αρκεί για τη εφαρμογή στοχευμένων πολιτικών.

- Αποσπασματικά και μη στοχευμένα μέτρα

Σε συνέχεια της προηγούμενης εκτίμησης, η υφιστάμενη πολιτική στήριξης δεν εξειδικεύεται σε κλάδους. Οι γενικές δράσεις (όπως η ένταξη σε προγράμματα ΕΠΑνΕΚ, ελαφρύνσεων ΦΠΑ, μικροπιστώσεων κ.λπ.) δε λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαιτερότητες κάθε κλάδου και συχνά δεν είναι προσβάσιμες ή αποτελεσματικές για τις επιχειρήσεις του χώρου.

- Ελλιπή ή/και αδιαχώριστα δεδομένα

Η απουσία επίσημου Μητρώου Χειροτεχνίας και διακριτών ΚΑΔ δυσχεραίνει την απομόνωση στοιχείων και τη χαρτογράφηση της χειροτεχνικής δυναμικής ανά κλάδο, περιορίζοντας τη δυνατότητα τεκμηριωμένων παρεμβάσεων. Υπενθυμίζεται στο σημείο αυτό, ότι οι μέχρι σήμερα χαρτογραφήσεις αφορούν το πλήθος των επιχειρήσεων που χρησιμοποιούν συγκεκριμένους ΚΑΔ, χωρίς να μπορεί να εξεταστεί πλήρως η χειροτεχνική φύση τους.

- Απουσία στρατηγικού πλαισίου επαγγελματικών δεξιοτήτων

Η απουσία επαγγελματικών περιγραμμάτων και προγραμμάτων κατάρτισης για το σύνολο των επιμέρους κλάδων περιορίζει τις δυνατότητες ενίσχυσης δεξιοτήτων και ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού με στοχευμένες δράσεις. Θεωρείται χρήσιμη από αυτή την άποψη, η σύσταση και λειτουργία Κλαδικού Συμβουλίου Δεξιοτήτων Χειροτεχνίας.

- Ειδική Αναφορά: Κλάδος Αργυροχρυσοχοΐας

Ο κλάδος της αργυροχρυσοχοΐας, αν και έχει πληγεί από τη θεσμική αποδυνάμωση (κλείσιμο ΕΛΚΑ), διατηρεί συγκριτικά πλεονεκτήματα, όπως η υψηλή συγκέντρωση επιχειρήσεων, ο εξαγωγικός προσανατολισμός και η ισχυρή σύνδεση της παραγωγής με την πολιτιστική και πολιτισμική παράδοση. Βασική πρόταση του κλάδου αποτελεί η κατάργηση του ειδικού φόρου πολυτελείας, όπως καταγράφεται στη δημόσια συζήτηση, ενώ η στοχευμένη φορολογική ελάφρυνση έχει ήδη τεθεί ως πρόταση πολιτικής.

Συμπερασματικά, σημειώνεται ότι η ανάγκη κλαδικών πολιτικών παραμένει επιτακτική, ωστόσο, προϋποθέτει κατ' ελάχιστον τη σύσταση ή ενίσχυση των συλλογικών φορέων ανά κλάδο, ούτως ώστε να διασφαλίζεται η δυνατότητα ύπαρξης αξιόπιστων συνομιλητών για τα ζητήματα ανά κλάδο, την επιτάχυνση της δημιουργίας Εθνικού Μητρώου Χειροτεχνίας για να υπάρχει δυνατότητα συστηματικής καταγραφής και παρακολούθησης μεγεθών και της θεσμικής αναγνώρισης του συνόλου των χειροτεχνικών επαγγελμάτων μέσα από τα επαγγελματικά περιγράμματα του ΕΟΠΠΕΠ, ούτως ώστε να μπορούν να προσδιοριστούν με ακρίβεια, σε συνδιασμό με έρευνες διάγνωσης αναγκών σε δεξιότητες, τα ειδικά ελλείμματα δεξιοτήτων ανά κλάδο.ο

Έτος Ίδρυσης 2006

ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων
ΓΣΕΒΕΕ

imegsevee.gr

Η παρούσα μελέτη εκπονήθηκε στο πλαίσιο της Πράξης «Ανάπτυξη μηχανισμών και εφαρμογή δράσεων στήριξης της προσαρμοστικότητας και της ανθεκτικότητας των ΜΜΕ και του ανθρώπινου δυναμικού τους» με κωδικό ΟΠΣ 6003486. Το έργο συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ελλάδα μέσω του Προγράμματος «Ανταγωνιστικότητα 2021-2027».

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ 2021 – 2027
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ

Αθήνα

Αριστοτέλους 46, 104 33
210-8846852
info@imegsevee.gr

Θεσσαλονίκη

Κωλέττη 24, 54627
2310-545967, 2310-500581
thessaloniki@imegsevee.gr

Πάτρα

Πανεπιστημίου 170, 264 43
2610-438557
patra@imegsevee.gr

Ηράκλειο

Βασιλείου Πατρίκιου 11, 71409
2810-361040, 2810-361080
iraklio@imegsevee.gr

Λάρισα

Καστοριάς 2α, 41335
2410-579876-7
larisa@imegsevee.gr

Ιωάννινα

Σταύρου Νιάρχου 94, 45500
26510-44727
ioannina@imegsevee.gr

ISBN: 978-618-5653-61-3